

JÁSZSÁGI ÉVKÖNYV
2022

JÁSZSÁGI ÉVKÖNYV

2022

A kötet szerzői:

Ács Tibor újságíró, Jászberény; Bernhardt Renáta főiskolai docens, Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Jászberény; Birgésné Diós Ottilia ny. anyakönyvvezető, Jásziákóhalma; Bugyi László Guriga fotós, Jászberény; Bojtos Gábor főlevéltáros, Szolnok; Buschman Éva újságíró, szerkesztő, Jászberény; Csörgő Terézia ny. gimnáziumi tanár, Jászberény; Czifra György ny. ügyvéd, Siófok–Jászberény; Erdei Gábor színész, újságíró, Jászberény; Ézsiás László ny. esztergályos, Budapest; Hajdú László ügyvezető igazgató, Jászkisér; Horváth József ny. hajóskapitány, Zebegény; Jancsik Balázs régész, doktorandusz, Jászberény; Jávor Anna művészettörténész, Budapest; J. Nagy László ny. egyetemi tanár, Szeged; Kárpáti Márta újságíró, Jászberény; László Kinga óvodapedagógus, Jászfelsőszentgyörgy; Lévai Zita Kata gimnáziumi tanuló, Jászberény; Magyar Anita projektmenedzser, Jászberény; Nagy István ny. tűzoltó parancsnok, Jászberény; Nagy Janka Teodóra egyetemi tanár, Szekszárd; Pethő László ny. egyetemi docens, Jászberény; Pongóné Sipos Marianna kereskedő, Jászszentandrás; Sárközi Bianka egyetemi hallgató, Metropolitan Egyetem, London; Szőrös Zoltán újságíró, Jászberény; Tóth Péter ny. egyetemi docens, Miskolc; Utsi Hajnalka terápiás munkatárs, Jászberény; Varga Imre ny. honvéd zászlós, Jászberény; Wirth Gábor főiskolai tanár, Tatabánya; Víg Dávid egyetemi hallgató, Színház és Filmművészeti Egyetem, Budapest.

JÁSZSÁGI ÉVKÖNYV
2022

A szerkesztésben közreműködtek:

Ádám Klára, Bartos Kinga, Bernhardt Renáta, Csörgő Terézia,
Deli Julianna, Fabriczius Imre, Hasznos Rozália, Holló László,
Kisné Kozma Piroska, Kiss Katalin, Kökény Györgyi, Krupa Sándor,
Langó Péter, Papp Izabella, Parti Csaba, P. Nagy István, Pócz István,
Petrics Anna, Sárközy Ágnes, Szabó Jánosné, Tóth Marianna,
Tóth Pál Péter, Turjányi Sándor, Wirth István

Felelős szerkesztő: Pethő László

Borítóterv: B. Jánosi Gyöngyi

Tördelőszerkesztő: Buschman Éva

Olvasószerkesztő: Egyedfy Gizella

Nyelvi lektor: J. Nagy József

Kiadja a Jászsági Évkönyv Alapítvány

ISSN 1217-7954

Felelős kiadó: Kertész Ottó kuratóriumi elnök

Nyomda: Creatív Color Stúdió Kft. Jászberény

TARTALOMJEGYZÉK

MŰVÉSZET

Bojtos Gábor – Pethő László: Jászapáti szerepe a Csontváry Kosztka család életében.....	7
Buschman Éva: A Bergendy Együttes egykori vokalistája – interjú Andrea Ballarddal.....	16
Buschman Éva: „Honvággyal a szívemben, 100 fonttal a zsebemben” – interjú Kecskés Anna képzőművésszel.....	24
Csörgő Terézia: Egy iparművész Japánból – Portré Majzik Róbertről.....	33
Erdei Gábor: Rozika néni – Kovács Andrásné 1937–2022.....	40
Jávor Anna: A jászárokszállási Szentháromság templomról.....	43

HISTÓRIA

Bojtos Gábor: Jászsági tanárok, tanítók és hitoktatók utazásai a két világháború között.....	49
Horváth József: Kotán Dezső – Egy jász-kun fiatalember a világ körül.....	66
Jancsik Balázs: A Kelet kutatója, Erdélyi István.....	75
J. Nagy László: Apponyi Albert észak-afrikai utazása – 1931. február–március.....	85
Pethő László: Egy tudós-feltaláló életútjának néhány fordulópontjáról.....	89
Tóth Péter: A jászok hadi szolgálata és részvétele a XV. századi hadjáratokban.....	99

IRODALOM.....108

Birgésné Diós Ottília: Igaz mese.....	108
Birgésné Diós Ottília: Emlékvihar.....	111
Pongóné Sipos Marianna: Hullanak.....	112
Pongóné Sipos Marianna: Kérlek.....	113
Czifra György Péter: Alsósor.....	113
Nagy Janka Teodóra: Oszét vagy és én jász vagyok.....	115
Pongóné Sipos Marianna: Jászszentandrás.....	115
Varga Imre: Városszerelem.....	116
Lévai Zita Kata: A karóra története.....	116
Utasi Hajnalka: Jellemereklyék.....	119
Sárközi Bianka: Az én Jászságom.....	120

Ézsiás László: Honvágy.....	120
Birgésné Diós Ottília: Rigófészek.....	121
Utasi Hajnalka: Versvirág három egyszerű jelentben.....	123
Magyar Anita: Szonett IV.....	124
Magyar Anita: Fohász.....	124
Utasi Hajnalka: Egy emlékem Jászberényről, – avagy Déryné Széppataki Róza mint divatikon.....	125
KÉPMELLÉKLET	
Bugyi László Guriga –Tanyahely az elkerülő út mentén.....	127
VILÁGOT LÁTÓ ÉS ALAKÍTÓ JÁSZSÁGIAK	
Ács Tibor – Szőrös Zoltán: Elkezdtem plusz edzéseket kérni – Egy röplabdás útja Jászberényből Németországig– és vissza.....	146
Bernhardt Renáta: Bár Amerikában élek, Jászberény mindig fontos marad számomra – Beszélgetés Szécsi Tündével, a Fort Myers Egyetem professzorával.....	152
Buschman Éva: Csokoládémanufaktúra, oszterek, jászok – interjú Turóczi Gábor cégvezetővel.....	160
Kárpáti Márta: Kétszer is vissza akartunk jönni – interjú Bagi Zsolt kutató orvossal.....	165
Kárpáti Márta: Értem egy rendőrtiszt jött – Szegedi Szilveszter Kubában.....	172
László Kinga: Három hónapig úgy éltem, mint egy király – Beszélgetés Jámbor János villanyszerelővel.....	177
Pethő László: Királyok, hercegek, emírek – interjú Sárközy János fül-orr-gégész szakorvossal.....	183
Víg Dávid: Misszió a Föld körül – Beszélgetés Novák István plébános, rektorhelyetttel.....	191
NÉZŐPONTOK	
Hajdú László: Tények és adatok a Jászság és Dél-Heves hulladékgazdálkodásáról.....	202
Nagy István: Tűzoltók a testvérvárosokban.....	212
Szakácsné Nagy Éva: Gondolatok „ <i>A nem múlhatnak el nyomtalanul</i> – <i>Boldogháziak emlékkönyve</i> ” című kiadványhoz.....	221
Wirth Gábor: Jászárokszállítás turizmusának helyzete és fejlesztési lehetőségei.....	227

Bojtos Gábor – Pethő László

JÁSZAPÁTI SZEREPE A CSONTVÁRY KOSZTKA CSALÁD ÉLETÉBEN

2021 őszén akadt a kezünkbe Tímár Árpád könyve.¹ Tulajdonképpen nem kevés fenntartással kezdtük el olvasni, mert gyanakodtunk, hogy a magyar festészet legendás híró alakjáról aligha lehet újat mondani.

Amikor a könyv végére értünk, alapvetően megváltozott a véleményünk, olyannyira, hogy igyekeztünk előkeresni és ellenőrizni azokat az adatokat és tényeket, amikről tudomást szereztünk. Fellapozva Csontváry Kosztká Tivadar önéletírását,² abban jászsági vonatkozású bejegyzésre akadunk: Kosztká László – a festőművész édesapja – 1904. október 13-án halt meg Jászapátin.

Csontváry és apja kiegyensúlyozottnak nevezhető kapcsolatot ápolt. A fiú még orvosegyetemi tanulmányainak finanszírozását is vállalta:

„Atyám, ki Budapesten lakik, az orvosegyetem hallgatója, – illetve most már szigorló orvos – arról értesít ma, hogy (...) az utolsó vizsgával várnia kell júniusig. Minthogy eddig szegény atyámat – ki ma már 62 éves – ezen törekvéseben anyagilag támogattam, s ezen támogatást ezután sem nélkülözheti, – szívem vérezne – ha miattam e kivitelben akadályoztatnék. 1881 júniusáig jövedelmének egy részét még apjának küldte.”³

Ezt követően némi óvatossággal elkezdtünk érdeklődni és tájékozódni. A FamilySearch adatbázisában⁴ búvárkodva megtaláltuk az apára, feleségére és gyermekeire vonatkozó legfontosabb adatokat:

Posztupici Kosztká László 1818. június 18-án született Lugoson, Krassó-Szörény vármegyében. 1848-ban Ungvárott kötött házasságot daróci Heizelmayer (Heiczelmayer) Franciskával (1828–1885).⁵

Kosztká László
Csontváry-émlékkönyv, 1984.
Képmelléklet 3.

1 Tímár Árpád: Csontváry – interpretáció vagy legendagyártás. Budapest, 2021.

2 Csontváry Kosztká Tivadar: Önéletrajz. Budapest, 1982.

3 Részlet Csontváry 1881-ben kelt leveléből. Közli: Bényi László: Csontváry ismeretlen levelei. In: Magyar Művészet XII. évfolyam. Szerk. Oltványi-Ártinger Imre. 1936, 314.

4 <https://www.familysearch.org/hu/>

5 Az évszámok forrásai: A recski temetőben található sírkő adatai, Parád, római katolikus halotti anyakönyv, 40/1885. és Eger, 1885. szeptember 15. 312. 1885. szeptember 9-én hunyt el Parádon „életének 54-ik, boldog házasságának 37-ik évében”.

Házasságukból – jelenlegi tudásunk szerint – tizenegy gyerek született:⁶ Anna Terézia Ilona 1850. február 27; Pál; Tivadar 1851. november 19;⁷ *Mihály Tivadar 1853. július 5*; Antal Ede 1855. április 16; Mária Izabella Anna 1857. május 17; László Gyula 1858. május 24; Irén Georgia Antónia 1861. április 19;⁸ Aladár Ferenc 1863. december 12; *Anna Valéria 1865. május 24*; Eta (1865 után született, valószínűleg Szerednyén); Melánia Alojzia Gabriella 1873. november 30.⁹

A Kosztka család tagjainak azonosítása tehát megtörtént. Az imént felsorolt gyermekek közül két személyt jelöltünk dőlt betűvel, akik a választott téma szempontjából különös jelentőséggel bírnak.

Ezt követően a Jászapátira vonatkozó helytörténeti és egyéb forrásokban igyekeztünk adatainkat ellenőrizni. Két Jászapáti történetét feldolgozó monográfiában: az 1895-ben megjelent¹⁰ és a 2003-ban közreadott¹¹ munkákban több helyben praktizáló orvost is megemlégtettek, de Kosztka László Edét nem. Jobban felfigyelt Kosztka László Edére és munkásságára a Jász Múzeum jeles rovar- és lepkegyűjtője, Buschman Ferenc, aki a Magyar Rovartani Társaság honlapján tett közzé értékes dolgozatot Kosztka megannyi irányban kifejtett és gyakorolt tevékenységéről.¹² A szerző sok fontos adatot gyűjtött össze Kosztka Edéről, a következő, általa rögzített megállapításhoz viszont nem talált elég bizonyító adatot:

„Ez a gyógyszerész lassan tönkrement, és ezt követően 1874-től élete végéig a Jász-Nagykun-Szolnok megyei Jászapátiban élt.” Csontvárytól tudjuk (és ezt korábban idéztük is), hogy édesapja szintén Budapestre került, ebben az időben kezdte el az orvosi egyetemet. Annak befejezése után (1881/1882) parádi körorvosként működött,¹³ majd Tisza-Szalókon praktizált községi orvosként.¹⁴

Az orvos-gyógyszerész Jászapátin való jelenléte és működése

Kosztka László Jászapátin való jelenlétének első dokumentuma egy 1894-re vonatkozó kimutatás, amiben Kosztka László magánorvosként szerepel.¹⁵ Ebből a dokumentumból azonban még nehéz lenne eldönteni, hogy önmaga vagy a lánya jelent meg előbb a településen.

6 A témával foglalkozók többsége kilenc, Buschmann Ferenc tíz gyermekről ír.

7 „Katonai szolgálatát 1872. kezdte meg, mint önkéntes. 1882. főhadnagy az akkor szervezett m. kir. csendőrségnél. Mint ezredes a belügyminisztérium csendőrségi osztályának első vezetője, azután a brassói csendőrkertület parancsnoka, mint tábornok pedig 1912/1913. években a m. kir. csendőrség felügyelője volt.” Révai Nagy Lexikona, 21. kötet: Kiegészítés A–Z. Budapest, 1935, 521.

8 Kosztka Irén recski nevelőnői munkájáról (és Csontváry egyik képének elajándékozásáról) Geist Gáspár visszaemlékezéseiben olvashatunk. https://viragjuditgaleria.hu/pics/paintings/72/csontvary-2012-web_9433.pdf Kosztka Irén 1938-ban hunyt el Recskén.

9 Róla eddig senki nem írt. Tiszalók, római katolikus születési anyakönyv, 34/1873. A kereszta Imrich Ferenc kissebeni polgármester (aki 1861-től volt Kosztka László gyerekeinek keresztaapja) volt.

10 Vándorfy János: Jász-Apáthi város egyházának múltja és jelene. 1895.

11 Rusvay Lajos: Jászapáti története. Jászapáti 2003.

12 <https://www.rovartani.hu/rovarasz-hirado/96-2/ne-csak-egyunk-igyunk-is-avagy-mi-koze-az-izsaki-arany-sarfeher-nevu-bornak-a-lepkeszethez/>

13 Budapesti Hírlap, 1884. szeptember 19. 6. Parádon hunyt el 1885-ben Kosztka László felesége is.

14 Mezei Ottó szerint 1888 és 1896 között dolgozott Tisza-Szalókon. MEZEI OTTÓ: Adatok Csontváry Kosztka Tivadar élményvilágához (Az 1879-es szegedi árvíz és a halálélmény összefüggése). In: Magyar Pszichológiai Szemle 35. 1978/6. 549. Az orvosi címár szerint azonban csak 1894-ig praktizált a fenti helyen. In: Magyarország orvosainak évkönyve és (különleges) címára. Szerk. Pesti Alfréd. Budapest, 1895, 189. Az 1896-os kiadásban már nem szerepel Kosztka neve, az 1897-es kiadásban már Jászapátit tüntették föl.

15 MNL JNSZML IV.409. Jász-Nagykun-Szolnok vármegye tisztiorvosának iratai, 1895.

Társasági Könyvtár, Orvostudományok
Szabolcs megye
 VI. kötet.

1. Orvos-índorok, — 2. sebészek kimutatása.

Város neve	Az orvos-índor vagy sebész neve	Vallás	Akadémiái fokja	Helyi okleveles tanított és orvos	Államatos állása	Fizetése	Jelenlegi lakása	Jegyzet
1. Borsod	Dr. Borsod	...	...	...	...	...	...	...
2. Borsod	Dr. Borsod	...	...	...	...	...	...	...
3. Borsod	Dr. Borsod	...	...	...	...	...	...	...

Kosztka László Jász-Nagykun-Szolnok megye orvosainak lajstromában (1894)

Ugyanebben az évben, tehát 1894-ben (július 20-án) nevezték ki Jászapátira járásbíróvá albirónak Bódogh Zsigmondot (1866-?), aki 1890-től működött vármegyénkben. 1891-től 1894-ig a szolnoki törvényszék aljegyzőjeként és jegyzőjeként Jász-Nagykun-Szolnok vármegye különböző településein működött. 1908 tavaszától járásbíró volt, 1914-ben királyi ítélőtáblai bírói címet és jelleget adományoztak számára.¹⁶ 1916 nyarán nyugalomba vonult.¹⁷

Bódogh felesége 1895-ben *Kosztka Anna Valéria* lett,¹⁸ akitől 1895. június 8-án Bódogh Erzsébet Anna nevű gyermekük született Jászapátin.

Az adatok megerősítik, hogy korábban nemigen lehetett érdemi indítéka annak, hogy Kosztka László Jászapátiba költözzön. A lányának házasságkötése idején 77 éves orvos-gyógyszerésznek viszont akkoriban már több oka is lehetett arra, hogy lánygyermekének közelébe kerüljön. Kosztka László Jászapátiban való jelenléte csaknem egy évtizedig tartott. Valószínű, hogy azt nem csak legkisebb lányával volt kapcsolata alakította és befolyásolta. 1882-től vasúti összeköttetéssel rendelkezett a község, így más hozzátartozói – akár Csontváros Kosztka Tivadar – is meglátogathatták, felkereshették.

Mivel magánorvosként vették nyilvántartásba, így joggal feltételezhető, hogy aktív gyógyító munkát végzett. Az orvosi évkönyv adatai szerint a magas kort megélt orvos-gyógyszerész praktizációját még a 20. század elején is gyakorolta, ám az 1903-as kiadásban már nem szerepelt.

Fontos további adat, hogy az apa és lánya mellett ifjabb Kosztka László (1858–1918) is érdeklődött Jászapátin iránt. Gyógyszerészként végzett Budapesten, majd számos helyen (pl. Kecskemét,¹⁹ Gács) működött. Sikertelenül próbált önálló gyógyszerterápiát nyitni Salgótarjánban,²⁰ Budapesten.²¹

¹⁶ Igazságügyi Közlöny, 1909. február 20. 2. sz. melléklete, 48. és 1914. május 30. 5. sz. 253.

¹⁷ Uo, 1916. július 29. 7. sz. 289.

¹⁸ FamilySearch-ben található adat alapján

¹⁹ Köszönjük Gönczi Gergő levéltáros (MNL BKML) segítségét.

²⁰ Puntigán József: Csontváros és Nógrád. Salgótarján, 2012, 29.

²¹ Budapest fővárosi törvényhatósága 1887. évi február hó 9-én tartott rendes közgyűlésének jegyzőkönyve, 124/1887. (https://library.hungaricana.hu/hu/view/BPSZKJ_1887/?pg=49&layout=s). Budapest székesfőváros

Néhány évvel apja és húga megjelenése után 1897-ben Jászapátin is kísérletet tett egy II. gyógyszertár felállítására. A helyi képviselő-testületi jegyzőkönyv szerint azonban az ekkor még Budapesten élő Kostkát elutasították.²² A kudarcokat követően szőlőtermesztéssel kezdett foglalkozni Izsákon.²³

Az elhalálozásra és az eltemettetésre vonatkozó adatok

Kosztka László 1904. október 13-án halt meg, erről fennmaradtak a Jászapátin felvett anyakönyvi bejegyzések. Az „elaggott” elhunyra a veje talált rá, majd intézkedtek temetéséről.

A fennmaradt gyászjelentésen felsorolták hat élő gyermekét, köztük Kosztka Tivadart. A híres festőművész azonban nem volt jelen a gyászszertartáson,²⁴ ami „nagy pompával és az egész község általános részvéte mellett” ment végbe. „A hivatalok koszorúkat helyeztek a koporsóra, testületileg vettek részt a temetésen s a magánosok is, sőt úgy szólván a község egész előkelősége megindító készséggel osztozott a család gyászában.”²⁵

Kosztka László tetemét tehát 1904. október 15-én helyezték örök nyugalomra Jászapátin. Kutatásunk nyomán azonban kiderült, hogy sírja nem található Jászapáti temetőjében, amit a temető történetét feldolgozó Tajthy József műve is megerősít.²⁶ Visszaemlékezések forslányai utalnak arra, hogy a tetemet exhumálták és másutt újra eltemették.²⁷

*Kosztka Anna
Csontváry-emlékkönyv, 1984.
Képmelléklet 4.*

Két, a család életét is alaposan befolyásoló és felkavaró eseményről

Korábban említettük, hogy Bódogh Zsigmondék 1916-ig éltek Jászapátin, legalábbis a hivatalos dokumentumok szerint abban az évben a járásbíró megbízásának ideje lejárt.

törvényhatósága 1895. évi május hó 29-én tartott rendes közgyűlésének jegyzőkönyve, 590/1895. (https://library.hungaricana.hu/hu/view/BPSZKJ_1895/?query=kosztka&pg=206&layout=s) és Budapest székesfőváros törvényhatósága 1897. január 28-án tartott 4-ik – rendes – közgyűlése, 167/1897. (https://library.hungaricana.hu/hu/view/BPSZKJ_1897/?query=kosztka&pg=133&layout=s)

22 MNL JNSZML V.800. Képviselőtestületi gyűlések jegyzőkönyvei, 21/1897.

23 Kostka kiváló eredményeket ért el, hamarosan ő lett a „homoki borszőlő Mathiásza”. (Szegedi Sándor: Világrekord az izsáki homokon. In: Élet és Tudomány, 1955. április 20. 483.) Emlékét mellszobor, szőlészeti díj, emléktábla és díszpolgári cím őrzi Izsákon. 2021-ben – rossz felirattal: „Csontváry Kostka László”; ő azonban sohasem volt „Csontváry” – újabb emléktáblát avattak tiszteletére.

24 „A Kárpátokból szeptemberben távoznom kellett, az utam Athénbe vezetett. Athénbe érkezett atyám halálának híre (...).” In: Csontváry kiadatlan önéletrajza. In: Csontváry kiadatlan önéletrajza. In: Csontváry-emlékkönyv. Válogatás Csontváry Kosztka Tivadar írásaiból és a Csontváry-irodalomból. Válogatta és emlékezéseivel kiegészítette Gerlóczy Gedeon. Bevezette, az összekötő szövegeket írta és szerkesztette: Németh Lajos. 3. bővített, átdolgozott kiadás. Gyomaendrőd, 1984, 90.

25 Jászapáti és Vidéke, 1904. október 16.

26 A jászapáti temető. Előszó Tajthy József. Jászapáti, é.n.

27 Kőkény Györgyi és Deli Julianna szóbeli emlékezései alapján.

Aholottak mély fájdalommal jelentik felejthetetlen jó atyjuknak, nagypapa, após és rokonnak

postapóci KOSTKA LÁSZLÓ dr.,
orvostudor, volt kórházos és okl. gyógyszerésznek.

élete 88-ik évében, hosszas szenvedés után, f. hó 13-án reggel 5 órakor történt elhunytát.

A megboldogultnak hült tetemei folyó hó 15-én d. u. 4 órakor fognak a jászapáti sírkertben örök nyugalomra helyeztetni.

Az engesztelő szent miséldozat folyó hó 15-én d. e. 9 órakor fog megtartatni a róms. kath. templomban,

Jászapáti, 1904. október 13-án.

postapóci Kostka Pál	Bódogh Keresztes	postapóci Kostka Pál
postapóci Kostka Tivadar	Bódogh István	szül. Mihály Emma
postapóci Kostka Károly	postapóci Kostka Miklós	postapóci Kostka László
postapóci Kostka László	postapóci Kostka Pál	anyai.
postapóci Kostka Erzsébet	postapóci Kostka László	szül. Károly Lajos
postapóci Kostka Anna	szül. Bódogh Zsigmond	szül. Károly Gusztáv
Bj. Bódogh Zsigmond	vője,	elgord.
gyermek.		

Aldás poraira!

Kosztka László gyászjelentése. OSZK, gyászjelentések.

Özvegy Dr. VÁRADY BORBÉLY ZSIGMONDNÉ született GERDE ETEL a maga és a megboldogultnak anyja BÓDOGH ZSIGMONDNÉ, valamint a nagyszámú rokonság nevében, mély fájdalommal tudatja, hogy forrón szeretett férje

Dr. VÁRADY BORBÉLY ZSIGMOND
ÜGYVÉD, ORSZÁGGYÜLÉSI KÉPVISELŐ

folyó hó 17-ikén reggel, Semmeringen, 48 éves korában váratlanul elhunyt.

A megboldogultnak földi maradványait folyó évi január hó 21-ikén délután 3 órakor, a kerepesi úti temető halottasházában a református egyház szertartása szerint tartandó végtelességtétél után, ugyanazon temetőben helyezzük síri nyugalomra.

Budapest, 1913. január hó 19-ikén.

„AZ IGAZ EMBERNEK EMLÉKEZETE IS ÁLDOTT!”

Várady Zsigmond gyászjelentése. OSZK, gyászjelentések.

Két évvel korábban viszont olyan rendkívüli események történtek a családban, amelyek ugyancsak foglalkoztatták a korabeli lapok közéleti és bűnügyi rovatát. A vezető napilapnak számító Pesti Napló 1913. január 21-i számában tette közzé Várady Borbély Zsigmond országgyűlési képviselő, ügyvéd halálhírét.²⁸ A képviselő 48 éves korában öngyilkosságot követett el.

A halálhír kapcsán lényegében azonnal felmerült az elhunyt képviselő tekintélyes vagyonának öröklése. Néhány nappal később, a lap 1913. január 24-i számában vastag betűs hír jelent meg az 1 200 000 koronás vagyonról rendelkező végrendelet örököséről. *Témánk szempontjából különös figyelmet érdemel, hogy a tudósítás szerint két Bódogh családtag is közvetlenül érintett volt az ügyben. Egyikük az előbbieken többször említett jászapáti járásbíró, akit 10 000 korona örököséként jelölt meg a végrendelező.* Ettől lényegesen nagyobb jelentősége volt annak, hogy Várady Zsigmond képviselő édesanyját, Bódogh Zsigmondnét az egész hagyaték haszonélvezőjeként jelölte meg a végrendelező.

*„Az egész hagyaték haszonélvezete édesanyját, Bódogh Zsigmondnét illeti meg, azzal a kikötéssel, ha a végrendelet bármely pontját perrel támadná meg, akkor még a köteles részből is kitagadja, s erre vonatkozólag külön borítékban lepecsételt írásban intézkedik.”*²⁹

A következő hónapokban valószínűleg megindultak a spekulációk és forrtak az indulatok a tekintélyes vagyon átruházása tárgyában. Újabb tragikus fordulatot hozott a fiát néhány hónappal korábban elvesztő édesanya halálának híre.³⁰

Bódogh Zsimondék és leszármazottaik további jászapáti jelenléte

Néhány további adalék arra utal, hogy Bódogh Zsigmond tevékeny részese volt Jászapáti közéletének. Más értelmiségiekhez hasonló módon hozzájárult a frissen felépített Katolikus Gimnázium szépítéséhez: „Vágó Pál³¹ (...) saját parkjából több száz cserjét is ajánlódokozott a gimnáziumnak. Borbás János községi kertész 24 drb. gyümölcsfával járult a terület befásításához; Beöthy János, Bódogh Zsigmond kir. táblabíró pedig cserjékkel.”³²

28 Pesti Napló 1913. január 21.

29 Pesti Napló, 1913. január 24. 8.

30 „Zavar Várady Zsigmond végrendelete körül. A tragikus végű dr. Várady Zsigmond országgyűlési képviselő — mint tudjuk — édesanyjára, férjezett Bódogh Zsigmondnéra hagyta minden vagyonának haszonélvezeti jogát. A nyolcszázezer koronát meghaladó vagyont magát többek között osztotta föl. így a nagyváradai „László király” szabadkőmives páholy kétszázezer koronát kapott s ugyanennyit a nagyváradai református egyházközség is, de azzal a kikötéssel, hogy amíg Bódogh Zsigmondné él, a vagyon az ő kezében marad. Bódogh Zsigmondné, aki Debrecenben éldegelt, az örökséget átadta unokaöccsének, Teleszky János pénzügyminiszternek, aki az összeg nagy részét Budapesten, a Magyar Általános Hitelbankban helyezte el. A rokonság több ízben kísérletet tett, hogy a vagyont felszabadítsák, hogy az örökségért ne kelljen várni Bódoghné halálára.

Teleszky János pénzügyminiszter lakásán nagy családi értekezlet is volt. A családi tanácsra felutazott Debrecenből dr. Várady Zsigmond édesanyja, Bódogh Zsigmondné is. Az elhunyt anyjának a rokonság százezer korona végkielégítést ajánlott föl, ha lemond a haszonélvezeti jogról, ő azonban nem fogadta el az ajánlatot, és pedig tisztán kegyeletes érzésből, mert fia végakarata szerint kívánt cselekedni. Az örökség azonban most váratlanul mégis fölszabadult. Bódogh Zsigmondné a mult hét csütörtökén heves tüdőgyulladásban meghalt Debrecenben.” Pesti Napló, 1913. július 20. 14.

31 Vágó Pál festőművész igen gazdag kapcsolatrendszerrel tartott fenn a magyar szellemi élet tagjaival. Illusztrációi rendszeresen megjelentek a Vasárnapi Újságban. A magazin 1902. 5. számában Jókai Mór:

Képviselőválasztás Budapesten című cikkéhez Vágó Pál: Képviselőválasztási menet a Múzeum körúton, Budapesten nyári választások című képét illesztették.

32 A Jászapáti Királyi Kath. Főgimnázium harmadik értesítője az 1914/15. iskolai évről. közli: Haugh Béla igazgató. Szolnok, 1915, 4–5.

Egy borászati szaklapban megjelent hirdetés arra utal, hogy Bódoghék agrárvállalkozásban vállaltak szerepet.³³

Kosztka Annának és Bódogh Zsigmondnak három lánya született Jászapátin. Erzsébet Anna (1895–1981), Irén (1896–1979) és Ilona (1896–1898).³⁴

Erzsébet 1912. szeptember 7-én Jászapátin ment férjhez Kosztka Ágoston csendőr főhadnaghoz (1881–1964),³⁵ akinek édesapja Kosztka Lajos volt.³⁶ Kosztka Lajos pedig Kosztka László öccse, azaz Kosztka László unokája, Bódogh Erzsébet férjhez ment Kosztka László unokafivéréhez. Nekik Jászapátin két gyermekük született, György Pál Imre (Jászapáti, 1913. június 6. – ?);³⁷ és László Ágoston (Jászapáti, 1914. november 19. – 1942),³⁸ majd Kosztka Ágostont Egerbe helyezték, itt jött világra lányuk, Ilona (1917–2006).

Bódoghék Recsken és Budapesten

Bódogh Zsigmond nyugdíjazása után családjával együtt Recskre költözött Jászapátiról. Fontos elfoglaltságuk volt, hogy fejlesztették az 1912-ben a Várady Zsigmonddal együtt megvásárolt birtokot, amit Várady korábban említett végrendeletében foglalt összegből is gyarapítani tudtak.³⁹

Jövedelmükből több ingatlant is vásároltak a fővárosban és környékén (pl. Pestszent-lőrincen a Batthyány és Üllői úton, Budapest I. kerületében a Városmajor úton, a IX. kerületben a Mester utcában.⁴⁰ 1919-ben Csontváry Kosztka Tivadar is az ekkor a Batthyány úti házukban élő nővérét várta a kórházba („*azzal a kis oldalas szalonával várlak már mint Kisszebenben a Mikulást*”).⁴¹

Kosztka Anna 1920. október 26-án hunyt el Budapesten súlyos betegség következtében.⁴² Bódogh Zsigmondné Kosztka Annát halála után férje Recsken temettette el.

33. „Kérek Ripária Portális sima és gyökeres, valamint oltott gyökeres vesszőre ajánlatot. Bódogh Zsigmond, Jászszentandrás, Bódogh-telep.” In: Borászati Lapok, 1921. szeptember 29. 265.

34 MNL JNSzML XXXII.1. Jászapáti, római katolikus születési anyakönyv, 235/1895. és MNL JNSzML XXXII.2. Jászapáti, születési anyakönyv, 499/1896. és 500/1896. Köszönjük Imréné Kinyik Apollónia segítségét.

35 MNL JNSzML XXXII.2. Jászapáti, házassági anyakönyv, 65/1912. Kosztka Ágoston jelentős szerepet játszott a család recski birtokának mintagyümölcsössé tételében. A második világháború után a család az Egyesült Államokba költözött, ott is hunytak el.

36 Kosztka Lajos (1824–1898); mérnök, 1848–1849: honvédtüzér százados, ekkor uradalmi tiszt Pápán.

37 MNL JNSzML XXXII.2. Jászapáti, születési anyakönyv, 231/1913. Gyümölcskertészként dolgozott Recsken. Köszönjük Mészáros Ádám levéltáros (MNL HML) segítségét.

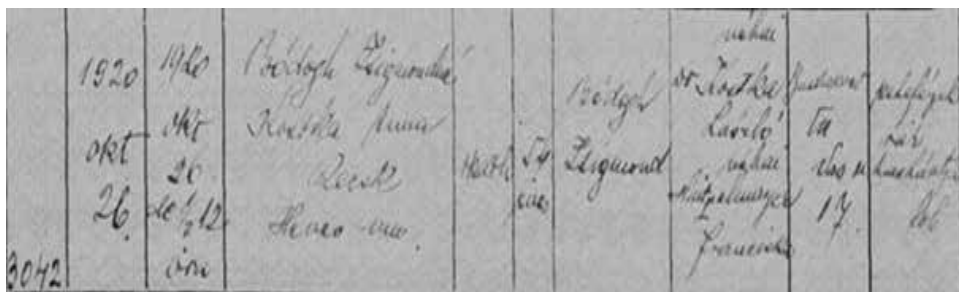
38 MNL JNSzML XXXII.2. Jászapáti, születési anyakönyv, 431/1914. 1942. augusztus 10-én az orosz harctéren hősi halált halt. 1943-ban – az ellenség előtt tanúsított kiválóan vitéz és önfeláldozó magatartásáért – posztumusz megkapta a Magyar Érdemrend Lovagkeresztjét hadiszalagon a kardokkal kitüntetést. 10. sz. Honvédségi Közlöny, 1943. február 24. 209.

39 Budapest Főváros Levéltára VII.9.d. 0988/1913. A recski 498., 531., 599., 605-615., 625-632., 634-641. és 807. sz. betétekben lévő ingatlanokról volt szó. Várady Zsigmond pótvégrendeletében így fogalmazott 1912. szeptember 28-án: „Recsk község határában mostohaöcsémnek, Bódogh Zsigmondnak egy 194 holdas földet vettem.”

40 BFL VII.157.a. 0060/1918., VII.157.a. 00412/1920. és VII.196.a. 0158/1926.

41 Csontváry-émlékkönyv, 1984, Képmelléklet 10–11.

42 Budapest, VIII. kerület, halotti anyakönyv, 3042/1920.

Bódogh Zsigmondné Kosztka Anna halotti anyakönyvének másolata. Budapest, VIII. kerület, halotti anyakönyv, 3042/1920.

Fotó: Bojtos Gábor

2022 nyarán a recski temetőgondnok⁴³ segítségével megtaláltuk a Kosztka család sírhelyét. A nem túl jó állapotú, ám kerítéssel körbevett családi sírbolt tábláján Kosztka Anna mellett megtalálhatjuk a szülei nevét, születési dátumaikkal.

Egyelőre csak valószínűsíthetjük, hogy 1920 után az 1885-ben Parádon és az 1904-ben Jászapátin elhunyt szülők maradványait az özvegyen maradt férj átszállíttatta Recskre, hogy együtt nyugodjanak.

⁴³ Köszönjük Prokaj Zsolt segítségét.

Zárszóként

Tímár Árpád idézett művében kitér arra, hogy Csontváry művészeti jelenléte nem maradt visszhang nélkül, alkotásait többször is kiállították külföldön. A fővárosban is többször bemutatkozott, de nem a kultikusnak számító kiállítóhelyeken, hanem a „külvárosban”, a városligeti Iparcsarnokban.

Kézdi-Kovács ugyanis azt is elmondja, hogy „ő maga büszkén hirdeti, hogy nagy taorminai tájképét százezer líráért sem adta oda *Vanderbiltnek* (...) és képeivel az a célja, hogy a »Csontváry« név világhírű legyen. A budapesti Műcsarnok és a »Nemzeti Szalon« azonban szűkkeblűen megátolták azt, hogy a »Csontváry« név világhíre az ő helyiségeikből induljon ki. Ezért »Csontváry« úr a városligeti iparcsarnokba szorult ki (...)”⁴⁴

Így alakult tehát Csontváry Kosztka Tivadar szakmai fogadtatása. Vajon hányan látták az Iparcsarnokban kiállított képeket a széles és komoly rangokat viselő rokonság tagjai közül?

⁴⁴ Pesti Hírlap, 1905. szeptember 9. Idézi: Tímár id. mű 111–112.

Buschman Éva

A BERGENDY EGYÜTTES EGYKORI VOKALISTÁJA

Interjú Andrea Ballarddal

Jászberényben „a Mészáros ikreknek” hívták őket, nyaranta szépen lebarnultak, sokat bicikliztek, csinosak voltak és mindemellet gyönyörű hangjuk volt. A fővárosi Országos Szórakoztatózenei Központban (OSZK) a záróvizsgájuk letételekor megjelent a Bergendy Együttes frontembere. Azzal a szándékkal lépett be a stúdióba, hogy az ottani kollégák segítségét kérje. Vokalista lányt keresett a csapatába, és nem is gondolta, hogy egyszerre kettőt is kap. Ők voltak a „Mészáros lányok, a Mészáros ikrek.” A szerencsés találkozást több éven át tartó közös munka, éneklés követte az együttesben. Mindketten jászberényi kötődésűek. Egyikük, Andrea – aki ma férje után Andrea Ballardként használja a nevét – a nyáron Jászberénybe látogatott egy családi összejövetelre. Ezt megelőzően találkoztam vele, és készségesen állt rendelkezésemre. Beszélgettünk, sok élményt, érzést megosztott velem az életéről és a „Bergendy-s” évekről...

Számos fellépés, mozgalmas évek voltak a Bergendy Együttessel

– Szeretném, ha beszélnék kicsit a családjáról, a jászberényi kötődésről!

– Jászberény mindig is fontos pont volt az életemben. Itt nőttem fel. Utána elkerültem óvónőképzőbe. Az ikertestvéremmel – egypetűjű ikrek vagyunk – óvónőként dolgoztunk Jászberényben, majd Budapesten rövid ideig, de ezzel párhuzamosan a zenei pálya is nagyon vonzott bennünket. Az általános iskolát az egykori „gyakorlóban” végeztük.

A jászberényi Tanítóképző Főiskolának volt egy kórusa, abban is énekeltünk, illetve a Bakki Katalin karnagy által vezetett énekkarban, a Palotásy János Vegyeskarban és Vasas Kórusban is.

– *Az énekkari szereplések jó kiinduló alapot adtak a későbbi zenei pályafutáshoz?*

– A klasszikus zene alapjait ezekben a közösségekben, csoportokban kaptuk meg. Nagyon sokat adott mindenben, ami a zenével kapcsolatos. Puskás István híres zenész volt itt a városban, illetve Szentirmai Szabolcs és a felesége, Kati. Velük is jó ismeretségben voltunk. Velük gyakoroltunk, jól éreztük magunkat, eljártunk a bulikra, összejövetelekre, sokat énekeltünk együtt.

Nagyon tehetségesnek tartottak bennünket. Bakki Kati néni is, mindig abba a szólamba rakott minket, ahol éppen szükség volt ránk. Imádtuk betanulni a különböző szólamokat. Meghallgattuk és kívülről fűjtük. A régi lemezeket hangosan hallgattuk odahaza. Sokszor ránk szólt a család: „Hagyjátok már abba!”. De mi imádtuk ezeket.

Emlékszem, milyen jókat játszottunk gyermekkorunkban: színpadot „építettünk”, és eljátszottuk, hogy épp fellépésen vagyunk. Úgy gondolom, hogy a zene és a színpad, a szereplés iránti vágy az emberben már gyermekkorában kialakul. Eldől, hogy van-e ehhez affinitása, vagy nincs. A szülőknek hagyni kell, hogy a gyermek kibontakozzon ebben vagy bármi másban, amiben tehetségesnek látszik. Korán megmutatkozik a gyerekeknél, hogy mihez van talentumuk, és nagyon fontos, hogy legyen mögöttük egy támogató család.

Az óvónőképzőt Tiszafehérváron végeztük el, ahol többek között pszichológiát és pedagógiát is tanultunk. Ezeknek keretében alapvető, lényeges szempontokat tárgyaltunk az előzőekben említett témával kapcsolatban. Az ott töltött időszak minden aspektusból fontos volt számunkra, de a zenétől akkor sem szakadtunk el. Tiszafehérváron is énekeltünk a kórusban Erdős Mihályné Elvira irányításával, megyei és országos versenyeket nyertünk. Bármilyen kihívás is volt, tudtunk énekelni duóban, trióban, quartettben, quintettben. A versenyen szerzett oklevelek a mai napig megvannak.

– *Mit jelent Önnek Jászberény?*

– Az otthonomat jelenti. Azt, hogy haza tudok jönni. Ha csak pár órára is, mint pl. egy családi születésnapra, mindez hatalmas feltöltődést ad. Nagyon fontos az ember életében, hogy hol nőtt fel, hol szocializálódott és miként. Nagyon sok szép emlékem van a városról, amelyek kellemesen felidéződnek bennem, amikor itt járok. Fontos a zene kapcsán azt is megemlítenem, hogy nagyon jó tanárok terelgettek az úton.

Az általános iskolából is van emlékem. Járt oda másik ikerpár is rajtunk kívül, a Gutai ikrek, akik képtetjűek voltak. Nagyon jó kapcsolatot ápoltunk velük. Az egyik farsangi bálon beöltöztünk az ABBA együttes tagjainak, és zenészsámokat adtunk elő, aminek fergeteges sikere volt.

Emlékszem arra is, hogy sokat bicikliztünk, ezért a „biciklis lányoknak” hívtak bennünket. Nyáron sokat strandoltunk, aranybarnára süttettük magunkat a napon. Csak úgy hívtak bennünket, hogy „a Mészáros ikrek”.

Bergendy István nagyon jó zenész volt, akitől sokat lehetett tanulni

– *A családból foglalkozott valaki zenével?*

– A nagymamám szépen énekelt, főleg áriákat, kint a kertben, munka közben. Édesapám, Mészáros Árpád a Lehelben énekelt, nagyon jó hangja volt. Emlékszem, amikor az Országos Szórakoztatózenei Központba jelentkezünk, a felvételre Szentirmai Szabolcsék készítettek fel. Alig akartuk elhinni, hogy sikerült. A budapesti stúdióba heti egy alkalommal jártunk szolfézsra az óvónői munka mellett. Garai Attila volt a korrepetitorunk. Minden alkalommal autóval mentünk oda és haza. Bár ekkor még csak 17 éves voltam, de rendelkeztem jogosítvánnyal. Édesapám nagyon megbízott bennem, mert jól, körültekintően és biztonságosan vezettem.

– *Hogyan kerültek az ikertestvérével a Bergendy együttesbe? Hosszú évekig működött a zenekar: 1950-ben alakult és 2017-ig voltak fellépéseik.*

– Amikor elvégeztük az OSZK tanfolyamát, és sor került a vizsgára, azon a napon Bergendy Pista bejött a stúdióba. Jelezte Portik Iván igazgató-dobmesternek, hogy kellene neki egy énekes lány. Erre Iván mondta, hogy egyet nem tud adni. Mire Pista megpödrötte a bajuszát – ami jellegzetes szokása volt –, kicsit elkeseredettnek látszott, hogy nem talált az együttesébe énekes lányt. Iván azonban megnyugtatta, hogy egyet nem tud adni, „csak” kettőt. Ez a két lány mi voltunk. Igaz, hogy a sikeres vizsga után máshová lett volna szerződésünk, de arra nemet mondtunk, és mentünk a Bergendybe énekelni. Ezzel nagy álmunk vált valóra.

A testvéremmel együtt énekeltünk a Bergendy együttesben. A zenekarban mindig három vokalista volt – alt, mezzo, szoprán –, és egy énekes, a Balogh Feri. Bármelyik szótartást meg tudtuk oldani a testvéremmel. Cserélődtek a lányok, de a vokalisták bármikor helyt tudtak állni. Mindig össze tudtunk csiszolódni, hiszen közös volt a cél. Legalább 50-60 lány volt, aki megfordult a zenekarban. Volt egyszer egy esemény, ahol a zenekar egykori tagjai összejöttek. Élmény volt találkozni valamennyiükkel.

Sok minden felidéződik bennem, ha a zenekarról beszélek. Egyebek között egy esztétikai dolog, a súlyprobléma. Amikor kicsit meghíztunk, Pista mindig viccelt, isten nyugosztalja, két éve nincs már közöttünk. Tehát mindig azzal viccelt, hogy „kimostuk a ruhát és összement?” Igyekeztünk mindig csinosnak lenni, „mutatni” kellett a színpadon. Sok külföldi fellépésünk is volt, Finnországba 2-3 éven keresztül turnéztunk.

Az utóbbi években már egyre kevesebb volt az előadás. Bergendy Pista testvére, Péter menedzselte a bulikat, ő szervezte a fellépéseket. Pár éve Jászberénybe is hívtak bennünket pótszilveszterre, ahol úgynevezett „EXALON” bulit szerveztünk a Bergendy tagokból. Olyan sikere lett, hogy még további produkcióra is felkértek. Bakki Kati nénit is meghívtam, olyan jó érzés volt, hogy megtisztelt jelenlétével.

Életem legjobb időszaka volt a Bergendyben énekelni. Rengeteget lehetett tanulni, pl. improvizálni kottából, sok lehetőség volt erre is. Pista nagyon jó mester volt. Ő hangszerelte a dalokat, készítette a partitúrákat (felosztás, zenei szakszó). A dobknak külön partitúrája volt. Ő írta a szólamokat is, de volt olyan, hogy együtt találtuk ki a zenekaron belül más kollégákkal.

Nagyon szép évek voltak. A legjobb élmények ekkor születtek. Minden hétvégén buli volt, pénteken és szombaton, országsszerte. A külföldi turnék, road-ok, közös kártyapartik, megannyi sok élmény. Mindenkinnek volt beceneve, művészneve. Az egyik zenekari tagot Pici pipinek hívtuk. Előfordult, hogy 5-6 hetet is kint voltunk egy-egy országban, városban. Őszült a haja, ezért vettünk festéket, de az eredmény nevétséges volt. Teljesen más színű lett a haja, mint amelyet szeretett volna. Még a bajszát is be kellett festenem, zöldes színt kapott. Ezért a koncerten szalmakalapot kellett viselnie. Ezen is jókat derülök, ha eszembe jut.

Berényben is volt egy nagy fellépésünk 1990-ben. Olyan megható volt a régi tanárokkal találkozni. Büszkék voltak ránk. Jászapátira is hívtak minket. Öröm, hogy innen, ebből a kis városból milyen sokra vittük, akár Rékasi Károly színművész, vagy Rubint Réka fitnessedző.

– *Ezek szerint nagyon intenzív életet, időszakot éltek a „bergendy-s évek alatt”. Más munkát nem is tudtak végezni emellett?*

– Egyáltalán nem, nagyon fárasztó volt, sok bulival. Más munkát nem tudtunk vállalni csak a zenekarit, de ezt máshogyan nem is lehetett volna végezni, teljes embert kívánt. Ezért óvónőként sem dolgoztunk túl sokáig. El kellett dönteni, hogy a zene vagy más munka! Az együttesben a táncpróbán keresztül minden volt, komolyan kellett venni.

– *Milyennek látta a Bergendy Együttes vezetőjét, Bergendy Istvánt?
Milyen ember volt Ő?*

– Nagyon jó zenész volt, remek dalokat írt, partitúrákat, hangszerelte is a dalokat. Sok előadóművész neki köszönheti, hogy nagyívű pályát futott be, felkarolta őket.

A zenekarban a vokalista lányok mindig elegánsak, csinosak voltak.

Sok tehetséget nevelt ki. Pl. Janza Kata és még sokan mások is, akik a zenekarban énekeltek, gondozta tehetségüket. Demjén „Rózsi” is nála kezdett, a Bergendy-ben.

Pistától csak tanulni lehetett. Olyan zenei képzettséget, zenei alapot kaptak, amit kiválóan tudtak hasznosítani a további karrierjük során.

Emberileg is nagyszerű volt. Sok próbát az otthonában rendezett meg, ott fogadott bennünket, nagyon barátságos, rendkívüli szociális érzékenységgel megáldott ember volt. Sokat poénkodott, viccelődött. Ha nem evett, akkor morcos volt. Jó humora volt.

Persze neki is, mint mindenki másnak voltak rosszabb napjai, amikor a hangulata is változott, de alapvetően Ő és a felesége, Jutka is nagyon kellemes társaság, jó embereknek tartották őket. Sokszor azt sem tudták mivel kínáljanak meg, amikor náluk voltunk, remek vendéglátók voltak. Pista ezen kívül korrekt, rendes ember volt. Nagyon kedveltem.

Ki tudott alakítani magának a „Bergendy-ben” egyfajta komolyságot, tekintélyt, amivel nagyon jól tudott bánni, meg tudta ezt tartani. Soha nem alkoholizált például, nagyon visszafogott volt. Szeretett viszont teázni, a zöld tea volt a kedvence.

Volt egyszer egy olyan sztorink, hogy az Andrássy úton be kellett mennem egy helyre, az egyik zenészhez, átvenni tőle valamit. Pista várt rám az autóban legalább egy órahosszat: mikor visszamentem, azt mondta ez volt az utolsó alkalom, hogy várt rám.

A fellépésekre autókkal utaztunk együtt, mindig megbeszéltük, ki-kivel megy. Én általában Pistával utaztam. Az egésznek remek hangulata volt. Az utazásoknak, a fellépéseknek, a turnéknak.

Az öccse viszont az ő ellentéte volt sok mindenben, sokat hülyültek, de veszekedtek is egymással.

Sok elimserést, versenyt nyertek annak idején a Mészáros-ikrek

Pista olyan név volt a szakmában, ami párját ritkítja.

Zeneileg Ő nálam prémium kategória, sokat kaptunk tőle, tanultunk, ismert név volt a szakmában.

Életem egyik legszebb időszaka volt a Bergendy-ben énekelni. Sosem fogom elfelejteni, mindig jó szívvel emlékezem rá.

– *Meddig énekelt vokalistaként az zenekarban?*

– 1988-tól 92-ig voltam az együttes tagja. A húgom már korábban kilépett. Svájcba ment férjhez, így előbb elhagyta a zenekart, mint én. Egy „Bergendy-bulin” ismerkedett meg a párjával. Pista könyörgött az apunak, hogy a testvérem ne hagyja ott az együttest. Duóban szeretett volna minket előtérbe helyezni. Apu viszont mondta, ha szerelmes a lány, nem tud vele mit kezdeni, nem mondhatja, hogy maradjon. A húgom Svájcban élt, de hazaköltöztek a fővárosba. Nemrég voltak itthon, van egy lánya és egy unokája.

– *Szoktak még együtt énekelni a testvérével?*

– Együtt ma már nemigen lépünk fel. Én szoktam elfogadni felkéréseket, van több zenekari felállás – igény szerint. Sok előadóval megismerkedtünk. Fenyő Miklóssal is régi a kapcsolatunk, összejárunk alkalmanként, épp most szervezek nálunk egy teraszos bulit, táncosok is lesznek, beszélgetünk, sztorizgatunk, jól érezzük magunkat.

Félszavakból is értjük a művésztársakkal egymást. Például énekesnél mit jelent az, hogy fejjhang, vagy mit jelent az, hogy transzponálni, vagyis egyik hangnemből a másikba átírni egy dalt, mi a wamp, fade out, milyen volt a frazilja stb. Sok tehetségkutató műsort nézek, amelyekből mindez rögtön kiderül, ahogy a fellépő elkezd énekelni. Már látni, hallani, hogy kinek van tehetsége és kinek kevésbé.

– *A „pörgős” évek után hogyan alakult az élete?*

– Miután a testvérem elhagyta az együttest, utána én még két évet maradtam. A lányok állandóan cserélődtek, az énekes Balogh Feri is elment a zenekarból. Demeter Gyuri kísért el minket a második finn turnénkra.

Kezdett egy idő után unalmas lenni, ahogyan a lányok váltották egymást a zenekarban. Fárasztó volt a szölamokat újból betanítani, táncpróbákra járni. Belefásultam. Lehet, hogy megbántam utána, de akkor jó döntésnek tűnt. Bergendy-s bulikra utána is szívesen mentem, hiszen a Bergendyből sosem elég.

A mai napig szívesen nézek régi videofelvételeket. Mindig felfedezek benne valami újat, és ez feltölt. Számos emlék felidéződik, érzelmileg még mindig sokat kapok ezekről. Ahogyan telnek az évek, szívesen elmélázom az emlékeken. Nagyon értékesek számomra, hagyom, hogy hassanak rám. Remek időszak volt. Ezt az élményt soha senki nem veszi el tőlem. Emberileg és zeneileg is sokat adott. Mintha egy nagy család lettünk volna. Finnországban is egymásra voltunk utalva.

Utána úgy döntöttem, hogy elmegyek egy másik zenekarral, akik hajón dolgoztak. Görögországot jártuk. 9-10 hónap utazás, aztán újra itthon. Görög férjem lett, gyermekünk

nem született. Az életünk kissé ellentmondásosan alakult, nem tudtuk igazán eldönteni, melyik országban szeretnénk letelepedni, Görögországban vagy idehaza. Nekem hiányzott a *haza*, az itteni miliő, azok a dolgok, amelyek itt körbevettek. Annak idején a Nők Lapjában is megjelent egy cikk rólam. Végül hazajöttem Magyarországra, a fővárosba. Mindössze néhány évet töltöttünk Görögországban.

A testvérem, Ági is nagyon hiányzott. Olyan ez, amikor keres az ember valamit, de igazán nem tudja, hogy mit, csak azt érzi nincs nyugalma. A művészberek egyébként is máshogy élnek, gondolkoznak. Itthon azután megtaláltam, amit a lelkem mélyén kerestem: a nyugalmat. A bástyát, a szigetet, a biztonságot. Jászberényben is, ahogy megyek az autóval és nézem az utcákat, szinte mindegyikről eszembe jut valami szép emlék, emberek, akikhez kötődtem valamikor. Ez ad igazán töltést.

– *Hogyan telnek a mindennapok?*

– Az idei év februárja-márciusa nagyon nehéz volt. Édesapánkat (Mészáros Árpád) elvesztettük. Családi rendezvényeink vannak, ott találkozom az ikertestvéremmel, és van még egy húgunk is, Ildikó. Ő és családja Németországban élnek. Tartjuk a kapcsolatot, épp most látogat haza.

Hálás vagyok mindenért, amit átéltem, hisz minden okkal történik. A mának kell örülni, a mindennapoknak. Nem a múlttal kell foglalkozni és nem a jövővel. Az emberek nem mindig tudnak a jelenre fókuszálni. Arra, amiben vannak. Úgy sem az lesz, amit az ember eltervez, hanem az, amit az Isten végez. Örülni kell minden pillanatnak. Szeretettel... Én így élek a mindennapokban...

Buschman Éva

„HONVÁGGYAL A SZÍVEMBEN, 100 FONTTAL A ZSEBEMBEN...”

Interjú Kecskés Anna képzőművésszel

Anna életpályája, kitartása példaértékű mindannyiunk számára. Álmaim nem feladva, a kitűzött célért küzdve eljutott oda, hogy minden körülményben megállja a helyét. A kezdeti kudarckok nem szegték kedvét, sőt megszilárdították, tapasztalattal erősítették személyiségét. Most már megtalálta a helyét, az otthonát, ahonnan azért gyakran hazavágyik a gyökerekhez, ahonnan minden indult, ahol minden kezdődött... Magyarországon, Jászberényben. Jó szívvel ajánlom a Kecskés Annával, egykori gimnáziumi osztálytársammal készített interjút mindenki számára.

– Kedves Anna, légy szíves, beszélj az olvasóknak arról, hogy mikor kezdett benned kibontakozni a rajz iránti szeretet, tehetség?

– A kreativitás korán megtalált. Fantasztikus formát, ragyogó színeket, különleges szépséget láttam mindenben. A szomszéd girhes macskáját éppoly szépnek láttam, mint egy üveg-golyón át a világot. Gyerekként nem volt sok mindenünk, de anyukám már 4 éves koromban is mindig megtalálta azt, ami gyönyörködteti a szemem. Egy doboz színes gombot borított ki elém, amiket én órákon át fűztem színek szerint különféle „színritmusban”. A családnak már 5-6 évesen apró ajándékokat készítettem (például barkából nyuszt húsvétra). Szerettem a semmiből valamit varázsolni. Néhány haloványan fogó ceruzánk volt csak, a kitört hegyeket pedig üres Tic Tac-os dobozban tartottam, hogy mindig legyen. Folyamatosan rajzoltam: krétával a nagymamám járdájára, keresztanyámnak katicát dióhéjra, egy darab rajzszénnel félfamentes lapra, ceruzával kutyaportrékat az iskola padjaira, diákszerelmeim könyveinek sarkába, mindegy mivel és mit, csak adhassak valamit a szeretteimnek.

– Tanulóidról is szeretnék kérdezni. Hová jártál általános és középiskolába? Majd hol folytattad felsőfokú tanulmányaidat?

– A Bajcsy-Zsilinszky Endre úti Általános Iskolában végeztem az alsó és felső tagozatos tanulmányaimat. Járadiné Kati tanár néni már kislányként támogatta az érdekes

próbálkozásaimat, amikor pl. technika órán kötött helyett ceruzával (jobb híján) kezdtem sálat kötni. Felsőbb osztályban a rajztanárnőnk egyszer behozott egy szatyor csigaházat, és közölte, hogy néhány héten keresztül ez lesz a téma. Nagyon szépen felépített tematikájú feladatsort kaptunk: az élethű csigaház rajztól indultunk, és a végén egy tárgyat kellett „felépíteni” csigaház formából. Ez nagyon tetszett – így is lehet a semmiből valamit alkotni. Sziámi macska és kiskutya rajzaimat a mai napig őrzik kedves osztálytársaim, pedig 30 év telt el azóta. Az általános iskola után felvételt nyertem a Liska József Erőszakmentes Szakközépiskola, Gimnázium és Kollégium gimnáziumi osztályába. Itt minden támogatást megkaptam a tanáraimtól. Rendszeresen eljöttek Berényi Műhelyes kiállításainkra. Az igazgatóság is minden módon segített és támogatott gimis éveim alatt, hogy a kreatív vonalon maradjak. Sosem felejttem el azt, amikor a takarítónők nem mosták le a padokat, ahol ültem: „Kár lenne ezért a szép oroszán portréért...” Igazgatónőnk kedves mosollyal „engedélyezte”, hogy az elektrotechnikai osztályba belopózva a tanítás kezdete előtt meglepetést készítsek a „Nagy ő”-nek. Sűrűn látogattam a tanári szobát. No, nem azért, mert rossz fát tettem a tűzre, egészen más okok miatt. A tanárok ugyanis előszeretettel nézték meg osztályaikkal a 2-es mappám rajzanyagát, és behívtak az óráik első, utolsó perceiben. Elmondhatatlanul jólesett az iskolatársaim érdeklődése a munkáim iránt. Az iskolám hírnevének öregbítéséért a Jászságért Alapítvány díjával jutalmaztak gimis éveim végén. Osztály- és iskolatársaim szurkoltak, támogattak. Elfogadtak úgy, ahogy vagyok. Talán egy kamasz lánynak ez a legfontosabb. Korán észrevettem – nem épp szép lányka lévén –, hogy a szerelemhez is a rajzaimon, a festőpalettámon át vezet az út. Nem volt ez másképp később sem. A nyíregyházi Besenyi György Tanárképző Főiskola rajz- és vizuális kommunikáció szakán végeztem, alkalmazott grafikai specializációval. Az ott töltött 4 év alatt bőven ért csalogás és öröm, aminek lenyomatai a rézkarcaimban, linómetszeteimben, grafikáimban, illusztrációimban, festményeimben is megmutatkoztak. Sokat köszönhetek Tarnóczy József tanár úrnak. Ha ő nincs, talán a főiskolás 4 év édes íze keserűbb, az élet értelmé pedig savanyúbb lenne. Engedte kibontakozni egyéniségünket, a sajátos szabad kifejezési formák használatát, támogatott szakmailag, nem magyarázott túl semmit.

– *A rajzzal, a képzőművészettel milyen formában tudtál tovább foglalkozni?*

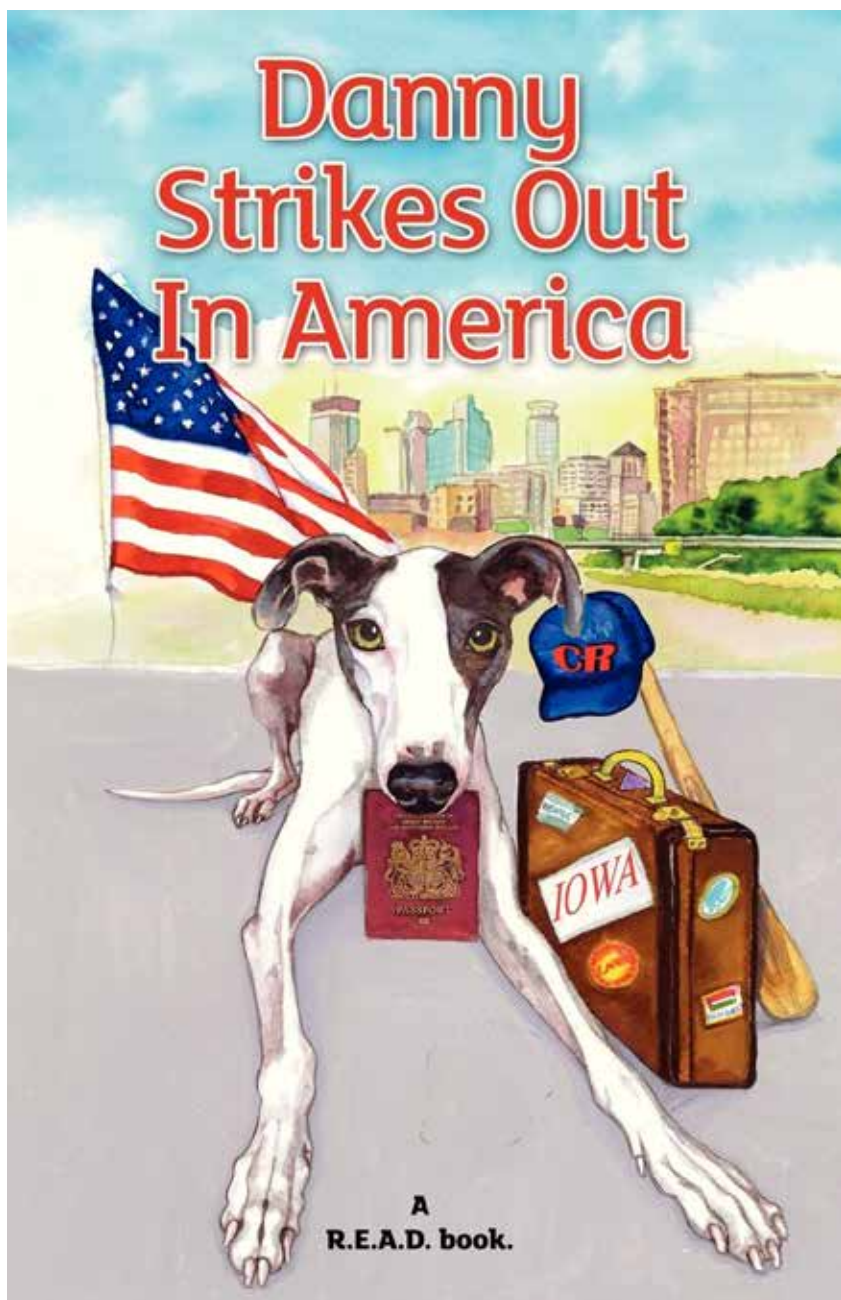
– Nyaranként zománczó táborokat szervezett a Berényi Műhely. Kamaszként így tölteni a szünidőket kifejezetten megtiszteltetés volt számomra. Tiniként megnyertem egy díjat is a Majki Mesterkurzusra. Ismét képzőművészekről tanulhattam. Majd körülbelül 18 éves lehettem, mikor először a Vasas szakszervezeti nyári festőtáborokba eljuthattam. Pár héten át – szintén legifjabb porontyként – tapasztalt művészek között festhettem. Megfigyeltem, tanácsokat hallgattam többek között Buna Konstantin festőművésztől, és csak alkottam, alkottam és alkottam... évről évre.

– *Kiállításod is volt a Jászságban, Jászberényben?*

– Tizenhárom éves koromban kerültem a Berényi Műhelyesekhez. Én voltam a legfiatalabb, igazi „zöldfülű”, de nagyon lelkes.

Számos élethű grafikát készít Anna

Könyvborítókat, mesekönyv illusztrációkat is alkot

Minden második héten, amikor az esti órákban összegyűltek a nagyok, a tehetséges tanárok, az évtizedek óta alkotó és kiállító jázsági kiválóságok, akkor én a kis 13 évemmel leültem közéjük rajzolni. Egy darab rajzszen, és a barna csomagolópapíron 2 órán belül portré lett. Nem kaptam ingyen a dicséretet, meg kellett küzdeni érte. Ez motivált. Teltek a hetek, hónapok, majd azon kaptam magam, hogy én is a kiállítók között szerepelek, 13 évesen. Hihetetlen. Egyszerű lilium, elszáradt falevél, bakancs tanulmányrajzommal, tűz-zománcaimmal, majd később olaj tájképeimmal, akvarelljeimmal, pasztell csendéletképeimmal, mesekönyv illusztrációimmal állíthattam ki országszerte a „Műhellyel” több mint 2 évtizeden át. A Műhely tagjai minden módon támogattak, hogy színvonalas munkával álljak elő akár Vasas kiállításokon, akár Őszi Tárlatokon, akár egyéni kiállításaimon. Ezúton is köszönöm nekik. Nagyné Koncz Éva, a Műhely vezetője „pótanyám”, tanárom is lett. Különórát vettem tőle. Sötét esténként fáradtan pedáloztam át Berény másik felére, hogy tanulhassak az egyik legnyitottabb szívű és önzetlen tanártól, embertől. Rajzeszközöimet mindig kipótolta, megtoldotta egy-egy ceruzával. Hálaképpen szorgosan rajzoltam a házi feladatként kapott drapéria rajzokat, szinte kilószámra gyártottam őket, mert a főiskolára később ez kellett. Ekkorra – a pályaválasztáskor – már kétségtelen volt, hogy csak a művészeti irány jöhet szóba nálam, noha tanulmányi eredményeim épp mást is lehetővé tettek volna.

– *A családot, a környezetet mit szólt ahhoz, hogy tehetséges vagy?*

– A családom, a barátaim, a kedveseim, az osztálytársaim, a szomszéd néni, a könyvtáros néni, mondhatnám, hogy aki Jászberényben csak ismert, velem örült minden díjammak, kiállításnak, megjelent mesekönyvemnek. Bár a családban nem mindenki osztotta a véleményemet abban, hogy a rajzolással kellene keresnem a kenyerem. („Meg lehet ebből élni?” „Rajzolás? Az meg mire jó?” „Hobbinak jó, de mi lesz a munkád?”). De én már kislánként is azt gondoltam: „Azért vannak az álmok, hogy valóra váltsuk őket.” (Walt Disney)

– *Dolgoztál-e valahol idehaza?*

– Tizenkilenc évesen segéd dietetikus voltam a jászberényi kórházban – csoda jó kis csapat volt. Nagy hasznát veszem most az akkor „felcsipegetett” tudásnak. Jászapátin, az István Király Általános Iskolában töltöttem egy évet, beleértve a „kisegítőben” eltöltött hónapokat is. Feledhetetlenül jól éreztem magam.

– *Milyen tapasztalatokra tettél szert a munkád során?*

– Jórészt helyettesítő tanár voltam. Egyik óram a 8 évesekkel volt környezetismeret, a második óra matek, Pitagorasz-tétel, a harmadik óra testnevelés a 7. a-val, nem unatkoztam. Azonban itt is bőven adtak nekem lehetőséget, hogy a kreatív énemet kamatoztassam. Például egy bál díszletének a kivitelezésekor, illetve a tablókészítések során. Szerettem a „nagyszájú tiniket”. A tananyag talán ilyenkor már kevésbé volt fontos – annyi mindennel küszködik egy tini. Igyekeztem ott lenni, segíteni nekik, ahol csak tudtam.

– *Hogyan született meg benned a döntés, hogy Angliába költözöl?*

– Egyszerű volt. Álmomban sem gondoltam, hogy milyen okok miatt nem kaphat Magyarországon valaki munkát, s ebből néhányat a saját bőrömmön tapasztaltam. Egy környékbeli iskolába jelentkeztem, s mert komolynak tűnő párkapcsolatban voltam a 20-as éveim közepén, így nem kaptam meg az állást. Ehhez hozzáadódott még az is, hogy nem „rózsaszín szobában” nőttem fel, és a szüleim, a családunk élete sem volt felhőtlen. Lépnem kellett. Meghallottam egy babysitter-i álláshirdetést a rádióban, és honvágygal a szívemben, 100 fonttal a zsebemben elindultam az ismeretlenbe. Nem épp egy leányálomnak hangzik, ugye? Nem is indult annak...

– *Légy szíves, beszélj arról, hogyan kezdted ott a nagybetűs életet? Nehéz volt a kezdetek kezdetén ott boldogulni?*

– Tanári diplomával a zsebemben, és egy kis rajz tehetséggel 25 évesen nem épp babysitterségről álmodtam külföldön. Ráadásul „németesként” Angliában. Zsebpénz a fizetés helyett, zoknimosás, este meseolvasás tanmenet írás helyett, hűvös napok a 35 fokos nyár helyett. Picit minden átértékelődik ilyenkor, és bizony akár egy magyar rendszámtábla láttán is bekönnyezik a szem. Egyben biztos voltam, ez csak egy ugródeszka, de legalább gyerekekkel foglalkozom, amit imádok. Mindegy, honnan való, hány éves, milyen gazdag, kik a szülei, csak taníthassam őket. Bármire.

– *Volt-e segítséged, találkoztál-e kinti magyarokkal?*

– Amikor 18 éve kijöttem Angliába, a külsős segítség „0” volt. Egyedül az ügynökség, akin keresztül kijutottam. Nem élt kint rokon, ismerős, és ha valami balul sült el, csak magamra számíthattam. Ha nyitott vagy a különböző kultúrákra, életkorra, származásra, mindent félre tudsz tenni és csak az embert látod az egyénben, nagyon gyorsan barátokra lehet lelni. Így volt ez az esetemben is. Kerestem a hasonló lelkületű, kisugárzású emberek társaságát, és hétvégenként a helyi „pub”-okban mintha kis világtalálkozóként részese lettem volna, olyan sokféle ember gyűlt körém.

– *Hogyan indult ott az életed, hol helyezkedtél el?*

– Két év bőven elég volt a babysitterkedésből számomra. Sokat tanultam az itteni életéről, kultúrákról, szokásokról, a nyelvről, a másik elfogadásáról, alkalmazkodtam, figyeltem. Először egy jó hírű londoni Grammar School-ban, majd egy College-ban dolgoztam tanulási központi asszisztensként. Csak oktatásügyben gondolkodtam. Kis szobát béreltem, hónapról hónapra éltem, spóroltam, extra festéseket, portrékat vállaltam, hogy a jövő hónap jobb és szebb legyen.

– *Milyennek láttad a kinti életet, az ott élő embereket?*

– Minden nap egy tapasztalat. Az itteni lét megtanít még több empátiára, kreativitásra az élet minden területén, komfortzóna-váltásra, képességek kifejlesztésére, fontos és lényegtelen szelektálására. Sok nemzetiségű ember él egy helyen. Meg kell, hogy férjenek egymás mellett. Így lehet választani: vagy ignoráljuk a mellettünk élőket, vagy elkerüljük, vagy megértjük és együttműködünk. Én az utóbbit választottam. Minden nemzetet meg lehet érteni, hogy mit miért tesz: ételükön, vallásukon, szokásaikon, ruházatukon, szófordulataikon stb. keresztül. Nem kell mindennel egyetérteni, de tisztelni a másikat: igen.

– *Könnyen be tudtál illeszkedni?*

– Nem. Rugalmasság, nyitottság ide vagy oda. Nem. Nem értettem a szófordulataikat, a szólásaikat, mi miért vicces nekik, ami nekem nem, mi illik és mi nem. Egy megjegyzés kerülhet-e az állásomba vagy sem, merthogy jön a következő. Bakik után bakikat követtem el. A bemutatkozásokat elrontottam, az angol kifejezéseket nem értettem, a kiskocsmában rosszul kértem ki az italt, a csoportos angol órák rendszerint röhögőgörcsökbe fulladtak „csodás” angol mondataim miatt... (De! Aki szeretett, az

így is szeretett...) Ekkor az ember vesz egy mély levegőt, és végiggondolja, hogy lehetne ezt a társadalmi beilleszkedést jobban csinálni nemzetiségtől, életkortól, nemtől, mindentől függetlenül, és ahogy kiengedtem a gőzt, könnyebben ment.

– *Most mivel foglalkozol, hol dolgozol?*

– Főállásom, majd a gyerekek mellett 12 éven át mesekönyveket illusztráltam, főként hazaiakat – Manókönyvek, Napraforgó Könyvkiadó, Santos –, illetve egy angol könyvkiadónak is, összesen majd’ 50 mesekönyvet. Major Eszter Artisjus díjas dalszövegíró nő gyerekverseihez is készítettem illusztrációkat, melyből egy leporellósorozat lett, évszakokra lebontva. Talán ezt a munkámat szerettem legjobban a tanítás mellett. Varázsolni a papírra vonalakkal és színekkel: hangulatokat, érzéseket. Két kisfiam van, és a 24 óra nekem is 24 óra, így az illusztrálást felváltotta a rövidebb időt igénylő kanálkészítés, alkalmi logótervezés. Jelenleg pedig Saluki (perzsa agár) portrékat festek. Erre egy-egy órám van csak éjjelente. Napközben az autizmus spektrumon lévő kisfiammal vagyok itthon, és az élethez, a mindennapi tevékenységekhez szükséges életelemekeket gyakoroljuk.

Emellett párhuzamosan vizsgákkal képezem ki a Saluki kölyökkutyámat „autizmust segítő kutyának”. Tervezem a portfólióm felfrissítését, hogy angol kiadóknak is dolgozzak...

– *Mi volt az, ami nehézséget okozott Angliában számodra, amikor kikerültél, és mi volt az, amit abszolút pozitívnak értékelsz?*

– Tulajdonképpen minden nehézség volt mindaddig, amíg szembe nem néztem vele, és apránként meg nem oldottam, vagy el nem engedtem... Voltak megalázó, embertelen pillanatok, de ez nem ingatta meg az önképemet, sőt „építőköveim” lettek. Legnehezebben talán a rasszizmust viseltem. Emiatt indiai eljegyzésem fel is kellett bontani. Sosem gondoltam volna, hogy bőrszínem miatt különböztessenek meg. Az időjárás viszont nagy úr, mindenre rányomja a bélyeget, és nem, nem lehet megszokni még 18 év után sem. (Június közepén egy forró kávét szorongatva, kabátban és bokacsizmában írom ezeket a sorokat 15 fokban...) Ami abszolút pozitív? Bár hosszú éveken át készültem arra, hogy rajztanár lehessek, de az itteni élet megtanított arra, hogy mi van akkor, ha nem tehetem azt, amiért tanultam, képeztem magam. És itt kezdődik az igazi kreativitás és nyitottság.

– *Milyen gyakran jársz haza?*

– Nem elég gyakran. Évente kétszer. Gyorsan feltűnnek a változások: jók, rosszak egyaránt. Ilyenkor körberohanom Jászberényt, piacra, könyvtárba, strandra, moziba, kiállításra megyek, szeretek kedves ismerősökkel, barátokkal találkozni. Ha hívnak bárhová, akár illusztrációimról előadást tartani, gyermekfoglalkozásokra, örömmel megyek.

– Zárásként a családról is kérdezlek, gyermekeidről, a párodról. A gyermekekben is ott a tehetséged? Hogyan látod?

– Nem vagyok férjnél, a gyerekeim édesapjával élek. A kisebbik tündéri szépségű, huncutka fiam 8 éves, szépen énekel, és nagyon fejlett hatodik érzéke van, megküzdünk minden apró fejlődéséért. A nagyobbik, jóképű fiam 11 éves és kamaszodik. Az ő világa inkább a számítógépek és a jiu jitsu, bár csodásan fest apró Warhammer modelleket. Kíváncsian várom mi lesz a „cserebogarakból”. A harmadik, de négy lábú „fiam” fél éve csatlakozott a családhoz, tündéri perzsa agár – ő igazán szépen „énekel”, „alkot” a virágágyások alatt, fest sármintákat a falra... de ezen tehetségeit nem tőlem örökölte, az biztos.

"It is only with the heart that one can see rightly;
what is essential is invisible to the eye."

Anna Frank

(Antoine de Saint-Exupéry)

Csörgő Terézia

EGY IPARMŰVÉSZ JAPÁNBÓL

Portré Majzik Róbertről

„Az üveg nemperiódusosan elhelyezkedő atomokból vagy ionokból álló hálózat, melynek részecskéit erős, az egész hálózaton három dimenzióban átvonuló kémiai kötések tartják össze.”

(Náray-Szabó István vegyész, egyetemi tanár)

A fenti idézet arról az anyagról szól, amit az ember több ezer éve használ, az üvegről, amely magas hőmérsékleten, 1500 °C körül keletkezik. Az üveg régebbi az ember földi megjelenésénél, hiszen vulkáni üvegek, meteoritüvegek már korábban létrejöttek.

Az üveg legfontosabb nyersanyaga a kvarchomok (szilícium-dioxid), ehhez különböző fénoxidokat adnak a gyártás során. A végeredmény egy bonyolult szerkezetű szilárd anyag lesz, aminek nincs határozott olvadáspontja. Ez az üveg, amely olvasztható, ezután alakítható, formázható, a formázott üveg festhető, csiszolható, metszhető, de törekeny, s így a vele való munka nagy figyelmet, türelmet, ötletes tehetséget, óriási ügyességet igényel.

Az üveg varázslatos anyag, értékét jelzi, hogy az ENSZ 75. közgyűlése a 2022-es évet AZ ÜVEG NEMZETKÖZI ÉVÉNEK nyilvánította. Ennek a varázslatos anyagnak a sokoldalú művésze Majzik Róbert, aki óvodás korától kezdve élt Jászberényben. Róbert Szolnokon született 1969-ben. Szülei: Majzik Mihály és Silye Erzsébet. Egy leánytestvére van, Andrea. A család 1974. november 19-én költözött Jászberénybe.

Tanulmányok

Általános iskolai tanulmányait a Bercsényi Miklós Általános Iskolában végezte. Kalla Andrásné tanárnő volt az osztályfőnöke. Ő sajnos már nincs közöttünk, de Sas Andrásné tanárnő – aki ugyan nem tanította – emlékezett arra, hogy az osztályfőnöke sokat mesélt róla. Csendes, szerény, kiváló kézügyességű fiúnak jellemezte, s figyelemmel kísérte életét, sok mindent tudott róla. Nagy öröm, büszkeség töltötte el, hogy csodaszép saját készítésű ajándéktárgyat kapott tőle az egyik itthonlétekor.

2022-ben kiállított absztrakt kép

Az általános iskola befejezése után Salgótarjánban a Borbély Lajos Szakközépiskola és Szakiskola tanulója volt. 35 éve, 1987-ben, üvegcsiszolóként végzett, és 1991-ig dolgozott a salgótarjáni öblösüveggyár üvegművesség-stúdiójában. Mestere Hegedűs Bertalan szakoktató volt. 1988-ban elnyerte az Üvegipar Ifjú Mestere címet.

A hagyományos üvegcsiszoló technikák mellett gravírozást (réz-, kő-technika) tanult a salgótarjáni öblösüveggyár 1970-ben alakult nemzetközi hírű, önálló gravírozó csoportjában, majd Budapesten gyémántmetszés-technikát. 1991-től Budapesten a „Varga Krisztyán”-nál folytatta az üvegművességet, s tanult újabb gravírozási technikákat Ehhez a munkához jó szem, ügyes kéz kell, ami Róbertnél adott volt.

Japánban

1998-ban nagy változás történt az életében. Egy japán cég, a 世界のガラス館 – World Glass Shop – menedzsere üvegcsiszoló demonstrációhoz keresett szakembereket. Budapesten felfedezte Majzik Róbertet, s a japán cégtől meghívást adott át neki. A rendkívül kedvező lehetőséget nem lehetett kihagyni, elfogadta a meghívást. A szakmai ismeretek bővítése mellett az is vezérelte, hogy Magyarországon akkor az üveggyártás, ez a szép, embert fárasztó, ügyességet, a szakma szeretetét kívánó ősi foglalkozás már kihalóban volt, az aktív üvegcsiszolók és gravírozók is kevesen maradtak.

Egy, maximum két évre tervezte a cégnél a munkát, de öt év lett belőle. 2004-től egy tokiói üvegműves cég alkalmazottja lett. 2013-ban pedig megnyitotta saját stúdióját. Jelenleg is magánvállalkozásában, Tokió egyik Disney üzletében dolgozik, megrendelésre készíti alkotásait. Üvegdíszítés mellett gravíroz bőrre, fára, fémre. Egyedi technikával dolgozik, melyet ő talált ki, ez egy átdolgozott üveggravírozási technika, a világon más nem ismeri, nem alkalmazza.

Gravírozott szaxofon

A csodás végeredmény eléréséhez – bármilyen anyagból készült díszítendő darabról is van szó – egy hétig, sőt egy hónapig is eltarthat a megmunkálás folyamata. Főleg azért, mert a gravírozás megkezdése előtt a minta tervezése változó időtartamú. A gravírozott tárgyainak mellékelt képein is látszik, milyen bonyolultak, összetettek a minták, melyek művészi igényességet, aprólékos, precíz munkát bizonyítanak.

Az anyagtól függően használ kézi megmunkáló eszközöket. Az ezüst vagy sárgaréz például ugyanolyan erősebb eszközzel gravírozható, az érzékeny üvegnél természetesen másféle eszközre van szükség.

Gravírozás és hangszer

Legújabb projektjében fémhangszer – konkrétan a szaxofon – díszítéssel foglalkozik. A szaxofon díszítési munkáját mutatta be Debbie Burke jazzszerző, aki találkozott Majzik Róberttel egy tokiói kávézóban, s többek között ezt írta:

„(...) Nagyon barátságos és jóképű ember volt! (...) Mutatott néhány képet a gravírozási munkáról, de nemcsak üveg és fűvös hangszerek, hanem fa, rézlemez, műanyag stb.... Meglepődve láttam, hogy különféle anyagokat gravíroz. A másik dolog, ami lenyűgözött, az volt, hogy elég sok japán stílusú minta volt. Természetesen a nyugati minták, például az »Art Deco« és a »Gothic« használhatók mintaként (...) Még az olyan híres szaxofonoknál is, mint a Selmer, a Yanagisawa és a Yamaha a szobor csak vonalakból áll, de Róbert szobrának felületén különféle faragási módszerek találhatók, és elképesztő, hogy a látószögtől függően eltérő a kifejezés! (A szobor a gravírozott tárgyat jelenti, a gravírozás szónak nincs japán megfelelője.) Volt azonban (...) aggodalomra okot adó pont. Ez a »faragás mélysége«. A faragás kicsit mélyebb, mint a közönséges szaxofonfaragás. Róbert szerint »nincs probléma az előadással.« – azaz a szaxofon hangzásával.

Róbert állítását bizonyítja a YouTube-on egy kisfilm, melyben egy szaxofonszóló látható, hallható. A kisfilm *Robert Majzik – Engraving* címen található meg.

A Yanagisawa világvezető szaxofongyárnak a tulajdonosa látta Róbert gravírozott szaxofonjait, szerződést kötött vele, s azóta díszíti, gravírozza a gyár hangszereit.

A festészete

Az utóbbi években bővült művészi tevékenysége, sorban születnek a gravírozással ellenértékes stílusú absztrakt festményei. Az ARTium Kulturális és Művészeti Magazin Facebook

Keretezett absztrakt kép

oldalán 2022. augusztus 20-án jelent meg Tóth Gabriella szerkesztő írása, néhány gondolat belőle:

„Kezdetben Majzik Róbert festményeire lettem figyelmes egy kortárs absztrakt alkotásokat felvonultató facebook-csoportban. Megfogott képeinek színvilága, némelyiknél úgy véltem, mintha valamilyen eszközt is használt volna az alkotó, mellyel, ugyan csak képként, de szinte testtel, azaz fénylő, hullámozó felszínnel rendelkezőnek tűnik az alkotás.

Később, személyes oldalán is csodákra leltem.”

Róbert ugyancsak ebben a cikkben a következőket írja festészetéről: *„Az üveggravírozásban a legfontosabb a fény-árnyék hatások kihasználása. Ugyanezt a vizuális hatást szeretném a képeimen is mutatni ezzel a csikos technikával, ugyanis a csikokon megtörik a fény, és más az árnyéka a képnek, így ezzel a plusz élménnyel gazdagítom a képeim a színeken és formákon kívül is.”*

Ismertsége

Munkái igen keresettek, alkotásait már több kiállításon ismerhették meg a látogatók.

- 2000-ben Kanazawa Nemzetközi Üvegkiállítás
- 2003-ban Sapporo Tankard Grand Kai 3. hely
- 2004-ben Önálló kiállítás a Magyar Nagykövetségen, Tokió
- 2005-ben Önálló kiállítás a Grasshutte Ginzában
- 2006, 2007, 2009, 2012, 2015, 2019
években önálló kiállítás Tanaka Gallery Ginza, Tokió.

Ez év (2022) júniusában a Magyar Nagykövetségtől kapott egy felkérő levelet a Japánban élő magyar művészek kiállítására. A tárlat megnyitására Tokióban, a Magyar Kulturális Intézetben szeptember 2-án került sor. Három művét állították ki, egy gravírozott üvegkardot, egy gravírozott szaxofont és egy festményét. Hírek szerint a nagy érdeklődésre való tekintettel októberben és novemberben is művésztalálkozót szervez a rendezőség. Sokan szeretnének személyesen is találkozni, beszélgetni vele. A következő időszakban egy budapesti galériában és több magyar városban is tervezik önálló kiállítását.

Mester és tanítvány
(Nógrádi Hírlap, 1987)

Gravírozást tanított a Tama Művészeti Egyetemen, az egyetemi kézműves osztály üvegprogramjában. Az intézmény honlapján olvasható tanári és munkatársi bemutatkozása. Jelenleg a lakóhelye és az egyetem közötti távolság miatt nincs lehetősége oktatni.

Az Underground kiadó gondozásában 2013-ban jelent meg az *ALIEN* című könyve, melynek borítólapját ő tervezte. Az Alien jelentése idegen, külföldi állampolgár, földönkívüli.

A könyv bevezetőjében felteszi a kérdést: „Jártál már a Felkelő Nap Országában? Érdekesnek találod a japánokat és a kultúrájukat? Gondolj csak bele, ők mennyire furcsának találnak Téged, az európai Idegent.”

A könyvajánlók célja az érdeklődés felkeltése egy mű iránt. A Cseppek.hu könyvajánlója is erre törekedett: „Kint tartózkodásának élményeit, beilleszkedési nehézségeit gyűjti össze szórakoztató formában Alien című könyvében, amelyet már minden Japánba készül és a kultúra iránt érdeklődő kezében forgathat. A szerző, Majzik Róbert (Maya) Japánban élő magyar állampolgár, aki Alien című könyvében ír másfél évtizedes kint tartózkodásának élményeiről, beilleszkedési nehézségeiről már mondhatni japános szófordulatokkal, de magyar humorral. A könyv minden Japánba készül, az ország iránt érdeklődő vagy már kint élő magyar számára hasznos lehet mindazonáltal, hogy nagyban segíti a japán kultúra tabuk nélküli megismerését itthon.”

Sajnos a könyv kis példányszámban jelent meg, s nem készült raktárkészlet a terjesztéshez, nem volt vállalkozó könyvterjesztő sem. A könyvhöz megrendeléssel lehet hozzájutni.

Privát élet

Róbert nő, felesége japán, akivel akkor ismerkedett meg, amikor a japán Disneylandben az ikonikus Hamupipőke kastélyban dolgozott, természetesen üvegművesként.

„Két gyönyörű, tehetséges fia van. Ő is nagyon sikeres. Kiállítások szervezői és gyűjtők ostromolják. Nemrég festeni kezdett(...) A hangszergyár is megkereste, a szaxofondíszítés most a szenvedélye. Közben megtanult játszani a hangszeren. Irigylem és büszke vagyok rá, elérte, hogy abból él, ami a hobbija.” – írta nővére, Andrea.

A család Tokióban él. Felesége családja, környezete hamar befogadta. Japánul természetesen beszél, a kanji írás és olvasás nem az erőssége. Erről a könyvében (2013) így ír: „Magyar vagyok! 1998-ban váltam Alienné! Mikor egyéves szerződéssel Japánba hívtak egy akkor jól menő cég! Ennek tizenöt éve! Azóta próbálnak megszokni! Kevés sikerrel!

Női fej tálon

Son of Zeus

Így én tanulom őket, és mivel (a hiedelemmel ellentétben) angolul hiába is próbálkoztam megértetni magam, anyanyelvüket autodidakta módon elsajátítva (sajátos egyedi nyelvjárással) váltam itt élő Alienné. ”

Kreatív, manuális munkái mellett verseket is ír. Álljon itt példaként Japánban töltött életének kezdetéről, nehézségéről szóló verse.

*„Ha úgy érzed, vess rám követ,
Hogy évekkel ezelőtt elhagytam e földet.
Elindultam, mert bár Magyar vagyok,
Álmod kerestem, mit otthon nem találok!
Egy könyv volt csupán mit magamhoz vettem.
Bármi is történt e könyvet nagyon féltettem.
Nagy, színes képek nem voltak e könyvben!
Csak több ezer szó 2 vastag kötetben.
Mellette egy addig idegen szó jelentése
Mit tanulnom kellett, hogy bárki megértse.
Mert senki sem értette az anyanyelvem.
E könyv segített, hogy el ne felejtsem.
Mert tudom, nehéz felfogni.
Milyen is különben Magyaroknak lenni. ”*

Végezetül

Majzik Róbert a sokoldalú művész, a gravírozó üvegművész az üvegből, e varázslatos anyagból csodákat alkot, a gravírozás technikájával csodássá díszít hangszereket, s művészetét meghatározza minden alkotásban a fény és árnyék összhatása, ami képein is jól látható. Egy szer, talán egy kiállítás keretében, a Jászságban élők is megismerhetik alkotásait.

Majzik Róbert, az üvegművész közel 25 éve Japánban él, ott teljesedett ki művészete, s vallja: „Mindegy, milyen művészeti ágba alkotsz, alkoss egyedül, ami maradandó!”

Források

- Majzik Róbert közlése
- <https://csepppek.hu/cikk/5526majzik-robert-alien-konyvajanlo>
- <http://elte-japan.blogspot.com/2013/04/konyv-d.h> HYPERLINK
- „<http://elte-japan.blogspot.com/2013/04/konyv-d.html>”tml#comment-form
- <https://debbieburkeauthor.com/2021/07/26/embellish-your-instrument/#more-7940> Díszítse hangszerét 2021. július 26.
- <https://tarjanikepek.hu/2011/07/27/a-salgotarjani-oblosuegygyar-tortenete/>
- https://www.tamabi.ac.jp/kougei/glass/staff_majzik_robert.html
- Tóth Gabriella (Toga): Szaxofont gravírozni? Ki hallott már ilyet?
- In: ARTium Kulturális és Művészeti Magazin, Facebook, augusztus 20. 7:30

Erdei Gábor

ROZIKA NÉNI

Kovács Andrásné 1937–2022

Ez év februárjában mély megrendüléssel fogadták tisztelői, tanítványai, a Fényszaruiak Baráti Egyesülete és a Magyar Drámapedagógiai Társaság Kovács Andrásné Rozika néni halálhírét.

A FÉBE „Örökös Egyesületi Tagja”, a *Községeinkért díj*, a *Jászfényszaruért emlékérem*, a *Magyar Kultúra Lovagja*, Életműdíjas *drámapedagógus*, *Németh László-díjas pedagógus*, *Csokonai-díjas rendező* és sok más elismerés tulajdonosa, a Fortuna Együttes és a Napsugár Gyermekszínpad megalapítója – és több mint négy évtizedig művészeti vezetője –, a határon túli magyar drámapedagógusok úttörő mentora, nyugalmazott magyartanár, színjátszó rendező, drámapedagógus 2022. február 14-én szenderült végső nyugalomra.

Az életműdíjas drámapedagógus, ahogyan a „szakmában” a legtöbben ismerik, Rozika néni 1937-ben született Tiszaalpáron. Gyermekként meghatározta sorsát a II. világháború. Édesanyja (háborús özvegyként) két gyermekével és nagybátyjuk segítségével igyekezett fenntartani a család szikvízüzemét annak érdekében, hogy a lányok tanulhassanak. Ezt később szorgalommal hálálták meg.

Diplomáját a Kiskunfélegyházi Tanítóképzőben szerezte, ahol apácák tanították. Ez mértékadó időszak volt az életében. Megismerte a szín- és bábjátékban rejlő lehetőségeket. Ezeket a tapasztalatait kamatoztatta kezdő tanítóként, a művészetoktatás akkor még járatlan ösvényeit kutatva. Tanított Arlón, Suhafőn és Domonyban. Élete ezen állomásain színjátszó közösségeket is szervezett.

Később rendezői szakot végzett, ahol olyan emberekkel került kapcsolatba, mint Keleti István, Ruszt József és a fiatal Montágh Imre. Közben házasságot kötött Kovács András orosz tanárral, aki korai haláláig biztos érzelmi és szakmai háttérrel adott számára.

1972-ben férjével, Andrással és két kisgyermekével Jászfényszarura költöztek, ahol végleg letelepedtek. Tanárként – egy igazgatói felkérésre – hamar maga köré szervezte a színjáték iránt érdeklődő gyerekeket. A településen pedig értékes táptalajra lelt tudománya, s generációkat juttatott amatőr színházi élményhez. Igazi példakép lett.

Általa kialakult egy színházat kedvelő, kultúra iránt érdeklődő közeg, s azóta is évente több előadással lép fel az általa alapított Napsugár Gyermekszínház és a felnőtt Fortuna Együttes. Élete utolsó éveit otthona nyugalmaiban, majd a Jászfényszaru Gondozási Központ Idősek Otthonában töltötte.

Családja, rokonai, barátai, tanítványai, tisztelői február 22-én vettek végső búcsút a jászfényszaru Szent kereszt temetőben mindenki Rozika nénijétől. Újabb jelentős művész talentumát veszítette el a Jászság. Halála mély fájdalmat jelentett, és nagy űrt hagyott maga után a hazai drámapedagógiai szakma és a Jászság kulturális közéletében egyaránt.

Felhasznált irodalom és cikkek:

- DPM 1991/1. sz. Előd Nóra: Rozika néni
- Taní-tani Online: Rozika néni
- Mi újság Fényszaru? - Jászfényszaru város lapja 2017/5 lapszám
- Jászsági Térségi Tv nekrológ

Erdei Gábor színész, televíziós, tanítvány

Drága fogadott Mamikám! Nem ábrándozhatunk többet közös fagyizás közben az ikonikus, piros sportautóról, a palacsinta illatáról, vagy a szélbe és kecskemekegésbe kiáltott szavalás kihívásairól. Többet nem vitatkozhatunk a költők gondolatairól, a szünetek súlyáról, vagy nem borulhatunk ki a felkészülés fáradtságától. Elmentél... Mégis, keményfedeles utazóbőröndöd szellemi tartalmát ránk, szeretteidre, tanítványaidra hagytad.

Sosem feledem lánglelkű tanításaid, inspiráló műveltséged, oltalmazó szereteted és kemény pofonod. Mindez kitörölhetetlen marad az elméből a könyvtárszobád pot-pourri illatával, a kézzel „szántott” kézírataid látványával, utánozhatatlan instrukcióiddal és kifogyhatatlannak tűnő lendületteddel együtt. Milyen szerencsés vagyok, hogy ezeknek helye lehetett az életemben! Köszönök mindent! Sokat... talán a legtöbbet Tőled tanultam életemben! Ígérem, mindez nem vész kárba, és ha lesz rá módom, továbbadom! Nyugodj békében! Vigyázz ránk és egyengess az utunkat a Mennyből! Örök tisztelettel és szeretettel gondolok Rád!

Ui.: Mamika! Nem tudom, hogy a Mennyben ismerik-e a „Kerek a káposzta” játékot, de kétségem sincs, hogy ha rajtad múlik, akkor hamarosan el fogják sajátítani! Tanítsd őket is!

Lengyel Boldizsár pedagógus, rendező, televíziós

Nagyon szerettem. Felsorolhatatlanul sok közös élményünk volt Rozikával. Köszönöm az életnek, hogy nemcsak ismerhettem, hanem együtt utazhattam vele erdélyi útjain, együtt taníthattam vele megtapasztalva inspiráló óráit, együtt örülhettem vele a sikereinek, és részt vehettem az életében. Ő, a magyar népművelők egyik megkerülhetetlen talentumaként, majd a hazai drámapedagógia és amatőr színjátszás kiemelkedő személyiségeként vonul be a történelembe. Réá sokan fognak emlékezni, mert egy bűbajos ember volt, aki óriási kedvvel, ösztönös pedagógiai érzékkel és kiapadhatatlan kapacitással adta át felbecsülhetetlen tudását. Érték volt minden vele töltött perc, mert belelátott az emberek és a közösségek lelkébe, s mindenkiből kihozta a lehető legjobbat. Sokan, sokáig a szívünkben fogjuk őrizni Rozika emlékét.

Magyar Krisztina színjátszó, tanítvány

„A lámpás én vagyok. Világítok a sötétségben. Utat mutatok.”

Sokunk számára ő a lámpás, aki tudást adott, aki segített utunkon... akit érdemes volt követni, aki akkor is világított, s hívott fényével, ha messzebbre kerültünk tőle. Mi, akik ma is aktív színjátszók vagyunk, a Fortuna együttes tagjai, mélyen gyászolunk. Árvák lettünk. Kezei alatt cseperedtünk, s nemrég szakmai anyánkat, mentorunkat, többünk példaképét, szeretett Rozika néninket veszítettük el. Hálások vagyunk a sorsnak, hogy oda sodort bennünket a kezei közé, és hálával tartozunk neki, hogy mindannyiunkban meglátta a lehetőséget, bízott bennünk és biztatott minket. Mindig jelen volt, felemelt és megtartott bennünket. Olyan elementáris erővel létezett, s úgy hatott, mint

kevesen. Valami őserő áradt lényéből, ami valamennyi generációra hatást gyakorolt. Ott van a gondolatainkban, a mozdulatainkban, abban, amit mondunk, s ahogyan mondjuk azt. Mindenben, amit teszünk. Búcsúzom minden volt napsugaras nevében is Rozika nénitől, mint a Napsugár Gyermekszínpad alapítójától, motorjától.

Suhaj Csilla színművész, tanítvány

Rozika néni. A Rozika néni! Nem is egy személy, hanem egy intézmény volt. A szüleim után a legtöbbet neki köszönhetem. Ha valaki igazán hálás lehet mindazért a sok szeretetért, figyelemért, türelemért és tudásért, amit átadott, az én vagyok! Azt szoktam mondani, hogy Jászfényszaru a bölcsőm, de Rozika néni volt a kéz, amelyik ringatta. Hiszen minden tőle, általa indult, és az egész karrierem alapja neki köszönhető! Viszonylag korán felismerte képességeimet, és külön foglalkozott velem, nem csak szakmai szempontok alapján. Sokat tanultam tőle emberségről, stílusról, alázatról, a szeretetről. Rám hagyott szellemi örökséget magammal viszem, és eltökélt szándékom, hogy a fiatalokat bevezessem a drámajáték, a színjátszás, a versmondás rejtelmeibe.

Jávor Anna

A JÁSZÁROKSZÁLLÁSI SZENTHÁROMSÁG TEMPLOMRÓL

Fotó, készítette: Gránitz Miklós

Korántsem az első, de minden bizonnyal a legszebb könyv jelent meg idén Jászárószállásról a város három jeles szülöttének – Tóth Béla bányamérnök, Tóth Pál Péter szociológus és Tóth Sándor jogász – jóvoltából. A testvérek szülei, André Jusztina és Tóth Béla emlékének ajánlják a könyvet, amelyhez sikerült megnyerni a budapesti Gondolat Kiadót, valamint saját munkájukon és erejükön túl a Magyar Művészeti Akadémia támogatását. Az önzetlen közreműködőket, Gyenes Gyula nyugalmazott és Kiss Csaba jelenlegi plébánost is a támogatók közé sorolhatjuk, ahogyan a mű legnagyobb részét magára vállaló fotóművész, Gránitz Miklós munkája is adomány.

A Szentháromságnak szentelt templom bemutatását elsősorban a képekre bízta az elegáns kiadvány, és e nemben páratlan a templom és a város nem csekély szakirodalmának sorában. A könyvben is felsorolt bibliográfia arról tanúskodik, hogy Jászárószállás mindig is érdeklődéssel fordult saját és vele a jász ke-

rület különleges múltja felé, és módot talált az egyre bővülő ismeretek publikálására. A 19. század végi szórványos előzmények után már 1928-ban városmonográfia született Herbert János tollából, amit a „*Jászságért Alapítvány*” 1992-ben hasonmás formában újra megjelentetett. A plébániatemplomra fókuszál, de vele Jászárószállás 18. századi történetének feldolgozására is vállalkozott Kiss József 1996-os edíciójában, alapozva az általa újonnan feltárt levéltári forrásokra, kiegészítve ezzel Soós Imre 1985-ös könyvének megfelelő fejezetét. A krónika máig is íródik, ahogyan ezt a későbbi, frissebb kiadványok bizonyítják.

Talán éppen az én szakmám, a művészettörténet mutat bizonyos fokú hátrányt e téren: a város római katolikus egyháza ugyan az Egri Főegyházmegye része, Jászárószállás (nyilvánvalóan) közigazgatásilag Jász-Nagykun-Szolnok megyéhez tartozik, nem az alaposan feldolgozott történelmű Heves megyéhez. Még mindig hiányzik módszeres és részletes

műemléki feltárása, jóllehet a háromkötetes Heves megyei topográfia jó néhány ponton érinti a várossal, a templommal kapcsolatos műalkotásokat. Szerényen pótolja ezt a hiányt a *Tájak-korok-múzeumok kiskönyvtára* vonatkozó kötete, Császár László (némiképp túlhaladott) munkája szintén 1992-ből. Említést érdemel még a *Magyarország műemlékjegyzéke* című kiadványsorozat 2005-ben megjelent, Jász-Nagykun-Szolnok megye védett műemlékeit apró képek kíséretében felsoroló (Bardoly István és Haris Andrea szerkesztette) kötete, amely egyetlen oldalon mindösszesen négy objektumot mutat be Balog Éva tollából: a plébániatemplomot, a Mária-oszlopot, a Jász- vagy Bordás-házat és a 18. századi eredetű fogadóépületet. Ezt a jól kezelhető, kis méretű kézikönyv-sorozatot online változatban is hozzáférhetővé tette az akkori Kulturális Örökségvédelmi Hivatal, segítségképpen éppen a tulajdonosok, kezelők, ott élők számára. Sajnos a műemlékvédelmi intézményrendszer szétválásával, amihez az építési törvény fellazítása is hozzájárult, ez a munka csaknem értelmét veszítette.

A szakirodalom értékeit és hiányait magam is megtapasztaltam akkor, amikor egy megtisztelő felkérésnek eleget téve, a 2010-es években nekiláttam Johann Lucas Kracker barokk festő itteni műveinek a korábbinál alaposabb bemutatásához. A megtisztelő felkérés megtisztelő megjelentetés követte: túl azon, hogy dolgozatom gazdagon illusztrált formában kapott helyet az *Emlékképek III.* kötetében, jó minőségű színes képmelléklettel, önálló füzetként is útra kelt a városi könyvtár kiadványaként, az önkormányzat támogatásával – mindmáig hálás vagyok érte. A jászárokszállási irodalom felsorolását ezért a Tóth Pál Péter által szerkesztett Emlékképek-sorozat lebilincselő interjúkötetével zárom, amelyek, gondolom, az itt élők vagy innen elszármazottak számára még nagyobb élményt jelentenek, mint a magamfajta idegennek. A mostani alkalommal hadd idézzem meg Tóth Béla visszaemlékezését, amelyből már akkor megismerhettük szülei, André Jusztina és idősebb Tóth Béla áldozatos, munkás életét, a 20. század viharos évtizedeinek családi krónikáját.

Jászárokszállás tehát ismeri saját értékeit, és gondoskodik azok fenntartásáról, közkinccsé tételéről. A könyvek mellett a szellemi oldalra is hivatkoznék, hiszen a legnagyobb érték maga az ember. E kötet két alkotója, Gyenes Gyula főesperes, pápai prelátus és Tóth Pál Péter a város díszpolgárai immár évek óta, és olvasmányaim is tanúskodnak arról, hogy kölcsönösen megbecsülik egymást, ahogyan a jelenlegi apátplébános úr, Kiss Csaba láthatóan méltó követője legendás elődjének.

Hadd emlékezzem ezúttal még régebbi időkre: 1979-ben, amikor a Magyar Nemzeti Galéria Kracker festő évfordulós kiállítására készült, Mojzer Miklós főosztályvezetővel, a Szépművészeti Múzeum későbbi főigazgatójával és Szentkirályi Miklós restaurátorral (egyikük sem él már) mintegy „delegációt” alkotva ellátogattunk Jászárokszállásra. A templom megtekintését, a fotózást, majd a Csodálatos halfogás képének kiállításra kölcsönzését – ami teljes restaurálás fejében történt – Tasy István apátplébános tette lehetővé. Csak a visszaszállításkor léptünk be a plébániára, és figyeltünk fel a szűk folyosón a Keresztelő Szent János-festményre, amit akkor olasz festő művének véltünk. Jóval később, már a 90-es években ismét betértünk Jászárokszállásra, akkor már Gyenes Gyula főesperes úr fogadott minket, és tovább nézegethettem az egyre „Kracker-gyanúsabb” Keresztelő Szent Jánost. Idővel megindult a templomberendezés lépcsőzetes felújítása, amelynek eredményét a Kracker-monográfiát előkészítő fotózási akció során láthattam. A teljes igazsághoz az is hozzátartozik, hogy időközben híre ment, még hozzá reklamáció (hogy ne mondjunk

feljelentést) formájában: Jászárokszálláson engedély nélkül restauráltak. Én azonban, birtokában az „előtte” és „utána” készült fényképfelvételeknek, továbbá személyes tapasztalataim alapján megnyugtattam a kedélyeket: itt semmi visszafordíthatatlan nem történt: az erősen megereszkedett (úgymond „gatyás”) oltárképeket szakszerűen konzerválták, kifeszítették, és ez a lényeg (bár a közreműködők neveit sohasem tudhattuk meg).

A legfrissebb restaurálás története már jól ismert, meg is ünnepeltük öt éve: a plébániai Keresztelő Szent Jánost – ismét Tóth Pál Péter kezdeményezésére, Gergely Zoltán polgármester úr jóvoltából – a leginkább szakavatott helyen, a Magyar Képzőművészeti Egyetem Restaurátor Intézetében Görbe Katalin tanárnő (csak névrokona az árokszállási Görbéknek) irányításával újították fel. És még egy utolsó kiszállási emlék: annak idején a – fekete-fehér, analóg – fényképezés végeztével Gyenes Gyula főesperes úr megkérdezte a Nemzeti Galéria fotósát, nem készítene-e enteriorképet a templomról a teljes főnézettel. Ő erre azt válaszolta, hogy nincs hozzá megfelelő felszerelése, ehhez ún. műszaki gép kell. Nos, ez az akadály láthatóan elhárult, Gránitz Miklós fotóművész a legmagasabb színvonalon tett eleget a kihívásnak már az *Emlékképek III.* borítója számára, ebben a könyvben pedig kihajtható képmellékletként táruul fel a templombelső a maga monumentalitásában, aminek a nyomtatása, kötéskete sem lehetett kis feladat.

Elmélyedve most már a könyvben, már a két bevezető is megkerülhetetlen olvasmány. A három donátor, mi több, mecénás, Tóth Béla, Tóth Pál Péter és Tóth Sándor előszava úgy vezeti föl a könyv megszületésének históriáját, hogy az valójában a szülőkhöz, a felmenőkhöz, a jász hagyományhoz és az egyházhoz való kötődés bizonyoságtétele. Gyenes Gyula pápai prelátus, nyugalmazott fő esperes a templom történetét összegzi tényszerűen – *Lectori salutem* – üdvözlét az olvasónak címmel. A legfontosabb tárgyi, művészi értékeken is túlmutatónak tartja a templom szellemi, közösségmegtartó, hitet erősítő erejét, amelynek mindez a kincs eszközül szolgál.

A könyv lényege – a legnagyobb terjedelmű – a Római Katolikus Szentháromság-templom képekben című fejezet, amely Gránitz Miklós e célra készült új, színes, digitális felvételeit tartalmazza rövid képaláírásokkal. A 122 kép szerves tartozéka a szerényen *Képek jegyzéke* címet viselő rész: ez Kiss Csaba plébános munkája, és valójában minden részletre kiterjedő képmagyarázatokkal szolgál. Bevallottan nem műtárgyjegyzék ez, nem hasonlít a kiállítási katalógusokhoz sem, hanem a liturgia és az írárok fényében értelmezi a reprodukált műveket, a több vagy kevesebb történeti, illetve művészi értékkel rendelkező tárgyakat. A művészettörténetben ez az ikonográfiai leírás, ami jócskán túlmutat a „mit látunk a képen?” iskolás megközelítésen, bemutatja az ábrázolási konvenciókat – hogy ti. miről ismerjük fel például az egyes szenteket –, és amennyiben magasabb összefüggéseket is ki tudunk mutatni a műveken, azt az ikonológia körébe sorolja a tudomány. Ezek a képmagyarázatok még tovább viszik az oktató szándékot, alapos eligazítást nyújtanak a jászárokszállási híveknek és az alkalmi vendégeknek egyaránt. A kitűnő reprodukciókkal együtt arra is alkalmas ez a szöveg, hogy távoli látogatókat zárandoklatra hívjon a Jászságba, de a műemlékre kíváncsi laikus utazót is ide vonzza anélkül, hogy az idegenforgalmi ipar szokásos túlzásaiba esne. Nyilván nincs értelme egy könyvbemutató keretében szavakkal ismertetni képeket, ám minthogy a jelenlévők által jól ismert objektumról van szó, érdemes kiemelni néhány művet és a róla szóló szöveget.

Mindjárt az elején a templom homlokzatának képe: a történet jól ismert, 1761-re az oppidum lakossága „kinőtte” a korábbi, középkori alapokon épült, 17. századi templomot, így Tóth Adalbert plébános gyöngyösi mesterekkel nagyobb egyházat építtetett. Az oldalbejárat feletti, szívesen idézett felirat értelmében maga a város finanszírozta ezt. A torony kérdésében is egyértelműek a tények: a következő plébános, Nyitray Gáspár Eszterházy Károly egri püspök engedélyét kérte egy toronypár emeléséhez, aki ehhez a nagy költségigényre hivatkozva nem járult hozzá. Ám Soós Imre értelmezése ennél tovább megy: a nagy hatalmú püspök, főispán, dunántúli földbirtokos épülő pápai nagytemplomának, annak monumentális két tornyának konkurenciáját látta a jászárokszállási tervben. Így a régi torony megmagasításával kellett beérniük a helyieknek. Ám az egri püspöki/városi mesterkör itt sem maradt távol: a homlokzati kecses Immaculata-szobor legközelebbi rokonát Egerben, a Singer Mihály nevével kapcsolatba hozott rokokó figurákban találjuk meg. Számomra nagy újdonságot jelentett Szöllőssy Enikő szobrászművész alkotó szerepe, remek találat, hogy az oromzatról az ő által faragott apostol-alak került a könyvbe. Tanácsára az új funkcióhoz juttatott négy 18. századi faszobor is – kissé túlrestaurálva bár – megérdemelte, hogy megmentsék őket.

A Szentháromság-főoltárkép, a két nagy, ferences témájú mellékoltárkép Johann Lucas Kracker (1719–1779) egri püspöki udvari festővé lett bécsi művész régóta számon tartott munkája, és újabban melléjük soroltuk a sekrestyeajtó fölött függő négykaréjos, a Csodálatos halfogást ábrázoló képet, továbbá a plébánián őrzött Keresztelő Szent Jánost. Itt ismét művészettörténeti szaknyelvre kell fordítanom a szót: ezek a képek nem szignáltak, írásos forrás nem vonatkoztatható rájuk, pusztán a stíluskritikán alapuló hagyomány, illetve ennek az újabb példákkal történő megerősítése sorolja őket Kracker életművébe. A festő legelső monográfusa, Foltin(y) János kanonok még a 19. század végén összegyűjtötte Kracker akkor fellelhető képeit, feljegyezte a rajtuk található (sokszor mára már eltűnt) névjelzéseket, és megkezdte az írott dokumentumok feltárását is sorra megjelenő folyóiratcikkeiben. Eredményeit 1909-ben könyv formában is kiadta *Kracker János Lukács festőművész emlékének felelevenítése...* címmel, és azokat csak némileg korrigálta Szmeccsányi Miklós, Eger művészetének nagy kutatója az 1920-as, 30-as években. Úgy kell elképzelni – mint általában a régi művészek esetében –, hogy a szignált, datált vagy írott adattal, esetleg előkészítő rajzzal megtámogatott művek hálóját kitöltik az azokhoz nagyon hasonló stílusú, szellemű, technikájú képek, olyanok, amelyek Kracker-szerzőségét a történeti körülmények is valószínűsítik. Ilyen a jászárokszállási három nagy kép (amelyeket eleink még autentikusabb állapotban láthattak), régi meghatározásuk kiállta Garas Klára 1941-ben íródott monográfiájának a próbáját. Magam már evidenciaként dolgoztam velük tovább, és az időközben Egerben, az egri egyházmegyében, Morvaországban és a Felvidéken megismert nagyszámú „hiteles” Kracker-mű alapot szolgáltatott arra, hogy a két további, kvalitásos jászárokszállási festményt is neki tulajdonítsuk. Így, szaknyelven attribúció útján „lett” az egyháznak immár öt festménye a Közép-Európa-szerte elismert festőtől, amelyek színes reprodukció-sorozata most ismét együtt látható ebben a könyvben. Műhelytársa, de legalábbis műveinek ismerője lehetett az a festő, aki a gyóntatószékek nagy méretű, pompás, faragott, aranyozott keretelésű, ovális festményeit készítette – ezek ikonográfiáját, hogy ti. Bűnbánó Magdolna és Szent Péter alakjában is a gyónással kapcsolatos fogalmak testesülnek meg, részletesen írja le Kiss Csaba képmagyarázata.

A másik „alkalmazott” festménysorozat a barokk sekrestyeszekrényt díszíti – újabb meglepetés a templomot csak felületesen ismerők számára (én 2017-ben járhattam ott bent). Ezek a színpompás, dekoratív kis képek szerényebb tanultságú festő munkái lehetnek, akinek „személyazonosságát” kikutatni nem teljesen reménytelen. Jóval összetettebb, és szintén anonim műalkotások a templomhajóban hátul elhelyezett, emeletes mellékol-tárok a 18. század közepéről: mind az oltárképek (bár egyikük modern), az oromképek, mind pedig a szobrok a térség „vidéki rokokó” művészetének jó színvonalát mutatják, és a mostani részletfotóknak köszönhetően kiválóan tanulmányozhatók. Jóval későbbiek viszont a szentély előtt felállított, klasszicizáló késő barokk („copf” stílusú) oltárok, egyikük festményét kicserélték a 20. század folyamán.

A nevesíthető modernnek között bemutatja a könyv a jászberényi festő, Benke László két fent említett oltárképét (1941-ből), a rendkívül látványos és szinte olvasmányos festett üvegablak-sorozat pedig Palka József budapesti műhelyéből került ki (1942-ben). Az 1906-ból dokumentált első díszítő falfestést 1961-től a termékeny templomfestő, többek között az egri bazilika kupolaképének mestere, a mezőkövesdi Takács István neobarokk mennyezetkép-ciklusa fedi – erről tudtommal nem ad hírt a szakirodalom. A dús ornamentikával keretelt sorozat Krisztus életéből vett jeleneteket, szenteket, de elvontabb teológiai fogalmakat is megjelenít, amelyek kifejezetten igénylik a képmagyarázatot, akárcsak a Csodálatos kenyérszaporítást ábrázoló falképe a szentélyben.

Amennyiben követjük az album diktálta bejárást, most ismét visszajutunk a sekrestyébe (amelynek képekkel díszített szekrényét a festmények kapcsán már említettem). Ez valódi terra incognita az alkalmi látogató számára, a részleteikben is lefotózott miseruhák, a különböző korú kelyhek és cibóriumok nyilván csak a liturgikus használat során kerülnek nyilvánosságra. Még a 16. századi, késő gótikus sodronyzománcos kehelynek sem ismerem korábbi publikációját.

A könyv közepe táján ellenben három fotó is megörökíti a templom egyik mindig szem előtt lévő, unikális műtárgya, a 18. századi kovácsoltvas áldoztatórács részleteit. Az aszimmetrikus rokokó cirádák Mária-monogramot, Jézus IHS-jelét foglalják magukban a jászkürt, Lehel vezér kürtjének megjelenítése mellett. A templom összképének szentély felőli felvétele az orgonakarzat irányába vezeti a tekintetet: a természetszerűleg időközben modernizált barokk hangszert Nyitrai plébános az óbuda-kiscelli trinitáriusok feloszlását követő árverésen 1785-ben jelentős összegért vette.

Külön érteke a könyvnek, hogy kilép a templomból, és nemcsak a közvetlen környezetében található egyházi jellegű objektumokat mutatja be. A Habsburg Birodalom-szerte rendkívül népszerű Nepomuki Szent János szobrait hagyományosan víz mellett, hidakon helyezték el, hogy az áradások, vízbe fúlás ellen védjen; Jászárokszálláson a Gyöngyös-patak hídjához közel áll restaurált kőszobra. Út menti keresztekből egész sorozatot mutat be a kötet, többségükön felirat örökíti meg a felállítás dátumát és az állítató személyét. Az áthelyezett Szent Vendel-szobor 1832-ből való, és kitűnő állapotban, rendkívül látványos módon reprezentálja a pásztorok védőszentjének „szokásos” kinézetét. A külterületi emlékek sorát a Jászárokszállás északi határán 1766-ban emelt Havas Boldogasszony-kápolna zárja külső-belső felvételekkel, az ókeresztény eredetű alapításlegenda és annak helyi változata, illetve a kultusz értő leírásával. A már említett kihajtható panorámaképpel visszatérünk a Szentháromság-templomba, ahol a pompás összképet Kiss Csaba átszellemült elemzése

nyomán spirituális magasságokba emeli „a különböző korszakok egymással harmonizáló díszítése”. Túl szép lenne így a befejezés: hátra van még egy utolsó utáni, kép nélküli műleírás, a templomhoz közel, 1783-ban Pethes András jász kerületi kapitány adományából állított Mária-oszlopé, amelynek újabban annyira megromlott az állapota, hogy a fényképe nem kerülhetett bele a kötetbe. Így aztán a plébános úr utolsó mondata segítségért kiált, a 18. századi Immaculata-szobor mielőbbi restaurálását szorgalmazza – ami annál is inkább jogos igény, mivel ez az emlékmű Jászárokszállás kevés számú, hatóságilag számon tartott, védett műemlékeinek egyike.

Mi sem szolgálja jobban a nemes célt, mint egy ilyen ünnepi album megjelenítése, az eddig elvégzett értékőrző munka felmutatása. De ne feledjük: ez a könyv nem csak a templomról és az abban megtestesülő kincsekről szól. Városa múltjának és jelenének, a szülőföld megbecsülésének és mindenekelőtt szüleinek állít vele emléket a három elszármazott, ám el nem szakadt fivér – amiért a legnagyobb köszönet illeti őket.

Részlet *A Szentháromság templom, Jászárokszállás* [Gránitz Miklós fotóival. Gondolat Kiadó: Budapest, 2022. (Szerk.: Tóth Pál Péter)] című könyvből.

Bojtos Gábor

JÁSZSÁGI TANÁROK, TANÍTÓK ÉS HITOKTATÓK UTAZÁSAI A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTT

Írásunk harmadik részében a gyermekekkel foglalkozó pedagógusok és hittanárok útlevélügyi irataival foglalkozunk.¹ A közreadott kérelmeknél a forrásban szereplő adatokon túl – ahol tudunk – rövid életrajzot is közlünk.

1914-ben kitört az első világháború, amely után szigorítottak a határátkelési procedúrán. Az 1915-ben kiadott rendelet alapján² útlevéllel kellett rendelkeznie a Monarchia területéről ki- és beutazóknak (1. §), illetve az útlevelet pontos személyleírással és fényképpel kellett ellátni (3. §). A korlátozások megmaradtak a világháború után is, sőt a történelmi Magyarország feldarabolása után létrejövő új – jelentős magyar kisebbséggel rendelkező – államok rendkívül nehezévé tették a határátlépéseket.³

Néhány megjegyzés a pedagógusok helyzetéről a korszakban

1. Egy 1928-as összeírás szerint⁴ Jász-Nagykun-Szolnok vármegyében 787 fő volt elemi iskolai tanító (férfi: 439; 55,78%), 215 fő középiskolai tanár (férfi: 150; 69,76%).

Egyházi szolgálatot végzett 211 fő (ebből 20 nő, lelkész és segédlelkész: 127 fő).

2. Az 1934/1935. tanévről készült statisztika adatai alapján:⁵

a) 529 férfi elemi iskolai (főfoglalkozású) tanító működött; 107 fő, azaz 20,22 % volt nőtlen

b) 438 női elemi iskolai (főfoglalkozású) tanító működött; 107 fő, azaz 51,59 % volt hajadon

c) 156 férfi középiskolai (főfoglalkozású) tanár működött; 30 fő, azaz 19,23 % volt nőtlen

d) 88 női középiskolai (főfoglalkozású) tanár működött; 60 fő, azaz 68,18 % volt hajadon

1 Fontosabb irodalom: Fáncsi József: Az útlevélügyi iratok történeti forrásértéke. In: Baranyai helytörténetírás. A Baranya Megyei Levéltár évkönyve, 1969. Pécs, 1969. 175–191., Bencsik Péter: A magyar úti okmányok története, 1867–1945. Budapest, 2003., Dienes Istvánné: „Az útlevél hazai históriája”. In: Rubicon, 1993/3. 21–26.

2 1915. január 20: A m. kir. minisztérium 1915. évi 285. M. E. sz. rendelete, az útlevélkötelezettség elrendeléséről. Magyarországi Rendeletek Tára, 1915. Budapest, 1915. 38–40.

3 Bencsik Péter: Útiokmányok, utazási lehetőségek és határforgalom a 20. századi Magyarországon. In: Regio - Kisebbség, politika, társadalom, 2002. 2. sz. 31–50.

4 A szellemi munkások összeírása 1928. Magyar statisztikai közlemények.

Új sorozat, 79. Budapest, 1930. 7. és 10.

5 Magyarország óvó- és oktatószemélyzetének statisztikája az 1934/5. tanévben. Magyar statisztikai közlemények. Új sorozat, 103. Budapest, 1937. 78–79.

3. Boldizsár Iván 1938-ban így írt a középiskolai tanárok helyzetéről:

„A tanár úrnak, aki éppen az Olimposzról tart előadást s talán maga sem tudja, hogy olimposzi magasságban lebeg »fiaik« felett, alig több a havi fizetése, mint egy-egy jobb-módú tanuló zsebpénze. [...] Akit a mindennapi pengő gondja gyötör és nem biztos a tanítás utáni tisztességes ebédje, annak végtelenül nehéz csak a tárgyra és csak a tanulóra összpontosítania magát. [...] Pókhálósodó ruhában, a kifizetetlen házbér idegességében nehezen emelkedhetik a tanár az idealizmus magaslatára és helyezheti be önmagát annyira a tanítvány lelkébe, mint kívánatos lenne. [...] Véleményünk szerint a tanárnak épp oly független embernek, szabad léleknek kell lennie, mint a bírónak, ehhez azonban a mai fizetések nem megfelelők.”⁶

4. Kéthly Anna felszólalása az országgyűlésben 1938. március 16-án:

„Gyönyörű cím az, hogy a tanító a falu vezetője, de nekem az a meggyőződése, hogy a tanítónak a szorgalmi időn túl kell, hogy a maga számára is maradjon ideje, hogy ne legyen elfoglalva, hogy képezhesse magát. [...] Mit csináljon az a tanító, aki az osztatlan iskolában 80-100-120 gyermekkel foglalkozik, ha ahelyett, hogy lelki frissességét a szorgalmi időn túl visszaszerezhetné, el kell mennie statisztikai adatokat gyűjteni, választói névjegyzéket összeírni, korteskedni, dalkört, szövetkezetet vezetni, szóval foglalkozásától teljesen távol eső dolgokkal törődni. Pedig neki is joga és szüksége van a szabad időre, amit az oktatáson kívül engedélyez a törvény. [...] Adjanak elegendő fizetést, hogy szaklapokat járathassanak, hogy a fejlődő szaktudást figyelemmel kísérhessék, hogy függetlenségük, nyugalomuk legyen, mert tanító, aki el van zárva a nagyvárostól, a könyvektől, a szaklapoktól, a pedagógiai előadásoktól, éppúgy visszamarad szakmájában, mint az a sebész, aki elkerül a falura és soha többé nagyvárosok klinikáival, vagy külföldi szaklapokkal érintkezésbe nem jut.”⁷

5. Gyáni Gábor szerint „az értelmiség nagy, sőt talán döntő hányada még csak nem is sorolható a középosztály tagjai sorába, amit bizton állíthatunk a pedagógus társadalom nagyobbik feléről, az elemi iskolai tanítók nagyjából 20 ezres tömegéről. Ők már csak az iskolai census folytán sem feltétlenül úriemberek, ráadásul zömmel nők, hiszen nincs egyetemi végzettségük.”⁸

1894. február 17-én született Pápán izraelita vallású családban. Szülei: József és Guth Juliska. 1942. december 24-én vette feleségül Gergely Adolf jászberényi reálgymnáziumi tanár lányát, Irént (1911–1944).⁹

A pápai izraelita elemi és polgári fiúiskolában tanult,¹⁰ majd 1913-ban nyert képesítést a pápai tanítóképzőben. 1916-ban a gyulafehérvári izraelita elemi iskolában tanított.¹¹

6 Boldizsár Iván: A középiskolai tanárok szociális helyzete. In: Magyar Szemle, XXXIV. kötet, 1938. szeptember–december, 139–140.

7 Képviselőházi napló, 1935. XVII. kötet. 282. ülés, 1938. március 16. 176. A tanítóképzés fejlesztésével foglalkozó vitáról lásd: Pethő László: A tanítók és a társadalom. Budapest, 1991. 371 P 63

8 Gyáni Gábor: A középosztály társadalomtörténete a Horthy-korban. Századok, 1997/6. 1289–1290.

9 Első házasságát Pápán kötötte 1923-ban Blau Margittal. Pápa, házassági anyakönyv, 237/1942. Az adatért köszönet Imréné Kinyik Apollóniának.

10 A Pápai Izr. Aut. Orth. Hitközség Polgári Fiúiskolájának és Elemi Iskolájának értesítője az 1907/1908. tanévről. Pápa, 1908, 34.

11 Bruder tanuló 400 koronát jegyeztek az V. hadikölcsönre: „A jegyzett összegből egy alapot létesítettek, mely-

A helyi hitközség ugyan kérvényezte Bruder katonai szolgálat alóli felmentését, ám mégis be kellett vonulnia. Hadifogsága után hazatért Pápára, egykori elemi iskolájában, illetve a polgári fiúiskolában is tanított. A húszas évek közepén a később csődbe ment Pápai Központi Bank igazgatója volt.¹² 1930 elején került Jászberénybe a zsidó iskolához, ahol „*korszerű pedagógiai elveket vezetett be, többek között a Montessori-módszert, nagy figyelmet fordítva a testedzésre és a játékra*”.¹³ A Jászberényi Izraelita Iskolaszék jegyzői tisztségét is betöltötte.¹⁴

Útlevelét 1937-ben kérte gyógykezelés céljából.¹⁵ 1945. január 8-án vesztette életét a buchenwaldi koncentrációs táborban.¹⁶

1876. szeptember 26-án született Aszódon. Szülei: Lipót és Stern Hanna, neje – a zimonyi születésű – Deutsch Ernesztina (1883–1944).

1895-ben érettségizett Jászberényben, tanári oklevelét a budapesti tudományegyetemen szerezte. A délvideki Pancsován tanított 1920-ig. A világháborúban 1914 őszétől 1915 tavaszáig hadszíntéri szolgálatot teljesített. „*Magyar nemzethűsége miatt [...] börtönbüntetést szenvedett, majd innen a szerb uralom kiutasította. Mint a magyar sors száműzöttje így került Jászberénybe.*” A gimnáziumi Aero-kör megalapítója volt, hosszú időn át a Jászberényi Izraelita Iskolaszék elnökeként tevékenykedett.¹⁷ 1940-ben nyugdíjazták.¹⁸

Búcsúztatásakor kiemelték, hogy Gergelynek „*magasztos tanári küldetés szent lángja lobogott lelkében mindvégig, mert tudta, hogy az előkelő magyar középiskola, a gimnázium munkása. [...] Azon kivételes tanári egyéniségek közé tartozik, kiknek nevelő hatásuk a megérdemelt pihenés kezdő partján túl, a tanítványok világában, a bölcső és sír között, örök hívó szózat, lelkiismeretébresztés arra, hogy az embert csak tudása, becsületes munkája és erkölcsi hatalma teheti naggyá. Mint a mennyiségtan és természettan kiváló szakképzettségű tanára a számok, a tér és idő végtelen birodalmának szerelmese. [...] Jászberényben és a Jászságban, a középiskolák ifjúságának világában, Gergely tanár úr adott lélekszárnyat a magyar Turulgépmadárnak és benne eszmeileg testet-lelket öltött nagymagyar álomnak: Kárpátokig és Adriáig érő »Igazságot Magyarországnak!«*”¹⁹

Bruder Elemér (1894–1945)

nek mindenkori kamatait a magyar nyelvben legjobb előmenetelt tanúsított gyermek kapja.” In: Egyenlőség, 1916. december 30. 18. Az ötödik hadikölcsönért.

12 Pápai Hírlap, 1925. április 25. 2. A Központi Bank bukása.

13 Császár László: A jászberényi zsidóság utolsó évtizedei a családtörténetek tükrében. In: Jászberény története a harmincas évektől az ezredfordulóig. Szerk. Pethő László. Jászberény, 2017, 10.

14 Egyenlőség, 1931. június 20. 17.

15 MNL JNSzML IV.407. 17836/1937.

16 A Yad Vashem digitális adatbázisa: <https://yvng.yadvashem.org/>

17 Egyenlőség, 1931. június 20. 17.

18 Kántorné Varga Tünde: Tudós matematika- és fizikatanárok Szolnok megye középiskoláiban. In: Zounuk – A Szolnok Megyei Levéltár Évkönyve 1. Szolnok, 1986, 381–383.

19 A Jászberényi Magyar Királyi Állami József Nádor Gimnázium (VI–VIII. Reálgimnázium) évkönyve az

Gergely (1900-ig Grün) Adolf (1876–1944)

Gergely Adolf tanítványai körében. Modellezés, 1984/8. 8.

Útlevelüket Jugoszláviába kérték látogatás céljából.²⁰
Feleségével és lányával együtt Auschwitzban hunyt el.²¹

1939/40. iskolai évről. Szerk. Ivánfi János. Jászberény, 1940, 3–6.

20 MNL JNSzML IV.407. 15034/1937. és 15035/1937.

21 MNL JNSzML XXXII.2. Jászberény, halotti anyakönyv, 207-209/1949.

*Hábor Gabriella (1900–1973)*²²

Pusztamonostoron született ²² 1900. április 17-én római katolikus családban. Szülei: Lajos, községi jegyző (1858–1927) és ajtich Horváth Paulina (1866–?). Testvére, Gyula (1888–1926) a miskolci katolikus főgimnázium tanára volt.²³

Egerben, az angolkisasszonyok tanítóképzőjében szerezte tanítói oklevelét, majd hazatért szülőfalujába. Tagja volt a Stefánia Szövetségnek és a „Jézus Szentséges Szívét tisztelő és Jézusért apostolkodni akaró 6-14 éves katolikus fiúk és lányok szervezetének”, a Szívgyárdának.

Útlevelet 1937-ben kért, ausztriai zárandoklat céljából.²⁴

Sopronban halt meg 1974-ben. A pusztamonostori általános iskola ma az ő nevét viseli.

Imreh Lajos (1897–1967)

A Háromszék vármegyei Szászfalun (ma: Kézdiszászfalu, Săsași, Románia) született 1897. augusztus 22-én. Szülei: Alajos, kereskedő-földbirtokos és Jakab Róza. 1927-ben vette feleségül a jászdózsai Bollók Máriát (1910–1983), Bollók János önálló mézeskalá-

²² MNL JNSZML IV.407. 19772/1937.

²³ A Miskolci Kir. Kath. Fráter György Gimnázium értesítője 1925/26. Közzétette: Vucskits Jenő. Miskolc, 1926, 3–17.

²⁴ MNL JNSzML IV.407. 19772/1937.

csos mester lányát.²⁵ Három gyermeket neveltek: Máriát (1928–2011), Lajost (1930–1970; tanár, iskola- és könyvtárigazgató, irodalomtörténész, ismert Petőfi-kutató) és Katalint (1934–?; tanítónő, 1963-tól Szepessy Tibor tanár, klasszika-filológus, irodalomtörténész, műfordító felesége volt).

A magyar királyi 24. honvéd gyalogezred tartalékos hadnagyaként vett részt az első világháborúban. Helytállásáért kitüntették az első osztályú ezüst vitézségi éremmel, 1929-ben vitézzé avatták.²⁶

A jászdózsai római katolikus iskola tanítója, a kormánypárt helyi szervezetének titkára volt. 1943-ban megkapta a Nemzetvédelmi Keresztet.²⁷

1945 után eljárást indítottak ellene egy 1940-es ügy miatt. Ekkor Imreh a Jászberényben összeállított és Erdélybe vezényelt 206/6. sz. munkásszáznak lett – főhadnagyi rangban – a parancsnoka. Imreh – elmondása szerint – szívesen vállalta a pozíciót, mivel szülei ekkor Kézdivásárhelyen laktak. A Kommandó és Gelence környékén elszállásolt munkaszolgálatosok számos váddal illeték: nem gondoskodott megfelelő szállásról, vízellátási problémák adódtak, az otthoni küldeményeket nem, vagy csak késve osztotta ki, illetve kikötetett egy munkaszolgálatost. Az eljárás alatt azonban kiderült, hogy „*a felettes parancsnokság nem volt megelégedve Imrének a gyenge bánásmódjával*”, ezért mindössze 21 nap után leváltották, illetve a többi pontban is elfogadták a védelem állításait. 1947. december 21-én – miután a népfőügyész visszavonta bejelentett fellebbezését – jogerősen is felmentették.²⁸

Útlevelüket 1939-ben kérték romániai üdülés céljából.²⁹

Imreh Lajos 1967. február 28-án hunyt el Gyöngyösön.³⁰ A jászdózsai temetőben nyugszik.

Lótos Ferencné Szabó Anna (1904–1983)³¹

25 MNL JNSzML XXXII.2. Jászdózsa, házassági anyakönyv, 17/1927.

26 Honvédségi közlöny, 1924. augusztus 1. 1. és MNL JNSzML IX.250. Vitézi szék iratai, személyi törzskönyvek.

27 Budapesti Közlöny, 1943. február 7. 2.

28 MNL JNSzML XXV.1. 76/1947. és VII.1. 169/1946. Vö: Csikós Gábor: Fejezetek a jászdózsai zsidóság történetéből (1850–1946). In: Jászsági Évkönyv, 2018, 76–79.

29 MNL JNSzML IV.407. 2898/1939.

30 Gyöngyös, halotti anyakönyv, 79/1967.

31 MNL JNSzML IV.407. 16668/1937.

A Zólyom vármegyei Breznóbányán (ma: Brezno, Szlovákia) született 1904. november 8-án római és görög katolikus vallású családban. Szülei: Sándor, MÁV vonatmálházó, majd főkalauz és Prascsák (Prastyák) Mária. Férjével együtt pedagógusként dolgozott. Gyermekük: Magdolna, Erzsébet, Éva és Klára.

A jászárokszállási Napsugár Leányegylet vezetője volt.

Férje, Lótos Ferenc (1901–1980) Jászárokszállás-Ágopusztán tanított – 1999-ben emléktáblát avattak tiszteletére. A pedagógus házaspár Jászárokszállás (Jászágó) után Egerben, majd Túrkevéen tevékenykedett.³² Budapesten hunytak el, a Pesterzsébeti temetőben nyugszanak.

1937-ben igényelték útlevelét: rokonlátogatásra mentek Csehszlovákiába.³³

Magyari Károlyné Haraszthy Margit (1883–1940) és családja

1883. április 10-én született az Ung vármegyei Ungváron (ma: Ужгород, Ukrajna). Szülei: mokcsai és harashti Haraszthy Lajos, vármegyei árvaszéki kiadó és marienburgi Hubert Mária. 1904-ben tette le tanképesítő vizsgáját az ungvári tanítóképzőben.³⁴ 1913-ban került Jászberénybe, a Sóshíd tanyai iskolához. 1918 nyarán – férjével együtt – Csikszenttamásra helyezték, ám a politikai-katonai helyzet változása miatt állásukat nem foglalták el.³⁵

1937-ben kérte útlevelét – fiával együtt – ungvári üdülés céljából.³⁶

1940. december 28-án hunyt el Budapesten.

Férje, *Magyari (1933-ig Markscheidt) Károly* (1888–1967) 1888. március 11-én született Szolnokon. Szülei: János, cipésmester (1862–1934) és Magyari Mária (1870–1940). 1910-ben helyezték az apci római katolikus iskolától a jászberényi külterületi állami ele-

32 N.K.: Jóra, szépre, emberségre tanít. In: Szolnok Megyei Néplap, 1962. június 10. 5.

33 MNL JNSzML IV.407. 16668/1937.

34 Görög Katolikus Szemle, 1904. március 20. 65.

35 Hivatalos Közlöny, 1918. augusztus 1. 407.

36 MNL JNSzML IV.407. 17737/1937.

mi iskolához.³⁷ Három évtizeden keresztül dolgozott tanítóként, később igazgató-tanítóként Jászberény tanyai iskoláiban, majd 1940-ben Szolnokra, a tanfelügyelőséghez helyezték át.³⁸

A jászberényi születésű és tanítónő foglalkozású, majd az ötvenes években iskolaigazgató Tóth Jolánt (1912–1957) 1941 tavaszán vette feleségül Szolnokon.³⁹

1967. augusztus 13-án hunyt el.⁴⁰ Szolnokon nyugszik.

Fiuk, *Magyari József Levente* 1914. november 18-án született Jászberényben.⁴¹ Érettségije után Budapesten szerzett jogi diplomát. Bejárta a bírósági ranglétrát, rövid ideig a Megyei Bíróság elnöke, majd hosszú évtizedekig elnökhelyettese volt. 1980-ban vonult nyugdíjba. Életének 88. évében, 2002-ben hunyt el.⁴² Nejével, a tanító Feisthammel Erzsébettel (1914–2003) együtt Szolnokon nyugszik.

Varga Imre (1912–2007)

37 Néptanítók Lapja, 1910. december 1. 26.

38 Jász Hírlap, 1940. július 13. 3.

39 MNL JNSzML XXXII.2. Szolnok, házassági anyakönyv, 71/1941.

40 MNL JNSzML XXXII.2. Szolnok, halotti anyakönyv, 606/1967.

41 MNL JNSzML XXXII.2. Jászberény, születési anyakönyv, 1108/1914.

42 Új Néplap, 2002. május 16. 13.

1912. október 31-én született Jánoshidán. Szülei: István, földműves és Szuhai Anna. 1938. július 5-én vette feleségül Ruzs Ilona tanítónőt (1914–1982).⁴³ Gyermekeik: Katalin Ilona (1947–) és Antal Imre (1948–)

1931-ben érettségizett Jászberényben, magyar–francia szakos egyetemi tanulmányait Budapesten folytatta. Párizsi ösztöndíja és doktori fokozata megszerzése után díjtalan tanársegédként dolgozott a Pázmány Péter Tudományegyetem Magyar Irodalomtörténeti Intézeténél, illetve helyettes tanárként a IX. kerületi Szent István felső kereskedelmi fiúiskolában. 1938 novemberétől két évtizeden át tanított egykori iskolájában, a jászberényi reálgimnáziumban.⁴⁴

Varga Imréné Ruzs Ilona
(1914–1982)

1958-ban lett az Irodalomtörténeti Intézet tudományos munkatársa, ahol „*alapvető kézikönyvek, szövegkiadások, monográfiák és tanulmányok sorát hozta létre*”.⁴⁵ 1995-ben Jászberény város díszpolgára lett.

2007-ben hunyt el, a jászberényi Fehértói temetőben nyugszik. Búcsúztatásán elhangzott, hogy Varga „*neve olyan szellemi örökséget hordoz, amilyennél tiszteletre méltóbbat keveset ismerek szakmánk utóbbi évtizedeiben*”. Tudósi alkatát a személyes becsvágy teljes háttérbe szorítása, a fáradságot nem kímélő erőfeszítés, az alázat és a folyamatos önkritika képessége jellemezte.⁴⁶

2017-ben a Lehel Vezér Gimnázium falán emléktáblát avattak tiszteletére.⁴⁷

Ütlevélét 1938-ban európai tanulmányút miatt kérte.⁴⁸

A Háromszék vármegyei Zágónban (ma: Zagon, Románia) született 1914. január 13-án. Szülei: a Csík vármegyei Csátószegen született János, igazgató-tanító (1884–1968)⁴⁹ és a jászberényi születésű Kiss Gizella (1887–1945).

1933-ban érettségizett Jászberényben, tanítónői oklevelét 1935-ben szerezte a Cinkotára helyezett volt pozsonyi tanítónőképző intézetben.⁵⁰ A Jászberényhez tartozó Portelek római katolikus népiskolájában kezdte pedagógusi pályáját, majd 1941 szeptemberétől az ún. alvégi iskolában tanított.⁵¹

43 MNL JNSzML XXXII.2. Jászberény, házassági anyakönyv, 72/1938.

44 MNL JNSzML XVII.142. 130/1945.

45 Tüskés Gábor: Varga Imre (1912–2007). In: Magyar Könyvszemle, 2009/1. 123.

46 Uo.

47 Besenyi Vendel: Új emléktáblák Jászberényben 2016-ban és 2017-ben. In: Berényi Kármentő, 2017. december, 10–11.

48 MNL JNSzML IV.407. 15949/1938.

49 1907-től Zágónban volt iskolai kántor-tanító. Az első világháborúban 1914 őszén hadifogságba esett, ahonnan csak 1920-ban térhetett haza. 1920 decemberétől Jászárokszálláson, 1922-től Jászberényben dolgozott. 1940-től az I. számú körzeti külterületi állami népiskolák igazgatója volt. In: MNL JNSzML XVII.142. 292/1945.

50 Cinkotai M. Kir. Állami Tanítónőképző-Intézet értesítője az 1934/1935. évről. Szerk. Tabódy Ida. Cinkota, é.n., 58.

51 MNL JNSzML XVII.142. 243/1945. Vö.: Főzer Vendel: Maradjon meg emlékezetünkben. Emlékek a porteleki iskoláról. Portelek, 2009. 134.

Útlevelét 1938-ban és 1939-ben európai tanulmányút miatt kérte.⁵²

1960-ban költözött a család Budapestre. 1962-ben készítették az ekkor az V. kerületi Váci utcai Általános Iskolában tanító Rusz Ilonával riportot, aki a következőket mondta: „Huszonhét éve tanítok, mindig kicsiket, elsősöket, másodikosokat. Csalogattak már a felső tagozathoz. Dupla fizetésért se hagynám el őket! [...] Jászberényben – ahol 25 éven át tanítóskodtam – kevesebb tanulóm volt. Két esztendeje jöttem Pestre. Mit tagadjam – féltem az új iskolától: más szülők, más gyerekek, magasabb követelmények. Vajon, megfelelek-e? A tanyasiakkal már tudtam bánni. De mi lesz itt? [...] Szerető feleség, anya, háziasszony, és negyvennyolc nebuló tanítónénije. Úgy érzem, ő a ma asszonyának egyik példaképe.”⁵³

Varga Mária (1893–?)

1982. november 10-én hunyt el Budapesten. Szüleivel és férjével együtt a jászberényi Fehértói temetőben nyugszik.

Jánoshidán született 1893. szeptember 20-án. Szülei: István, földműves és Szuhai Anna. Jánoshidán tanított.

Útlevelét 1939-ben kérte gyógykezelés céljából.

Vinnay (1945-ig Weitz) Jozefin (1889–1954)⁵⁴

A Háromszék vármegyei Magyarbodzán⁵⁵ született 1886. május 26-án⁵⁶ római katolikus vallású családban. Szülei: Weitz József (?–1920) járásbírói tisztségviselő, és Krausz Amália (?–1923).

52 MNL JNSZML IV.407. 15741/1938. és 16235/1939.

53 Lukács Teréz: Ica Néni. In Esti Hírlap, 1962. március 8. 3.

54 MNL JNSZML IV.407. 16064/1937.

55 Bodzavám, Bodzaforduló és Sztatodza községek 1902-ben Magyarbodza néven egyesültek.

56 Más forrás szerint 1889-ben született.

1911-ben kezdett tanítani, 1914-től, az intézmény indulásától volt a jászapáti polgári leányiskola igazgatónöje.

1921-ben sok szülő felkereste Berente Miklós főbíró, iskolaszéki tagot és panaszkodtak Weitz Jozefin módszereire. Azt állították, hogy az igazgatónő „indokolatlanul szigorú és megbotránkoztatóan durva bánásmódot tanúsít” a tanítványaival szemben. Weitz rágalmazási pert indított Berente ellen. A Törvényszék 1923-ban Berentét bűnösnek mondta ki és pénzbüntetésre ítélte, hozzátéve, hogy a felhozott esetek „az iskolákban szokásos és a rendetlenkedő, vagy hanyag növendékekkel szemben szükséges kisebb testi, vagy erkölcsi fenyítéknek, aminek az alkalmazása a tanító részéről bűnvádi, vagy fegyelmi úton büntethető cselekményt egyáltalán nem képezhet”.⁵⁷

Az ítéletet a Tábla is jóváhagyta, azonban Berente Miklós semmiségi panasa folytán 1927-ben a Kúria elé került az ügy. Berentét felmentették, mivel megítélésük alapján beigazolást nyert, hogy „az igazgatónő a növendékekkel szemben a fegyelmi jog határát meghaladó olyan durva bánásmódot tanúsított, és őket olyan durva kifejezésekkel illette, amely sem nem szokásos, sem nem szükséges, sem megengedhető nem lehet”.⁵⁸

Az ítélet után Lengyel Miklós jászapáti járásbíró elnök határozottan kiállt Weitz Jozefin mellett. Kijelentette, hogy az igazgató „tudás, intelligencia és rátermettség tekintetében kimagasló szálla az átlag erdejében. Exponált állásával járó felelőssége tudatában magát kicsinyes mellétekinteteknek alávetni nem hajlandó s teendőit erélyes kézzel végzi”.

Lengyel szerint a településen működik egy olyan klikk, amely „a község adózó polgárainak érdekeit is figyelmen kívül hagyva, a leányiskolának már a minisztérium által beígért államosítását is elgáncsolta, csak azért, hogy az iskolaszéken át érvényesített eddigi személyeskedés hatalmi befolyását el ne veszítse”.⁵⁹

Weitz kezdeményezésére a polgári leányiskola önképzőkörét Vágó Pálról nevezték el, akit az önképzőkör díszelnökének is megválasztottak.⁶⁰

1937-ben tanulmányút céljából („Európa, Ázsia”) kért útlevelet.

1944. szeptember 1-jén nyugállományba helyezték, ám 1945 januárjában elrendelték visszahelyezését.⁶¹ A tanév végén a katolikus tanügyi főigazgatósághoz osztották be, ám kérésére („míg a gazdasági- és lakásviszonyok meg nem változnak”) a miniszter Jászapátiin hagyta a következő években is.⁶² 1946-ban belépett a Kiszgázdapártba.⁶³

1954. november 8-án hunyt el. A jászapáti temetőben nyugszik.

⁵⁷ Esti Kurir, 1927. július 16. 6. Felmentették az iskolaszéki tagot, aki leleplezte a szolnoki polgári leányiskola kultúrbotrányát.

⁵⁸ Uo.

⁵⁹ Budapesti Hírlap, 1927. július 23. 13. Mi történt a szolnoki polgári leányiskolában?

⁶⁰ Magyarország, 1927. augusztus 2. 13.

⁶¹ A Jászapáti államilag segélyezett Községi Polgári Leányiskola évkönyve az 1944/45. iskolai évről. Szerk. Békly Irén mb. igazgató. Jászapáti, 1945. 5–6.

⁶² A Jászapáti államilag segélyezett Községi Polgári Leányiskola évkönyve az 1945/46. iskolai évről. Szerk. Vinnay Jozefin. Jászapáti, 1946. 8.

⁶³ MNL JNSzML XXIII.15. Személyi adatgyűjtő ívek, 1950.

Hittanárok, egyházi tanítók

Bánhegyi (1911-ig Banda) Béla (1889–1959)⁶⁴

A Sáros vármegyei Kissároson (ma: Malý Šariš, Szlovákia) született 1889. február 7-én. Szülei: Jakab, elemi iskolai igazgató-tanító és Kleniovics Ilona. 1911-ben változtatta vezetéknévét Bandáról Bánhegyire.⁶⁵

1907-ben érettségizett az eperjesi katolikus főgimnáziumban. Első szentmiséjét szülei ekkori lakóhelyén, Sósgyúlvészen (1899-ig Gulyvész; ma: Dulova Ves, Szlovákia) tartotta 1911. július 2-án.⁶⁶ Mátraballán, Diósgyőrben és Jászárokszálláson volt káplán. 1917 és 1922 között a jászapáti főgimnázium hitoktatója (1920 tavaszán ő alakította meg az intézményben a Mária kongregációt), majd több állomás (Miskolc, Gyöngyös, Nyíregyháza és Tiszapalkonya) után Jászfelsőszentgyörgy plébánosaként szolgált közel két évtizeden keresztül, 1936 és 1954 között.

A „*páratlan agilitású, széles látkörű, a keresztény érdekek szolgálatában annyi sikert és eredményt felmutató hittanár*”,⁶⁷ a „*kiváló képzettségű és mély lelkiségű plébános*”,⁶⁸ a „*neves hitszónok*” 1936 nyarán, Pádúai Szent Antal ünnepén Mátraverebély-Szentkút kegyhelyen több ezer jászberényi zarándoknak tartott szentbeszédet.

Este „*több ezer hívő, a papság és a ferences papnövendékek, élén P. Kiss Szaléz*”⁶⁹ főiskolai tanár fogadta a hazaérkező zarándokokat.⁷⁰

⁶⁴ MNL JNSzML IV.407. 15310/1937.

⁶⁵ Budapesti Közlöny, 1911. június 2. 2.

⁶⁶ Eger, 1911. június 28. 3.

⁶⁷ Miskolci Magyar Jövő, 1924. július 20.6.

⁶⁸ Józsa László: A kunszentmártoni Kármel félévszázados története. In: Magyar egyháztörténeti vázlatok 3. Budapest, 1992. 178.

⁶⁹ Kiss Szaléz írása Jászberényről: A katolikus Jászberény. Korunk szava, 1936/21. 1936. november 1. 409–410., Kiss Szaléz életéről: Fr. Varga Kamill OFM: Szerzetesek Jászberényben. Jászberény, 2019. 255–314. és Besenyi Vendel: Boldoggá avatási eljárásra felterjesztett jászberényi kötődésű ferences szerzetesek. In: Jászkunság, 2012, 270–279.

⁷⁰ Nemzeti Ujság, 1936. június 16. 12.

Útlevelét 1937-ben európai tanulmányút miatt kérte.⁷¹

1959. december 18-án hunyt el Budapesten, életének 71., áldozópapságának 48. évében.

Szencsár Péter István (1882–1946)

1882. november 9-én (a ferencesek sematizmusa alapján; az útlevelétkérő lap szerint november 16-án) született a Zala vármegyei Drávavásárhely (ma: Nedelišće, Horvátország) Dúshely (ma: Dunjkovec, Horvátország) nevű településrészén. Szülei: József és Zimmermann Margit.

17 évesen lépett be a ferences rendbe, ünnepélyes beöltöztetésére 1899. október 15-én került sor. 1903-ban örökfogadalmat tett. 1905. március 13-án szentelték pappá.⁷² A teológiát Baján végezte. Házfőnök volt Dunaföldváron, Mohácson és Simontornyán, de hosszabb-rövidebb ideig Pécsen, Szabadkán, Gyűdön (ma: Máriagyúd, Siklós) és Budapesten is szolgált. 1937 és 1940 között volt Jászberényben ferences házfőnök.⁷³

1938-ban „szülői látogatás és tanulmányút” címén kért útlevelet Európába és Palesztinába.

Siklóson hunyt el 1946. december 6-án.

⁷¹ MNL JNSzML IV.407. 15310/1937.

⁷² Schematismus almae provinciae Sancti Joannis a Capistrano Ordinis Fratrum Minorum S. P. Francisci in Hungaria ad annum Christi MCMVI. Budapest, 1905. VI.

⁷³ Az 1937-es ferences tabula: R. P. Petrus Szencsár, Guard., Conc., Conf., Catech., Hist. Dom., Dir. III. Ord. S. P. N. Fr., Proc. Union. Miss. Franc., Conc. Quadrag. In: Tabula almae provinciae Sancti Joannis a Capistrano Ordinis Fratrum Minorum S. P. N. Francisci in Hungaria. Vác, 1937. 9. Varga Kamill feloldása alapján: Házfőnök, hitszónok, gyóntató, hitoktató, a háztörténet jegyzője, a II. Rend igazgatója, a Ferences Missziós Szövetség vezetője, nagybőjti szónok. In: Fr. Varga Kamill OFM: Szerzetesek Jászberényben. Jászberény, 2019. 70.

*Tassy Ferenc (1898–1971)*⁷⁴

1898. június 23-án született a Heves vármegyei Kápolnán. Szülei: Alajos, földműves és Zöldi Rozália.

Egerben, a ciszterci rend katolikus főgimnáziumában érettségizett. A hittudományi főiskola elvégzése után Sajónémeti és a szomszédos Sajóvárkony (1940 óta Ózd városrésze) káplánja, 1924 és 1934 között a jászapáti katolikus főgimnázium hittanára volt.

Az intézmény évkönyvében így emlékeztek Tassy évtizedes munkájára: „*Az egészen szegénysorsú tanulók, az úgynevezett »sorkosztosok« az ő buzgóságának köszönheték, hogy gimnáziumba járhattak. Az intézeti kápolna felszerelése s a cserkészlet nagyarányú fejlesztése az ő érdeme. [...] mindent elkövetett, hogy kedvelt kongreganistái méltó lovagjai legyenek a lilomos lobogónak. Két új szakosztályt alakított, egyik az Eucharisztikus, a szt. áldozás gyakoribbá tételére, a másik a Karitatív szakosztály, a missiók és a szegényebb tanulók támogatására. [...] fáradhatatlan buzgóságának eredménye intézetünk áhitatot keltő, izléses kiállítású kápolnája a szép Jézus szíve oltárral. [...] Tassy Ferenc buzgósága hívta életre intézetünkben a Szívárdát az 1925/26. iskolai évben. Ennek azok az alsó osztályosok voltak tagjai, akik a Mária kongregációba még nem nyertek felvételt. Egészben a kicsinyek részére a Mária kongregációt akarja pótolni.*”⁷⁵ Vezetésével alakult meg 1926-ban a Jászapáti Összetartás Sport Egyesület turista szakosztálya.⁷⁶

Útlevelét 1928-ban kérte. A nyarat az Amerikai Egyesült Államokban, a bridgeporti (Connecticut állam) Szent István egyházközségben töltötte – ő vezette a nyári iskola egyik osztályát. „Father Tassy” három, Magyarországon tanulni szándékozó katolikus ifjúval tért haza. Vécsey Béla 1930-ban, Hevery István és Stelkovits Albert 1933-ban érettségizett a jászapáti katolikus főgimnáziumban.⁷⁷

⁷⁴ MNL JNSzML IV.407. 15100/1928.

⁷⁵ A Jászapáti Királyi Katolikus Gróf Széchenyi István Gimnázium (III–VIII. oszt. Reál-gimnázium) huszonötödik értesítő 1936/37. tanévre. Közzéteszi: Simon Ignác igazgató. Jászapáti, 1937. 15. és 20–21.

⁷⁶ Uj Nemzedék, 1926. május 27. 6.

⁷⁷ Bővebben: Amerikai Magyar Népszava, 1928. június 5. 9. és Balázs István: Nagy Amerikából a kis Jászapáti-

Tassy 1934 után Tiszabőn, Rakamazon és Mezőkövesden szolgált plébánosként, hitoktatóként. A Mezőkövesden megjelenő *Borsod* című hetilapban írt cikkei⁷⁸ miatt a miskolci népbíróóság 1945. augusztus 1-jén hét évi börtönre ítélte. A Népbíróóságok Országos Tanácsa 1946 tavaszán ezt négy évre mérsékelte. 1949. július 2-án szabadult.⁷⁹ 1951-től haláláig Heves megyében, Markazon szolgált. Bár a Heves megyei papi békebizottság elnöki tisztjét is betöltötte,⁸⁰ 1962 óta „veszélyes elemként” tartották nyilván. *„Ellenőrzése során megállapítást nyert, hogy levelezési kapcsolatot tart fenn a nyugati országokban élő emigráns fasiszta vezetőikkel és politikusokkal. Tőlük időnként rendszer ellenes tartalmú leveleket és sajtó termékeket kap.”*⁸¹ Aranymiséjét 1971 februárjában mutatta be.⁸²

1971. június 15-én hunyt el Gyöngyösön, életének 73., áldozópapságának 51. évében.

A Szatmári Irgalmas Nővérek vezetése alatt álló „leányneveléssel” foglalkozó tanintézet 1886-ban kezdte meg működését Jászberényben.⁸³ Az iskola szerzetes tanárai közül hármat mutatunk be.

Baumgartner M. Fidélia (1886–1978)

iba. In: Magyar Hírek, 1983. december 24. 10.

78 „[...] a zsidóság azon cselekedeteiről melyek kifejezetten sértették a magyar nép érdekeit, cikkeket írtam. Ezen cikkekben azonban mindenkor megneveztem a személyt, és nem általánosságban foglalkoztam a zsidósággal. Ezt pedig nemcsak a zsidókkal, hanem azon keresztényekkel is megtettem, akiknek cselekedetei, magatartása sértette a magyar nép érdekeit.” In: Hetényi Varga Károly: Papi sorsok a horogkereszt és a vörös csillag árnyékában III. Abaliget, 1996. 144.

79 Budapest Főváros Levéltára VII.101.d - rab.VI – 1895.

80 Új Ember, 1961. február 12. 1. és Heves Megyei Népiújság, 1967. március 8. 1. A békepapi mozgalomról bővebben: Sulák Péter Sándor: Szigorúan ellenőrzött vallásszabadság a Jászunságban. A kádári egyházpolitika kialakulása és főbb jellemzői Szolnok megyében 1956–1964 között. Szolnok-Budapest, 2015. 43–51.

81 ÁBTL 3.1.9. V-11821. 29.

82 Új Ember, 1971. február 21.4.

83 Bővebben: A Zárdától a katolikus iskoláig 1886–2016. Szerk. Szabóné Taczman Mária. Jászberény, 2016.

1886. augusztus 4-én született a Szatmár vármegyei Fényen (1904-től Mezőfény; ma: Foieni, Románia). Szülei: János és Hochdorfer Anna.

1903-ban lépett be a rendbe, 1904-ben öltözött be, 1906-ban tett fogadalmat.⁸⁴ A sátoraljaújhelyi Katolikus Carolineum leánynevelő intézet 1910/1911. évkönyve szerint ekkor már hat éve tanító okleveles elemi iskolai pedagógus volt.⁸⁵ Működött Esztergomban, Kapuváron, majd 1937–1941 között Jászberényben, az Érseki Leánynevelő Intézet tanítójaként. Egy tanévet a jászárokszállási Katolikus Polgári Leányiskolában is tanított.

1938-ban kérte útlevelét Romániába „szerzetügyben”.

Életének 92. évében, 1978 márciusában hunyt el Mezőfényen.⁸⁶

Gréty Erzsébet M. Skolasztika (1911–1995)

1911. január 31-én született Tokajban. Szülei: István és Vaskó Mária.

1927-ben lépett be a rendbe, 1931-ben öltözött be, 1933-ban tett fogadalmat.⁸⁷ A sárospataki római katolikus polgári leányiskola után 1927-ben kezdett az esztergomi tanítónőképző intézetben, ahol 1932-ben végzett.⁸⁸ 1933 és 1937 között dolgozott Jászberényben. Ezt követően működött Esztergomban (az elemi iskola igazgatója volt)⁸⁹ és Székesfehérváron.⁹⁰

Útlevelét 1937-ben kérte gyógykezelés céljából.

Életének 85. évében, 1995. november 29-én hunyt el Pannonhalmán.⁹¹

84 Fr. Varga Kamill OFM: Szerzetesek Jászberényben. Jászberény, 2019. 217.

85 A Paulai Szent Vincéről nevezett Szatmári Irgalmas Nővérek vezetése alatt álló Sátoraljaújhelyi Róm. Kath. „Carolineum” Leánynevelő Intézet értesítője az 1910/1911-ik tanévről. Sátoraljaújhely, 1911. 30.

86 Új Ember, 1978. április 23. 6.

87 Fr. Varga Kamill OFM: Szerzetesek Jászberényben. Jászberény, 2019. 217.

88 A szatmári irgalmas nővérek vezetése alatt álló Esztergom-vízvárosi érseki nőnevelő-intézet tanítónőképző-intézetének értesítője az 1931/1932. iskolai évről. Esztergom, 1932. 32.

89 Irgalmas nővérek Esztergomi Érseki Leánylíceumának és Tanítónőképző-intézetének évkönyve az 1942/43. iskolai évről. Szerk.: Plavits M. Fremiota igazgató. Esztergom, 1943. 21.

90 Surányi István: Alapfokú (Általános Iskolai) oktatás Székesfehérváron 1945–1948 között. In: Neveléstörténet, 2005/3-4., 124.

91 Új Ember, 1995. december 17. 11.

Szurák Malvin M. Cecília (1899–1962)

A Szepes vármegyei Istvánhután⁹² született 1899. április 24-én. Szülei: József és Reindl Margit.

1923-ban lépett be a rendbe, 1926-ban öltözött be, 1927-ben tett fogadalmat.⁹³ 1927-ben végzett az esztergomi tanítónőképző intézetben.⁹⁴ Esztergomban, Györszigeten, majd 1935 és 1939 között Jászberényben tanított.

1939 nyarán „kivándorolt” Csehszlovákiába. Ekkor már Rozsnyót adta meg lakhelyeként.

1962. április 29-én, életének 64. évében hunyt el Csehszlovákiában, Lipován.⁹⁵

92 A Pallas nagy lexikona: „Kluknó (Kluknau, Kluknava), kisközség Szepes vármegye gölnicbányai járásban, (1891) 1113 tót lakossal, vasúti megállóval, postahivatallal és postatakerékpénztárral. Hozzá tartozik a felső-magyarországi bányapolgárság Istvánhutta nevű kohója, mely ezüstöt, rezet, higanyt és antimont dolgozik fel.” Online: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-pallas-nagy-lexikona-2/k-E039/klukno-F363/>

93 Fr. Varga Kamill OFM: Szerzetesek Jászberényben. Jászberény, 2019. 217.

94A szatmári irg. nővérek vezetése alatt álló Esztergom-vízivárosi érseki nőnevelő-intézet értesítője tanítónő-képző-intézetének, polgári iskolájának és elemi népiskolájának 1926/27. évi működéséről. Esztergom, 1927. 14.

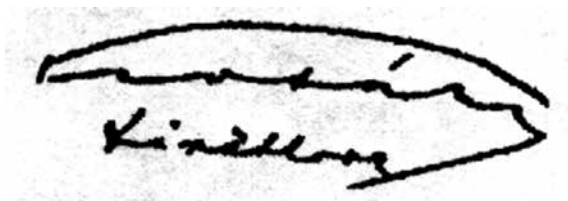
95 Új Ember, 1962. május 27. 4.

Horváth József

KOTÁN DEZSŐ

Egy jász-kun fiatalember a világ körül

Gondolt e már a Kedves Olvasó arra, hogy egy, a magyar Alföld szívében született ifjú mit keresett a világ tengerein a XIX. század második felében? Sokan talán azt sem tudják, hogy egykor volt magyar tengerhajózás, és a magyar kereskedelmi tengerészetben, valamint a Monarchia közös haditengerészetében is számtalan magyar tengerész szolgált, mindenkor megbecsülést szerezve hazájának. Kotán Dezső egyike volt azon ifjaknak, akit nem a kalandvágy, hanem a világ megismerése, a tudásvágy vitt a tengerre, s erre az akkor már közös, osztrák–magyar haditengerészet látszott a legalkalmasabbnak.

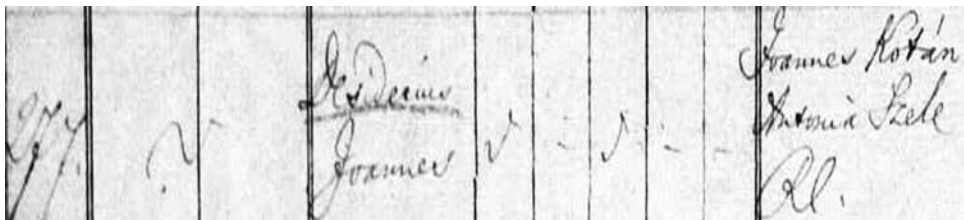

Kotán Dezső arcképe és aláírása

A Jászság központjában, Berényben született 1861. május 17-én egy régi redemptus család fiaként. Édesapja komoly tisztséget viselt a város közigazgatásában.

Elemi iskoláit és első gimnáziumi tanévét szülőhelyén végezte, majd a pécsi Nagy Lajos Gimnáziumban, a cisztercitánknál érettségizett. A császári és királyi haditengerészet fiumei iskolájába 1876-ban nyert felvételt. Tanulmányai befejeztével 1880. július 1-jével 2. osztályú tengerészkadétként a haditengerészet állományába került.

Közel három hónapos alapkiképzést követően szeptember 28-án hajózott be a FASA-NA korvettre lovag Henriquez Alfonz sorhajókapitány parancsnoksága alá. A hajót előző napon állították ki, s október 4-én hagyta el a polai (Pula) hadikikötőt amerikai úti céllal, a behajózott kadétek kiképzésének feladatával.

Keresztelési bejegyzése 1861. május 19-én, Berényben

November első felében érkeztek Gibraltárba, ahol egy hétig állomásoztak. Kiegészítettek szén- és ivóvíz készleteiket, majd átkeltek az Atlanti-óceánon.

A karácsonyi ünnepeket menetben töltötték, s december 29-én érkeztek a brazíliai Bahia államba, Salvadorba. Útközben csillagászati méréseket, helyzetpont számításokat végeztek, gyakorolták a navigáció fogásait. A sárgaláz járvány miatt nem tudtak Rio de Janeiroba menni, ezért az uruguayi Montevideo kikötőjét látogatták meg. Itt kisebb gépjavítást végeztek, s helyrehozták az árbocok kötélzetét is. E munkák során egy matróz sajnálatos balesetet szenvedett, leesett a kereszttrúdról. Bár nyolc órán keresztül próbálták az életét megmenteni, sajnos eredménytelenül.

A két hét állásidő alatt a kadétek a tisztek kíséretében tanulmányozhatták a város nevezetességeit, s meglátogatták az ottani tengerészeti iskolát. Február 4-én elindulva végigjárták a Karib-tenger szigeteit: Bridgetown, Porto Cabello, Szent Anna, Jamaica, Havanna. Mindenhol állomásoztak néhány napig. Tanulmányozták a kikötőket, megnézték a városok látnivalóit, felkeresték a helyi potentátókat, s vendégeket fogadtak a hajón. A szigetek közelében a parti navigáció fogásait gyakorolták.

Május 22-én indultak Kubából az Egyesült Államokba, s június 2-án érkeztek Philadelphiába. Itt szintén helyreállítási munkákat végeztek a hajón, melynek tevőleges résztvevői voltak a kadétek is. Június 20-án elindulva ismét nekivágtak az Atlanti-óceánnak, de most kelet felé. Az Egyesült Királyságba, Portsmouthba tartottak, majd innen Gravesend volt a következő állomásuk, ahová július 28-án érkeztek meg. Itt építették akkor a Monarchia haditengerészete számára a X-es és XII-es számú torpedóhajókat, melyeknek az átvételét kellett intézniük. Állópróbák, futópróbák, majd az átvételei ceremónia és ünnepség következett. Mindez sok tanulsággal szolgált a kadétnak is.

Szeptember 15-én indultak tovább, hogy Plymouth érintésével Polába kísérjék a torpedóhajókat. Az Angol-csatornából kijutva Brestben meg kellett állniuk, mert vihar tombolt a Viscayan, s a kis torpedóhajókat nem akarták veszélyeztetni. A vihar multával Liszszabont érintve jutottak ismét Gibraltárba, a Földközi-tenger bejáratába. Itt négy napot megint időztek a készletek kiegészítésével, majd végig hajóztak a Földközi-tengeren. Rövid palermói és messinai tartózkodás után bejutottak az Adriára, s november 10-én megérkeztek Polába. Ám két hét múlva le kellett menniük Dalmáciába, biztosítani a lakosságot egy ottani felkelés miatt. Kotán Dezső csak az év utolsó napján tudott kiszállni a hajóról egy év, három hónap s három nap szolgálat után, teljesen megemberesedve.

Egy év parti szolgálat következett, s 1882 karácsonya előtt első osztályú tengerészkadéttá léptették elő. A következő év februárjában a LISSA páncélosra szállt be, melyet janu-

ár elején nevezték ki a Levante hajóraj zászlóshajójának. E közel 87 méter hosszú s több mint 17 méter széles, 9 méteres mélyjáratú gőzöst 4150 lóerős gép hajtotta, s több mint 13 csomós sebességre volt képes. A hajó működését 582 fő szolgálta nagy, de igen jól szervezett összezártságban. Nyolc hónapig a Dalmát partok előtt cirkáltak a horvát zavargások miatt, majd október közepén mintegy erődemonstrációként elindultak a levantei vizekre.

Meglátogatták a Földközi-tenger északkeleti melléktengereinek görög és török kikötőit. A Jón-tengeren Korfu, Syra, Szaloniki, majd az Égein Smyrna, Rhodosz érintésével december elején visszatértek Korfu szigetére, végül Trieszt érintésével karácsony előtt megérkeztek Polába. Január másodikán ismét elindultak Polából, s a hajóraj – a LISSA vezetésével – különböző gyakorlatokat hajtott végre vitorlával haladva két napig Sebenicoba. Majd éjszakai gyakorlatokat végeztek fényszórók, fényjelzések alkalmazásával. E gyakorlatokon gyakran vettek részt az uralkodóházból főhercegek, egy alkalommal a császár is meglátogatta a hajórajt egy Pola előtti gyakorlaton. Kotán Dezső első osztályú kadét igen sok ismerettel, élménnyel gazdagodhatott a közel másfél év során, míg a hajón szolgált. Fiumében szállt ki 1884. július 22-én, ahová egy német kereskedelmi hajót vontattak be mentés céljából. Szolgálata során 1883 karácsonyán hadi éremmel tüntették ki.

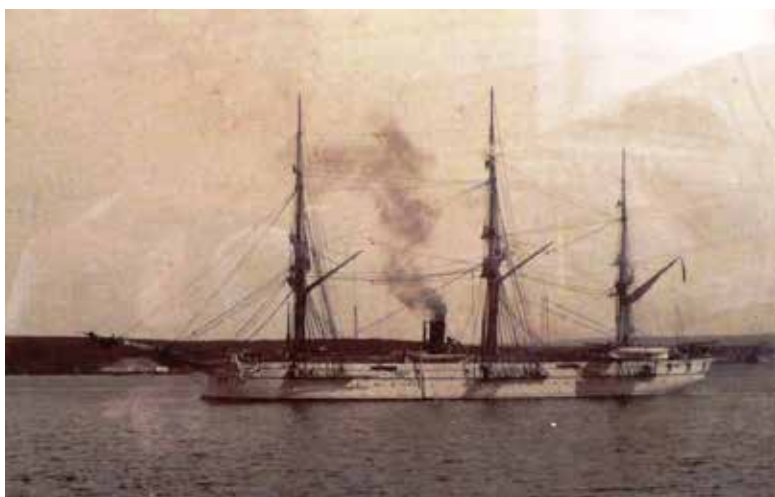
Az 1869-ben, Triesztben épült LISSA páncélos a polai hadikikötőben

Ismét parti szolgálat következett közel tíz hónapig. Kotán Dezsőt november elsejével sorhajózászlóssá léptették elő. Gyakorlatra osztották be a NOVARA tüzérségi iskolahajóra három hónapra. Ezt elvégezvén hosszú, egy és háromnegyed éves parti szolgálat következett, majd egy hónapra a DON JUAN d'AUSTRIA lett a szolgálati helye. E több mint 20 centiméter vastag övpáncéllal ellátott gőzöst a lepantói győztes hajóraj vezetőjéről, ötödik Károly császár fiáról nevezték el. A nyár folyamán hajóraj-gyakorlaton vettek részt, ahol július elején ismét részese lett egy császári látogatásnak. Innen július 11-én hajózott ki.

Három hónapos parti szolgálatot követően újabb feladatot kapott, tizenhét napra beszállt a POLA volt expedíciós hajóra egy szállítmány továbbításának megfigyelésére. Látható, hogy felettesei mennyire igyekeztek minden lehetséges feladatra felkészíteni. Ismét három hónap parti szolgálatot teljesített. Következő hajója a KERKA, egy háromárbocos hosszvitorlával felszerelt ágyúhajó volt. Cattaróban, a Monarchia legdélibb hadikikötőjében állomási hadihajóként láttak el szolgálatot. Hat és fél hónap után hajózott ki visszatérve Polába.

Három nap múlva új feladat, új tanulni, gyakorolni való várt rá. Az egykori lapátkerekes császári gőzjachtra szállt be, melyet új feladattal, ALPHA névre keresztelve iskola és kaszárnyahajónak alakítottak át. Hét és fél hónapig tanulta a torpedók és aknák kezelését, telepítését, hatástalanítását.

Egy hét pihenő után hajóraj-gyakorlatra szállt be ismét a PRINZ EUGEN páncélosra három és fél hónapi szolgálatra. A közel 76 és fél méter hosszú, több mint 15 méter széles hajón 400 fő szolgált. A kis híján 3000 effektív lóerős gőzgépe 13,5 csomós óránkénti sebességet biztosított számára. Ez, egy 6,7 m merülésű páncélozott csatahajónak akkoriban megfelelő teljesítményt jelentett. A hajó egyébként 11 586 m² vitorlafelülettel is rendelkezett. Kotán egy nyári hajóraj-gyakorlaton vett részt. Ezt követően két hétre beszállt a X-es torpedóhajóra, melyet korábban a FASANA korvettel kísérték Angliából Polába, szintén gyakorlatra.

A FASANA korvett

Két hét parti szolgálat után ismét a FASANA korvettre hajózott be 1889. szeptember 15-én mint a kiképző tisztek egyike, hogy Föld körüli útra induljon a frissen végzett kadétek kiképzésére. A hajó parancsnoka Rudolf Berghofer sorhajókapitány már több miszsiós út részese volt, s nagy tapasztalattal rendelkezett e téren. Polát 21-én hagyták el, s egy hét múlva érkeztek a szicíliai Messinába a meglehetősen viharos tenger ellenére. Készleteik kiegészítése után másnap már tovább is indultak Szardínia felé dacára a kedvezőtlen időjárásnak. A tomboló szél és az erősen hullámzó tenger miatt csak október 19-én ékeztek Gibráltárba. Itt egy hétig időztek, kiegészítették ismét ivóvíz, szén és egyéb készleteiket,

majd nekivágtak az Atlanti-óceánnak. A Kanári-szigeteket érintve november 24-én érkeztek Bahia kikötőjébe, Brazíliába. Itt értesültek arról, hogy időközben Brazíliában megdöntötték a császárságot, s kikiáltották a köztársaságot. Emiatt kapcsolatuk a szárazfölddel csak a legszükségesebbre korlátozódott, s elmaradt a szokásos diplomáciai látogatás is. December 2-án tovább indultak Rióba, ahová 8-án baj nélkül meg is érkeztek. Az atlanti út során a csillagnavigációt tanították s gyakoroltatták a kadéttal, míg Rióig a parti hajózás fogásait, helymeghatározási lehetőségeit fejlesztették. Itt nyolc napig tartózkodtak, rendbe rakták a hajó felszerelését, vitorlázatát. A várossal itt sem igen érintkeztek a dühöngő sárgaláz járvány s a rettenetes hőség miatt.

Tovább indultak, ám alig 90 mérföld megtétele után vissza kellett fordulniuk, mert az egyik matróz a vitorlák állításakor leesett a keresztrúdról, s olyan súlyos sérülést szenvedett, hogy kórházba kellett vinni. Csak 19-én indulhattak tovább Uruguay fővárosa, Montevideo felé. Útközben az erős dél-nyugati vihar miatt a part-közelbe húzódva csak a gőzgépük segítségével tudtak haladni. A karácsonyt menetben ünnepelték meg, s december 27-én érkeztek a kikötőbe. Útközben mélységméréseket is végeztek, s folytatták a déli félteke csillagainak a megfigyelését, méréseket, számításokat végeztek mind a nappali, mind az éjszakai helymeghatározást gyakorolva. S hogy ne csak a hajó haladását biztosító árbócok, vitorlák, kötelek ismeretében legyenek jártasak, gépészeti előadásokat is hallgattak, s a gyakorlatban is megismerték a gépészeti berendezések működését, működtetését. A hajóút tudományos feladataiba is bevonták a kadéttal. Legfontosabb feladat volt a vonóhálók segítségével begyűjtött vízi élőlények rendszerezése, leírása, preparálása.

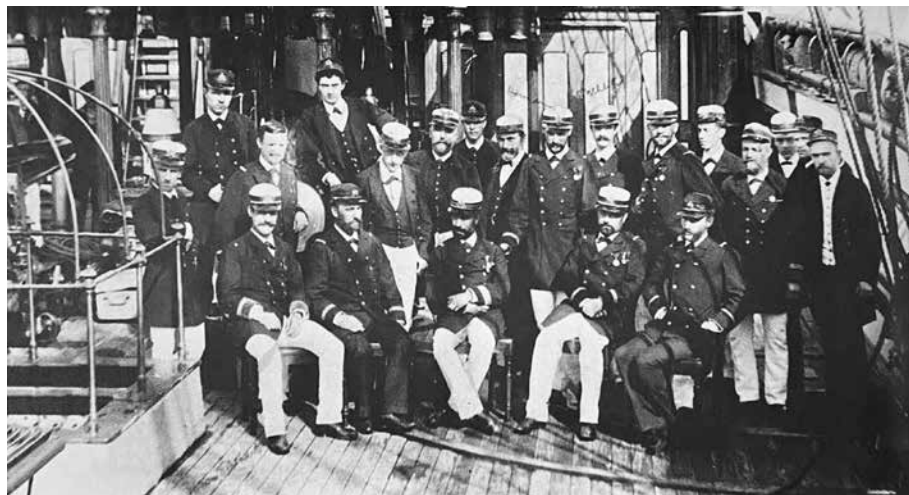
A tűzföldi Punta Arenas kikötője az 1890-es években

Montevideóból elindulva végighajóztak a dél-amerikai kontinens keleti partja mentén a Magellán-szorosig. A szorosba behajózva érintették Punta Arenast.

Sodródó jégtáblák között hajóztak, helyenként át kellett törniük az összetorlódott jégtömegben. Lőgyakorlatokat tartottak, ezzel is bomlasztva a jeget. Január utolsó napján érték el a Csendes-óceán nyílt vizét, s északnak fordultak a partok mentén. Első megállójuk Nassau

kikötője volt. A rendkívül rossz idő miatt nehézkesen navigáltak. Szinte naponta be kellett húzódniuk egy-egy kikötőbe. Február 8-án érkeztek Valdivia kikötőjébe, ahol három napig vesztegeltek. A chilei Valparaíso kikötőjében 16-án kötöttek ki. Az ott élő német és osztrák–magyar kolónia nagy ünnepléssel fogadta őket. A háromhetes állás során saját bűvárjakkal megtisztították a hajó rézlemezekkel borított fenékdeszkáit a trópusi vizeken rátapadt kagylóktól, csigáktól s algáktól. Hamarosan vége szakadt a kölcsönös látogatásoknak a kitört influenzajárvány miatt. A közel 300 fős személyzetből 90 ember betegedett meg, de haláleset szerencsére nem történt a hajóorvos helyállításának köszönhetően.

Csak március 5-én indultak tovább észak felé haladva, s 17-én érték el Peru Callao nevű kikötőjét, mely gyakorlatilag Lima, a főváros kikötője. Itt éppen az elnökválasztás folyt. Útközben ismét éles lögyakorlatokat hajtottak végre. Innen április 3-án indultak el nyugatra fordulva a csendes-óceáni szigetvilág felé. Április utolsó napján érkeztek Francia Polinézia Marquesas szigetcsoportjára, Nuku Hiva-sziget kikötőjébe. A kadétkok bevonásával a kikötő hidrográfiai felmérését végezték el. Innen tovább haladtak Francia Polinézia fővárosába, a Tahitin lévő Papeete kikötőjébe. Az egyhetes tartózkodás során a francia nemzeti ünnep tiszteletére rendezett csónakregattán a hajó legénysége lett az első. Következő állomásuk Szamoa-szigetek Apia kikötője volt, hol több éve váltakozó erősségű polgárháború dúlt, ahol az egyik felet a németek, a másikat az USA támogatta, s három-három hadihajójuk is állomásozott a térségben. A Szamoa-szigeteken lépték át a dátumváltató vonalat, mely alkalomból kis ünnepséget rendeztek a hajón. Egy hét után tovább hajóztak Fidzsi-szigetere Suva kikötőjébe, ahol szintén egy hétig állomásoztak.

A FASANA tisztkara a Föld körüli út során (1890)

Következett a Vanuatu szigetcsoport három kikötője, melyeket csak érintettek, s július 8-án megérkeztek Új-Kaledónia fővárosába, Numeaba, mely egyben a sziget legfontosabb kikötője is. Itt hosszabb időre megálltak, s rendbe szedték a vitorlákat és a kötélzetet.

Elindulva Numeából a Timor-tengerről a Torres szoroson átkelve jutottak az Arafura-tengerre, s hajóztak be július 30-án Új-Guinea brit gyarmati felének kikötőjébe, Port Moresbybe. Érdekes, hogy nem a sziget észak-keleti felét érintették, mely akkoriban német gyarmat volt. Innen a Timor-sziget nyugati végében található Koepang város kikötőjét látogatták meg, majd következtek tovább az Indonéz szigetvilág kikötői: Sourabaya, a mai Jakarta, ahol több mint egy hetet időztek, s végül Batávia, ahol egészen szeptember 20-ig állomásoztak. Átvitorlázva az Indiai-óceánon október 7-én érkeztek Mauritius-szigetére, a nyugati oldalon található Port Louisba. A szigetről elindulva észak felé haladtak, s elérve a Saya de Malha korallpadot mélységméréseket végeztek és korallokat gyűjtöttek tudományos feldolgozásra. Továbbhaladva megálltak a Vörös-tenger bejáratát őrző Adenben, majd Dzsiddában, s végül november végén érkeztek a szuezi kikötőbe, hogy felkészüljenek a csatornán való áthajózásra. Átkelve a csatornán Port Saidban még három napot időztek, majd észak-nyugatnak fordulva áthajóztak a Földközi-tengeren, be a Jón-tengerre. Ott a görög Zákinthosz-szigeten még két napra megálltak rendezni a dolgaikat, s behajóztak az Adriára. December 20-án érkeztek Polába. Hősünk még részt vett a hajó leszerelésében, s december 24-én kiszállt. A hajó az útja során 33 838 tengeri mérföldet tett meg, melyből 27 707 mérföldet vitorlával teljesített.

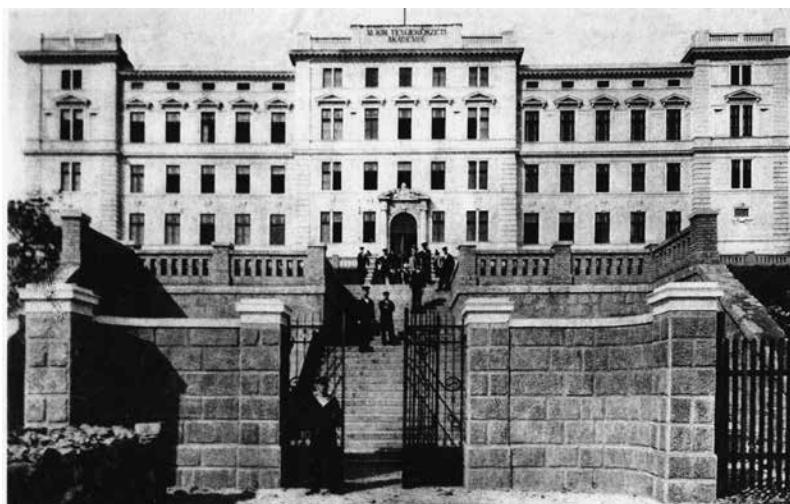
Ismét néhány hónapos parti szolgálat következett, melynek során 1891. május elsején kinevezték másodosztályú sorhajóhadnaggyá. E minőségében szállt be a torpedóflottillához rendelt műhelyhajóra, a CYKLOP gőzösre. A hajó 105 főnyi személyzete zömében mérnökökből s mesteremberekből állt. Innen került át a gépészek és fűtők kiképzését biztosító LUSSIN iskolahajóra oktatótisztként. Szeptember végén szállt ki, s megkezdte hosszú irodai szolgálatát.

Szabadságra menve 1891. november 10-én feleségül vette az ismert és elismert jászberényi Riszner család Anna nevű leányát.

A kereskedelmi miniszter kérésére 1894. július 31-én tartalékos állományba helyezték, s egyben kinevezést nyert a Magyar Királyi Tengerészeti Akadémia igazgatói posztjára. Kezdetben a légtűnettan és tengerrajz tárgyakat is tanította igazgatói feladatai mellett, majd az 1898-as iskolaévtől a hajózástan tárgyat is. Fiumébe költözött, s a Via della Germania 33-as számú házában lakott. Sok újító gondolatával, tettével emelte a képzés színvonalát az intézményben. Azt vallotta, hogy „*tengerésztiszteket kell nevelnünk, nem tengeri kocsisokat*”!

Nagy álma volt, hogy iskolahajót szerezzen az intézménynek, illetve a növendékeknek, de ezt sajnos nem tudta megvalósítani. Az ő érdeme viszont, hogy az Akadémia új épületet kapott, ahol az internátusi elhelyezést is biztosítani tudták a mind több hazai növendéket fogadó iskolába. Ezek az évek voltak a magyar tengerhajózás fellendülésének éve. Mind az Adria Rt., mind a Magyar Keleti Tengerhajózási Rt., mind a kicsit később alakult Atlantica Rt. egyre több magyar ajkú tisztet igényelt, s bizony a külföldi cégek is kapva kaptak a kiválóan képzett fiainkért. Az új épület magasan a város feletti domboldalon, a Belvedere városrészben épült. Tornaterem ugyan nem készült az épületben, de az iskola lapos tetején ősztől tavaszig meg tudták oldani a testnevelési órákat. Hetente vitték úszni az ifjakat az Ilona fürdőbe, s hetente kétszer volt evezési gyakorlat, mind a kikötőben, mind a nyílt vízben.

Időnként átcsónakáztak Buccariba, hogy az ottani horvát tengerészeti iskola növendékeivel regattát rendezzenek. Tanáraik igyekeztek felkészíteni őket a társasági életre is, színházba, ünnepi rendezvényekre vitték a hallgatókat, ahol gyakran szerepeltek is. Táncórákat rendeztek számukra a leánygimnázium hallgatóival, s még vívóleckéket is vehettek kiváló mesterektől.

Az Akadémia új épülete 1903-ban a felavatásakor, még fák s bokrok nélkül

Az Akadémia tanári kara 1903 őszén. Középen ül Roediger Ernő a Tengerészeti Hatóság vezetője mint az iskola felügyelője, balján Kotán Dezső igazgató. Mögöttük áll Egan Lajos, a TH műszaki vezetője, angoltanár. A kép jobb szélén áll dr. Ottó Károly hajóegészségtan tanár; a bal szélén ül Szabó Samu magyartanár; helyettes igazgató, s mögötte áll Csepregi Károly földrajztanár.

Kotán Dezső igyekezett a kereskedelmi tengerészet ismereteit is megtanulni, majd 1904 decemberében hosszújárátú tengerészkapitányi vizsgát is tett. Miután így rendbe tette az iskola dolgait, több mint 11 évi szolgálat után 1905. december elsejével a Kereskedelmi Minisztériumba nyert kinevezést. Kezdetben előadóként, majd miniszteri tanácsosként dolgozott.

1915 májusában reaktiválta magát mint tartalékos korvettkapitány, s a péterváradi erőd térparancsnoka lett. 1918 májusában előléptették fregattkapitányi rangba, s Orsován teljesített szolgálatot. A Monarchia összeomlását követő eseményekből sajnos neki is kijutott. 1919 áprilisának elején a folyami és tengerhajózási vállalatok termelési biztosává választották. E feladatról csak július 23-án sikerült lemondania. A továbbiakban nincsen tudomásunk arról, hogy bármilyen szolgálatot vagy munkát vállalt volna. Budapesten élt nyugdíjasként, s itt is halt meg 1935. augusztus 29-én, özvegyen hagyva második feleségét, Cosulich Laurát.

1935.	1905.	Kotán Dezső (elhalt)	bat. v. n.	Cosulich Laura (elhalt)	néhai Kotán Ferenc néhai Kecsk Antónia	Buda- pest E Károlyi utca	per- dage hat
aug	aug	megszűnített magyar had. ker. korvettkapitányi 29 miniszteri tanácsos					
29	29	Budapest 21. Ország u. 2/b					

A halotti bejegyzés

Kitüntetései:

- Harmadosztályú katonai érdemkereszt hadi ékítményekkel
- Signum Laudis hadi ékítményekkel és kardokkal
- Hadiérem
- Katonai jubileumi érem
- Károly csapatkereszt

Felhasznált irodalom:

- Aichelburg Wladimir: Register der k.u.k. Kriegsschiffe
- Horváth József: A Nautica
- Juba Ferenc: Tengerhajózásunk nagyjai
- Mayer F. Horst – Winkler Dieter: Als Österreich die Welt entdeckte
- Nagy Miklós Mihály: Boldog békeidők haditengerészei
- Almanach für die k.u.k. Kriegsmarine, klf. évfolyamok
- Kriegseinteilungsliste der k.u.k. Kriegsmarine V. auflage, 1918. 08. 26.

Jancsik Balázs

A KELET KUTATÓJA, ERDÉLYI ISTVÁN

Az életút

2020. április 7-én, Gödön, életének 88. évében elhunyt a magyar kora középkori régészet egyik legnagyobb alakja, Erdélyi István. Hosszú élete szintúgy hosszú, termékeny tudományos karrierrel járt együtt, még halála előtt egy évvel, 2019-ben is jelent meg írása.¹ Habár nem jász származású, jászági születésű, mégis, munkássága sok szállal kapcsolódott a jászágóhoz, a jászokhoz. Ezért jelen kötet főszerkesztőjével úgy véltük, munkásságának egy rövid, és korántsem minden részletre kiterjedő áttekintése illendő, hogy helyet kapjon a Jászági évkönyvben.

A Jászágóhoz, a jászokhoz való „kötődése” már mondhatni egyetemi évei alatt kialakult. A kora középkori régészet minden kutatója ismeri a jánoshidai avar kori temetőt, melyet ő ismertetett szakdolgozatában, mely később önálló kiadványban is megjelenésre került.² A temetőről minden bizonnyal az érdeklődő nyakgöngyör is hallott, ugyanis a 228. számú sírból előkerült tűtartó rovásfeliratát (melynek maga Erdélyi is külön cikket szentelt³), a közelmúltban Fehér Bence magyarnak határozta meg.⁴ Amennyiben Fehér Bence meghatározása helytálló, úgy ez az avar kori, 8. századi tűtartó az első magyar szövegméltunk, valamint bizonyíték arra nézve, hogy már az avar korban élhettek magyar nyelvű csoportok a Kárpát-medencében. A megfjéti kísérlet („baszjad izüt”) bejárta a magyar sajtót és jelentős időre tematizálta a hazai érdeklődést.⁵ Szükséges azonban megjegyezni, hogy ez az értelmezési

Erdélyi István

1 Erdélyi István műveinek jegyzékét, valamint a róla írt nekrológot lásd: Klima L. – Türk A. – Коробов, Д. С. – Цыбин, М. В. – Jancsik B.: Erdélyi István emlékezete (Памяти Иштвана Эрдели). In: „*Hadak útján*”. A népvándorláskor fiatal kutatóinak XXIX. konferenciája. Budapest, 2019. november 15–16. (29th Conference of young scholars on the Migration Period. Budapest, November 15–16, 2019). Studia ad Archaeologiam Pazmaniensia 24.1. Bölcsészettudományi Kutatóközpont Magyar Östörténeti Kutatócsoport Kiadványok 4.1. Főszerk.: Türk A. Budapest 2022, 629–666.

2 Erdélyi I.: *A jánoshidai avarkori temető*. Régészeti Füzetek Ser. II.1. Budapest 1958.

3 Erdélyi I.: Új magyarországi rovásfelirat. *Archaeologiai Értesítő* 88 (1961) 279–280.

4 Fehér B.: *A Kárpát-medencei rovásírási emlékek gyűjteménye I. Korai emlékek (1599 előtt) és kései feliratos emlékek*. A Magyarországi Kutató Intézet Kiadványai 12. Budapest 2020, 104–106; Fehér B.: Legősibb nyelvemlékeink? Bajelhárító alakok és rovásfeliratok avarkori tűtartókon. *A Magyarországi Kutató Intézet Évkönyve* 2019 (2020) 111–141, 577–579, 626–627.

5 Lásd például: <https://magyarnemzet.hu/kultura/2021/09/zavarodottsagot-keltett-az-avar-kori-magyar-nyelvemlek-hire-extrem-publicista-korokban>; https://mandiner.hu/cikk/nyomtatasi/20211010_fehér_bence_nyelvtortenet_baszjad_izut; <https://telex.hu/tudomany/2021/09/17/a-magyarorszagkutato-azt-allitja-talaltak-egy-a-halotti-beszednel-400-evvel-regebbi-magyar-nyelvemleket-baszjad-izut>

kísérlet nem áll vitán felül: már a múltban is történt több más megfigyelési kísérlet (többek között Erdélyi István is megpróbálta a feliratokat értelmezni), valamint Fehér Bence nézeteit is határozott kritikák érték a publikálás után.⁶ Tehát, legalábbis egyelőre, nem tekinthetjük ténynek, hogy a jánoshidai 228. számú sír tűtartóján magyar felirat olvasható, csupán egy tudományos hipotézisnek, amelynek igazságtartalmára később derülhet fény.

Erdélyi egyike volt azon szerencséseknek, akik eljutottak az akkori Szovjetunióba, hosszabb tanulmányutakra is. Ez a lehetőség sajnos a korai magyar történelem, illetve a népvándorlás kor kutatóinak nem mind adatott meg. Ennek köszönhetően Magyarországon a kelet-európai régészet, és szakirodalom egyik legnagyobb ismerőjét tisztelhetjük benne. Egyike volt azon kevés kutatóknak, akik az akkori Szovjetunió területén megjelent régészeti irodalmat, és kutatási eredményeket közelebb hozták a magyar tudományossághoz. Jelen sorok írója személyesen is meggyőződhetett, egy főleg orosz kollégáknak tartott konferencia keretében, kiváló orosz nyelv tudásáról, valamint a kelet-európai régészet elmélyült ismeretéről.

Erdélyi István Sz. A. Pletnyovával, a kelet-európai középkor egyik legjelentősebb kutatójával a majaki vár ásatásán⁷

Az egyetem elvégzése után rögtön a Szovjetunióba utazott. 1955–1959 között a leningrádi egyetem régészeti tanszékén volt aspiráns, Mihail Illarionovics Artamonov szakmai vezetése alatt, aki a korban a kelet-európai kora középkor egyik legkiemelkedőbb kutatójának számított, művei máig alapmunkák a korszakkal foglalkozni szándéko-

⁶ Ezzel kapcsolatban, a teljesség igénye nélkül Keszi Tamás kritikáját tudom ajánlani: Keszi T.: Megjegyzések a Jánoshida-tótkéripusztai tűtartó feliratának legújabb olvasatához. *Az Intercisa Múzeum Évkönyve* 5 (2021) 50–67.
⁷ A kép forrása: <https://www.archaeolog.ru/ru/about/history/expeditions-1971-1989/1975-19771982-gg-rabota-sovetsko-bolgaro-vengerskoy-ekspeditsii-na-mayatskom-arkheologicheskom-komplekse>

zók számára. 1959-ben védte meg Leningrádban a kandidátusi disszertációját (*Венгры в Лебедуи (Magyarok Levédiában)*). Hazatérve az MTA Régészeti Kutatócsoportja, majd Régészeti Intézete munkatársa lett, egészen 1991-es nyugdíjba vonulásáig. Hazatérése természetesen nem jelentette keleti kutatásainak megszűnését. 1961-től 1990-ig, 11 szezonon keresztül ásott Mongóliában, részt vett a majaki vár nemzetközi ásatásán, mint a vezetők egyike, bejárta a Kaukázust. Több, a magyar őstörténet szempontjából alapvető jelentőségű könyv szerkesztője is volt, mint például a *Проблемы археологии и древней истории угров (Az ugorok őstörténetének és régészetének kérdései)*,⁸ vagy a korai magyar és a volgai tatár nép számára egyaránt jelentős tankejevkaei temetőt publikáló *Les anciens Hongrois et les ethnies voisines à l'Est (A korai magyarok és a szomszédos keleti népek)*.⁹ Szerzőtársaival (Ojtozi Eszterrel, és Vlagyimir Fjodorovics Genyinggel) írt könyvük, a *Das Gräberfeld von Newolino (A nyevolinói temető)* a magyar őstörténet szempontjából fontos, ugyanakkor nehezen értelmezhető lelőhelyet ismerteti a nyilvánossággal.¹⁰ Munkásságának fénykora az 1970-es, 1980-as évekre tehető. Megvédte akadémiai doktori értekezését (*Az avarság és Kelet a régészeti források tükrében*), mongóliai ásatásairól szóló könyve is ekkor jelent meg (*Ázsiai lovasnomádok*, Sugár Lajossal közösen), a szovjet-bolgár-magyar régészeti expedícióban pedig a magyar delegáció vezetőjeként vett részt. Nyugdíjba vonulása körülbelül a rendszerváltással egy időben történt. Nyugdíjas éveit azonban szakmailag aktívan töltötte. A Miskolci Bölcsész Egyesület keretében oktatott magyar őstörténetet, és részt vett a Károli Gáspár Református Egyetem megalapításában. 2002–2014 közt az *Eleink – magyar őstörténet* folyóirat főszerkesztője volt. Nyugdíjazásával ásatásai is befejeződtek, 1999–2000-ben pedig az utolsó előadásait tartotta a Pécsi Tudományegyetem régészeti képzésének a keretében.

Igencsak termékeny életutat tudhatott maga mögött. Szerzőtársaimmel összeállított bibliográfiája 27 oldalnyi terjedelmű! Mindemellett, a magyar régészek felé gyakran (és sajnos sokszor joggal) hangoztatott kritika, miszerint műveiket szinte csak a szakmai közösségnek szánják, és nem a szélesebb nagyközönségnek, vele szemben nem állja meg a helyét. Rendszeresen publikált könnyedebb stílusú, ismeretterjesztő írásokat tudomány-népszerűsítő folyóiratokban (például az *Élet és Tudományban*), napilapokban, vagy akár önálló kiadvány formájában. Erdélyi kimondottan szerette a gyűjteményekben, könyvtárakban való kutatást. Ennek haszna kézzelfogható, a számtalan könyv, és cikk formájában, ugyanakkor tudománydiplomás jelentőségű is. A csecsen háborúk során találatot kapott grozniji múzeum több tárgya majdnem teljesen elveszett, azonban Erdélyi leírásainak, és képeinek hála, bár nem fizikai valójukban, de az utókor számára is tanulmányozhatók, amelyért az orosz régészet a mai napig hálás a kutatónak. Ezek közé tartozik az egyik legismertebb alán temető, Martan-csu anyaga is, amelynek nem kizárt, hogy korai magyar vonatkozásai is vannak. De ide sorolható Krjukovo-Kuzsnovo temető anyaga is, amely a Cna folyó középső szakaszán élő mordvin népességhez, finnugor nyelvrokainkhoz kapcsolható.

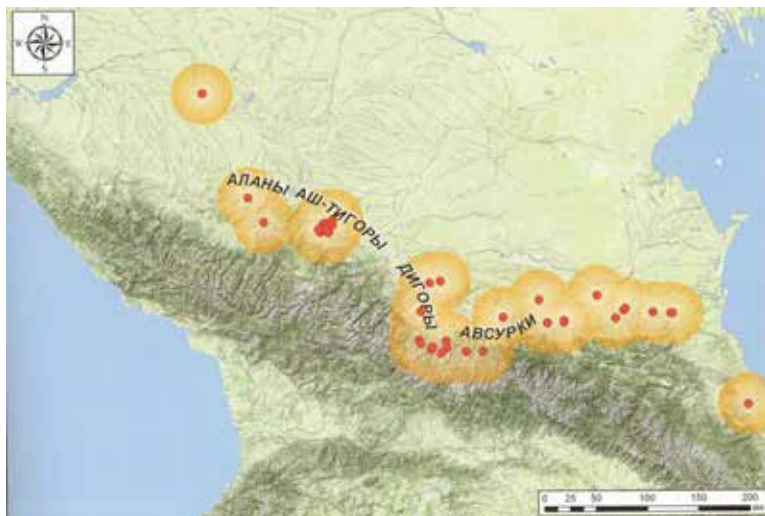
8 Смирнов, А. П. – Чернецов, В. Н. – Эрдели, И. (ред.): *Проблемы археологии и древней истории угров*. Москва 1972.

9 Erdélyi, I. (szerk.): *Les anciens Hongrois et les ethnies voisines à l'Est*. Studia Archaeologica 6. Budapest 1977.

10 Erdélyi I. – Ojtozi E. – Gening, W. F.: *Das Gräberfeld von Newolino*. Archaeologica Hungarica 46. Budapest 1969. A lelőhely értelmezése a mai napig nehézkes, az Urál hegység mindkét oldalához kötődő leletanyaga miatt.

A Kaukázus és az alánok

Erdélyi Istvánnak a Kárpátoktól keletre való kötődése, kinti tanulmányai és kutatásai jelentik az igazi kapcsolatot, amely a jászokhoz kötötte, habár áttételesen. Mint ismeretes a magyarországi jászok azoknak az alánoknak a leszármazottai, akik a középkorban a Kaukázus északi (de kisebbrészt a déli részen is) megtelepedtek, és ott önálló államukat egészen a 13. században lezajlott mongol hódításig fenn tudták tartani. Jelentős alán lakosság élt a kora középkor második felében a Kazár Kaganátus északnyugati részén is, a Szeverszkij Donyec és Don vidékén (nagyjából a mai Oroszország és Ukrajna határán). A Kaukázus északi része számos népének etnogenezisében, kialakulásában részt vettek, legközvetlenebb „leszármazottainak” azonban a mai oszét nép tekinthető. Az iráni nyelvek közé sorolható oszét nyelvből fejtették meg többek között a magyarországi jászok 1957-ben előkerült (1422-re datált) nyelvemlékét.¹¹

Az alánok által lakott terület a Kaukázus északi részén, az 5–8. században¹²

¹¹ A nyelvemléket a külföldi kaukázus-kutatás is nagy becsben tartja: Немец, Ю.: Список слов на языке ясов, венгерских алан (перевод с немецкого и примечания В.И. Абаева). In: *Памятники аланского языка и письма*. Отв. ред.: Дзиццойты, Ю. А. Москва 2016, 163–189. A jászok-alánok nyelvéről színvonalas összefoglaló munkát talál az érdeklődő a Jászsági évkönyv 2021. számában: Sárközy M.: A magyarországi jászok nyelvemlékei – források, problémák, új adatok. *Jászsági évkönyv* 2021, 130–145.

¹² A kép forrása: Коробов, Д. С.: Аш-тигоры на пути к государственности – эволюция системы расселения северокавказских алан Кисловодской котловины в I. тыс. н. э. (As-tigorok az államiség felé vezető úton. A Kaukázus északi előterében, a Kiszlovodszk-medencében élő alánok településhálózatának fejlődése a Kr. u. I. évezredben). In: *III-й Международный мадыарский симпозиум. Будапешт, 6–10 июня 2016 г. (3. Nemzetközi korai magyar történelmi és régészeti konferencia. Budapest, 2016. június 6–10)*. Studia ad Archaeologiam Pazmaniensia 12. Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Magyar Östörténelmi Témacsoport Kiadványok 6. Ред.: Түрк, А. – Зеленков, А. С. Budapest 2018, 347–366, рис 9.

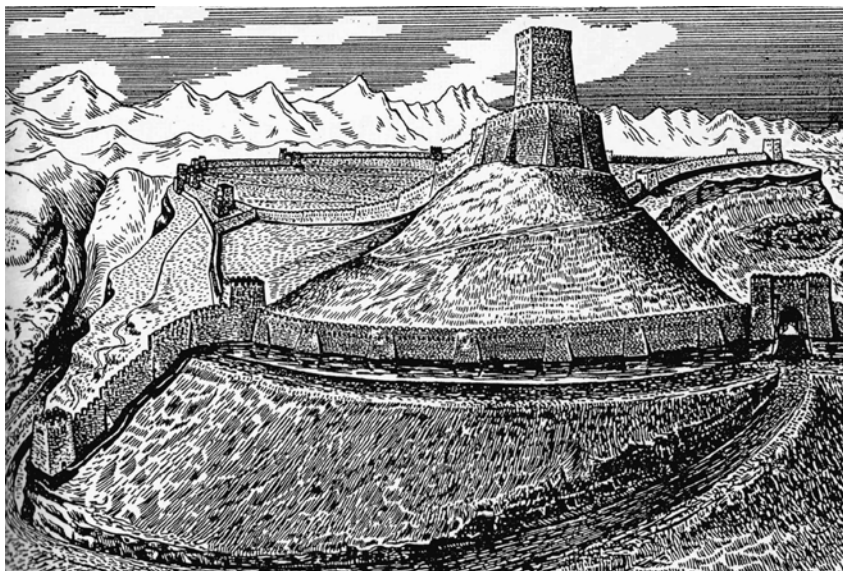
Erdélyi István kaukázusi kutatásai ezért fontos adalékok a Kárpát-medencébe költözés előtti, valamint a Kaukázusban maradt jászok-alánok történetéhez, régészetéhez, néprajzához, hiedelemvilágához. Jó kapcsolatot alakított ki V. A. Kuznyecov orosz régésszel, a középkori alán anyagi kultúra akkori legnagyobb kutatójával, aki segítségére volt az alán, és kaukázusi anyagi kultúra kutatásában.

Erdélyi volt a vezetője a magyar delegációnak a 20. század legnagyobb, Oroszország területén szervezett nemzetközi expedíciójában. A szovjet-bolgár-magyar expedíció 1975-ben, valamint 1977–1982 között, Sz. A. Pletnyova szervezésében a majaki régészeti lelőhelyet kutatta. A kora középkor végi lelőhely jelentőségét jól mutatja, hogy ez az egyik névadó lelőhelye a szaltovo-majackaja régészeti kultúrának, és az egyik legjelentősebb lelőhelye a szaltovói kultúrkörnek, amelyet a Kazár Kaganátushoz köt a kutatás. A jászok korai történetéhez is nagyon értékes adalékokat szolgáltat ez a lelőhely, ugyanis a Kaukázuson kívül a kelet-európai sztyeppén ekkor több helyen is élt alán lakosság, és a majaki vár tágabb környezetében egy igen jelentős, nagy létszámú alán lakossággal is számolhatunk. A lelőhelyen is előkerültek az alánokra jellemző kamrasírok.¹³ Ezek az alánok valamikor a 8. században a Kaukázusból, ismeretlen okokból költöztek erre a vidékre, a Don, Donyec, Oszkol és Tyihaja Szoszna folyók környékére.¹⁴

Erdélyi István az 1970-es években kereste fel kutatócsoportjával a kaukázusi Humara erődjét, V. A. Kuznyecov régésszel közösen. Az erőd az alánok által lakott területen egyedülálló. Párhuzamait ugyanakkor megtaláljuk a Kazár Kaganátusban, a fent tárgyalt majaki vár is ezek közé tartozik. Feltételezhetően egy erődrendszerről van szó, amely a kazár állam stabilitását és védelmi képességeit volt hivatott növelni. A humarai erődben valószínűleg kazár helytartó székelt, a vár a Kaukázuson átvezető utakat ellenőrizte, a kaganátus déli határát védte. Ugyanakkor igen valószínű, hogy nem egy, a kazárok által frissen emelt erődítményről van szó. Ugyanis épp Erdélyi és kutatócsoportja talált itt egy közép-perzsa nyelvű, feliratos követ, az 5. századból, melyet Harmatta János fejtett meg. A kő felirata („ezt Bahram építette”) alapján az a lehetőség is fennáll, hogy az erődöt, vagy annak elődjét a Szászánida Birodalom építette, melyről tudjuk, hogy jelentős erőket mozgósított a Kaukázus ellenőrzésére, az érdekszférájának ottani kiterjesztésére.

13 A jellegzetes sírforma szinte kizárólag az alánokra jellemző a korai középkorban, és az érett középkor elején. Lényege, hogy az elhunytat nem szokványos sírgödörbe helyezik, hanem egy kamráat ásnak a földbe, ebbe helyezik az elhunytat, vagy elhunytakat. A kamrához pedig egy kisebb folyosó, „dromosz” csatlakozik. Néha egy ilyen dromoszból több kamra is nyílik.

14 Nagyjából a mai Oroszország és Ukrajna *de jure* határáról, és annak tágabb környezetéről, Harkov-Voronyezs térségéről van szó.

Humara erődjének rekonstrukciós rajza¹⁵

Egyik utolsó, nagyobb műve, amelyet a korai magyar történettel foglalkozók, és Kelet-Európa régészete iránt érdeklődők széles körben forgatnak a 2008-ban megjelent *Scythia Hungarica*.¹⁶ A könyv azzal a céllal íródott, hogy a korai magyar történetet áttekintse, valamint egy katalógusban közreadja a Kárpátoctól keletre található, magyarokhoz köthető, vagy magyar kapcsolatokat mutató leletanyagot. A mű ma már inkább csak tudománytörténeti jelentőségű: a benne felvázolt őstörténeti képet az újabb kutatási eredmények erősen módosítják, és a mű nagy részét alkotó adatbázis több eleme kapcsán már a maga korában nyilvánvaló volt, hogy a korai magyarsághoz inkább csak áttételesen, vagy egyáltalán nem kapcsolható. A szerző mentségére írható azonban, hogy a könyv kézírata hosszú évekig várakozott a kiadónál, megjelentetésre várva. Írásom tematikájánál maradván, itt elsősorban a könyv kaukázusi vonatkozásaira térek csak ki.

A *Scythia Hungarica* katalógusába olyan, a korai magyarokhoz akár valamilyen szinten ténylegesen köthető kaukázusi lelőhelyek, mint Martan-csu¹⁷ vagy Kepi¹⁸ mellé több

15 A kép forrása: Erdélyi I.: Függelék. In: *Zichy-expedíció. Kaukázus, Közép-Ázsia 1895. Szádeczky-Kardoss Lajos útinaplója*. Szaklektor-szerkesztő: Erdélyi I. Gyorsírásból megfejtette: Schelken P. Budapest 2000, 273–296.

16 Erdélyi I.: *Scythia Hungarica. A honfoglalás előtti magyarság régészeti emlékei*. Mundus – Régészeti tanulmányok. Budapest 2008.

17 Az alán kamrasíros temetőt, melynek leletanyagában akár magyar hatást is feltételezhetünk még 1983-ban mutatta be V. B. Vinogradov a magyar tudományosságának: Vinogradov, V. B.: *Altungarische Parallelen zu einigen Gräbern des alanischen Gräberfeldes bei Martan-Ču*. *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 35 (1983) 211–220.

18 A Kepi lovassír rítusa emlékeztet a korai magyarság által gyakorolt temetkezési formára, de leletanyaga sokkal inkább a helyi, észak-kaukázusi leletanyaghoz köthető. A sírt Erdélyi még korábban ismertette: Erdélyi, I.: *Les anciens hongrois ont-ils été dans la région du Kouban?* In: *Les anciens hongrois et les ethnies voisines à l'est*. Dir.: Erdélyi, I. *Studia Archaeologica* 6. Budapest 1977, 249–252.

olyan lelőhelyet is felvett, amelyeknek a korai magyarsághoz kötése legfőljebb 1-1 tárgyuk kapcsán, távoli párhuzamként értelmezhető. Ilyen lelőhely például Kazazovo, ahol egy, a kelet-európai régészeti anyagban ritka tárgyegettes került elő (sisak, láncling), de a sír sokkal inkább a helyi kaukázusi népelemekhez, vagy kelet-európai nomádokhoz köthető, mint a magyarsághoz. Hasonló a helyzet Zmejszkaja sztanycával, aminek kapcsán Erdélyi elsősorban a díszes, minden bizonnyal magas rangú személy által hordott szablyát emeli ki, de egyrészt a temető időrendje későbbi, másrészt egyértelműen az észak-kaukázusi alánokhoz köthető, továbbá a szablya díszítésmódja sem jellemző a korai magyarok díszítőművészetére. A haszaui, feltehetően szintén az alánokhoz köthető sírt annak csizmalelete kapcsán idézi. Ez párhuzamként fogódzót adhat nekünk a korai magyar lábbeliviselethez (ilyen jó állapotban megmaradt korai magyar lábbelit ugyanis sajnos nem ismerünk), de egyébiránt nem igazán illik egy, a korai magyar leletanyag Kárpátokon túli kapcsolatait tartalmazó adatbázisba. Könyvében áttekinti a magyarság Kubán-vidéki, a Kaukázustól északra feltételezett szállásterületével kapcsolatos tudományos véleményeket és érveket, de határozottan nem foglalt állást a kérdésben.

Az azóta eltelt időben számos új, a magyarsággal akár közvetlenül is kapcsolatba hozható lelet került elő a Kaukázus északi előteréből. A Mardzsani gyűjtemény impozáns, de sajnos ismeretlen kontextusú leletei¹⁹ mellett immár Lezsák Gabriella kaukázusi kutatásainak hála magasabb információértékű, és jobban feldolgozott tárgyakat is ismerünk,²⁰ valamint egy „magyargyanús” lelőhelyen, Andrejevskaja szcselben a magyar régészek már régészeti feltáráson is részt vettek.²¹ Erdélyi Istvánt halála sajnos megakadályozta abban, hogy az újabb, kaukázus-vidéki „magyargyanús” leleteket, valamint az új őstörténeti koncepciókat egy hasonlóan nagy ívű műben feldolgozhassa, tudása, anyagismerete fényében értékelhesse.²² Könyvében helyesen hívta fel továbbá a figyelmet arra, hogy a részleges lovas temetkezés szokása (melynek során a sírba az elhunyt mellé a ló koponyáját és lábvégcsonthait helyezték, a nyüzött lóbőrrel), nem kizárólag magyar sajátosság, Kelet-Európában és Ázsiában széles körben gyakorolták.

19 Торгоев, А. И.: Венгры на Северном Кавказе? In: *Путешествие Ибн Фадлана: Волжский путь от Багдада до Булгара. Каталог выставки. (Ibn Fadlan's journey: Volga route from Baghdad to Bulghar. Exhibition catalogue)*. Ред.: Чебучева, Е. П. Москва 2016, 310–333.

20 Lásd például: Новичихин, А. М. – Лежак, Г. – Галл, Э.: Параллели между находками из могильника Андреевская щель близ Анапы и материалами Карпатского бассейна X века. In: *IX. «Анфимовские чтения» по археологии Западного Кавказа. Проблемы исследования древних и средневековых поселений и могильников Западного Кавказа. К 110-летию со дня рождения Н.В. Анфимова*. Отв. ред.: Схатум, Р. Б. – Улитин, В. В. Краснодар 2019, 246–254.

21 <https://arpad.abtk.hu/hu/kutatasi-programok/eszak-kaukazusi-regeszeti-kutatoutak/2019-az-andrjevszka-ja-scsel-feltaras>

22 Természetesen az újabb tudományos eredmények hozzá is eljutottak, amelyekre nyugdíjas éveinek vége felé sajnos már csak röviden reflektált. Ld.: Erdélyi István: „Magyargyanús” temető az Urál hegységtől keletre (Az Uelgi tónál). *Eleink. Magyar Őstörténet* 2014:3, 86–87; valamint: Erdélyi István: Materiali IV. mezsdunarodnogo magyarszkogo szimpoziuma. Kazany–Bolgar. 15–19. októjabrja 2018 g. Arheologija evrazijszkih sztepej 6 (2018) 1–265. *Keletkutatás* 2019. tavasz, 117–120 (recenzió).

*Tárgyak Andrejevszkaja scselből (bal oldalon)²³
A Kepi sír, és mellékletei (jobb oldalon)²⁴*

A régészet mellett Erdélyi néprajzi területen is alkotott. 1985-ben látott napvilágot az *Ethnografia* lapjain Erdélyi Péterrel közös tanulmányuk az észak-oszétiai Dzivgisz szentélyéről.²⁵ Ezáltal a magyar olvasók is betekintést nyerhettek a kaukázusi oszét nép újkori és jelenkori hiedelemvilágába. Az oszét nép hiedelemvilága rendkívül érdekes, a kereszténység, és a pogány sokistenhit egy bizonyos keveréke. Elismerik az egy Istent, ugyanakkor számon tartják az „églakókat”, akik a pogány isteneknek tekinthetők, mindegyiknek megvan a maga „területe” az életben: Uasztirdzsi a harcosok és utazóké, Kurdalagon az églakók kovácsa, Falvara a háziállatoké...stb.²⁶ Ezek az alakok a vallásosságban az ortodox egyház

23 A kép forrása: Новичихин, А. М. – Лежак, Г. – Галл, Э.: Параллели между находками из могильника Андреевская щель близ Анапы и материалами Карпатского бассейна X века. In: IX. «Анфимовские чтения» по археологии Западного Кавказа. Проблемы исследования древних и средневековых поселений и могильников Западного Кавказа. К 110-летию со дня рождения Н.В. Анфимова. Отв. ред.: Схатум, Р. Б. – Улитин, В. В. Краснодар 2019, 246–254, рис. 2.

24 A kép forrása: Чхаидзе, В. Н.: Раннесредневековые кочевнические погребения из восточного Приазовья. Материалы и исследования по археологии Северного Кавказа 12 (2011) 115–140, рис. 10.

25 Erdélyi I. – Erdélyi P.: A dzivgiszi szentély. *Ethnographia* 96 (1985) 115–125.

26 A Kaukázusban, legteljesebb formájában az oszét nép körében az újkorban lejegyzett nart eposz betekintést enged nekünk ebbe a hiedelemvilágba. A páratlanul gazdag történetgyűjteményt a nemzetközi mítosz kutatás és néprajz is hihetetlenül nagy becsben tartja. Magyarul két fordításban olvasható: *A nap gyermekei. Nartok. Jászalán hősmondák*. Ford.: Kovács J. B. Budapest 2008. Valamint: *Nartok. Kaukázusi hősi mondák*. A világ eposzai

szentjei közt is visszaköszönnék. Megvannak a különböző szent helyek (osztétul „dzuar”-ok) amelyek közül több rendelkezik keresztény előképekkel, a dzivgiszi szentély is eredetileg egy keresztény templom volt. A többi szakrális építményhez viszonyítva a dzivgiszi szentély kifejezetten nagyméretű. Falait szabálytalan téglatest alakú kövekből építették. Teteje az újkori osztét sírpítményekhez hasonlóan vízszintes, lapos kőlapokból áll. Apszisa kerek, ami jellemző az Észak-Kaukázus középső részének templomépítészetére. A templomot eredetileg Szent György tiszteletére avatták, amely szent a pogányságban az églakó Uasztirdzsinek, a harcosok és utazók pártfogójának felel meg. Az épület pontos datálása ismeretlen, egyik harangját Georgi, Kartli (grúziai tartomány) királya ajándékozta a templomnak 1613-ban, ekkor tehát már állt. A szentély fallal van elkerítve. Tartozik hozzá továbbá egy nyílt táncter, egy a szentély falához épített kamra, továbbá egy külön épületben egy konyha és imaterem (étkező). Aránylag ritkán építenek a térségben külön építményt a lakomáknak, amelyek kiemelt szerepet töltenek be az osztét spiritualitásban, ezek általában a szabad ég alatt, esetleg cölöpökön/oszlopokon nyugvó tető alatt kerülnek lebonyolításra.

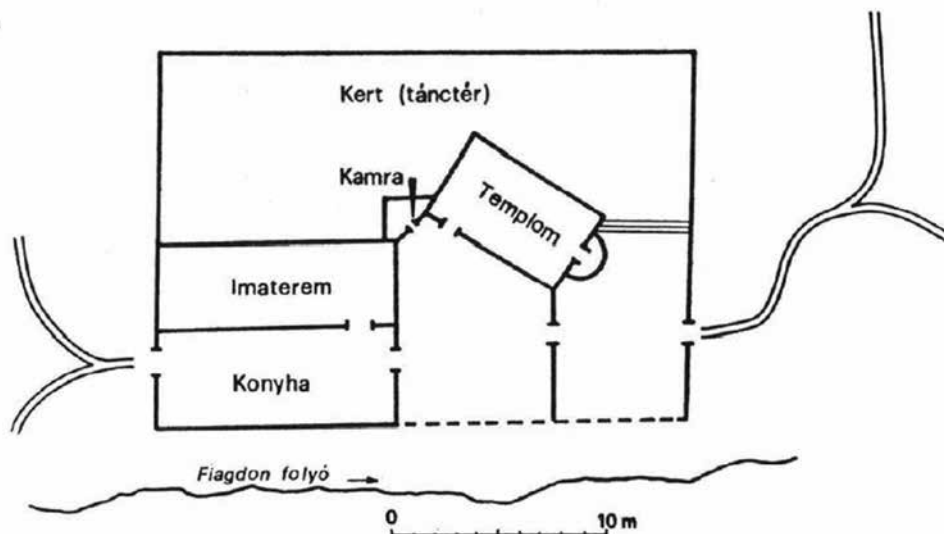
Az osztét népi hiedelemvilág arculatának a formálódásában nem nehéz a történelmi kontextust észrevennünk: az alánok a 10. század első felében felvették a kereszténységet, amelyben főleg bizánci hatást láthatunk. Államuk a 10. század második felében, a Kazár Kaganátus bukása után önálló lett, államvallásuk pedig a kereszténység, kiépült az egyházszervezet. Azonban a 13. századi mongol invázió után Alánia földje tartósan az idegen hódítók kezére került, mind az alán állam, mind az egyházszervezet összeomlott. A lakosság hitének kereszténnyé formálódása tehát nem tudott olyan teljességgel végbemenni, mint nyugatabbra, Európában. A hegyek közt élő osztétek tovább használták a régi templomokat, mint amilyen Dzivgisz szentélye is, de immár nem a papság útmutatása alapján, valamint a régi, már alapból pogány kultuszhelyek használatát is folytatták. A mongol invázió után az osztétek között a vékony keresztény máz alatt a pogányság újjáéledt. Erdélyi István fentebb idézett cikke ebbe a világba ad nekünk betekintést.

A dzivgiszi szentély²⁷

3. Ford.: Istvánovits E. – Kulcsár V. – Istvánovits M. Budapest 2009.

27 A szerző felvétele.

A dzivgiszi szentély, és környezetének alaprajza²⁸

Zárószó

Erdélyi István a magyar középkori régészet kiemelkedő alakja. Egyike azon kevés kutatóknak, akik mind a hazai, mind a szovjet/országi régészet területén elévülhetetlen érdemeket szereztek. Munkássága során megfordult a Jászságban, Magyarország számos lelőhelyén, Kelet-Európában a Kaukázustól az Urálig, és keletebbre, egészen Mongóliáig is. Dolgozott mind kiterjedt gyűjtőutakon, mind nemzetközi érdeklődésre és részvételre számot tartó, nagy ásatásokon, mind gyűjteményekben, az utókor számára átmentve a kulturális örökséget. Kaukázusi kutatásai a hazai jászok kutatói számára is figyelemre méltóak.

És bár lehet, hogy egyes írásai, és eredményei felett eljárt már az idő, ezek ugyan olyan fontossággal bírnak a tudományosság számára, mint a régész által kutatott leletanyag a hétköznapi ember számára. Az esetleges idejétmúlt vonatkozások ellenére is aktuálisak, hiszen az elődök cselekedetei hatással vannak a jelenre, és a jövőre is. A múlt minden egyes rezdülése valamilyen módon a jelenig vezet, ezért a múltunk ismerete jelentheti a kulcsot a jelenünk megértéséhez.

Erdélyi Istvánnal a magyar régészet egyik nagy alakja távozott közülünk. A mostani kutatók jó része, köztük jelen sorok írója is, jelentős részben az ő nyomdokain járva kutatja a múltat. Életműve az egyetemi előadások diásorain, az olvasott szakirodalomban, és a le nem írt, de a kollégák közt szájról szájra terjedő anekdotákban él tovább. Köszönjük a munkásságát.

²⁸ A kép forrása: Erdélyi I. – Erdélyi P.: A dzivgiszi szentély. *Ethnographia* 96 (1985) 115–125, 4. kép.

J. Nagy László

APPONYI ALBERT ÉSZAK-AFRIKAI UTAZÁSA

1931. február–március

A nagy formátumú, rendkívül művelt, s éppen ezért minden új társadalmi jelenségre nyitott konzervatív, legitimista politikus leginkább a párizsi békekonferencián, illetve a Népszövetségben játszott szerepe révén a nemzetközi életben is ismert és elismert, nagy tekintélynek örvendő politikus volt. Magyarországon – érthető módon – különösen nagy kultusza volt.¹ Emellett a Jászságban pedig azért is örvendett nagy tiszteletnek, mert Jászberénynek 1881-től megszákítás nélkül, haláláig, 1933-ig képviselője volt.

Szeretett utazni. Ez nála nem egyszerűen amolyan „arisztokrata passzió” volt, hanem ismeretgyarapítás: az emberek, a társadalom, a kultúrák megismerése. Nem mellőzve természetesen a klasszikus turisztikai cselekedetet, a térségre, országra leginkább jellemző műemlékek meglátogatását. 1930-ban Egyiptomban járt, érdekelték az archeológiai ásatások, a piramisok és a királysírok. Az egyiptomi út ösztönözte arra, hogy Észak-Afrika nyugati felét is meglátogassa 1931-ben. Néhány hétig tartó utazásának élményeiről a *Pesti Hírlap* hasábjain számolt be március 8 és április 3 között *Afrikai úti levelek* címmel.

A Magrebnek (jelentése Nyugat, ahol a nap lenyugszik) nevezett Északnyugat-Afrika francia gyarmatainak tett látogatásáról szóló beszámolójára Tunéziában, illetve a franciaországi aix en province-i levéltárban² végzett kutatásaim alkalmával bukkantam. A tunéziai és algériai élményeit taglaló két cikket Camille Martin újságíró szerkesztette, fordította és írt hozzá bevezetőt. Ebben nagy meglepődéssel állapította meg, hogy Apponyi gróf dicsérrel illette Franciaország algériai tevékenységét.³ Úgy gondolom, hogy nem haszontalan közzétenni ennek a széles látókörű magyar politikusnak a véleményét a három észak-afrikai gyarmat állapotáról, arról a „modern kultúrmunkáról”, amit Franciaország Algériában és Tunéziában, Olaszország pedig Tripolitániában (a mai Líbia nyugati része, a keleti pedig Cyrenaica) tett. *„Ismét Afrikába húz a szívem, hogy múltévi egyiptomi utam megfejthetetlen benyomásait az északi partvidék további részének bejárásával egészítsem ki. Átugorva Cyrenaicát, ahová most nem futja időm, most Tripolis, Tunis és Algír szerepel utazásom programom... Tisztában vagyok vele, hogy a tavalyitól nagyon elütrő légkörben jutok, ahol nem fognak évezredekre visszanyúló kulturemlékek szólni hozzám... De annál jelentékenyebb a modern kultúrmunka: a régebbi Franciaországé, Algírban és Tuniszban, az újabb, de rendkívüli lendülettel megindított, Olaszországé Tripolisban. De az újkori benyomásokról is szembeszökő az ellentét Egyiptomhoz képest. Ott magából a népből alakult ki egy felsőbb réteg, amely nemzeti alapon modern államiságot igyekszik szervezni és a népesség tömegénél ebben megértésre talál... Itt azonban gyarmati területre jutunk, ahol a bennszülött egyelőre még passzív szerepet játszik és az új rendbe való beilleszkedése még többé-kevésbé problematikus. Kivéve talán Algírban, ahol ebben már egy évszázad telt el.”*⁴

1 Szécsényi András: Apponyi Albert kultusza a két világháború között. Valóság, 2013. 9. sz. 40–54.

2 Még mielőtt Algéria 132 év francia gyarmati uralom után 1962-ben független lett volna, a főkörmányszóság iratanyagát a délfraancia városba szállították.

3 Les impressions nord-africaines du compte Apponyi. *Renseignements coloniaux*, 1931. június. 345–350.

4 Afrikai úti levelek. Syrakusa, Malta, Tripolis. *Pesti Hírlap*, 1931. március 8.

Ezek a sorok, amelyeket már útja végén írt, céljai és élményei lényegét fogalmazzák meg: hogyan épül(het) modern állam ezeken a gyarmati területeken?

Az első állomás, ahol néhány napot töltött, a líbiai Tripoli volt. Az Oszmán Birodalom részét képező ország az 1911–12-es olasz–török háború után lett olasz birtok. A gyarmati rendszer kiépítése a világháború után kezdődött. Róma célja az volt, hogy nagyszámú olaszt telepítsen Líbiába, főleg a szegény déli területről. „*De vajon eléri-e Olaszország Afrikában azt a célját, hogy gyarmatain gondoskodjék túlon túl nagy népszaporulatának levezetéséről*” – teszi fel a kérdést február 20-i keltezésű beszámolójában.⁵ Következő líbiai levelében elsősorban antik történelmi emlékek megtekintéséről ír (Leptis Magna, amely ma már az UNESCO világörökség része), de közben állandó kísértője, a helyi hatalom magas rangú tisztviselője kíséretében látogatást tesz egy olasz telepes farmján is. Azt állapítja meg, hogy az állami támogatáson túl is „*a letelepülőnek hat-hét esztendei kemény munkára van szüksége, amíg itt biztos jövedelemre tud szert tenni*”.⁶ A hatóságok és a magánemberek alkotókedvét, a jövőbe vetett hitét látva Apponyi meg van győződve, hogy a kitarás és a szorgalmas munka eredménye nem lehet kétséges. „*Minduntalan vissza kell térnem arra a bámulatra, amely elfog annak az általános és örömteli bizalomnak láttára, amely, úgy látszik, nem ismer akadályt, legfeljebb csak azért, hogy leküzdje azt.*”⁷

Apponyi február 26-án érkezik Tunéziába. Másnap fogadja a francia főhelytartó (résident général), Marcel Marceron, aki a Francia Köztársaságot képviseli. Beleegyezése nélkül sem belső reformok nem léphetnek életbe, sem önálló külpolitikai lépést nem kezdeményezhet az uralkodó, a bej, akinek „*felségjoga látszatra megmaradt*”.⁸ Tunézia gyarmati státuszának, az 1881–82 óta létező protektorátusnak ez a lényege: az állam önállóságát jelképező, a 18. század eleje óta uralkodó huszaneita dinasztia megmaradt, s a belső, a muzulmán jog hatáskörébe tartozó (pl. házasság) ügyekben dönthet. Ezzel szemben viszont „*az egész fegyveres erő (bennszülött katonákat is beleértve), a rendőrség és a külügyi viszonylat francia kézben van*”.⁹ Tunézia minden szempontból fejlettebb, mint Líbia. Apponyi ezt elsősorban annak tudja be, hogy Franciaország tunéziai alkotó jelenléte fél évszázadra tekint vissza, míg Olaszország alig egy évtizede kezdte kialakítani s megvalósítani líbiai gyarmati politikáját. A főváros és környéke lüktető élete bizonyítja ezt: „*Tunisz pompás látvány, a város a szárazföldre mélyen beékelődő öböl mentén fekszik, amelyet részben alacsony hegyek határolnak, a szemhatáron magas hegyvonulatok koszorúzzák és Északafrikának legjobb termőföldje veszi körül, amely néhány kilométeres körzetben mintaszerű mezőgazdasági művelés képét mutatja. Kitűnő karban lévő autótutak hálózata és több vasútvonal indul belőle minden irányba. Mindez a várost virágzó élet központjává teszi, és utcai élete, olyan behatóan, mint még sehol sem láttam, élénkségről és mozgalmasságról tanúskodik.*”¹⁰

Es természetesen nem maradhat el a föníciai korszak emlékeinek meglátogatása, megcsodálása és bemutatása „*azzal a fölemelő tudattal, hogy ott állunk, ahol Karthago állt és a legtöbb a képzeletre, valamint a feltolakodó történetbölcséleti elmélkedésre kell bízni.*”¹¹

5 Uo.

6 Afrikai úti levelek. Leptis Magna, Sabrahia és visszapillantás. *Pesti Hírlap*, 1931. március 15.

7 Uo.

8 Afrikai úti levelek. Tunisz–Karthago. *Pesti Hírlap*, 1931. március 19.

9 Uo.

10 Uo.

11 Uo.

Az uralkodó, II. Ahmed bey február 28-án fogadta Apponyi Albertet, és a legmagasabb kitüntetést, a Nichan Iftikhar érdemrendet adományozta neki.¹²

Néhány nappal később Apponyi vonattal utazott tovább Algírba, ahová március 5-én érkezett meg. Még aznap délután fogadta Jules Carde főkörmányzó, aki kabinetjének egyik tisztjét rendelte Apponyi mellé kíséreként néhány napos algíri tartózkodása idejére.

Algéria gyarmati státusza különleges, különbözik Tunéziától és Líbiától is. Jogilag az 1848-as II. köztársaság alkotmánya értelmében Franciaország szerves része, „három tengerentúli megyéje”. Polgárjogokkal azonban a lakosságnak csupán 10%-át kitevő egy millió európai rendelkezik. Ők az 1880–90-es években vándoroltak be a déli mediterrán országokból (elsősorban Franciaországból, de sokan Spanyolországból és Itáliából is), miután több évtizedig tartó fegyveres harcban a franciáknak sikerült „pacifikálni” a hatalmas kiterjedésű országot. A mintegy 9 millió algériai bennszülött társadalmi státusza alattvaló (sujet), s csak a helyi ügyek intézésében vehet részt.

Az ország európaiak, konkrétan a franciák által történt elfoglalását Apponyi jogosnak tartja. S ezt az algíri kalózok békés kereskedelmet zavaró tevékenységének tulajdonítja, *„mely ott befészkelte magát, a tizenkilencedik század első feléig veszélyeztette a Földközi-tenger biztonságát és még az európai nemzetek egymás közti kereskedelmét is. Abban az időben egyedül Franciaország volt abban a helyzetben, hogy cselekedjék és természetesen közbe is lépett, megalapította Algériában az első európai-afrikai gyarmatot és büszke lehet az eredményeire.”*¹³

A meglátogatott három ország közül Algéria tűnt a legmegfelelőbbnek az európai gyarmatosítás tanulmányozására. Programom az – írta Apponyi –, hogy *„összbenyomást merítsek a gyarmatosítás jelentőségéről és elért eredményeiről, betekintést nyerjek a különböző emberfajok viszonyába, amelyek itt egymásra torlódnak, következtetéseket vonjak le az európaiak és a bennszülöttek viszonyáról jövőjére nézve, egyszóval, hogy megértem az emberiségi vonatkozásokat, aminőknek itt mutatkoznak”*.¹⁴

Rendkívüli lelkesedéssel beszél az európai származású algériaiak gondolatvilágáról, amely nagy eredményekre sarkallja őket: *„ők az igazi úttörő-természetek, üdítő velük érintkezni. Itt nincs kételkedés, nincs pesszimizmus, nincs ingadozás, hanem erőteljes bizakodás, önbizalom és valami magasabb hivatás öntudata, valami apostoli szellem, mely a szeretett, az erős lokálpatriotizmus ellenére is eszményként tisztelt anyaország ügyét szolgálja.”*¹⁵ Ennek az üdvös és eredményes tevékenységnek itt is, mint a két meglátogatott országban, az a célja, *„hogyan erkölcsi közeledést teremtsenek a bennszülöttekkel”*. Ez nagyon nemes s dicsérendő szándék. Ám, hogy eredményes lesz-e, abban már nem olyan biztos Apponyi, *„mindez még csupa nyílt kérdés”*. Nem tudjuk ugyanis, hogy valójában mit gondol a nem európai, jelen esetben a muzulmán, hálás-e azért, amit az európai civilizáció nyújt neki? Úgy tűnik, hogy semmi megilletődést nem mutat, bizonyos apátiával fogadja az emberek kényelmét szolgáló újításokat (villanyvilágítás, buszközlekedés stb.), másként szólva az európaiak uralmát. E mentalitás mögött azonban

¹² *Le Courrier de Tunisie*, 1931. március 1.

¹³ Afrikai úti levelek. Algír. I. *Pesti Hírlap*, 1931. március 29. Az algíri „kalózfészek” ellen eredetileg összeurópai vállalkozásnak tervezett hadjáratot végül is a marseille-i kereskedők nyomására a francia állam vállalta megára. A hadjáratot élénk figyelemmel kísérte a keresztény Európa közvéleménye. Magyarországon a *Hazai és Külföldi Tudósítások* című újság rendszeresen tudósított róla. Lassú István, a magyar statisztika tudomány megalapítója még egy külön könyvet is megjelentetett egy időben az 1830-ban történt hadi eseményről *Algír történeti, földrajzi, statisztikai leírása* címmel.

¹⁴ Uo.

¹⁵ Uo.

hitbéli fölényt vél felfedezni Apponyi: „*A békesség, amely jelenleg uralkodik, az engedelmes-ség, amellyel a hatóságok iránt viseltetnek, javarészt nyilván a bennszülött ama tapasztalatá-nak eredménye, hogy az európaival nem bír, ezért annak uralmát azzal a végzetbe való bele-törődéssel fogadja, amely hitében gyökerezik. Igen, csakhogy ez a hit tanítja őt arra is, hogy erkölcsi fölényben van a hitetlennel szemben és hogy az uralkodásra ő hivatott, nem pedig az, aki tényleg uralkodik.*”¹⁶ Finom megfigyelés! Apponyi, mint mindenki más – még napjainkban is – látja a gyarmatosítás anyagi téren megnyilvánuló „pozitívumát”, ám a lelkek meghódítása, a bennszülöttek asszimilálása, a politikai hatalomba történő bevonása nem történt meg. S ezt Apponyi nem is látja megvalósíthatónak, mert annak „*egy áthidalhatatlan akadály állja útját: a nő helyzete az iszlámban, amíg fennáll az emberiség egyik felének ez a rabszolgasorsa, amely a családot a szó valódi értelmében nem engedi érvényesülni és az erkölcsi eldurvulásnak egy eleme, addig az egy népiségbe való összeolvadásról szó sem lehet. Ez a szakadék olyan mély, hogy nem lehet betönni, olyan széles, hogy nem lehet áthidalni.*”¹⁷ A probléma azóta is létezik! Megoldást nem tud, nem is akar javasolni Apponyi, de úgy véli, hogy a problémát lehet kezelni „*az emberi megértés és a politikai okosság kettős adományának birtokában*”.

Apponyi Albert 1931. március 16-án érkezett meg Párizsba, ahol másnap fogadta őt Gaston Doumergue köztársasági elnök, két nappal később pedig a Nemzetközi Diplomáciai Akadé-mián tartott beszédet. Április elején a tuniszi *Petit Matin*¹⁸ és az algíri *Echo d'Alger*¹⁹ készített vele interjút. Kérdezték észak-afrikai útja során szerzett benyomásairól. Megerősítette, hogy nagyon pozitív élményeket szerzett. Meghatódottan mondott köszönetet azért, hogy a fran-cia hatóságok oly nagy tisztelettel fogadták Algériában és Tunéziában. Elsősorban azonban az európai békéről szólt. Apponyi – teljes egyetértésben Aristide Briand francia külügyminiszter Európa egység tervével – erőteljesen hangsúlyozta, hogy száműzni kell a nemzetközi életből a háborút, mint a problémák megoldásának módját. Ostorozta a nacionalistákat. Szerinte az igazi patriotizmus nem a presztízsrre és erőre épülő megoldásokat keresi országa számára, hanem jó és tartós megegyezést. Távolra kell látni, s nem a pillanatnyi dicsőséget hajszolni.

Apponyi Albert észak-afrikai élményeit közreadó cikkei – ma már elmondhatjuk – forrásér-tékűek. Megfontolt, kiegyensúlyozott, a hatóságoktól beszerzett hivatalos adatokkal, vélemé-nyekkel alátámasztott megállapításai jól tükrözik a gyarmati hatalom pozícióját. Nem került-e az őslakos muzulmánokkal való találkozást, de elősorban az európai civilizáció megjelenése, hatása érdekelte. S ezt jól leírta, megkapó stílusban, mindenki számára érthetően közvetített egy más világot a magyar olvasó számára.

16 Afrikai úti levelek. Algír. II. *Pesti Hírlap*, 1931. április 3. Az algériai főkörmányzó is tudomást szerzett a cikkről úgy, hogy az megjelent a német nyelvű Pester Lyodban, s úgy döntött, hogy a franciák algériai tevékeny-ségének kedvező színben történt bemutatása okán közlik a nagy példányszámú, tekintélyes algíri napilapban. Ld. L'Algérie vue par un homme d'Etat. *Echo d'Alger*, 1931. június 3. A cikk az első oldalon, Apponyi fényképével jelent meg.

17 Uo. Apponyi Albert a női egyenjogúság aktív képviselője volt. Felesége úgyszintén, aki vezetője volt a Ma-gyarországi Nőegyesületek Szövetségének is. Ő volt az első nő, akit a népszövetségi főbizottság elnökségébe is beválasztottak.

18 *Un interview du compte Apponyi*. 1931. április 5–6.

19 Az interjú a *Les bâtisseurs de l'Europe moderne* (A modern Európa építői) sorozatban jelent meg *Un entretien avec le compte Apponyi Albert, doyen des hommes d'Etat d'Europe*. 1931. április 2.

Pethő László

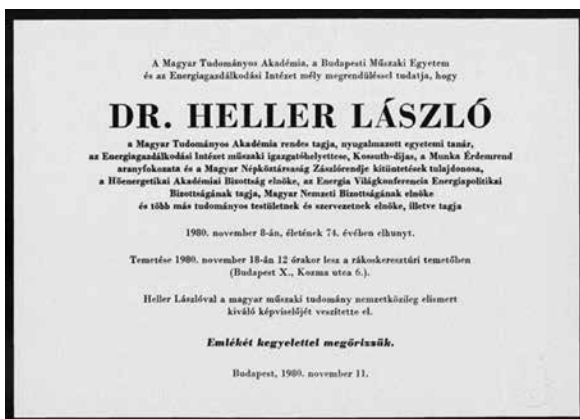
EGY TUDÓS-FELTALÁLÓ ÉLETÚTJÁNAK NÉHÁNY FORDULÓPONTJÁRÓL

Régóta követem és kutatom Heller László életpályáját.¹ Az utóbbi két évben újabb impulzusokat kaptam, így szép számú, eddig ismeretlen adat került elő a partiumi származású tudós-feltalálóról, Heller Lászlóról.

A kutatás folytatására vonatkozó első készíttetést Heller László USA-ban élő unokaöcsésétől, Charles Hellertől kaptam, aki e-mailben kereste meg a Budapesti Műszaki Egyetemet. Az egyetem levéltárának vezetője, Batalka Krisztina – aki korábbi kutakodásomat is segítette – továbbította részemre az unokaöcs e-mailjét. Charles ebben főleg nagybátyja utolsó munkahelyéről és elhalálozási körülményeiről érdeklődött.

Az alapvető életrajzi adatokat már addig is ismertem, de számos további részletről nem volt tudomásom. A professzor 1980. november 8-án hunyt el, és a kor szokásainak megfelelően hivatalos gyászjelentést tettek közzé elhalálozásáról. Három fontos intézményt: a Magyar Tudományos Akadémiát, a Budapesti Műszaki Egyetemet és az Energiagazdálkodási Intézetet emelték ki a gyászjelentés megfogalmazói. Felsorolták még legrangosabb kitüntetéseit, és azokat a szervezeteket, melyeknek elnöke vagy tagja volt.

A gyászjelentés tipikusnak nevezhető, „szocialista” kordokumentum, külön érdemes kiemelni személytelenségét. Sem a közvetlen gyászoló hozzátartozókat, sem vallási hovatartozást nem neveztek meg a jelentésben. A budapesti temetőket jól ismerők számára viszont már sokat mondhatott, hogy temetésére Rákoskeresztúron, a X. kerületi Kozma utcai temetőben került sor. (Egy fontos jelző viszont kimaradt a felsorolásból, ez a temető ugyanis a fővárosi zsidóság tradicionális temetkezési helyének számított.)

Heller László gyászjelentése

¹ Pethő László: Heller-System, avagy egy találmány nagy ívű karrierje. Művelődés, 2019. 24–27. Pethő László: Egy nagyhírű feltaláló és jászberényi kapcsolatai. Jászkunság, 2021. 120–135.

További adatokat találtam a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár digitális adattárában. Felbukkant a képernyőmön Scheiber Sándor beszédeit tartalmazó, 1994-ben megjelent könyvének elektronikus változata.² Ebből egyértelműen kiderült, hogy Heller professzort izraelitaként temették el, és egy híres, tudós rabbi búcsúztatta. Vizsgálódásaim szempontjából ennél is lényegesebbnek számít az, hogy Scheiber Sándor főrabbi külön kiemelte a professzor testvérbátyjának, Heller Gedeonnak hatékony támogató közreműködését. Idézem a gyászbeszéd ide vonatkozó sorait:

„Nagyváradról indult s e város haladó szelleme ott vibrált első észleléseiben. A nála csaknem két évtizeddel idősebb bátyja nevelte. Szinte gyermeki alázattal ragaszkodott hozzá. Elmúlása óta szüntelenül gyászolta. Halott szíve tán megérzi, hogy koporsójához eljött két fia: Chari és Stephen. Neki köszönhetette, hogy a zürichi egyetemen tanult és doktorált.”³

A kiemelt részlet némi magyarázatot ad egy különösnek minősülő tényre. Az többé-kevésbé közzismert, hogy a továbbtanulni szándékozó zsidó fiatalok ambícióit jelentősen korlátozták a numerus clausus néven ismert hazai törvények. Így nagy számban akadtak olyan fiatalok, akik az adott kényszerítő körülményekhez igazodva külföldön folytatták tanulmányaikat. Velük szemben korlátozottabban élhettek ezzel a lehetőséggel a félárva zsidók, akik közé Heller László is tartozott. Testvérbátyja, Gedeon viszont akkoriban már vagyonos textilkereskedőnek számított, és meghatározó módon vállalt szerepet abban, hogy öccse 1927 és 1933 között a Zürichi Műszaki Egyetemen tanulhasson.

Heller Gedeon presztízsét és vagyoni helyzetét jól illusztrálja a népszerű *Autó-traktor* magazin 1934. augusztusi számában megjelent riport részlete:

„De mit szól, Asszonyom, a Blumenthal Testvérek sikeréhez, amit az elegáns Standard-kocsikkal eddig elértek?

— Igen, hallottam, hogy a pénzarisztokrácia számos tagja ma Standard-kocsival indult a nyári vakációjára.

— Úgy is van! Soor Imre, a Weiss Manfréd gyár igazgatója, Oberschall Viktor, Ledovszky Géza, Virány László, dr. Popper György, Sorg Jenő, Heller Gedeon és Pálos igazgató Standardét vettek.”

További adatok Heller Gedeonról és a két testvér kapcsolatáról

A Budapesti Közlekedési és Technikai Múzeum Levéltára tekintélyes mennyiségű és minőségű dokumentumot és fényképet őriz Heller Lászlóról.⁴ Szerencsésnek mondhatom magam, mert számos olyan adatot is találtam, amiket eddig nem használtak az életművét feldolgozó kutatók.

A néhai professzor egyik feljegyzéséből kiderült, hogy testvérbátyja, Heller Gedeon 1890-ben született Encsencsen. (Tehát ő, öccsével ellentétben, nem a gyorsan fejlődő Nagyváradon, hanem egy Szatmár megyei kis faluban született. Ezt a falut a feljegyzésben Nyirencsencsnek nevezi Heller László.⁵) Azonosításukban és az ebben való eligazodásban ugyancsak problematikus a családtagok névhasználata és annak többszöri változása.

² Scheiber Sándor könyve. Válogatott beszédek. Múlt és Jövő Könyvek, New York–Budapest, 1994. 362–63.

³ Uo.

⁴ Hivatkozás a továbbiakban: Dokumentumtár

⁵ Dokumentumtár

*Heller László 1945. február 4-én
kelt levele*

nyitott Budapesten, de bátyja cégében is szerepelt társtulajdonosként. Ez az állapot 1939-ig állt fenn, amikor Gedeon – öccse feljegyzése szerint – „rendes útlevéllel USA-ba utazott”.⁷ További dokumentumokból és levelekből tudjuk, hogy New Yorkban telepedett le.

Ettől kezdve a két testvér ugyancsak távolra került egymástól, ami kapcsolatuk gyakoriságát is jócskán megváltoztatta. A levéltárban fennmaradt dokumentumok arról tanúskodnak, hogy a második világháború időszakában és 1956–57-ben szaporodtak meg az egymás közötti levélváltások.

Kevés adat vonatkozik a vészorszakra. Egy erről szóló tanulmánya szerint 1942–44 között Ajkán élt, rövid időt töltött munkaszolgálatban. 1944-ben megkeresztelkedett, és védeleket kapott a svéd és svájci nagykövetségtől.⁸ Tanítványaitól származó információ szerint Óbudán, a Kéhli vendéglőben bújatták, ott kapott menedéket.⁹ Az említett iratanyagban található egy 1945. február 4-én kelt levél, amiben megmenekülésükért Lech Bélának mondott köszönetet.¹⁰

[...] „végeredményben talán az életünket mentetted meg. Különösen méltányolnom kell az utóbbit, mert hiszen ezzel a saját életedet is veszedelembe dönthetted volna.”

6 Kozma István: Családnév változtatás és történelem. Századok 1997. 383–452. (A szerző megannyi példát mutat be arra, hogy a családi nevek megváltoztatásának nagyon különböző motivációi találhatók.)

7 Dokumentumtár

8 Alvári Csaba: Heller László. In: Sorsok és tanulmányok. 2014. 9–19.

9 A Hűtőgépgyár néhai kereskedelmi igazgatója, Tavasz Ferenc szóbeli közlése alapján.

10 Dokumentumtár – ezt a levelet közöljük

Az 1907. augusztus 6-án született Heller Lászlót Schwartz Mór néven jegyezték be az anyakönyvbe. Esetében a Heller családnevet – a különféle iskolák anyakönyvei szerint – viszont csak az 1921-es Magyarországra kerülésük után kezdték el használni.⁶ Elképzelhető, hogy a két testvér egyszerre cserélte a Schwartz családnevét Hellerre, de ennek ellenkezőjét sem lehet kizárni. Sokkal inkább valószínű, hogy az idősebb testvér, Gedeon már Nagyváradon elkezdte kereskedői pályáját, esetleg önállóította is magát. Budapesten egy 1924-es cégjegyzékben Koner József és Társa (K. József és Heller Gedeon) úridivatáru-kereskedőként szerepeltek az V., Deák Ferenc u. 2–4. szám alatt.

Ahogy korábban említettem, Heller Gedeon támogatta öccsét Zürichben végzett tanulmányai során. Tanulmányai és tanársegédi működésének befejeztével 1934-ben hazatért Magyarországra. Ezt követően megváltozott a státusuk. Heller László hamarosan önálló mérnöki irodát

Hellerék házasságkötése és amerikai útja

Epizódisztikus jelentőségű, hogy Heller László 1945-ben megházasodott. Felesége, a Jászberényben született Kun Ilona, aki első házasságát Klein Jenő miskolci illetőségű kereskedővel kötötte. Az egyik 1944-ben keltezett, fennmaradt levél egyértelműen arra utal, hogy az a házasság felbomlott.¹¹

A Kun család jászberényi jelenléte mindössze néhány évtizedig tartott. Az apa, Kun Ede textilkereskedő volt, és újabban vált ismertté. A város új nevezetességének számító Szikra Galériában látható a Gecse Árpád által készített portréja. Nagyjából ugyanekkor, 1938-ban készülhetett egy fiatalabb kori útlevélkép Kun Ilonáról.

Kun Ilona (Klein Jánosné) útlevele és fényképe

Kun Ede lányának második házasságkötését nem élte meg. Arról nincs információnk, hogy Heller László és Kun Ilona mikor ismerkedtek meg egymással, de annak helyszíne Budapest lehetett. A vészkorszak legnehezebb napjait már valószínűsíthetően együtt élték meg a fővárosban, és a háború befejezése után, 1945 decemberében házasságot kötöttek.

Ebből a jeles alkalmából különféle hangnemű gratulációkban részesültek.

A korábban említett gyűjteményben nagyszámú dokumentum maradt fenn a Heller házaspár 1947-ben tett amerikai utazásáról. Hajójegyeket, utas névsorokat őriztek meg, s ez egyértelműen arra utal, hogy a házaspár számára rendkívüli eseményként maradt fenn az út emlékezete. Talán nem túlzok, ha arra utalok, hogy az okmányok megőrzését túlélésük és egybekelésük fontos dokumentumaként tárolták.

Drágáim,
 Szadjátok megemlékezésün-
 ket eltétel e nagy nappján olyan
 szívesen, a mielőtt igaz, őszinte
 szeretettel mi töltyük,
 Jóna pénnyel tölön bácsy
 Bpest, 945 dec. 4én.

Kedves Laciékám!
 Röthögök se is betárltal
 a penes embernek köré
 Fogadla privátból jövő legyobb
 kívánságaimat.
 Üdvözl
 Jóna

A házaspár a Queen Elizabeth fedélzetén

1947. január 11-én Londonból, illetve Southamptonból indultak el a Queen Elizabeth óceánjáró hajóval New Yorkba. Fennmaradt a hajóút vendégekönyve, ennek első lapjain a hajó személyzete szerepelt élén a kapitánnyal. Ugyanitt olvasható a több száz fős utas lista, a második oldalon található Heller Lászlónak és feleségének neve. A hajó utasainak többsége angol vagy amerikai állampolgár lehetett, a nevekből ítélve más magyar nem utazott a hajón.

A házaspár hajójegye

Nincs egyértelmű adatunk arra, hogy ki fedezte utazásukat, de feltételezhető, hogy megosztották Gedeonnal a számlát. Sőt, ez nemcsak a hajóút költségeire, hanem a három hónapos Amerikában tett utazásukra is vonatkozott. Közvetett információkból kiderül, hogy az idősebb testvér kapacitálta öccsét, kezdjen új életet a tengerentúlon. Ő viszont visszatért Magyarországra. (Megjegyzem, hogy az 1942-ben levédett szabadalmával nem a későbbi, Forgó Lászlóval közös, komoly hírnevet és üzleti sikereket hozó találmányukat védtek.)

Heller Gedeon(?), felesége(?) és fia Charles(?) – a képen nincs felirat, így a nevek után kérdőjeleket tettem

A testvérek kapcsolatainak alakulása az ötvenes években és a forradalom időszakában

Az imént említett amerikai utazás utáni évben, 1948-ban Zürichben védte meg doktori disszertációját Heller László. Az adott évet sokkal inkább a politikai fordulatok, mintsem a Svájcban szerzett és itthon elismert tudományos teljesítmények fémjelzik. Az sem tűnik egyértelműnek, hogy az előbbieken idézett gyászbeszéd szerint a doktori cím elnyerésében bátyjának is szerepe lehetett. Az 1980-ban elhangzott beszéd elsősorban az özvegytől származó információkra épült. Megjegyzendő, hogy az 1939-ben Magyarországról Amerikába távozó Gedeon ugyan járatos volt a kereskedelemben, de egyetemekkel és tudományos körökkel nem tartott fenn kapcsolatot.

A következő évek eseményei arra utalnak, hogy Heller László egyetemi katedra megszerzésével, akadémiai tagsággal és rangos díjakkal eredményesen építette hazai karrierjét. Ennek ellenére kevés alkalma adódott a nemzetközi tudományos életbe való bekapcsolódásba és részvételre. A fennmaradt dokumentumok egy része ennek ellenkezőjére utal. Az Energiagazdálkodási Intézet 1948–68 közötti működését áttekintő kézikönyv adatai között az olvasható, hogy 1950 és 1956 között több nemzetközi konferencián vett részt Londonban, Párizsban és Bécsben. Az 1968-ban(!) megjelent kiadvány adatai – a következőkben idézendő levelek szerint – megkérdőjelezhetők, és nem tűnnek hitelesnek.

Sajátos módon éppen a legérdekeltőbb, maga a professzor egyik fennmaradt levele cáfolja a kézikönyvben megjelenteket. Valószínűleg a változó politikai légkör is befolyásolta az 1955. szeptember 15-én kelt, a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségéhez intézett panaszlevelének elküldését. Ebben határozottan és keményen tette szóvá nemzetközi vonatkozású kezdeményezései és ügyei szakszerűtlen, szubjektív elemekkel tarkított kezelését és mellőzését. A három imént említett konferencia ügyében a következőkben sorolta fel súlyos észrevételeit:

„Így például az 1950. évben Londonban tartott Világ Hőenergia Konferenciára nem én nyertem kiküldetést, holott a konferenciára egy nagy feltűnést keltett tanulmányomat küldtem ki (amelyért egyébként a Kossuth-díjamat kaptam), és hogy nem maradt minden megjegyzés nélkül, azt mutatják a konferencia elnökének azóta nyomtatásban is megjelent – távollétem felett kifejezett sajnálkozó szavai. Ugyancsak nem nyertem kiküldetést sem az 1953-ban Párizsban rendezett Ipari Hőenergetikai Kongresszusra, sem pedig az 1954. évi Világ Energia Konferenciára.”¹²

Idézett levélből kiderül, hogy megírásának legfőbb kiváltó indítéka a Zürichi Egyetemről érkezett megtisztelő felkérésre való válasz halogatásának és méltánytalan kezelésének ügye. A professzort díszvendégként hívták meg egykori alma materének 100. éve tiszteletére, 1955. október közepére tervezett ünnepségre. A rendezők először csak részvételi szándékáról érdeklődtek, amire pozitív választ adott. Később újabb megkeresés érkezett:

„Időközben újabb levelet kaptam, amely a részletes program megküldésével egyidejűleg most már végleges választ kér az ünnepségen való részvételemet illetően.”¹³

Ugyancsak jellemző, hogy beadványára egy november 30-án kelt levélben, hetek elmúltával kapott választ a Magyar Dolgozók Pártja Tudományos és Kulturális Osztályától, amikor a Zürichi Egyetem ünnepsége már régen lezajlott.

[...] „panaszait megvizsgáltuk, és megállapítottuk, hogy az Ön mellőzése külföldi utazásoknál minden alapot nélkülözött, s ezért az illetékes személyeket felelősségre vontuk.”

Kiegészítésképpen feltétlenül megjegyzésre érdemes, hogy Heller professzor levelében külön panaszkodott arra, hogy 1947-ben meglátogatott testvérbátyjával való kapcsolata ellehetetlenült.

„Az azóta eltelt nyolc esztendő alatt nem láttuk egymást, és úgy vélem érthető, hogy egy külföldi kiküldetés, melynek kapcsán valahol találkozhatnánk, számomra a maximumot jelentené.”¹⁴

További levelek maradtak ránk 1956–57-ből. Ezt a pár évet rendhagyó és különös fordulatok egyaránt jellemzik. A leglényegesebbnek az tűnik, hogy Soroksáron elkészült a működő Heller–Forgó-féle légkondenzációs berendezés, és erre komoly nemzetközi érdeklődés mutatkozott, amire egyébként idézett levelében is kitért a szerző. Rendkívülibb és rendhagyóbb eseménynek minősült az, amikor 1956 októberében a professzort beválasztották a Műegyetem Forradalmi Bizottságába. A világszerte visszhangot keltő, felfokozott hangulatban zajlott napok természetes módon kapcsolatfelvételt generáltak a testvérek között. Az egymással váltott levelekből csak az Amerikából érkezettek maradtak fenn, így a kapcsolatuk alakulása csak részben és hézagosan rekonstruálható. Annyi azonban a fennmaradt levelekből is megállapítható, hogy 1947 után újra felmerült Heller László Amerikába történő kimenetele és áttelepülése.

1957. március 18-án Gedeon levéllel fordult dr. John Wolfe-hoz, a General Electric menedzseréhez. Ebben mintegy beajánlotta, ha úgy tetszik protezsálni próbálta Zürichben doktorált, professzorként és akadémikusként tevékenykedő 41 éves öccsét. Külön kiemelte a légkondenzációs berendezésre vonatkozó szabadalmát, s ennek jelentőségét komoly angol és német üzleti ajánlatokkal támasztotta alá. Levele végén – minden előzetes kötelezettség nélküli – személyes találkozót javasolt a menedzsernek, sőt egyben magára vállalta öccse valamennyi felmerülő költségét.

¹² Dokumentumok

¹³ Dokumentumok

¹⁴ Dokumentumok

March 18, 1957

Dr. John Wolfe
General Electric Co. - Bldg. 36
Schenectady, New York

Dear Dr. Wolfe:

Dr. Paul Doigan gave me your name and address, and therefore I take the liberty to call your attention to the following.

My brother, Dr. László Heller, who is a mechanical engineer, is Professor at the Polytechnic University in Budapest where he teaches mechanical engineering, heating and physics. He is now staying at the Cumberland Hotel, Marble Arch, London W.1, England, for the next eight days.

He studied in Zurich with Professor Stodola and was an assistant to Professor H. Quiby and Professor Dr. B. Bauer. He is a member of the Hungarian Academy of Science in Budapest. He has several patents, and one of his latest is an air-cooled Condensator which has been sold to the English Electric Co., Suizer in Switzerland, and Krupp in Essen. He is forty-eight years of age.

I feel that he would be a great asset to your company and I would appreciate it very much if you would be kind enough to invite him to come to see you without any obligation on your part. I am willing to pay all expenses involved.

Looking forward to hearing from you, I am

Sincerely yours,

GEDEON HELLER

CH:gg

cc: Dr. L. Heller ✓

Heller Gedeon John Wolfe-hoz intézett ajánlólevele

Időben haladva 1957. március 29-én kelt egy Heller Gedeontól érkezett válaszlevél, és ehhez csatolva érkezett Magyarországra a General Electric menedzserének írt, imént idézett levél másolata. A szóban forgó levelet kézzel írta Gedeon, első mondataival rögtön a tárgyra tért. Nem értett egyet öccsével, de elfogadta, hogy hiába invitálta őt Amerikába.

[...] „Kelt leveledet megkaptuk és tudomásul veszem döntésedet, annál is inkább, mert te tudod, hogy mit csinálsz. A gyakori együtt létre van talán..., illetőleg azt a mai világban nem lehet biztosra menni. Olyan bonyolult és bizonytalanság van, hogy egyáltalán nem lehet tervekre építeni.... Minden esetre reméljük a legjobbakat. Természetesen bizok benned, és tudom, hogy okos ember vagy. A baj az, hogy részben okos emberek is csinálnak számszámításokat és főleg az, hogy a mai világban túlságosan nehéz okos embernek lenni.... Lehetséges, hogy én tévedek, lehet, hogy Te tévedsz.”¹⁵

A levél hasonló hangnemben folytatódik, tovább lamentál és filozofál a felmerült lehetőség esélyeit illetően. Az utolsó sorok között – némileg váratlanul – édesanyjukra hivatkozik Gedeon.

„Megboldogult édesanyánk mondása volt – jövőmondást illetőleg –, hogy a múltamat ismerem, a jelenben élek és a jövőre nem vagyok kíváncsi.”¹⁶

A két testvér további kapcsolatáról kevés adat maradt fenn. Néhányszor vagy talán egyáltalán nem tértek vissza szülőföldjükre, a Partiumba. Heller László az 1958-as Brüsszeli Világkiállításon való sikeres szereplése és üzleti kapcsolata következményeként „világjáró tudóssá vált”, így esetenként akár bátyjával és unokaöccsével is találkozhatott. 1970-ben részt vett Bukarestben az ott rendezett Energetikai Kongresszuson, ahova felesége is elkísérte. Nincs olyan dokumentum, ami azt bizonyítaná, hogy szülővárosába is ellátogatott volna.

Heller Gedeon 1979-ben hunyt el, nincs forrás arra vonatkozóan, hogy öccse jelen lett volna a temetésén. Egy évvel később Heller László temetésén viszont mindkét unokaöccse tiszteletét tette.

¹⁵ Dokumentumok – Heller Gedeon levele

¹⁶ Dokumentumok

Tóth Péter

A JÁSZOK HADI SZOLGÁLATA ÉS RÉSZVÉTELE

A XV. SZÁZADI HADJÁRATOKBAN*

Közismert, hogy a jászok a középkorban hadi szolgálatokat teljesítettek az uralkodó számára: s mivel a kutatás ezt a tényt összekapcsolja a kiváltságokkal, természetes, hogy már régóta különös figyelmet szentel a katonáskodásnak.¹ A szolgálat azonban nem volt mindig egyforma. Úgy sejtjük, kezdetben minden felnőtt férfit érintett. Ráadásul – ahogyan az 1323. évi privilégium fogalmaz – *speciális* volt: különlegessége pedig valószínűleg abban állt, hogy a jászok testőrökként szolgálták az uralkodót.² Erre főleg közvetett adataink vannak, amelyeket azonban nagymértékben megerősít egy újabban előkerült, a bizonyosan testőrként szolgáló oroszok (rutének) és a jászok kapcsolatáról árulkodó oklevél.³

Ebben az első változás a XIV. század közepén történhetett, amikor Nagy Lajos király Visegrádról Budára tette át a székhelyét. Valószínűleg ennek köszönhető, hogy elkezdődött a jászok áttelepítése a Pilisben és Visegrád környékén másutt lévő szállásaikról a mai Jászságba.⁴ A megváltozott körülményeknek köszönhetően a katonai szolgálat módja is változott: a személyesen hadba vonulás csak a kapitányok kötelessége maradt, de emellett még 3-3 íjászt is állítaniuk kellett.⁵

Az újabb változás minden jel szerint a Luxemburgi Zsigmond király udvarában kidolgozott és az országgyűlés által 1435-ben elfogadott hadügyi reformnak köszönhető: azt tapasztaljuk ugyanis, hogy a következő években megszűnt az íjászok állításának kötelessége, helyette viszont megjelent az úgynevezett tegezpénz (*pecunia pharetralis*), amelyet a kapitányok fizettek, és amelynek összege évi 300 forint volt. Ezt az adót, amelyet egyébként Szent Jakab napján szedtek be, a kormányzat valószínűleg zsoldos íjászok állítására fordította – ilyeneket pedig akár a Jászságban is toborozhattak. Aztán a XV. század végén egy újabb, 50 forint összegű és „a király melletti hadakozás terhe” nevezetű adófajta bukkan fel, amiből arra következtethetünk, hogy a kapitányok a személyes hadba vonulás kötelezettségét is megválthatták.⁶

A katonai szolgálatok *általános* teljesítése mellett azonban csupán néhány olyan hadi vállalkozásról tudunk, amelyekből információkat szerezhethetünk a jász kapitányok és nyilván együtt az általuk állított íjászok *konkrét* részvételéről. Érdemes ezekről a hadjáratokról röviden megemlékezni, hiszen így mutatkozik meg a szolgálat valódi súlya, így ismerhetjük meg pontosan, hogy milyen körülmények között, miféle veszedelmekkel kellett szembenézniük azoknak, akik teljesítették e kötelezettséget.

1 Gyakorlatilag minden, a középkori jász történelemmel foglalkozó szerző ezt teszi. Lásd pl. Bagi Gábor, 1990. Botka János, 1993. Botka János, 2010. Kocsis Gyula, 2005. Selmeczi László, 2005.

2 Zsoldos Attila, 2017. 29–30. p.

3 Töröcsik István, 2019. 104–108. p.

4 Zsoldos Attila, 2017. 30–31. p.

5 Ezeket a kötelezettségeket Zsigmond királynak a szarvasi és újszászi kapitányok ügyében 1424. március 19-én kiadott ítéletlevele írja le: lásd Gyárfás István, 1870–1885. III. kötet, 106. sz.

6 Tóth Péter, 2018. 103–104. p.

1407. október 29-én ismeretlen helyen kelt az az oklevél, amellyel Zsigmond király nemességet adományozott a jász négyszállási István fiainak, Kompolthnak és Lászlónak.⁷ A hely azonban nem is annyira ismeretlen: más oklevelekből tudjuk, hogy Zsigmond október 17-én Hrasztovicán, október 31-én pedig Dombón tartózkodott.⁸ E két horvátországi helység valamelyikében vagy a kettő között valahol kellett tehát kiadnia az oklevelet Kompolth és fivére számára. Hogy mit keresett azon a vidéken akkor a királyi sereg, más források arra is választ adnak. Mint tudjuk, Zsigmond király egyik legfontosabb külpolitikai törekvése arra irányult, hogy a Magyarországtól délre fekvő észak-balkáni államokból létrehozzon egy ütközőterületet az egyre fenyegetőbb török veszedelem ellen. A legtöbb problémája Boszniával volt: 1405 és 1410 között öt hadjáratot is vezetett személyesen az ország meghódítására.⁹ E hadjáratok egyike folyt 1407-ben. A Budáról indult királyi sereg augusztus legvégén érkezett meg Pozsegavára, majd innét tovább vonulva szeptember elején betört Boszniába, és ostrom alá vette a szarajevói kerületben lévő Bobovac várát. A király azonban megbetegedett, így a sereg előbb visszavonult az Orbász folyóhoz, majd annak völgyében Magyarország felé vette az irányt, és december közepén megérkezett Csáktornyára.¹⁰ A hadjárat eseményeiről nem sokat árulnak el a források. De hogy a két jász vitéz, Kompolth és László kitüntette magát a harcokban, arra éppen az őket megnevező oklevél a bizonyíték, amelyből azt is megtudjuk, hogy „*azon boszniai részekről*” foglyokat hoztak magukkal, azzal a szándékkal, hogy mint saját jobbágyaikat, letelepítsék őket Szentkozmadamján nevű, akkor lakatlan falujukban.

Nyilván azokból a harcokból is alaposan kivették a részüket a jász kapitányok, amelyeket Zsigmond király uralkodásának az utolsó másfél évtizedében a husziták ellen folytatott. Amikor ugyanis a bátyja, Vencel cseh király 1419-ben meghalt, ő örökölte meg Csehország trónját; a cseh rendek azonban csak akkor akarták királyuknak elfogadni, ha engedélyezi a huszita vallásgyakorlatot. Zsigmond ezt megtagadta és serege élén bevonult Prágába, ahol hívei 1420. július 28-án megkoronázták. A pápa időközben keresztes háborút hirdetett a husziták ellen, ezek azonban november elején súlyos vereséget mértek Zsigmond csapataira. Ő a következő év tavaszán érkezett Magyarországra és új sereget szervezett, amellyel 1421 októberében tért vissza Morvaországba. Az újabb összecsapásra a Jan Žižka vezette huszita sereggel 1422. január 6-a és 8-a között került sor előbb Kuttenberg, majd Németbród mellett. Zsigmond ismét súlyos vereséget szenvedett és visszavonult Hradište alá, hogy rendezze a sorokat.¹¹ Itt adta ki január 24-én azt a jól ismert oklevelét,¹² amellyel az ország nemesei közé emelte a jász Mócza Ferencet és általa apját, Miklóst, valamint a testvéreit, s megengedte, hogy jász módon birtokolják Kisér nevű falujukat. Az oklevél ki is fejt, hogy a megadományozott harcos vitézül viselte magát abban a hadjáratban, amely Csehországban folyt az eretnekek ellen. Ferencünk tehát részt vett és nyilván kitüntette magát a háromnapos nagy összecsapásban, amelyről Thuróczy János krónikája

7 Átírja az egri káptalan 1578. december 17-én. Ennek jelzete: MNL. B-A-Z. m. Lt. XV. 1. 135. sz. Fényképe: MNL. OL. Df. 292 810. sz. Kiadása: Gyárfás István, 1870–1875. III. kötet, 81. sz. (Podhradszky másolata alapján). Regesztája: Mályusz Elemér, 1958. 5781. sz.

8 Engel Pál – C. Tóth Norbert, 2005. 87. p.

9 MTKr. 1983. 241–243. p.

10 Engel Pál, 1990. 330. p. Engel Pál, 1998. 155–156. p. MTKr. I. kötet, 1983. 242. p. Mályusz Elemér, 1984. 110–111. p. Engel Pál – C. Tóth Norbert, 2005. 86–87. p.

11 Engel Pál, 1990. 338–339. p. MTKr. 1983. 248. p. Engel Pál – C. Tóth Norbert, 2005. 109–110. p.

12 Kiadása: Gyárfás István, 1870–1885. III. kötet, 96. sz.

is megemlékezett: „*a két ellenfél egy Katumbánya nevű bányavárostól nem messze fekvő mezőn találkozott össze: egyik fél sem hátrált meg a másik elől, bár óriási veszteséget szenvedett. A két hadnép között sokáig dült a kétes kimenetelű csata, mindkét oldalon sokan elesetek...*”¹³ A jász vitéz azonban szerencsére elkerülte ezt a sorsot.

1427. december 17-én Kevében kelt parancslevelében Zsigmond király arra utasította Kátay Mihályt, a jászok és a kunok bíróját, hogy gyűjtse össze a jászok és kunok – akiknek korábban már parancslevelet küldött e dologban – seregét, majd induljon el a sereggel hozzá.¹⁴ Nincs okunk kételkedni abban, hogy a jászok táborba szállása és útnak indulása megtörtént. Az eseményekből az úticél is kiderül: az októberben török kézre került Galambóc várának visszavétele. Az ostrom, amely 1428. április 27-én kezdődött és június 5-én fejeződött be,¹⁵ sikertelen volt. És talán még az sem zárható ki, hogy a jászok az ott nyújtott katonai teljesítményük elismeréseképpen kapták még ugyanabban az évben a kiváltságot, amely mentesítette őket a beszállásolás terhe alól.¹⁶

Nem volt ugyan valódi hadjárat, de jelentős katonai akciónak is felfogható¹⁷ az az esemény, amelyben ugyancsak jelen voltak a jász kapitányok. Zsigmond királynak régi vágya teljesedett be, amikor 1433. május 31-én Rómában császárrá koronázta IV. Jenő pápa. Jól tudjuk, hogy kíséretének legalább három jász is tagja volt: Mihály Újszászról, Ferenc Ladányból és Benedek Kisérről.¹⁸ A Rómába vezető út azonban korántsem volt mentes a veszedelmektől. Zsigmond és kísérete 1430-ban távozott el Magyarországról. Ezután sokáig Németországban időzött, és csak 1431 őszén indult el Philippo Visconti herceg támogatásával Itáliába: november 28-án koronázták meg Zsigmondot Milánóban a lombard királyok vaskoronájával. Csaknem féléves milánói tartózkodás után hagyta el a várost és indult meg Róma felé. Az útjába eső városokban nagy pompával fogadták, a szemtanúk néha a kíséretéről szoltak: eszerint Parmában 500 lovast láttak (akik hosszú, göndör hajuk miatt nem igazán nyerték el a városiak tetszését), Luccában íjászokat és más fegyvereseket, Sienában 100 íjászt és 500 puskást – nyilván ezek között az íjászok között kell keresnünk a jászokat.¹⁹ 1432 nyarán érkezett meg Zsigmond és kísérete Sienába.

Itt kilenc hónapot voltak kénytelenek eltölteni annak köszönhetően, hogy Firenze és Velence szövetségre lépett Milánó (és következésképpen annak szövetségese, Zsigmond) ellen és tartani lehetett a firenzeiek támadásaitól. (Valóban történtek is támadások, s ennek köszönhetően a városi tanács a Zsigmond kíséretéhez tartó katonák közül sokakat felfogadott zsoldosnak, és így még némi külön keresethez is juttatta őket.) Magyarország és Velence között már több évtizede tartott ekkor az ellenségeskedés, amelynek oka a Dalmácia feletti hatalom megszerzése volt. A dalmát városokat még a trónkövetelő Nápolyi László hajtotta uralma alá, majd amikor ottani kormányzója, a bosnyák Hervoja Zsigmond híve lett, a birtokjogát átruházta Velencére. Velence 1410 elején vette ostrom alá azokat a városokat – Spalatót, Traut és Sebenicót –, amelyek a magyar király hűségén akartak maradni. Zsigmond az észak-itáliai Friaulban próbálta Velencét gyengíteni, de nem járt sikerrel.

13 Thuróczy János, 1978. 348. p.

14 Az oklevél kiadása: Gyárfás István, 1870–1885. III. kötet, 108. sz.

15 Engel Pál – C. Tóth Norbert, 2005. 121–122. p. MTKR. 1983. 251–252. p.

16 Kiadása: Gyárfás István, 1870–1885. III. kötet, 110. sz.

17 E. Kovács Péter, 2014. 521–543. p.

18 Kérvényeik a vatikáni levéltárban olvashatóak, jelzetük: ASV. Dat. Ap. Reg Suppl. tom. 237. fol. 128–129. Kiadásuk: Lukcsics Pál, 1938. II. kötet, 93. p. Magyar fordításban: Tóth Péter, 2010.

19 E. Kovács Péter, 2013. 356. 359. és 364. p.

*Keresztesek és husziták harca az 1420-as évek második felében.
Eberhard Winckler: Kaiser Sigismunds Buch c. kéziratának illusztrációja.
Forrás: Wikipedia.*

Ezután az időről-időre megkötött fegyverszünetek ellenére évtizedeken keresztül feszült maradt a viszony. A végleges békekötés Zsigmond és Velence között 1433-ban, éppen Rómában történt; ennek értelmében a frissen megkoronázott császár végleg lemondott Dalmáciáról, de katonasága szabad átvonulást kapott a velencei területeken.²⁰ Így térhetett aztán vissza Zsigmond és kísérete előbb Bázélbe, majd 1434 végén Magyarországra. Hogy a Rómában megjelent három jász végig tagja volt-e a kíséretnek, nem tudni, joggal gyanítható azonban, hogy hosszú éveken keresztül távol voltak az otthonuktól. És az is nagyon valószínű, hogy hazatérve volt mit mesélniük nemcsak az átélt eseményekről, hanem a távoli vidékeken és városokban látott csodákról is.

Egy 1444. június 26-a előtt kelt oklevélből²¹ értesülünk a Négyszálláson lakó Bálintnak és Lászlónak, a híres Kompolth kapitány leszármazottainak azon szándékáról, hogy részt kívántak venni a török ellen éppen előkészület alatt lévő háborúban uruk, Rozgonyi Simon egri püspök oldalán. Joggal feltételezhetjük, hogy a szándékot tett követte, hiszen ezért kaptak felmentést a tegezpénz fizetése alól. A hadjárat maga (máig homályos okokból, hiszen alig egy hónappal korábban írták alá a tízéves, magyar szempontból rendkívül kedvező békeszerződést)²² szeptemberben indult meg: a magyar sereg az alig húszesztendő

20 Mályusz Elemér, 1984. 90–95. p. Engel Pál, 1990. 333–334. p.

21 Kiadása Tóth Péter, 2008. 615. p.

22 Engel Pál, 1984. 77–96. p.

Zsigmond király és katonai kísérete. Korabeli másolat Jan van Eyck 1422 és 1425 között készült, elveszett festményének részletéről.

Forrás: Takács Imre (szerk.) 2006. 165–166. p.

ifjú király, a lengyel származású I. Ulászló személyes vezetésével szeptember 22-én kelt át Orsovánál a Dunán. Vidin, majd Nikápoly elfoglalása után érkezett meg Várna alá, ahol november 10-én súlyos vereséget szenvedett II. Murád török szultán hadseregétől. Maga a király és a hadjáratot kierőszakoló pápai legátus, Giuliano Cesarini bíboros is elesett, Hunyadi János pedig csak nagy nehézségek árán menekülhetett meg. Ugyancsak elesett Rozgonyi Simon egri püspök.²³ A parancsnoksága alá tartozó katonáknak azonban talán nem kellett osztozniuk a sorsában: László és Bálint valószínűleg túlélte az ütközetet és mindketten hazakerültek. Legalábbis erre következtethetünk abból az oklevélből, amely szerint 1449-ben a súlyosan beteg Négyszállási (Kompolth) László végrendekezett,²⁴ s a kedvezményezettek között szerepel a rokona, Bálint is: talán mindketten azonosíthatóak az 1444-ben a hadjáratra készülő személyekkel.

S végül Mátyás király 1479. évi, jól ismert kiváltságlevele²⁵ alapján, amely a kapitányok katonai kötelezettségeiről és azok teljesítéséről beszél, szintén konkretizálhatunk hadjáratokat, amelyekben részt vehettek és kitüntethették magukat a kapitányok, hiszen

²³ Szakály Ferenc, 1990. 41–42. p. Engel Pál, 1998. 204–205. p.

²⁴ Jelzete: MNL DI. 14 228. sz. (Korábbi jelzete: Neoregstrata Acta, fasc. 576. nr. 6.) Kiadása: Gyárfás István, 1870–1885. III. kötet, 145. sz.

²⁵ Átirja II. Ulászló király 1505. december 8-án (ennek a jászkun kerületi levéltárban őrzött eredetije elveszett). Kiadása: Gyárfás István, 1870–1885. III. kötet, 210. sz.

A várnai csata. Egy 1564-ben megjelent lengyel krónika illusztrációja.

Forrás: Wikipedia.

éppen ennek okán nyerték a mentességeket. Bár az oklevél a király által vezetett összes hadjáratról beszél, ezeket hosszú lenne sorra venni, lássuk tehát a privilégium kiadásához időben legközelebb eső hármat. 1477 nyarán indult a III. Frigyes császár ellen folytatott háború, amelynek során Mátyás seregei Bécset is körülfalták, a környékén fekvő városokat elfoglalták, a lovassága pedig egészen Linzig ellenőrzése alá vonta az osztrák területeket.²⁶ Nem sokkal korábban, 1476 januárjában kezdődött az a török elleni hadjárat, amelynek legismertebb eredménye Szabács várának a visszafoglalása volt.²⁷ És nincs messze időben az 1474. évi hadjárat sem, amellyel Hunyadi Mátyás elfoglalta Sziléziát: abban pedig, hogy békére kényszerítette az őt ostromló, jóval nagyobb létszámú lengyel sereget, a korabeli tudósítások nagy jelentőséget tulajdonítanak a gyors mozgású, könnyű fegyverzetű íjász lovasoknak, akik megbénították a lengyel csapatok utánpótlását.²⁸ Nagyon valószínű, hogy a kiváltságot nyert kapitányok részt vettek ezekben a hadjáratokban. A teljesítményüket, katonai értéküket pedig maga a kiváltság bizonyítja.

* * *

26 Kubinyi András, 1998. 257–258. p.

27 Kubinyi András, 1998. 259. p.

28 Kubinyi András, 1998. 254–255. p.

Az utókor hajlamos arra, hogy úgy képzelje el a középkori hadjáratokat, mintha azok a mai díszfelvonulásokra hasonlítottak volna. A fenti adatok azonban azt mutatják, hogy ez egyáltalán nem így volt. Menetelések késő ősszel vagy télvíz idején ellenséges területeken, menekülések vesztes csaták után és távoli, ismeretlen helyeken, olyan körülmények között, amikor egy elfertőződött seb, az élelem és víz hiánya, vagy bármilyen más, egyébként apró dolog halált jelenthetett, hónapokig-évekig való távollét az otthontól, a családtól – bizony embert próbáló dolgok voltak ezek. Nem csoda és főleg nem válthatja ki az utókor rosszalását, hogy aki tehetette, a „dicsőséges harcok” helyett inkább az otthoni, békés és munkás életet választotta.

Levéltári források:

ASV. Dat. Ap. Reg. Suppl.

Archivio Secreto Vaticano, Dataria Apostolica, Registri delle Suppliche

MNL. B-A-Z. m. Lt. XV. 1.

Magyar Nemzeti Levéltár Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Levéltára, Középkori oklevelek gyűjteménye

MNL. Df.

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Diplomatikai fényképgyűjtemény

MNL. Dl.

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Középkori oklevelek gyűjteménye

Bibliográfia:

Bagi Gábor

1993 Katonáskodás, katonai szolgálat a magyarországi jászoknál a XIII–XIX. században.

In: Tisicum. A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Múzeumok Évkönyve

VIII. 247–268. p. Szolnok

Botka János

1996 A jogállás és a katonai szolgálat kapcsolata a kunok és a jászok török hódítás előtti történetében. In: Zounuk. A Jász-Nagykun-Szolnok megyei Levéltár Évkönyve 11.

65–102. p. Szolnok

2010 Kunok-jászok katonáskodása és bandériumi hagyományai. In: Zounuk.

A Jász-Nagykun-Szolnok megyei Levéltár Évkönyve 25. 9–80. p.

E. Kovács Péter

2013 Ceremónia és politika. Zsigmond bevonulásai Itáliában 1431–1433. Történelmi Szemle, 55. évf. 3. sz. 351–388. p.

2014 Magyar zsoldosok Sienában. In: Arcana tabularii. Tanulmányok Solymosi László tiszteletére I–II. kötet. 521–542. p. Debrecen

Engel Pál

1984 A szegedi eskü és a váradi béke. Adalék az 1444. év eseménytörténetéhez. In Mályusz Elemér emlékkönyv. Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok. 77–96. p. Budapest

1990 Beilleszkedés Európába a kezdetektől 1440-ig. Magyarok Európában I. Budapest

- 1998 Zsigmond kora. In: Engel Pál – Kristó Gyula – Kubinyi András: Magyarország története 1301–1526. 123–213. p. Budapest
- Engel Pál – C. Tóth Norbert
- 2005 *Itineraria regum et reginarum* (1382–1483). Budapest
- Gyárfás István
- 1870–1885 A Jász-kunok története. I–IV. kötet. Kecskemét–Szolnok
- Kocsis Gyula
- 2005 A Jászság társadalma, népessége, gazdálkodása a XVI–XVII. században. Budapest
- Kubinyi András
- 1998 Mátyás külpolitikája. In: Engel Pál – Kristó Gyula – Kubinyi András: Magyarország története 1301–1526. 253–267. p. Budapest
- Lukcsics Pál
- 1938 XV. századi pápák oklevelei I–II. kötet. Budapest
- Mályusz Elemér
- 1958 Zsigmodkori oklevéltár I–II. Budapest
- 1984 Zsigmond király uralma Magyarországon. Budapest
- MTKr
- 1983 Magyarország történeti kronológiája I. A kezdetektől 1526-ig. Főszerk. Benda Kálmán. Budapest
- Selmeczi László
- 2005 A jászok eredete és középkori műveltsége. Jászsági Füzetek 37. Jászberény
- Szakály Ferenc
- 1990 Virágkor és hanyatlás. Magyarok Európában II. Budapest
- Takács Imre (szerk.)
- 2006 *Sigismundus rex et imperator*. Művészet és kultúra Luxemburgi Zsigmond korában 1387–1437. Kiállítási katalógus. Budapest–Luxemburg
- Thuróczy János
- 1978 A magyarok krónikája. Fordította Horváth János. Budapest
- Tóth Péter
- 2008 Kiadatlan oklevelek a Jászság középkori történetéhez. In: *Memoria rerum*. Tanulmányok Bán Péter tiszteletére. 601–625. p. Eger
- 2010 Az 1433. évi jász kérelmek a vatikáni levéltárban. *Redemptio*, XVII. évf. 1. sz. 2–3. p.
- 2018 A jászok adózása a középkorban. In: Jászkunsági évszázadok.
- Jászkunság kutatása 2014. 99–107. p. Jászberény
- Töröcsik István
- 2019 Honnan jöttek a berényi jászok? In: Jászsági Évkönyv 2019. 104–108. p.
- Zsoldos Attila
- 2017 Az első évtizedek. Jászok és kunok a középkori Magyarországon. *Rubicon*, XVIII. évf. 308. sz. 28–31. p.

PONTOSÍTÁS

A 2021. számunkban megjelent *Kovács István László: A jászapáti kékfestőműhely emléke* című dolgozat képeihez az alábbi feliratok tartoznak:

110. o. id. Jakkel Sándor családja. Gyermekai balról-jobbra: Sándor, Katalin, István, a Mama és ölében Margit

120. o.

23. kép A háttérben a műhelyben időszakosan dolgozó kisegítő munkások: előtérben Vilma, a lovacska, és gazdája Csőke Balázs

24. kép a fotón háttal Jakkel Sándorné és a segítő munkatársak a felcsévélt vásznak simítását végzik

28. kép Jobbra Jakkel Sándorné és a segítő munkatársak a felcsévélt vásznak simítását végzik

29. kép Farkas úr a műhely kisegítő munkatársa

A Jászsági Évkönyv harmincadik megjelenésének alkalmából irodalmi pályázatot hirdettünk a Jászságban élő, a Jászsághoz kötődő tollforgatók számára. A kiírás szerint olyan verses és prózai formájú műveket vártunk, melyekben kifejeződik a jászsági emberek gondolkodása, életszeretete.

Arra törekedtünk, hogy pályázatunk híre minél több szerzőhöz eljusson, ezért felhívásunkat eljuttattuk a jászsági települések közintézményeibe – elsősorban iskolákba, könyvtárakba, polgármesteri hivatalokba – és alkotói Facebook-csoportokba.

Pályázatunkra 21 írótól, költőtől 53 alkotás érkezett, melyeket önkéntes, magyar szakos tanárokból létrehozott bizottság bírált el. Ők tíz szerző tizenhét alkotásának megjelenésére tettek javaslatot.

Mai világunkban az irodalomra, az esztétikai tartalmat közvetítő írásokra való igény sajnos egyre kisebb. Az önkifejezés, az érzelmek és értékek közvetítése azonban égető szükséglete a ma emberének is. A Jászsági Évkönyv pályázatával erre szeretett volna lehetőséget biztosítani a szerzőknek és az olvasóknak egyaránt. Reméljük, sikerül hagyományt teremtenünk, és a szülőföld szeretetének, tisztelésének kifejezése mellett a kulturális értékek közvetítése, tehetségek felfedezése is megvalósulhat.

Birgésné Diós Ottília

IGAZ MESE

„Fáradt a szívem, és halkan ver nagyon,
Csak jó úgy hosszan ülni a napon,
Nézni a fákat, és nézni az eget,
A messziről kéklő nagy hegyeket,
És lesni a fájó csöndet itt belül,
Amint a könnyhúrokon hegedül.”

Gyűlöltem mindent, legjobban talán a falusi életet. Nem akartam ide jönni. Sok mindent nem érttem. Főleg azt, hogy MIÉRT. Válni készültek a szüleim. Külön költöztek. Megtették. Úgy, mintha én nem is lennék. Nekem anyával kellett költözni falura, meg sem kérdeztek semmiről. Persze, egy hatéves gyereknek még ne legyen véleménye. Jóságnak éreztem magam, amit továbbhajtanak. Csak az ostor hiányzott.

Senkit nem ismertem a velem egykorúak közül, az ottani rokonok furcsán néztek rám, és hallottam ám, hogy Hülyekislibának neveztek. A nagymamám próbálta enyhíteni a szenvedésemet. Nem tudhatta, csak sejtette, belülről döngetnek a kérdések. Hová lett az én világom? Az otthonom, a barátaim, a városom, ahol születtem, és már készültem az iskolába. Számkivetett lettem. A nagyfi próbálta bizonygatni, hogy a falusi élet is lehet szép, és ha már így alakult, barátokozzam vele. Szóvá tette, hogy anyát ne hibáztassam, és apát se, hiszen a felnőttek világa nekem még nem érthető. Nem is akartam, hiszen a történetek után rám tört a felismerés: a felnőttek csak elviselik a gyereket. Van és kész. Legyen ennivalója, ruhája, ne vesszen el. A többi lényegtelen. Napokig ki se mozdultam, az anyám munkahely után szaladgált, az apám a városban maradt.

A nagymamám háza, ahol laktunk, a falu szélén állt. Érkezésünk előtt egyedül élt, mert a papa már évekkel ezelőtt meghalt. Szerintem a nagy szívesen fogadott minket, de bántotta, hogy fáj a lelkem. Napközben próbált rávenni egy-két dologra, szépen kért, hogy segítsék neki. Sok aprójószágot, tyúkot, kacsát, libát, pulykát tartott. A népes állatseregnek egy idősebb ember fuvarozta az eleséget lovas kocsival. Gyakran segített a ház körül. Ásott, kaszált, ha kellett, javította azt, ami éppen elromlott. Ekkor, ott tartózkodásának idején, többnyire nálunk ebédelt. Kifogta a kocsiból a lovat, és az, míg a gazdája dolgozott, békésen legelészett a réten. Felkeltette az érdeklődésemet a ló. Kicsit tartottam tőle. Minden udvariasságomat összeszedve megkérdeztem az idősebb embert, mire számítsak, ha netán megközelíteném a négylábú sörényest.

– Pista bácsi, mi a neve a lónak?

Észrevettem, hogy az öreg elmosolyodott a bajusza alatt. Válasza tömör, lényegre törő volt.

– Csillag.

Fészket rakott bennem a kíváncsiság, oldalazva közelebb somfordáltam, hogy feltehessem további kérdéseimet.

– Aztán... rúg-e?

– Rúg biza! A port az úton!

Éreztem, nehezen fogok kihúzni belőle bármit. Azért még nem adtam fel.

– Hát... harapni szokott-e?

– Persze, most is azzal van elfoglalva. Még hallani is, hogy ropogatja a friss fűvet.

– Hány éves?

– Én, vagy a ló?

Elvörösödve, halkan megjegyeztem:

– A lóra gondoltam.

Majd választ sem várva hátat fordítottam.

– Ejnye, kisasszony, meg ne sértődjék! A Csillag hatéves.

Kétségektől vegyesen közelítettem meg a patást. Ha jól emlékszem, barna színű volt. Sörénye fekete selyemként lobogott a szélben. Homlokán fehér csillagként világított a szőre, békésen harapdálta a rét zöld fűvét. Lassan közeledtem hozzá, még ennyire közelről nem láttam lovat. Látszólag ügyet sem vetett rám, tovább folytatta a legelészést. Talán két lóhossznyira lehettem tőle, mikor már azon tanakodtam, vajon merjek-e még közelebb menni. A többi lépést a ló tette meg helyettem. Fejét felemelve, egyenesen rám nézett. Aranybarna szeméből meleg nyugalom, bizalom áradt. Elindult felém. Nem féltem. Mikor hozzám ért, puha orrával megszaglászott, murisan aprókat szuszogott. Megsimogattam a homlokát, tetszett neki. Ezt követően a konyhából csentem neki kockacukrot, éreztem, igazi barátok lettünk. Még az ebéd idejére sem akartam elválni tőle, de amikor Pista bácsi megígérte, hogy másnap újra jönnek, akkor már volt valami, ami elviselhetőbbé tette a helyzetemet. Nagyon vártam a másnapot. Anyát napok óta nem láttam, apa is hiányzott. Szerintem én rólam teljesen elfelejtkeztek. Valószínű, hogy itt hagynak a nagyinál, mire eltelik a nyár, majd ide kell iskolába járnom. Persze, így a balett óráimat is elfelejthetem. Történetesen a városi nagyim befogadna, akkor talán nem kellene itt maradnom. Mindenféle megoldáson járt az agyam, végül semmire se jutottam. Csendesen álomba sírtam magam.

Másnap tovább aludtam. Mire magamhoz tértem és kinéztem az ablakon, ló barátom már a réten legelészett. Ekkor kipattant a fejből a megoldás: megszökünk a Csillaggal! Délelőtt tüsténkedtem kicsit, összegyűjtöttem az ólából a tojásokat. Nagyon gyorsan kellett menekülnöm, mert a legnagyobb pulykám megtámadott, hangos méltatlankodással a sarkamban loholt, míg a kertkaput a csőrére nem csaptam. Akkor kicsit leeresztett. Rekordgyorsasággal végeztem az ebéddel. Tudtam, hogy Pista bácsi ebéd után szunyókál kicsit a szőlőlugas alatt. Mielőtt hozzákezdett volna a tevékenységéhez, odaosontam hozzá, minden bátorságomat összeszedve kiböktem a mondandómat.

– Csak azt szeretném kérdezni, levihetem-e a folyóhoz a lovat. Nagyon meleg van, kicsit felfrissülne ő is.

Helyette tüstént a közelben tartózkodó nagyim válaszolt, de előtte szörnyülködve csapta össze a kezét.

– Jaj, szentem, eszedbe hogy jut ilyesmi! Még elránt az a hatalmas jószág, vagy kárt tesz benned... Szó sem lehet róla!

Rettentő méregbe gurultam, pedig szerettem a nagyit. Nem is őt kérdeztem, mi a fenének szól bele. Pista bácsi már elnyúlt a kerti padon, de kérdéseimre feltápáskodott. Szembe fordított magával. Ülve a padon olyan magas volt, mint én állva. Csak most fedeztem fel, mennyire fehér a bajusza és a haja is. Hideg, kék szemét az én szemembe fürta, hirtelen nagyon kellemetlenül éreztem magam, minden bátorságom elszállt a szökésre vonatkozóan. Pár pillanatig vizsgálgatott a szemével, majd kérdezett.

– Ismered az utat a folyóhoz?

Sietve válaszoltam, hogy rejtsem zavaromat, egyik lábamról a másikra álltam.

– Persze, anyával már többször voltunk lenn, a víz se mély, jó sóderos az alja.

– Na, hozok egy könnyű kötőféket.

– Az mi?

Pista bácsi már megint mosolygott a bajusza alatt.

– Az olyan lesz a lovon, mint a kutyán a póráz. Érted?

– Aha.

Nagyanyám sűrű jajgatása meg sóhajtozása közben Pista bácsi kezembe adta a kötőféket. A végén nagyanyám rémületének tárgya állt nyugodtan. Elindultunk a folyó felé. Még hallottam, hogy Pista bácsi nyugtatta a nagyit.

– Ne féltsd, Csillagnak több esze van, vigyáz rá!

Forrón tűzött a nap. Kicsit enyhített a hőségen, hogy a szél borzolta a hajamat és a mellettem baktató patás sörényét. Közel volt a folyó. Kanyargós rövidke út vezetett le oda. A nyár meleg napjain sok gyerek járt fürödni a sekély vízbe. Pár kilométerrel távolabb mélyült a folyó medre, ide már csak a jó úszók jártak. Szélesedett az ösvény, orromban éreztem a folyó jellegzetes illatát, hallottam a sikongatást, ahogyan közeledtünk a vízhez. Talán hárman-négyen lubickolhattak a rekkenő melegben hűsölve. Első pillantásra velem egykorúak lehettek, három fiú és talán egy lány. Mikor megláttak, hogy közeledem a lóval, elnémultak, tátott szájjal bámultak. Elértük a folyót, Csillag belegázolt, megmártotta orrát a vízben, hangosan prűszkölt. Beljebb lépdelt, ahol már nekem a derekam fölé ért a víz. Nem ivott a vízből, de türte, hogy lelöcsöljam, megmártózott rendesen, eldől, majd felállt,

ezt követően megismételte. A gyerekek tisztes távolságra húzódva figyelték, ahogy élvez-
tük a fürdést. Négylábú barátom közben nagyon ügyelt arra, meg ne lökjön, vagy le ne
döntsön a lábamról. Mikor megrázta sörényét rendesen beborított vízzel, ez nálam sikítást
eredményezett. A bámuló gyerkőcök közül az egyik közelebb merészkedett. Ekkor hihet-
etlen dolog történt. Csillag dühös horkantásokkal tett a közeledő idegen felé pár lépést, majd
fel-le rázta a fejét, mintha elüzné a játékunkat megzavaró betolakodót. A fiú morcosan
hátrált. Tisztes távolságból még visszakiabált:

– Bolond az a ló!

Én tudtam, hogy nem az. Nem törődve a távolabbról bámuló gyerkőcökkel, élveztük
a folyó hús vizét. Mikor megfogtam a kötőféket, Csillag magától fordult a tanya felé ve-
zető útra. Ballagtunk hazafelé, én tudtam, a szökésből már semmi sem lesz. Pista bácsi
hidegkék szeme kiolvasta belőlem a szándékot. Megsimogattam a lovacska még nedves
nyakát, amit röhögő horkantással nyugtázott. Tudtam, ha beszélek hozzá, nem fog vála-
szolni, mégis éreztem, érti, amit mondok. Újra elveszett és magányos lettem. Megálltam
és szembefordultam vele.

– Tudod, én nagyon sokat köszönhetek neked, Nélküled elvesztem volna. Hiszen a szüleim
teljesen elfelejtettek, már nem is kellek nekik. Hát... mi lesz most velem?

Eleredtek a könnyeim, szipogni kezdtem. Nekidőltem egy fának, az égre néztem. Ma-
dáracsapat húzott el nagyon magasan, távol tőlünk. Mennek haza. Én mikor mehetek haza?

Egyáltalán hová? Hol lesz nekem az otthonom? Sörényes barátom rángatott vissza a
jelenbe, puha orrát a vállamhoz érintve szuszogott. Ránéztem. Szemében arany szikrák
táncoltak, homlokán szinte vakított a fehér csillag. Megértette velem, hogy meg kell ta-
nulnom más szemmel látni a világot.

Talán túl korán nőttem fel, számtalan sebet örzök, de soha nem felejttem el azt a napot, mi-
kor egy ló gyógyította a lelkem, amelytől erősödve továbblépkedtem a felnőttkor felé...

Birgésné Diós Ottília

EMLÉKVIHAR

Opálfátyolos fénnel,
ha átölel az éjjel,
mikor titkokat tudván
hempereg a hold lustán.
Hamu alatt szunnyadó
parászból már lángoló
vágycsák születnek újra.
Átjutsz ismét a múltba.
Illatok, érintések,
sodornak, visszatérnek.
Vadul dobban a szív,
távoli bús dallam hív.

Emlékszel még a táncra,
egy kedves szóra várva,
a pillanatra, mikor
fények gyúltak a hídon?
Te átkeltél, én féltem.
Maradtam itt, és éltem.
Megtanultam hallgatni,
vakon csendben maradni,
éjjel sírni könny nélkül.
Enyhült a kínom végül.

Emlékszel még a lányra,
aki naivan várta
azt a kinyújtott kezét,
mi a hídon átvezet?

Pongóné Sipos Marianna

HULLANAK

Előtted állok, szüntelen
Lehajtva árva, bús fejem,
S a könnyek árja képtelen
Elállni, szűnni itt nekem.

Magányba rótt, sötét utak
Kacagva, nyögve tűnnek el.
Mögöttem Isten áll, kutat,
S utamra féltve enged el.

Talán belé vetett hitem
Csupán mi még előre visz,
Pedig ökölbe zárt kezem
Nyomán a sorsom oly' komisz...

A lelkem itt Övé marad,
Habár tudom nem üdvözül,
S a bűneim kihullanak
Zörögve, ujjaim közül.

Pongóné Sipos Marianna

KÉRLEK!

Milyen messze, milyen távol
Fut a szíved, fut a mától!
A múlt: álom, üres, gyengül.
Kibe bízatsz, aki megtűr?

Csak egy báb vagy. Örök végzet
Viszi sorsod, mi a tépett,
Sötét úton erőt koldul,
Ha a lelked bele is fül...

Gyerünk, kelj fel, emeld lábad!
Tudom elnyűtt, suta, fáradt,
De még egyszer, igaz hittel
Gyere, élj, küzdj, ahogy itt kell!

Czifra György Péter

ALSÓSOR

Felkapaszkodott a falu széléből kinövő ötházas utcát szegő, sűrű surjánosba. Szíve erősen kapált. Várta már, látni akarta, viszontlátni, de az elé szaladó hangokból tudta, hogy ez a napja sem lesz különb, mint a többi. A Régi Iskola épületét rég befutotta a repkény, fojtogatta a gaz, már kegyelemért sem könyörgött, megvakulva, mint az agg Homérosz, állt. Kellemetlen zajok röppentek elé. A hangok irányába nézett, idegen volt minden attól, amit zsigereiben tárolt. A kikorhadt küszöb előtt, lefordított edényeken szilajhangú félmeztelen férfiak ültek, középen hokedli, a hokedlin csattogott a kártya, a fűben borosüvegek szanaszét. Az egymásra néző házacsák ajtajában féloldalt maguk alá húzott lábbal ültek az asszonyok, merev pupillákkal lesték a kártyázókat.

Mélyen a levegőbe szívott, de a virágba borult bodzabokrok gelyédes illatát is elnyomta a rothadó élettelenység párája. Az iskolakertben félbevágott gyümölcsfatörzsek meredeztek, és emlékeztették a bámészkodót az időkre, amikor még élet futotta körbe a tanítói házakat, mert az itt lakók közössége távol tartotta az enyészetet, és a lombok megnyúlt árnyékában mindennap megjelent az értelmes emberi beszéd. Most nem hallott ilyet.

Elő fa már nincs. Surjánok, hunyászkodó bokrok között tengődik a semmi, vagy ami ettől is rosszabb, a romlás, már csak az emlékül maradt tanári szoba fényképes falai őriznek haszontalan képeket a múltból, de már az is benn a faluban. Ez jutott eszébe. A főszereplők, az öreg temetőkert vendégei régen, de temetőkertből is van már új. Napverte, nem árnyas, a szőlők alatti lankákon rohan robusztus márványaival, egészen a faluig, mint az odalett gazdagság setét ereklýei, de mindenképpen hivalkodóan. Mégis, megadásban merült itt ki az élet. Az öreg isko-

la megszűnt, az élet hangjai elköltöztek innen, mint a húsvéti harangok nagypénteken, de már soha nem térnek vissza. A falu szavai is... már csak az éppen szükségessé szolgálgják, ami ezen túl van, irracionális. Kár rá a szót pazarolni, talán nincs is már olyan szó. Kihalt belőlük a lélek, a szentenciák is csak tömondatok. A Temesvárról jött lelkész vasárnapi prédikációjától válik időnként testté az ige, támad fel a szellem, nyílik valami surranó a régi lét felé, hétről-hétre, de csak így. Már a lelkész is csak heti vendég. Addig várni kell. Szépen beszél, az igaz. Erős orgánuma reményt keltően járja körbe a fehérre meszelt falak visszhangos síkjait, hogy végül felemelje a gyülekezet csüggedt lelkét a föld enyésző porából, és elhitesse a hívekkel, hogy az Istenadta élet ebben a faluban valami kivételes lehetőséget teremtett valamennyiüknek az emberi méltóság gyakorlására. Ami, bár nem igaz, de a mondat ereje nagy, kitart újabb hét napig.

De talán a metaforák embere, a félhalott falu lelkeinek gazdája csak megengedhet magának ennyi túlzást. Gönczi lelkész még egészen mást mondana a szörnyű romlást látva, ha élne. Dörögne, mint egy ágyú, lesújtana a szószék öreg karfájára buzogányos ököllel, és kemény nyakkal menne közéjük szavakból font korbácsával. Kemény szolgálja volt Istennek, mégis szerették. Igaz, a falu is kemény volt. Egészen ötvenig. Aztán, Istenem, mi történt ezen a helyen? Valami omlásnak indult az életében, és ő már nem várta meg, hogy maga alá temesse a szépnek ígért jövő. Talán reménytelenül szép volt, több mint amennyit elbírt volna viselni az élete. Menni kellett. A sarjuló akácok védelmében figyelte a halálnak ezt a kéjesen lassú mozgását, és gyermeki csodáltságában nem értette, miért nem Tordai tanító úr jött elé az Ötház utcai lakásából? Vagy miért nem Toros igazgató? Ismeretlen fájdalom szorította meg testét. Mást várt. Hatvan év elteltével egészen mást várt. Valami valóságfelettit, mint a távolról jövők általában. Botjával lemondóan csapott a surjánra, és az öreg temetőkert felé tartott. Hudák Feri, Zay Laci, Pető Boris, Kocsis Jani... Hiszen még mind fiatalok, de már a kő is mohás. Vincze tanár úr... Báka kántortanító neve a következő mohás kövön. A dátumot fűrkészte: 1974. Számolta az éveket, és akkor belécsapott, hogy neki nem kellett volna már idejönni. Dehogy kellett volna. Ezért átrepülni az óceánt? Hát milyen megnyugvást nyújthat neki ez a nyolcvanhatodik nyár? El innen. El, minél messzebbre.

A falu felé indult. Tétova léptei a temetőkapuban akadtak meg: talányos mosolyú öregasszony állta útját, a szeme huncutul nevetett.

– Tudom, ki vagy. Tegnap láttalak a misén... Megismersz...?

Tekintetével tapogatta az arcot, hátha megtalálja benne a hatvan évvel azelőttit, aztán a kudarc gyerekes szégyene ömlött rajta szét:

Nem, – vallotta be –, csak a szemed... mintha...

Az öregasszony szelíden megfogta a karját:

– Gyere Jani! Főzök neked káposztáskockát házi tésztával, ahogy szeretted, jó borsosan. Ha már akkor elmaradt...

Erős nyilallás a sarkán át szögezte a földhöz, és meg sem próbálta szétterülő könnyeit vizsztatartani.

– ... Eszter...

– Tudtam én, egyszer még látni foglak... No, gyere – fogta meg a foltos kezét –, ne félj már, apám negyven éve halott. Hat éve meg főzni sincs kire...

És John Colman, a Lakewoodi Középiskola nyugalmazott tanára arcán mosoly gyűlt, gavallérosan karját nyújtotta, aztán jobbán Táboros Eszterrel, balján fémfogantyús görbe botjával, felhőlassú léptekkel elindultak a Sztálin út 51. szám felé.

Nagy Janka Teodóra

OSZÉT VAGY ÉS ÉN JÁSZ VAGYOK

mert jász vagyok, hát nart vagyok,
egyszerre Szirdon meg Szoszlán:
büszke, bátor és bölcs ravasz
veszélyes, vak életportyán;

felhőkből font álmainkkal
áldott hitem, szívem ragyog:
bennem a fény örök erény –
oszét vagy és én jász vagyok. *Vladikavkaz, 2017. november 27.*

Pongóné Sipos Marianna

JÁSZSZENTANDRÁS

Tudom már: csak álmodtam
És sosem éltem máshol,
Ide vágytam
'Bárhonnan'
Hajtva zavaros vágytól,
Keresve az Életet.

Érzem: ébredek,
Mert melengetőn,
Mint izzó sugarak
Ragyognak bennem
Csendben
Esőtlen nyarak,
Illatos szelek,
Búcsúk és találkozások,
Vöröslő lombok,
Gyerekszivaj és neszező csend,
Gyász és ölelés,
Szemek szikrája az éjben
És a szabad ég kékje.
S anyám illata...
Mint friss esőből születő,
Múló patak a kert végén,
Észrevétlen jár át
A létezés maga.

A múltat, a jelent és a jövőt hordjuk, te meg én.
Itt élek melletted: a mindenség peremén.

Varga Imre

VÁROSSZERELEM

(Szerlemdal a városról)

Szemem fakó fényével simogat.
Mint alvó gyermekét a gyönyörködő anya,
Mindenséget sugárzó mosolya.
Fáradt szívem halk dobbanásával,
Az örök szerelem suttogásával,
Bölcsőm himnuszát zengem.
Hiába csúfít tűzépbarokk divatnak,
Rafinált üres, színes kacatja,
Mint öreg hölgyet a miniszoknya,
Bíbor, vagy lilaszínű rúzs,
Nekem te vagy a: Moulin-Rouge
És a Place Pigalle;
Ahol a Barátok Temploma áll.

Én csak úgy tudlak szeretni,
Ahogy eszmélésemkor megláttalak;
Mint első szerelmét szereti a kamasz.
Másképp látni nem tudlak,
Nem akarlak téged,
Vizslán kutatom örökös szépséged.
Ha falaid – mint Babilon tornyai – ledőlnének,
Romjai maguk alá temessenek!
Magammal viszem örökifjú képed,
Ahogyan csak én ismertelek téged.
– Szegény vagyok, de gazdag szívem.
Neked adom hő szerelmem.
Fogadd tőlem szülőanyám;
Jászberény, te örök hazám.

Lévai Zita Kata

A KARÓRA TÖRTÉNETE

Május. Éreztem a virágzó növények édes illatát a levegőben, hallottam a madarak dalát. Szeretem a tavaszt, mert minden tele van élettel. De a mai nap más volt. Szokatlan zajok vegyültek a megszokott májusi hangok közé. Szomorú zajok. Egyre erősebben hallottam a hangokat. Hirtelesen felemelkedtem. Ez reménnyel töltött el. Talán visszatérnek a dolgok a rendes kerékvágásba, a Férfi újra felcsatol a csuklójára, és én újra megtapasztalhatom az Otthonon kívüli életet?

Régen reggelente mindig a csuklójára erősített, mielőtt elment. Együtt jártuk a vidéket. Néha a Kislány is velünk jött. Ilyenkor mindig megtapasztaltam valami újat. Új szagokkal, illatokkal ismerkedtem meg minden alkalommal a már ismerősek mellett.

Egy ideje, nem emlékszem mióta, a Férfi reggelente nem vett fel és csatolt a csuklójára. Nem utaztuk körbe a vidéket, nem szereztem új tapasztalatokat. Nagyon hiányoztak a régi idők. Újra szerettem volna hallani az Otthonon kívüli hangokat, érezni a vidéki szagokat. Reméltem, hogy ma, május 22-én végre újra együtt utazhatok a Férfivel.

Csalódnom kellett. Úgy éreztem, mintha esne az eső. Ilyet az Otthonban még nem tapasztaltam. Soha. Valami más furcsaságot is észrevettem. Az esőnek sós íze volt. Hirtelen minden megállt bennem. Már nem tudtam tovább követni az idő múlását. Belefagytam az időbe. Éreztem, hogy aki a kezében tart, az Asszony, elindul velem engem a kezében tartva. Letett. Sötétség lett.

Nem volt más választásom, vártam, miközben nem tudtam mennyi idő telt el, és reménykedtem. Ilyen még sohasem történt velem. Nem szoktak hirtelen megállni a mutatóim. Általában ezt már előre szoktam érezni. Ugyanígy a sötétség sem hirtelen szokott jönni. Fokozatosan gyengülni szokott a fény, amíg egy kattánást nem hallok, és akkor kissé világosabb lesz. Majd ugyanígy egy kattánás jelzi, ha jön a sötétség. Reggelente pedig fokozatosan a sötétségből félhomály lesz, majd világosság. Ez jelzi, hogy jön a reggel.

Most minden szokatlan volt. Nem éreztem az idő múlását, de tudtam, hogy telik. Nem jött a reggel, sem az este, végig csak éjszaka volt. Nem tudom pontosan mennyi idő telt el mióta jött a Hosszú Éjszaka, csak azt, hogy rengeteg. Egyszer csak minden átmenet nélkül nappal lett. Újra hallottam a beszéd hangjait, a madarak dalát, éreztem szagokat és illatokat. De nem érzékeltem az idő múlását. Gyakran hallottam az Asszony hangját, a Kislány hangját, és egy számomra ismeretlen hangot, ami nagyon hasonlított a Kislányéra. Az Asszony és a Kislány hangja megváltozott. Mindkettő mélyebb lett. Gyakran hallottam egy érdekes hangot, amit még sohasem. Néha mély volt, máskor magas, de mindig változott. Hol szaggatott volt, hol folyamatos. Hallottam olyan hangokat is, amikre csak az Otthonon kívülről emlékeztem. Ilyen volt a kutyák ugatása is.

Örültem a változásnak. Noha a legfontosabb dolgot, az időt nem érzékeltem, végre minden más érzékem visszatért. A Hosszú Éjszaka alatt úgy éreztem, megszűntem élni. Minden érzékelésnek vége lett. Csupán a gondolataim és az emlékeim maradtak meg nekem. És az emlékeim is halványultak. A Hirtelen Nappal elérkezése után kezdtem újra élőnek érezni magamat.

Egyszer, a Hirtelen Nappal után léptekeket hallottam. Nem tudtam, kihez tartoztak. Felemelkedtem. Rettegni kezdtem, hogy újra elnyel engem a sötétség, és folytatódik a Hosszú Éjszaka. Féltem, hogy a Hirtelen Nappal meg sem történt valójában, csak képzeltem. Kezdek megőrülni. Most nem volt sós eső. Nem hallottam a szomorú hangokat. Tudtam, hogy aki a kezében tart, elindult.

– Mama, ezt az órát találtam az ablak alatti dobozban. Felismertem a Kislányéhoz-Hasonló-Hangot.

– A nagypapád órája volt, mondta az Asszony. Nem értettem. Mi az a „Mama” és a „nagypapád”?

– Működik még? – kérdezte a Kislányéhoz-Hasonló-Hang.

– Igen. Csak fel kell húzni – válaszolta az Asszony. A Kislányéhoz-Hasonló-Hang elindult. Megállt és letett.

– Anya, fel tudnád nekem húzni nagypapa óráját? – kérdezte a Kislányéhoz-Hasonló-Hang.

– Igen – felelte a Kislány, felvett a kezébe, és valami olyat éreztem hirtelen, amit már nagyon-nagyon régóta nem. A mutatóim elkezdtek forogni és éreztem, ahogyan telik az idő. Éreztem, hogy a Kislány beállítja rajtam a napot és a pontos időt. Izgatott voltam. Lehet, hogy a Férfi reggel újra fel fog csatolni a csuklójára és utazni fogunk? Valami más történt. A Kislányéhoz-Hasonló-Hang erősített engem az ő csuklójára. Az övé nem volt olyan nagy, mint a Férfié, ezért kissé csúszkáltam rajta, de nagyon boldog voltam, hiszen most már minden érzékeim visszatért!

– Hordhatom? – kérdezte a Kislányéhoz-Hasonló-Hang.

– Persze, de nagyon vigyázz rá! – válaszolta a Kislány.

– Rendben – mondta a Kislányéhoz-Hasonló-Hang.

Ezentúl a Kislányéhoz-Hasonló-Hang felcsatolt a csuklójára. Az Érzékeim Visszatérésétől számított negyedik napon a Kislányéhoz-Hasonló-Hang ráerősített a kezére és a Kislánnyal együtt elmentek az Otthonból. Megtapasztaltam, hogy a Hosszú Éjszaka-előtt óta szinte minden megváltozott. Az Otthon, a Kislány, az Asszony és az Otthonon-Kívüli-Részek is. Az utcák zajosabbak és bűdösebbek lettek. A Kislányéhoz-Hasonló-Hang és én ezentúl mindig öt reggelen keresztül elmentünk az Iskola nevű helyre, aztán hazamentünk, és vagy elmentünk az Otthonból valahova vagy nem. Utána egy reggel általában otthon maradtunk, a következőn pedig elmentünk a Templom nevű helyre. Ezután az egész kezdődött előlről.

Az Érzékeim Visszatérése óta sok idő telt el, több hónap, sok mindent megtapasztaltam és megtudtam. Az Asszonyt most már „Mamának” hívják, nem csak „Katinak”; a Kislányt „Anyának, nem csak „Mónikának”, és már ő tölti be az Asszony régi szerepét. A Kislányéhoz-Hasonló-Hang pedig a Kislány helyét vette át, de mégis sok mindenben emlékeztet a Férfira. A Kislányéhoz-Hasonló-Hangot „Zitának” szólítják. A Férfit nem láttam többé. Régen az ő órája voltam. Most, miután ő eltűnt, a Kislányéhoz-Hasonló-Hang, Zita órája vagyok.

Az Érzékeim Visszatérése óta sok mindent láttam, hallottam, szagoltam, ami már ismerős volt vagy épp ismeretlen. Tengerimalacokat, kutyákat, macskát. Tankönyvet, füzetet, írószereket és házi feladatot. Volt, hogy meghibásodtam. A legérdekesebbnek viszont a Változó Hangot találtam, amit Zita csinált gyakran az ún. klarinét segítségével. Így jutottunk hát el a mai napig. Egészen pontosan egy nyári hónap tizenharmadik napjáig. Ezt a történetet most befejezem, de közel sincs vége. Ha valamit megtanultam eddigi életem során, az az, hogy egy történetnek soha sincs vége: csak kezdete és folytatása.

Utasi Hajnalka

JELLEMEREKLYÉK

„Hová lettek a családi ereklyék?
Tűnt korokból lélegzik a festék.”
Élő vérből alvad gyászalom
a tiszta felöltőn,
halvány magánnyal szárnyal
túl minden emberöltőn.
Dacol idővel, hogy a név, mit büszkén
visel,
ne robogjon céltalan az esti
gyorssal el.
Hová lettek a családi ereklyék?
Apáról fiúra, anyáról lányra
örökli minden nemzedék.
Létünk alfája és ómegája a
kopott, zizegősárga,
évszázadok illatát ontó emlék.
Mit ad?
Tartást, múltat, szellemet.
Tálcán kínálja a jellemet.
Lehunyor szemem
rám néz egy régi vágású úr, ki
csókjával leheli neje
csipkébe bújtatott kezét.
Ükapa rendelte meg
a családi varázst,
a Mester festményét.
Idill. Hétköznapi pillanat,
lélek és kép összhangjában
életre kel a hátrahagyott,
gondosan címzett hagyaték.
„E relikviákban családok múltja időzik, s
szellemképüket az utódok őrzik.”

Sárközi Bianka

AZ ÉN JÁSZSÁGOM
(Akrosztichon)

Jáde szín bölcsőben ringó Alföldön
Állni, tűnődni a múlt korok dalán.
Sok dicső ének zengett a Jász ajkán,
Zárta magába 'csoda' hagyományát.
Játszott ezer szín arcával fölötte,
Áldotta és megszerette az Isten
S mint kinyíló rózsza ontja innen
Zagyva vizén illatát... tovalibben.
Jámbor jó-tét madár szárnyal át rajta
Álom fészket, mint Jász gondosan óvja
Szemei, mint fekete kristály óra
Zárja s nyitja Redemptio óta.
Jóleső melegség mit ad a szívnek
Általa lett teljes „Kürtösök” lelke
Szelíd és tiszta, mint kisgyermek szíve
Zeneszó andalítja, nyugtatja szépe.

Ézsiás László

HONVÁGY

Egyszer csak megdobban a szív, és jönni kell.
Élőim és halottaim megint hazahívnak,
s mint a gyermek, tolnám a buszt, hogy minél előbb,
köszönhessek a Galga és a Zagyva hídnak.
Néha hazajövök, mert vár a Festő-köz,
a harangszó, a csend, a közel- s távolmúltam,
gyermekkorom szegényszagú fészke,
ahol magamban sírni már nagyon korán
megtanultam.
És ha sirotok felé jövök ifjú szüleim,
bizony sorba állnak szívemben a szavak.
Ahogy öregszik az ember lassan megtanulja,
sem élőt, sem holtat feledni nem szabad!
Néha hazajövök, hogy kezet fogjak testvérrel és jó baráttal,
nem azért mert így szokás,
és, hogy egyszer véletlenül megtaláljam
első szerelmem lábnyomát.

1995.

„Legnagyobb cél pedig, itt, e földi létben,
Ember lenni mindég, minden körülményben.”
(Arany János)

Birgésné Diós Ottília

RIGÓFÉSZEK

Meleg volt. Túlságosan is, az áprilisi napokhoz képest ezt érezte. Állt a tanya udvarában, körbeölelte az otthon biztonsága. Ez csak a látszat. Lelkében vihar dúlt. Nem így tervezte a hátralévő napjait. Megállapodott. Kénytelen volt. Nem akart már tovább harcolni. Magában mégis vitatkozott a láthatatlan ellenséggel.

– Ne mondja senki azt, hogy van, aki többet vesztett! Senki sem vesztett annyit, mint én. Nekem nem volt kincset rejtő földem. Ám ez föld számomra az életet jelentette. Itt akartam életem utolsó napjait leélni. Nem nagy vágy vagy kérdés. Itt nézni a felkelő napot, hallgatni a csendes esőt, az ide fészket rakó rigókat. Évek óta a ház előtti tölgyfa borostyán futtatta lombsátorának védelmében élnek. Nincs nagy vagyonom, a gyerekeim már élik a saját életüket. Amit veszítek, többet ér, mint a világ valamennyi kincse, vagyona. Senki sem vesztett annyit, mint én most! Adjátok vissza az életemet! Mindent megértek. Elhiszem azt is, hogy csak egy idősödő tanyasi paraszt vagyok. Mindig tiszteltem az igazságot, a törvényt, Istent. Sokan vagytok együtt valamennyien, kik a világ dolgait intézik... Most elvettétek az otthonomat, vele az életemet, elrontottátok, mint ahogy egy gyermek elrontja a játékszert, amit már megunt, aztán szemétre dob.

Láthatóan a távolban most is mozgolódtak. Egészen idehallatszott az erős munkagépek zaja, amint tépték a földet, előkészítve a hatalmas üzemcsarnokok alapját. Rohamtempóban közeledett a változás, ami a teljes eltörlést, megsemmisülést jelentette számára. A környező tanyákat már elérte, és eltüntette a föld színéről. Nyomtalanul. Nyomult közelebb, mint egy sárlavina vagy egy árvíz, amely mindent elsöpör, ami az útjába kerül. Most az ő tanyája állt már csak az útjában, egyedül az övé. Bizonygatták az igazságot, neki, az utolsó Mohikánnak – ennek így kell lennie. A városnak fontos az új üzemek létrehozása. Munkahelyek teremtése, virágzó gazdaság, rendkívüli lehetőségek. Hihetetlennek tűnt, hogy mindent felfal, elpusztít egy másik világ, amelyben neki nincs helye. Ebben a tanyában látta meg a napvilágot, itt született hetven éve. Szülei egyszerű parasztemberek voltak, megszenvedve a rendszerváltást, éppen hogy maradni tudtak, és keményen dolgozva egyre jobbá és élhetőbbé tették a kis tanyát. Mikor kijárta az általános iskolát, már tudta, ő a földdel akar együtt élni. Törekedett, tanult, amennyit lehetett, de legtöbbet az apjától. A családja gazdasága szépen fejlődött. Megvették az első traktort. Ekkor már jelentős földterület tartozott a gazdasághoz a tanya körülötti földterületen kívül is. Jóságokat neveltek, művelték a földeket. Egyedüli gyerekként nem kellett a jusson osztozni, mikor a szülei meghaltak. Fiatal huszonévesként maradt egyedül. Naivan még hitt a csodákban. A középiskolában megismert lánnyal képzelte el a jövőt. Mikor azt kérte tőle, kezdjék közös életüket a tanyán, kedvese határozottan közölte, nem akar ott élni. Keservesen tört rá a felismerés: a szerelem mulandó. Harmincévesen keresett párt magának. Határozott szándékkal. Megszállottan hitte, van remény, nem akart egyedül maradni. Kutatott, és talált. Az általa választott lány nem volt szép. Testes, erős akaratú, nevetős nőszemély a harmincadik életévén túl. Mégis, nehezen bírta rá, hogy társa legyen. Jóképű, erős legényként válogathatott volna a lányok között. Nem akart butuska szépséget. Fél év határozott udvarlás után Katalin igent mondott. A hetvenes évek elején János és Katalin házasságot kötött.

Két gyermekük született, két fiú. Mindkettő diplomát szerzett, családot alapított, és egyik sem akart a földből megélni. Szüleiket tisztelték és szerették. Gyakori vendég volt a tanyán a két unoka, akik imádták a városi lehetőségektől eltérő, érdekes kalandokkal teli tanyát. János gazda a két lovát csak az unokák miatt tartotta meg. A jószágok száma az évek múlásával egyre csökkent. Inkább szárnyasokat, bárányokat tartottak. A földet is fiatalabb munkások segítségével művelték. Négyen laktak a tanyán a dolgozók közül. Most nekik is új lehetőséget kell keresni. Három hónapot kapott a kiköltözésre. És rengeteg pénzt. Az üzemeket építő vállalkozó négyszeresét fizette annak az összegnek, amiért a környező tanyákat megvette.

Nézte a virágzó gyümölcsfákat, közben lábához simult a kölyökpuhi, az unokája – Katin-ka – ajándékba hozta a születésnapjára. Nem akart már kutyát. A tanyán élő három kutyája évek óta szolgálta a portát. Ez a fiatal jószág... Évek óta meghalt régi barátja válasza jutott eszébe, mikor kínálta neki a saját kutyája egyik kölykét. Talán tíz éve is van már annak...

– Öcsém! Én már elmúltam hetven éves, ez a kutya most született. Hogyan bízhatnád rám az életét, mikor én már nem biztos, hogy tudok róla gondoskodni addig, amíg él. – Érezte. Két évre rá meghalt.

Felesége hangja rázta fel az emlékeiből.

– János! Már kerestelek! Hol vagy? Az a vállalkozó keresett telefonon!

Kelletlenül fordult a hang irányába, de válaszolt:

– Megyek!

Hirtelen erős fájdalmat érzett. A mellkasához kapott majd térdre esett. A felesége sikoltását már nagyon távolról hallotta. A közeli városból szinte percek alatt kiért a rohamkocsi. Mikor a beteget szállítható állapotba hozták, szirénázva indultak a kórház felé.

A tanya előtti réten egy gyanútlan rigó ugrándozva keresgélt eleséget a fűben. Kékesszürke villanásként csapott rá egy vadászó fiatal karvaly. Karmaival egy pillanat alatt végzett vele. A kis puli döbbenet, reszketve állt egy pillanatig, nem értve miért hallgatott el a rigó. A fűben kúszva, rettegve inalt az istállóba, majd szűkölve bújt egy zugba.

Utasi Hajnalka

VERSVIRÁG HÁROM EGYSZERŰ JELENETBEN

I./

Keress és találsz...

Csupasz könnyek árnyék sarkába gyűlnek. Kétely lebeg idő fokán. Erénytől feszes gyöngysor atomjaira gurul. Szorongás cukormáza ragad. Ragacsos színlelése szememre alvad. Szikra botlik vékony jégen. Vonz, taszít, visszaránt. Intek neki. Tovaszáll. Remény csábja igazít elegáns álarcán. Keress! Találsz? Lebegek a pillanat peremén. Nyomomban a vadász. Vadból vadász, vadászból vad. Melyik vagy? Nem tudod. Nem tudom. De álmaid, mint mosolyod: holnap ellopom.

II./

Kincsvadász

Zöld fényt gyújtottál, zsigereimben keringsz. Túlpartodra vágyom. Túlpartom lelkembe csomagolva neked ajándékozom. Nézem a reménytelenség ódivatú sírját, amint felkőhögi a szerelem lúdbőröző leheletét. Ablaktalan falba fullad hiúságom. Énem kivirul, a szürkeség visszavonulót fűj. Végszót firkantok a látóhatár alá, hogy te is lásd: Fényed elrabolta egy tét nélküli kincsvadász!

III./

Tarka kártya

Halk eső vállamra omlik, mint gyűrött köntöst viselem. Bánatos ütemmel ringat, szomorúságán folyik át. Az otthon simogatása alázatos zárt szemekkel álom keszkenőre vár. Ne várjon. Megyek, felveszem, felteszem. Nyirkos kétség elomlik mind, jelképpé dermed. Búmat kerékbe hajtja. Forgatja, izzasztja, forgatja, forgatja. Aztán megunja. Csendes csókkal lelkemre öröm selymét húzza. S a romokon tarka kártyaként nevetve táncol a madárdal.

Magyar Anita

SZONETT IV.

Mert úgy szeretlek téged, mint' vak lennék,
szívem füstölgő, leledző homálya,
árnyékot vet lelked gömbölyded keblén,
szerelmet sóhajtó, néma fohásza.

Mert úgy szeretlek téged, mint' víz lennél,
ízben csöpögő, menyegző csodája,
melynek minden apró cseppjét rákentél,
szomjazó szirmaim léha sorába.

Mert szeretlek – kezed, mint az én kezem,
ott simul terajtad, s hever mellemen,
puha selyem, maradj örökre velem.

Mert szeretlek – helyed, mint az én helyem,
ott vagyok mindig neked és te nekem,
együtt evezve az azúr tengeren.

Magyar Anita

FOHÁSZ

Oldozd ki köpenyem zsinórjait,
vesd a Föld pörgő centrumába,
– araszoljon minden centimétere –
összehúzza gyötrő borzalmait.

Gondozd hűségesen virágait,
fesz a kört bölcsőd spektrumára,
– kavarogjon minden négyzete –
helyrehúzza önző kontúrjait.

Hordozd el messze szilánkjait,
est' a sűrűn ködlő éjszakába,
– magasodjon minden fényjele –
összehúzza hörgő haragjait.

Utasi Hajnalka

EGY EMLÉKEM JÁSZBERÉNYRŐL, AVAGY DÉRYNÉ SZÉPPATAKI RÓZA MINT DIVATIKON

Úgy emlékszem, mintha tegnap történt volna. Napsütéses április kényeztetett 1833-ban. Ilyenkor a természet és a hölgyek is kivirágoznak, felpeszsdülnek. Barátnémmal, Améliával – két tizenennyolc éves úri kisasszonyként – ruhatáram fürkészttük, hogy az esti opera-előadásra kiválasszuk megfelelő öltözékem, amikor rájöttem, hogy „nincs egy ruhám”, amit felvehetnék. Izgatottak voltunk, mert a Sevillai borbélyt mutatta be a jászberényi színház, Rosina szerepében Déryné Széppataki Rózával. Amélia ravaszskásan mosolygott, majd megszólalt:

– Ne aggódj! Nálunk vendégeskedik az ünnepelt primadonna, Déryné Széppataki Róza, aki anyám gyermekkori barátnéja. Már fellépése előtt is találkozhatasz vele, és biztosan segíteni fog, hogy öltözhessed beragyogja a színházat.

El sem mertem hinni, hogy megismerhetem az első női színészt, a varázslatos primadonnát, Déryné. Nem sokkal később Amélia bevezetett a nappalijukba, ahol a színpad ünnepelt királynője jelmezbemutatót tartott.

– Kedveskéim! De jó, hogy itt vagytok! Gyertek, gyertek! Segítsetek a döntésben – hangzott rekedtesen édes hangja.

– Üdvözlöm Művésznő – pukedliztem ügyetlenül. Nem tudtam, hogy köszöntsem a negyven év körüli ikont, akinek a személyisége az egész nappalit betöltötte, sőt még azon is túlradt.

– Drága, drága, drága! Csak semmi művésznő, Amélia barátnéja szólítson Róának – csi-cseregte. Emlékszem, különleges francia parfüm levendula illata lengte körül, mint méhek a fűszeres rózsát.

– Lányok! Melyik ruhát válasszam az esti prömierre? A halvány chamois színű ruhát, kétujjnyi szélességű bársonyszalaggal, tüllel ráncokba szedett kiskalappal, arcom körül rózsabimbókkal és nagy rózsával, vagy az uszályos hófehér selyem-bársonyból készült, arannyal hímzett nagy estélyi ruhám? Talán ez utóbbi adná vissza esti szerepem, Rosina alakját a fiatal, pajkos nőt, akit a szerelem visz ravaszságra. Nem gondoljátok? – kérdezte, miközben egy lehetlenyi redőt simított el az uszályon.

– Róza! Ön mindkettőben elragadó – suttoztam félénken.

– Róza! A hófehér tiszta bársony valóban tökéletes választás – válaszolta Amélia.

– Tündérek vagytok, lányok! Igen, ez remek gondolat – felelte, és hálószobájába invitált bennünket, látva divat iránti rajongásunkat.

A szobában puha, sárga fából készül, háromfiókos kis commode-ja állt. Elmesélte, hogy első gázipénzéből vásárolta 12 forintért. Aztán ott volt a bőrös ládája, melyben könnyű tapintású fehérneműit tartotta. Keskeny hosszú kofferjéből előbukkantak pompás színpadi ruhái. És még ott voltak az apró-cseprő skatulák, amelyekből blonde-csipkés főkötők, szalagok, ékszerek kandikáltak ki. Áhítattal és ámulattal szemléltük rögtönzött gardrobe szobáját.

– No, lányok, nektek szép fogalmatok lehet egy magyar színésznőről, ha még ennyi csinoságot se tételeztek föl rólam – sóhajtott fel.

– De, de, de. Róza! Ez divatigézet. Nem találok szavakat. Hallottam Rossini Olasz nő Al-gírban című operájában. Búgó alt hangja még most is bennem rezeg, és emlékszem tíznél többször öltözött át. Tündökölt fehér echt bársony, apró bojtocskákkal díszített ruhájában! Fénylőbb volt, mint a csillagok az égen – dicsértem meg hatódva.

– Jaj, de édes vagy! A kedvenc színem a fehér. Drágám! Dárus kincsét is elkölteném ruhákra, kiegészítőkre. Legutóbb egy szép „gros es Neaples wicklert” vásároltam fehér atlas gallérral, selyembéléssel 200 forintért.

Összeszedtem minden bátorságom és megkérdeztem:

– Róza! Kölcsönadná, kérem az esti premierjére az egyik ruhakölteményét? Nem találtam ruhatáramban az esthez méltó öltözetet – vallottam be lehajtott fejjel.

– Te drága! Hát persze. Nézd ezt az ezüst bordure-ös görög tunikát. Én magam terveztem, rajzoltam meg. Benyák Krisztinke szabónóm hozzáértően és kellő leleményességgel készítette el. Egyedi darab.

– Ó – kerekedett el a szám, hang azonban nem jött ki a torkomon. Annyira előkelően divatos és lehelet könnyűnek tűnt a ruha, hogy megbabonázott.

– Róza! A maga lélegzetelállító ruhái a bécsi divatlapok oldalára kíváncsoznak – jelentettem ki merészen.

– Te kis csacsi! Mindig „jellemzetes” az öltözetem, characteremhez illő. A bécsi divat legalább egy hónapos késéssel kullog utánam – kuncogott a primadonna.

– Gyere! Segítek felöltözni – szólt kedvesen.

Améliával közösen bújttak az igéző ruhakölteménybe. Ízléses kiegészítőkkel fokozták ragyogásom. A tükörben nem magamat láttam, hanem egy bajor hercegnőt. Az előadásra együtt, mint három barátné érkezünk. Déryné, „Hunnia csalogánya”, a kissé langyos idő ellenére magára öltötte olívaszínű, hamuszín prémmel díszített nobel bundáját. Mintha csak Alexandra Amália bajor királyi hercegnőt láttam volna.

Minden szempár ránk szegeződött. Irigykedve nézett utánunk Jászberény úrihölgy társasága. A darab óriási sikert aratott. A kritika áradozott Rózáról, nagyon-nagyon tiszta kellemes hangjáról, és nem utolsósorban a kor divat ideáljaként írtak róla.

Másnap a lapok címlapon hozták, hogy Déryné és lánya mint királyi hercegnők léptek be a teátrumba. Elképesztő a hasonlóság anya és lánya között, folytatódott az írás. Harmadnap levendula illatú levelem érkezett a következő szöveggel: „Tündérem! Óriási sikert arattunk. Gardrobe-om újra megnyerte a divatcsatát. Na, de hogy a lányomnak titulálnak, az már túlzás! Még annyira fiatal vagyok. Nővéred lehetnék, na, de nem az anyád. Ennyit az értő férfi szempárokról. Hah, férfiak! Elkedvetlenítenek. Csókol barátnéd: Róza”

A történetet emlékirata 2018 áprilisában ruhatárom rendezése közben született, amikor főkömben rám talált – levendula aromás blonde-csipkés főkötőbe ölelve – Katona József Rózának küldött levele.

Bugyi László Guriga

TANYAHELY AZ ELKERÜLŐ ÚT MENTÉN

Amatőr fotósként a járszági települések épített örökségeit és határait fotózom hosszú évek óta.

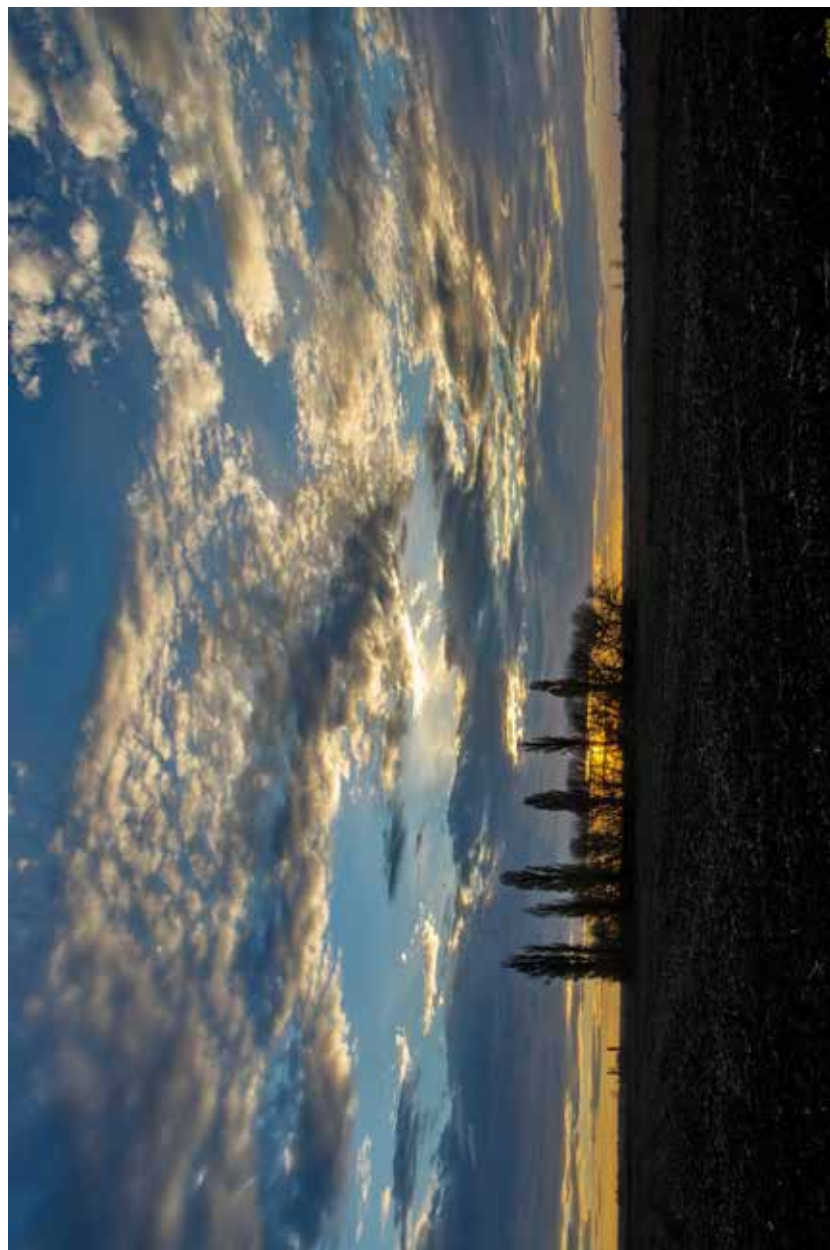
Mivel nagyszüleim és szüleim is – sok járszági emberhez hasonlóan – tanyán éltek, földműveléssel és állattartással foglalkoztak, így a föld szeretete és tisztelete korán kialakult bennem. Szívesen emlékezem a régi kukoricatörésekre, fosztásokra, nagyszüleim és szüleim kedves teheneire, egyéb háziállataira. Életem során azonban nem követtem elődeim foglalkozását, ipari munkásként dolgoztam nyugdíjas koromig. A természet, az élővilág iránti érdeklődésem viszont változatlanul megmaradt, szabadidőmben nagyon sokat jártam és járom a Járság határait. Szeretem és barangolásaim során fotózom a szépen megművelt földeket, a környező erdőket, mezőket. Megfigyelem és próbálom megörökíteni mind a négy évszakban szeretett szülőföldem flóráját, faunáját, az átlag turista szeme előtt rejtve maradó vagy nem ismert állatvilágát. Sok időt töltök a Zagyva és Tarna folyó mentén kerékpározva, és mindig rácsodálkozom valami újra, ezeket fotóimon keresztül igyekszem megosztani az itt élőkkel.

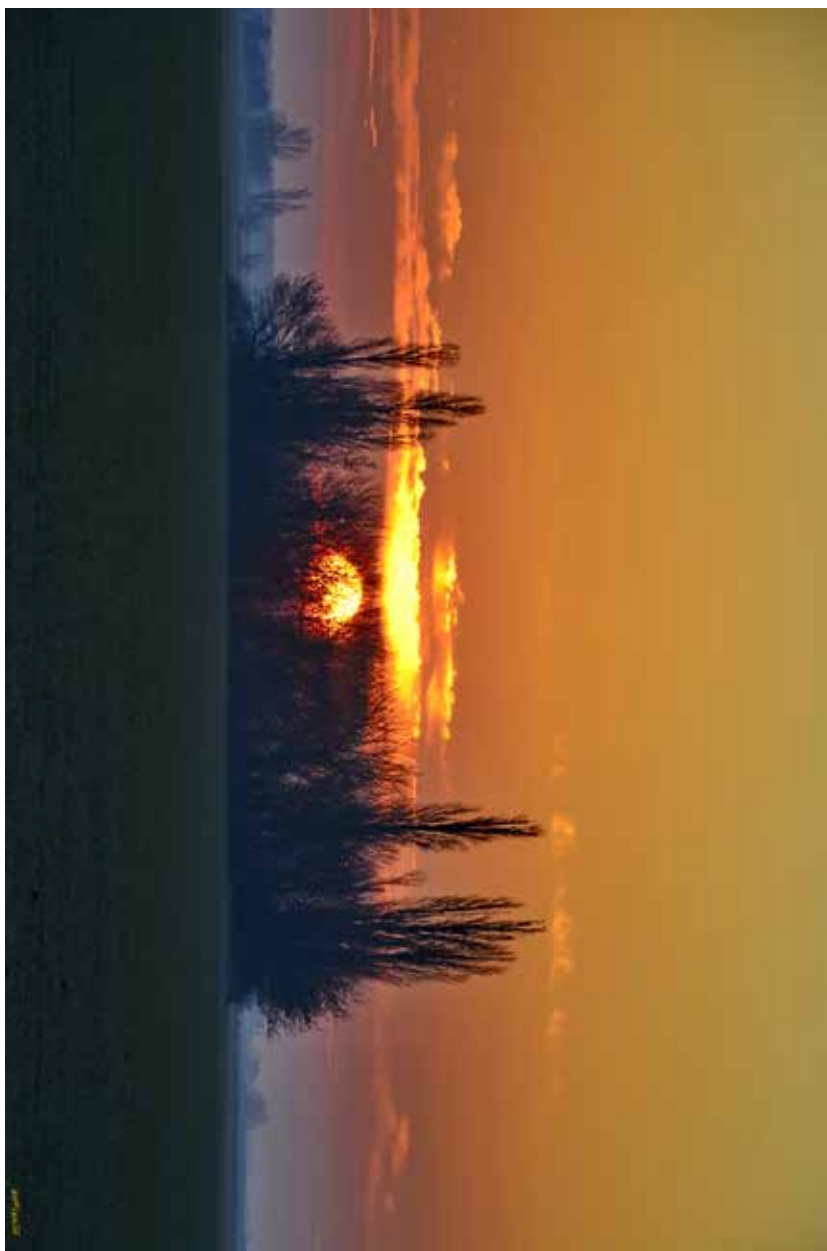
Különösen érdekelnék a régi tanyahelyek, bár lassan beszántják és eltüntetik őseim élőhelyeit. Hosszú évek során megfigyeltem, hogy a vadon élő állatok egyre jobban kiszorulnak a város környékéről. A régebben és az újonnan épült elkerülő utak mintegy kerítésként működnek, hiszen a nagy forgalommal járó zaj és a levegő szennyezése elriasztja onnan az élőlényeket. Hatalmas területet veszítettek el a szinte teljessé lett közlekedési körgyűrű miatt, és ma már nagyon ritkán találkozom errefelé őzekkel, rókákkal, nyulakkal, amelyek korábban bejártak egészen a városszéli házakig. Furcsa és felemás dolgokat tapasztalok: a településünk tisztább levegőjéért nagy „árat” fizetünk, ennek elérése – mindannyiunk sajnálatára – az állatvilág élőhelyének csökkenését eredményezi. Remélem, gyerekeink, unokáink talán visszatérnek a földközeli élethez, a természethez.

Jászberényben az elkerülő út mellett van egy régi tanyahely, amelyet az elmúlt 15 évben minden évszakban és napszakban fotóztam. Az épület már régen összedőlt, így a területen a fák vették át a „hatalmat” mindent benőve és elfoglalva, menedéket nyújtva vadállatoknak és madaraknak. A terület dűlőutakon körbejárható, ezért minden oldalról készült róla kép. Mintegy száz szép felvételem van erről a vadregényes helyről, amelyekből hosszas gondolkodás és válogatás után ezzel a néhány fotóval kívánok szemléltetni egy letűnt világot.

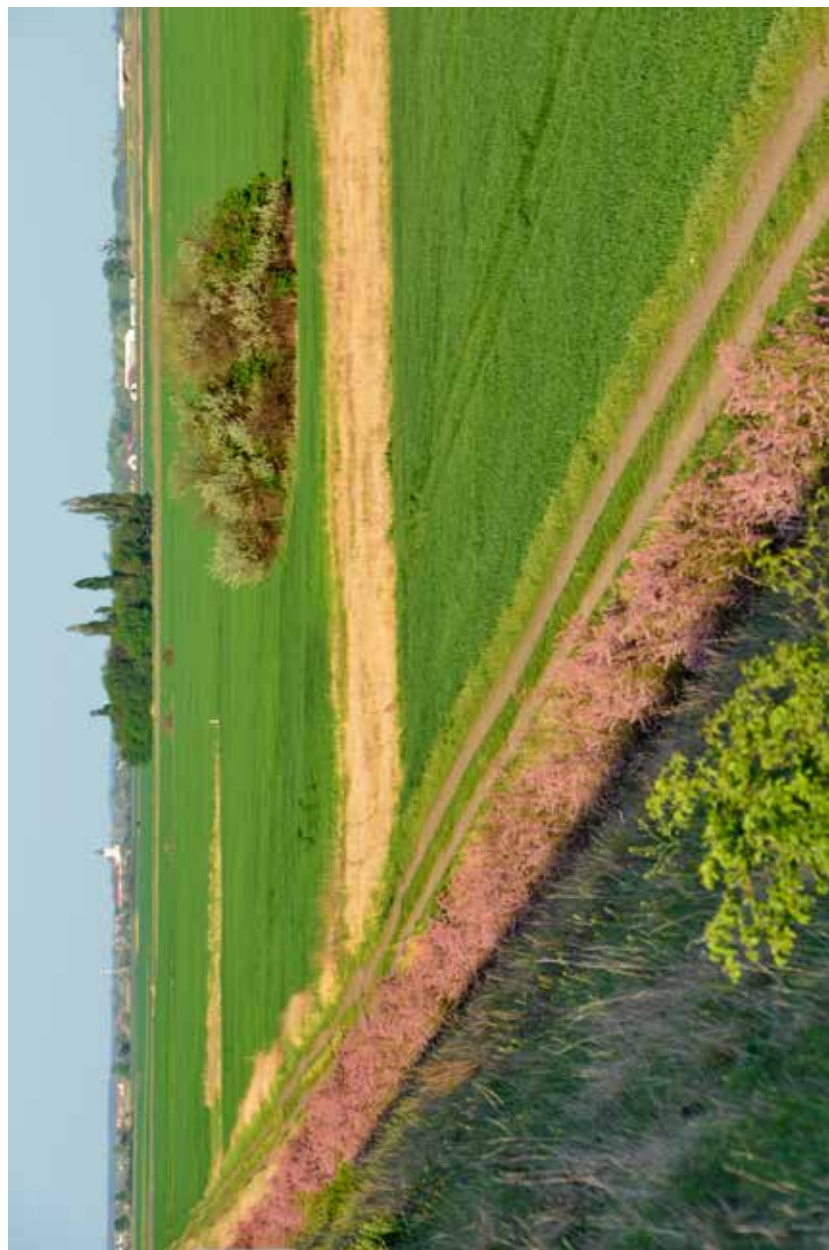
A hajnal szeme

Árvilágítva

Napkelteben

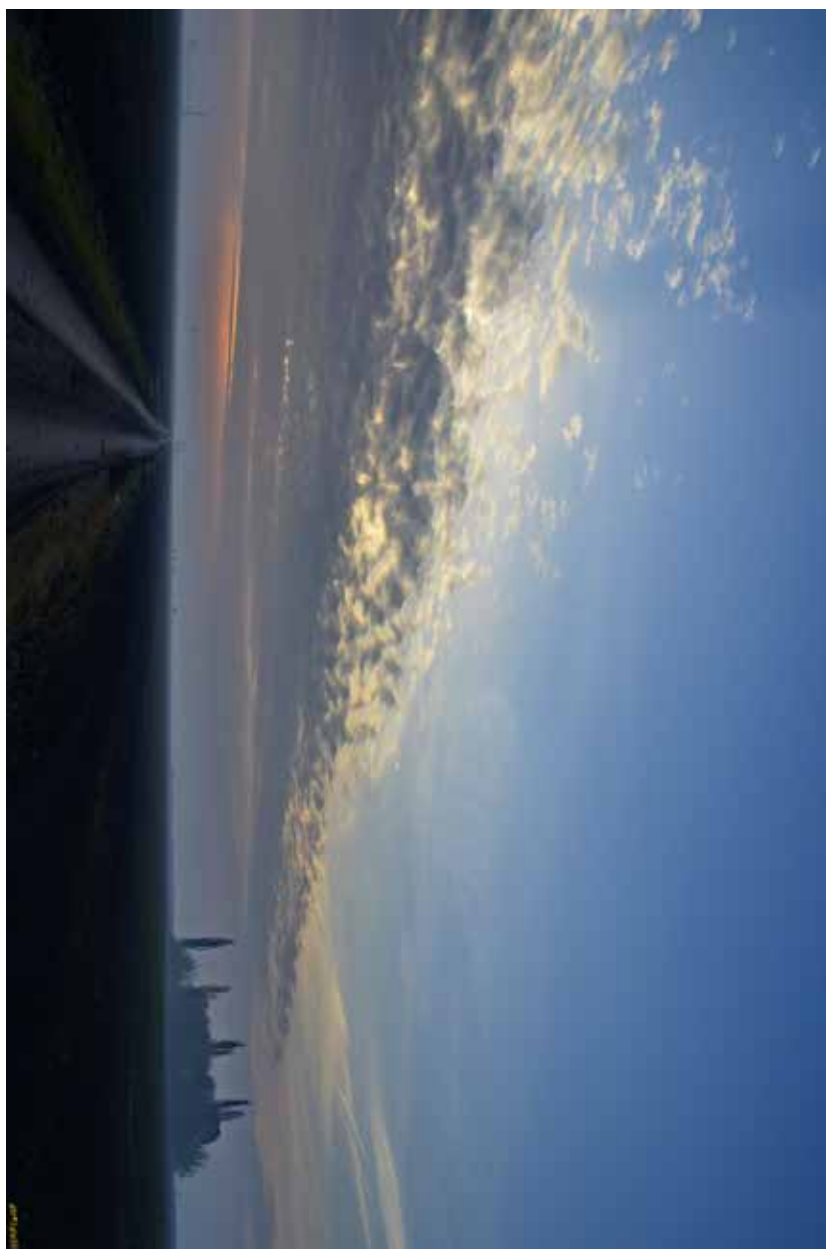
Elkerülő hídjáról

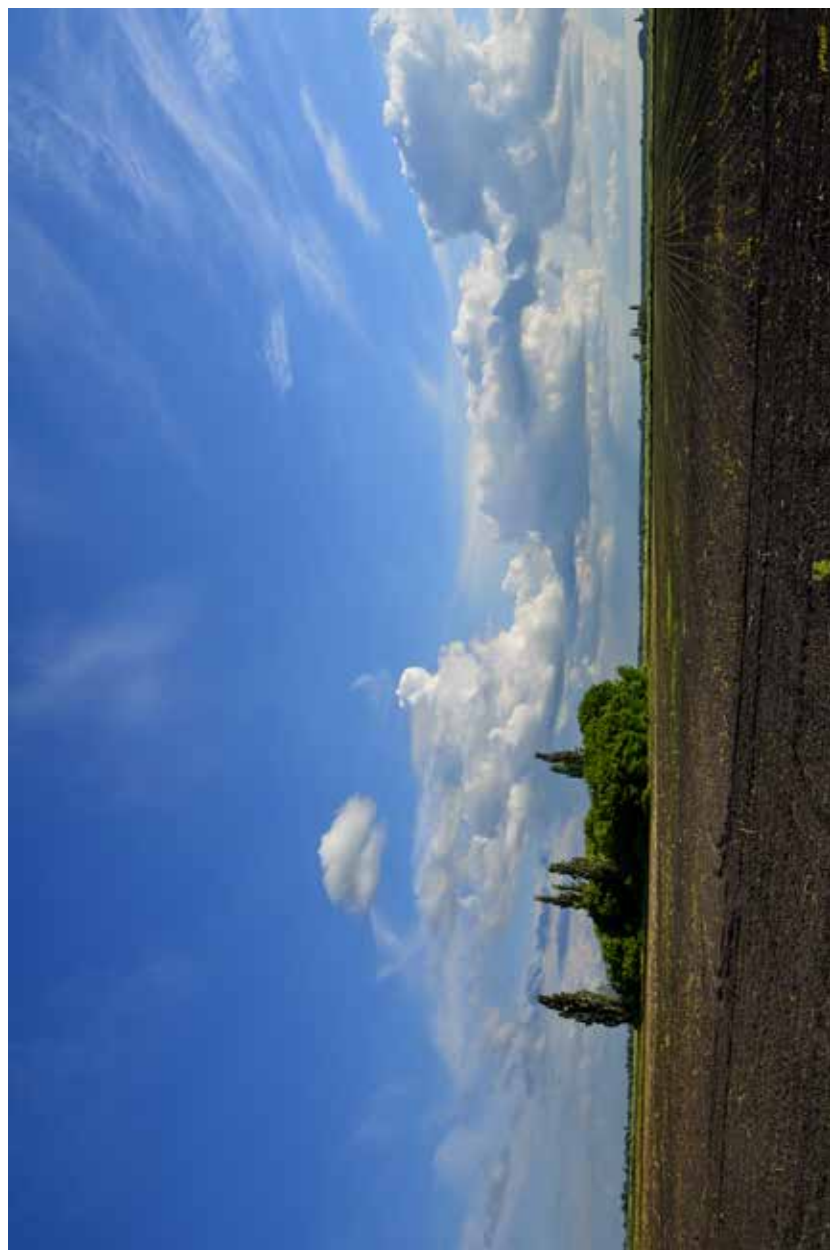
Elsőbbségadás kötelező

Fekete gyémánt és arany

Fistölögye

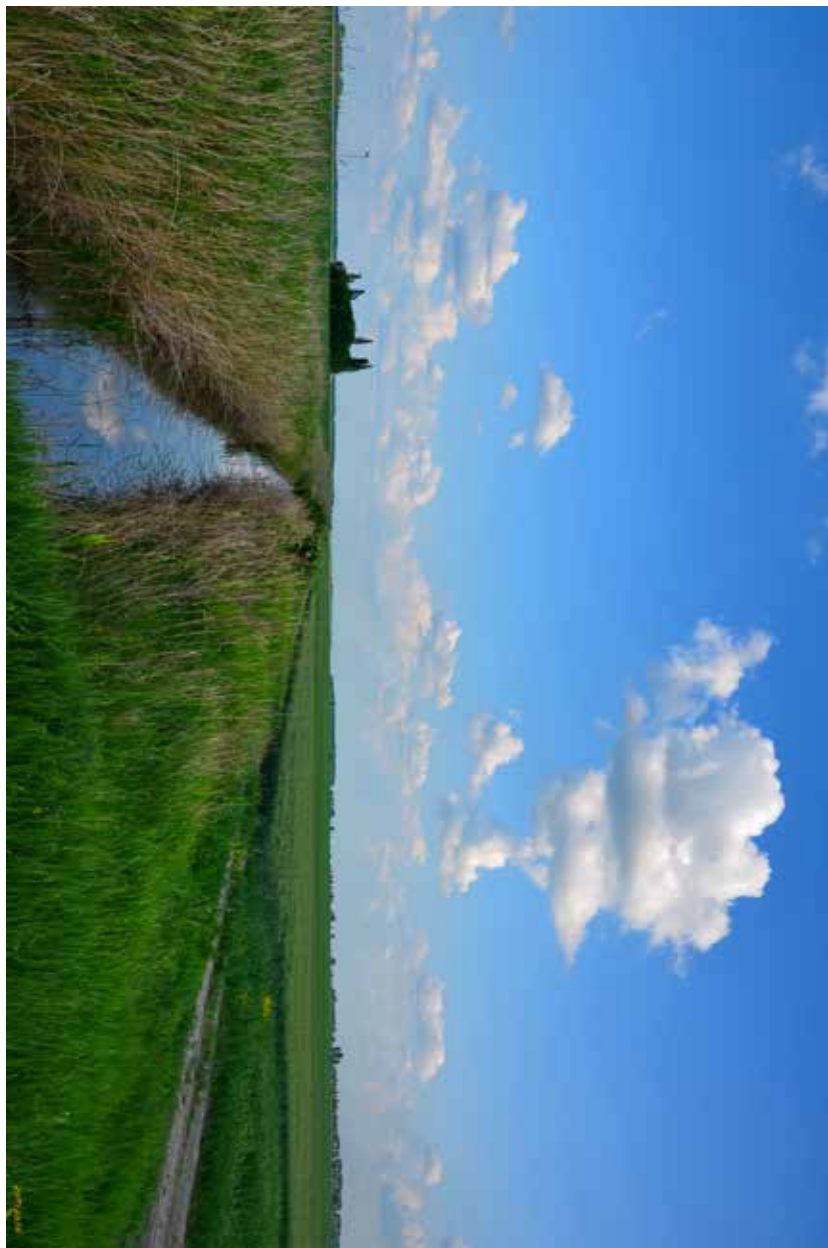

Gomolyfelhősen

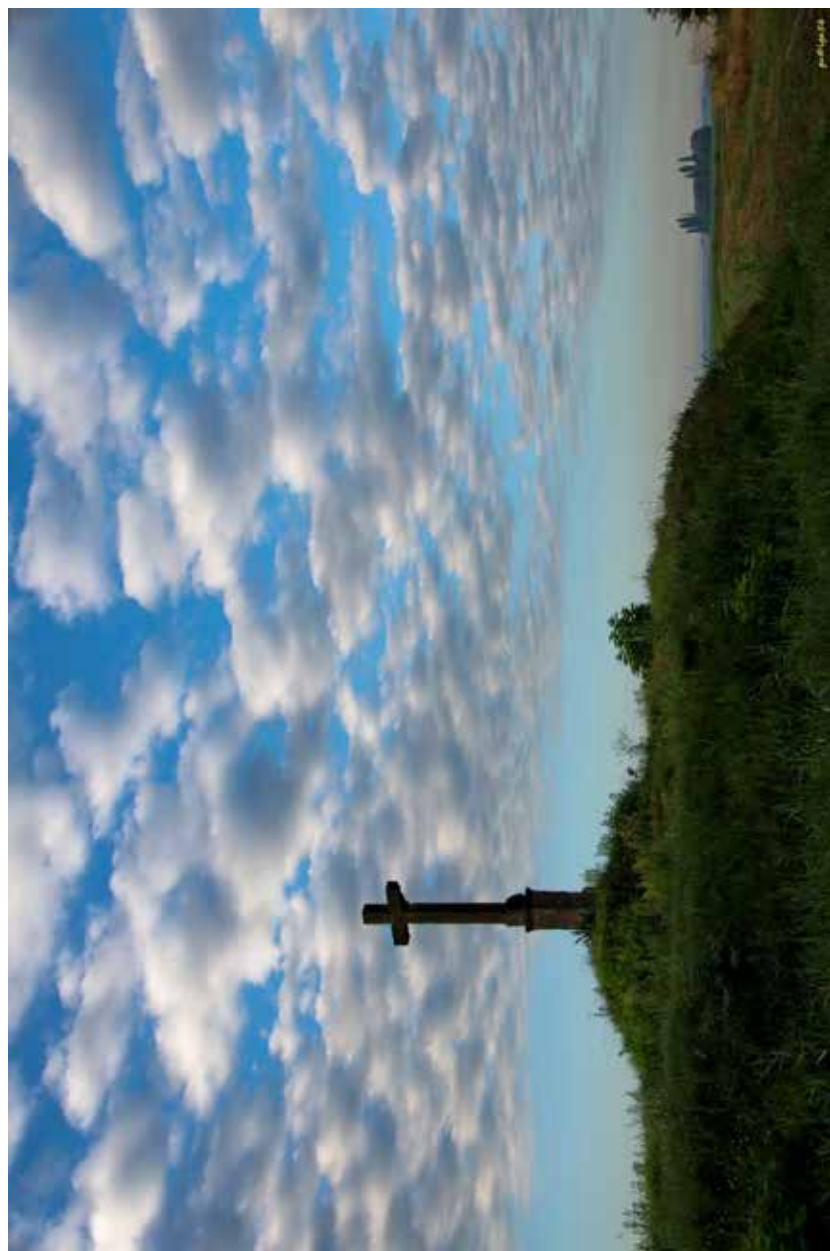
Havasan

Holdudvaros

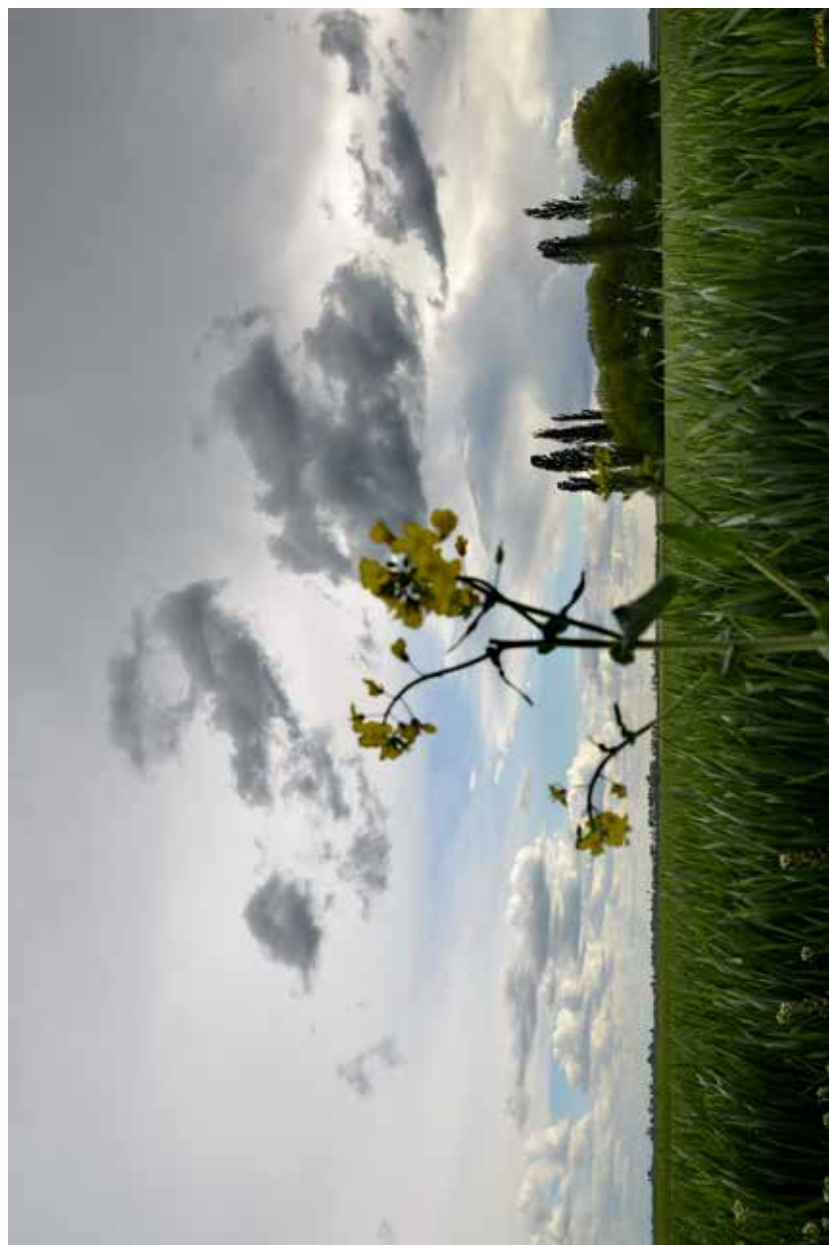
Kandlisparton

Kereszt mellől

Kisérlet kastélyként

Komoran

Pipacsosan

Sávosan

Téli napsütésben

Télivízkor

Ács Tibor – Szőrös Zoltán

ELKEZDTEM PLUSZ EDZÉSEKET KÉRNI

Egy röplabdás útja Jászberényből Németországig – és vissza

Túlzás nélkül állíthatjuk, hogy Sándor Renáta Jászberény egyik büszkesége, hiszen szülővárosában ismerkedett meg a röplabdával, és pályafutása során 95 alkalommal öltötte magára a címeres mezt. Nem mellesleg a magyaron kívül még két ország bajnoksapatának volt a tagja. Renáta olyan személyiség, akire igazán felnézhetnek a sportolni vágyó fiatalok, hiszen figyelemreméltó pályafutása során végig alázatos volt sportágával szemben, és a magasabb szintű játék befejezése után is szerény tudott maradni. Mindezek kiderülnek az alábbi nyilatkozatából is...

– Mikor ismerkedtél meg a röplabdával? Kik voltak az edzőid?

– Még általános iskolában találkoztam a röplabdával. A testnevelés tanárom szerette volna, ha kipróbálom magam ebben a sportágban. Ez 2000-ben történt. A nevelőedzőm Litkei Gábor volt, ezek után Maráczai Orsolya és Nagy Ivett foglalkozott velem, mielőtt ismét Litkei Gáborhoz kerültem. Később Botos Ferenc, majd Magyar Gergely voltak még azok az edzők, akikkel Jászberényben dolgoztam együtt.

– Végigjátszottad az ún. kötelező ranglétrát az utánpótláscsapatokban? Vagy egyből korosztályt ugrottál?

– Akkor még nem volt olyan sok korosztályban bajnokság, mint manapság. A minicsapatban kezdtem, ahol még 4-4 elleni játék van a pályán.

– Hány éves korodban kerültél be a JRK felnőttcsapatába?

– Ha jól emlékszem, 13 éves koromban már a felnőttcsapattal edzhettem, ahol akkor Litkei Gábor volt a vezetőedző. Abban az időben a Jászberény az Extraligában szerepelt. Többször pályára léptem csereként, viszont kezdőjátékosként a következő szezonban kaptam bizalmat Botos Ferencről, szintén az Extraligában.

– *Hány évig játszottál a JRK-ban? Milyenek tartod ezt az időszakot?*

– Nyolc éven át, 17 éves koromig sportoltam helyben. Szeretek visszagondolni azokra az időkre, főleg amikor olyan ismerőssel találkozom, akivel régen együtt játszottunk. Sokat köszönhetek a jászberényi csapatnak, hiszen ott nevelkedtem, és nagyon sok mindent ott tanultam meg. Ők szerettették meg velem ezt a sportágat.

– *Elsőként hová igazoltál és miért pont oda?*

– Két klub keresett meg akkor: az egyik a BSE-FCSM együttese volt, a másik pedig az UTE. Szimpatikusabb volt számomra a BSE ajánlata, és elég rövid időn belül meg is hoztuk a döntést a szüleimmel. A fejlődésem szempontjából fontosnak tartottuk, hogy feljebb lépjek egy szinttel.

– *Úgy tűnik, ez jó választás volt, hiszen jöttek az eredmények. Mennyi időt töltöttél ott?*

– Összesen három szezont töltöttem a BSE-nél, ahol háromszor bajnoki aranyérmet, illetve kétszer Magyar Kupa aranyérmet akasztottak a nyakamba. Ezek után átigazoltam a Vasas csapatához, ahol további két aranyérmet zsebeltünk be. A bajnokságban is, és a Magyar Kupában is mi állhattunk a dobogó felső fokára.

– *Magyarországon négyszer (2009, 2010, 2013, 2015) választottak meg az év legjobb női játékosának. Ezek az évek bizonyára kellemes emlékként maradtak meg benned.*

– Úgy érzem, hogy válogatott szinten a 2015-ös év volt a karrierem csúcspontja. Abban az évben megnyertük az Arany Európa Ligát, aminek a döntőjét Törökországban játszottuk, ahol ugyancsak megválasztottak a sorozat legjobb játékosának. Ezek után az Európa-bajnokságon szerepeltünk, és meglepetésre továbbjutottunk a következő körbe, amit nagyon sokan nem gondoltak volna. Ugyanebben az évben sajnos volt egy térd sérülésem, aminél elengedhetetlen volt a műtéti beavatkozás annak érdekében, hogy folytathassam a röplabdázást.

– *Mikor figyeltek fel rád „felsőbb szinten”, azaz mikor hívtak be a válogatottba? 23 éves korodra meghatározó játékos lettél ott is?*

– Rögtön az utánpótlás-válogatott után behívtak a felnőtt keretbe, viszont abban az évben nem tudtam elfogadni a felkérést, mert vállproblémával küszködtem. Az utána következő nyáron viszont már tudtam vállalni, és onnantól kezdve minden évben jelen voltam a válogatottban. Az első két évben csereként kaptam szerepet, utána viszont felnőttem a „nagyokhoz”, és stabilizáltam magam a kezdőben.

– *Mint a válogatott egyik legjobbját kerestek meg Ausztriából, mikor a Schwechat csapatához hívtak?*

– Amikor eldöntöttem, hogy nem folytatom a BSE csapatában, akkor kaptam ajánlatot egy szlovák csapattól is. Végül a Vasas mellett döntöttem a nyelvtudásom hiányossága miatt. Ebben az évben a Közép-európai Ligában is játszottunk, és a Schwechat ellen is pályára léptünk. Ennek köszönhető, hogy a szezon végén megkerestek és ajánlatot kaptam tőlük.

– *Hogy érzed, mennyiben járultál hozzá, hogy az osztrák csapat az ott eltöltött két év alatt, 2012 és 2014 között, két-két osztrák bajnokságot és Osztrák Kupát nyert?*

– Az első szezonban nehezebben vettem fel a ritmust, és nem voltam kezdő játékos. Ezzel nem voltam megelégedve, és elkezdtem plusz edzéseket kérni a vezetőedzőtől, hogy fejlődhessek. Ennek az volt az eredménye, hogy beküzdöttem magam a kezdő hatosba. Onnantól kezdve folyamatosan pályán voltam addig, amíg nem hagytam el a klubot.

– *Remek két évet töltöttél a „szomszédban”, mégis áttetted a székhelyed Németországba. Miért?*

– Az első szezonban nagyon jól éreztem magam, jó volt a csapat, a környezet és a színvonal is. A második évre a hat kezdőjátékosból én maradtam egyedül, és teljesen átalakult a keret. A színvonalat nem tudtuk ugyanazon a nívón tartani, és ez év után éreztem, hogy ha fejlődni szeretnék, akkor váltanom kell.

– *Úgy tűnik, ez a választás is kitűnő volt, amit az eredmények is igazolnak.*

– Igen, nagyon jó választás volt Stuttgart. A társaság, maga a klub, a profizmus, a szurkolók, a folyamatos teltházas mérkőzések, a vezetőség és még sorolhatnám. Nagyon meg voltam elégedve mindennel, szerettem az edzéseket, és az első évben berobbantunk: 2014-ben majdnem kiesett a csapat az első osztályból, ezek után edzőt váltottak, aki szabad kezelt kapott az új csapat felépítéséhez. Ez annyira jól sikerült, hogy meg is nyertük a Német Kupát. Következőleg folyamatosan jöttek az eredmények. Megfogadtam, hogy addig nem megyek el, amíg a Stuttgart nem lesz bajnok, és ez az utolsó évben sikerült.

– *A bajnoki címet a Schwerin ellen nyertétek meg, amelyben válogatott társad, Szakmáry Gréta is helyet kapott. Beszéltetek a döntő előtt az esélyekről?*

– Ilyenkor nem beszélgettünk arról, hogy mi lesz a másnapi mérkőzésen. Jobban érdekelt, hogy milyenek a csapattársak, a csapategység, az edzések és az edzők. Inkább arról meséltünk egymásnak, hogy mennek a mindennapok, hogyan érezzük magunkat, illetve mi lesz nyáron a válogatottban.

– *2019-ben, a részben budapesti rendezésű Európa-bajnokságra Jan De Brandt szövetségi kapitány hívott a válogatottba. Akkor már tudtad, hogy a magyar közönség előtt búcsúzol a válogatottól?*

– 2019 év elején már érelődött bennem, hogy szeretném befejezni a pályafutásomat. Ekkor még nem gondoltam arra, hogy hazai pályán, a válogatott mérkőzés után tehetem ezt meg. Minél erősebb lett az érzés, annál biztosabb voltam a döntésemben. Az csak hab volt a tortán, hogy ebben az évben tudtuk megnyerni a német bajnokságot, és a cseresznye a habon, hogy válogatott meccsen, Magyarországon, magyar közönség előtt zárhattam le egy hosszú és élménnyel teli szakaszt.

– 28 évesen fejezted be az aktív röplabdázást. Ez kívülálló számára nem egy „idős kor”. Mi volt az oka, hogy így döntöttél?

– Azt éreztem, hogy elfáradtam. Sajnos már nem hozta ugyanazt az érzést a játék, mint előtte. Ráadásul sokkal kevesebb játéklehetőséget is kaptam. Én olyan személyiség vagyok, hogyha valamit elkezdek, azt vagy rendesen, százszázalékosan csinálom, vagy inkább nem csinálom. Nem tudtam volna beletenni a szívemet-lelkemet az edzésekbe és a mérkőzésekbe. Annak meg nem láttam értelmét, hogy szenvedve, félgőzzel csináljak végig egy szezont.

– Mit adott Neked a külföldön eltöltött hét év? Ha valaki utánad szeretné csinálni, mit javasolnál neki?

– Megismertem más kultúrákat, más hozzáállást magához a röplabdához, illetve az élethez. A röplabda egy másik oldalát is megismertem, és azt is, hogy tényleg mennyi ember szereti ezt a sportágat. Kiszabadultam a magyar mentalitásból. Sajnos itthon sokszor negatívak az emberek, gyakran a rosszat látják és a jót nem veszik észre, sok a stressz, és rengeteget aggódik mindenki. Egy fiatal tehetségnek mindenképpen ajánlanám, hogy próbálja ki magát külföldön, ismerjen meg más játékosokat, más nemzet edzőit. Ezek mellett sok kitaratást, mert nem mindig egyszerű, de az biztos, hogy megéri. Egy pillanatot sem bántam meg a külföldön tartózkodásomból.

– Visszatérve a budapesti Európa-bajnokság utáni napokra. Eldöntötted, hogy a röplabdamez szegre akasztása után mit fogsz csinálni?

– Egy dologban biztos voltam, hogy pihenni szeretnék. El is döntöttem, hogy abban az évben már nem fogok dolgozni és nem is foglalkozom ezzel a témával. Nem tudtam, utána hol és miben szeretnék elhelyezkedni, de azt éreztem, hogy a röplabdát távol kell tartanom magamtól. 2020 januárjában voltam gyakorlaton egy német cégnél, ahol online felületen kellett volna dolgoznom angolul, hiszen a németet nagyon alapszínten beszéltem, az nem lett volna elég. Már meg is egyeztünk, csak jött egy olyan helyzet, ami miatt nem vehettek fel új alkalmazottakat, és nem is tudták megmondani, hogy mikor tudnának szerződést adni. Ezért úgy döntöttünk a párommal, hogy hazaköltözünk Magyarországra.

– Mégsem szakadtál el a röplabdától, hiszen hazaköltözésed után az anyaegyesületedtől kaptál egy állásajánlatot. Mi a történet?

– Amint hazaértünk, rá pár napra megjelentettem az egyik közösségi média-felületen, hogy hazaköltöztem. Ha jól emlékszem, másnap már jött a telefon Deme Gábortól, hogy mik a terveim, és hogy ülünk le beszélgetni. Már akkor mondtam neki, hogy nem igazán szeretnék röplabda mellett dolgozni, de egy társalgásból semmi baj nem lehet, így megbeszéltünk egy időpontot. Nem voltam teljesen elzárkózva, meghallgattam a terveiket és az ajánlatot. Semmi tapasztalatom nem volt edzői szinten, így nem tudtam, hogy fogok megfelelni, de bizalmat kaptam, és pár nap gondolkodási idő után igent mondtam az ajánlatra.

– *A következő évben pályára is léptél, segítve az NB I-ben szereplő fiatalokat. Sőt, egy év után hathatós segítségeddel sikerült bennmaradni az I. osztályban.*

– Nem terveztem pályára lépni, viszont lesérült az egyik játékosunk, és ugyanezen a poszton túl nagy felelősség hárult a másik játékosunkra, amivel nehezen tudott megküzdni. Ezért felajánlottam, hogy besegítek, de csakis ezen a poszton. Ezután részt vettem néhány edzésen is, hiszen már másfél éve nem fogtam labdát. A következő szezonban is láttam, hogy szükség lehet rám a célunk elérése érdekében. Ekkor már az eredeti posztomra álltam be játszani. Ezt a lányokkal is megbeszélttem, mert nem szerettem volna, ha valaki úgy érzi, hogy kikerül a csapatból csak azért, mert én most beállok. Szerencsére nem volt gond, és nagyon szépen együtt tudtunk dolgozni a pályán a lányokkal.

– *A bajnokság befejezése után jött a hír, hogy nagy névvel erősödött az Andreas Vollmer vezette szakmai stáb a magyar női röplabda-válogatottnál! Ez volt Sándor Renáta. Sokáig gondolkodtál a felkérésen?*

– Először meglepődtem, hogy a szövetségben felmerült a nevem, mint másodedző. Nem számítottam rá. Nagyon örültem a felkérésnek, viszont meg kellett beszélnem a klubcsapatommal, a férjemmel és a családommal egyaránt. Ez egy olyan döntés volt, amit egyedül nem hozhattam meg, és támogatás nélkül nem vállaltam volna el. Szerencsére pozitív volt a hozzáállás mindenkitől, így szívesen mondtam igent az első részre. A második felvonás, az Európa-bajnoki selejtezőre való felkészülés és maga a selejtező hosszabb, és nem volt biztos, hogy azt is el tudom vállalni. Viszont a vezetőedzővel találtunk egy olyan kompromisszumot, ami mind a kettőnknek megfelelt, így most végig a csapattal lehetek.

– *Mit kell csinálnod a válogatottnál? Milyen feladatot kaptál?*

– Az a dolgom, hogy minél hatékonyabban a szövetségi kapitány keze alá dolgozzak. Legyen az ütés, nyitás, a játék vezetése, pontok számolása, vagy ha páratlanul voltunk, akkor beállni, melegíteni. Emellett a lányoknak is tudtam technikailag segíteni. Ezeken kívül sok videóelemzés van, hogy a játékosoknak meg tudjuk mutatni az ellenfél szokásait, felállását, ütési-, nyitási irányokat, és ebben is szerepet kapok.

– *Az, hogy megfiatalodott a válogatott és vannak idősebb, tapasztaltabb játékosok is, teljesen racionális. A pikantériája a dolognak, hogy többen csapattársaid voltak. Ez mit jelentett az edzéseken?*

– Az első részben könnyebb volt edzőként viselkednem, mert ott több olyan játékos volt, akivel még nem találkoztam. A második résznél már nehezebb volt, hiszen a játékosok nyolcvan százalékával játszottam együtt a válogatottban. Nehéz volt megtalálni azt a határt, amit edzőként nem lehet átlépni. A végére már többet kérdeztek a lányok, és olyankor éreztem, hogy azért vagyok ott, hogy segítssek nekik. Úgy érzem, tudtam hasznos tanácsokat, információkat adni, és elégedett vagyok.

– *Portugáliában értünk utol, és azt mondtad, hogy nagyon kevés a szabadidőd. Nagy munka folyik a válogatottnál? Mi a vezetés célja?*

– Az elsődleges célunk az, hogy kijussunk a 2023-as Európa-bajnokságra. A másodlagos pedig az, hogy csoportelsőként jussunk ki. Amint említettem, sokat dolgozunk a háttérben a mérkőzések elemzésével, hogy minél hamarabb és hatékonyabban tudjuk felkészíteni a csapatot az ellenfélből.

– *Amellett, hogy a lányoknak átadod tapasztalataidat, bizonyára sokat tanulsz Andreas Vollmertől. Gondoltál arra, hogy Te is egy felnőtt csapat edzője légy?*

– Úgy érzem, hogy én nem vagyok vezetőedző típus. Nem tudnék úgy felkészíteni egy csapatot egy egész szezonra, ahogy azt én szeretném, és ahogy azt kell. Amihez hozzáfogok, azt szeretem precízen és százszázalékosan csinálni. Ha érzem, hogy valamit nem tudnék így elvégezni, akkor inkább nem is fogok bele. Nekem a másodedző pozíció az, ami nagyon megfelelő. El tudom végezni a rám bízott feladatot, nekem ez a legfontosabb.

– *Azt tudni, hogy meddig maradsz a válogatott edzői stábjában? Ha ott lejár a megbízásod, mik a terveid?*

– Az Európa-bajnoki selejtező végéig van szerződéselem a röplabda szövetséggel. A jövőről még nem tárgyaltunk, de ez szerintem a következő válogatott összetartásig nem is fog megtörténni. Szeptember 10-én játszunk az utolsó mérkőzésünket Békéscsabán, a portugál válogatott ellen. Ezek után visszatérek Jászberénybe a csapathoz, ahol idén új beosztásban fogok tevékenykedni. Főleg háttérmunka lesz a feladatom, emellett a szakmai stáb tagja is lettem, így a pálya mellett nem fogok feltűnni ebben a szezonban.

Nos, azóta magabiztos, háromjátzmás győzelmet aratott a magyar női röplabda-válogatott Portugália ellen. Nemzeti csapatunk így a selejtezőcsoport második helyezettjeként kvalifikálta magát a jövő évi Európa-bajnokság mezőnyébe, így már 19. alkalommal lehet ott a kontinens legjobbjait felölelő tornán. Tegyük hozzá, hogy ebben Sándor Renátának is nagy szerepe volt, azaz nemcsak játékosként, hanem edzőként is a maximumra törekedett.

Bernhardt Renáta

BÁR AMERIKÁBAN ÉLEK, JÁSZBERÉNY MINDIG FONTOS MARAD SZÁMOMRA

Beszélgetés Szécsi Tündével, a Fort Myers Egyetem professzorával

Nevét sok-sok évvel ezelőtt hallottam a Jászberényi Tanítóképző Főiskolán, de személyesen nem volt szerencsém találkozni vele. Már diákként felnéztem rá, hiszen ha valaki Amerikában él és dolgozik – gondoltam –, akkor bizonyára nagyon-nagyon magas szintű angol nyelvtudással rendelkezik. Ezért ismeretlenül is tiszteltem. Későbbi tanulmányaim során olvastam cikkeit, láttam közös fotókat a jászberényi és külföldi kollégáival. Ha valaki magyarul és angolul kutat, publikál és doktorál – gondoltam –, akkor bizonyára nagyon jól és gyorsan tanul, rendkívül szorgalmas, intelligens és magas műveltségű lehet. Ezért ismeretlenül is tiszteltem. Az elmúlt néhány évben is sokszor hallottam Jászberényben: „Tudod..., Tünde, aki Floridában él, de most is itthon van.” Ha valaki minden évben ilyen sok időt tölt Jászberényben a családjá és barátai körében – gondoltam –, akkor nagyon melegszívű, otthonát szerető, hűséges és ragaszkodó, ugyanakkor erős személyiség lehet. Ezért ismeretlenül is tiszteltem. Érthető, hogy amint lehetőségem nyílt Szécsi Tündével interjút készíteni, azonnal igent mondtam. Beszélgetésünk során Tünde barátságos, kedves, önzetlen és szerény személyét, szakma iránti alázatát, de határozott, céltudatos és rendkívül kitartó egyéniségét – most már nem teljesen ismeretlenként – rendíül tiszteltem. Köszönöm az interjút!

Családi gyökerek

„Az életem nagy része, amíg el nem mentünk Amerikába, Jászberényben zajlott.”

Szécsi Tünde Jászberényben született, gyermekkorától 2000-ig Jászberényben élt, s bár lakóhelye és munkahelye révén az elmúlt 20 évben az Amerikai Egyesült Államokban tartózkodik, a mai napig az év egy bizonyos részét „tösgyökeres jászként” Jászberényben tölti.

Tünde pedagóguscsaládból származik, szülei kezdetben Jászjákóhálmán tanítottak. A nagycsaládban is számos pedagógus volt: nagybátyja és nagynénje a Bercsényi Iskolában, egy másik nagynénje a Gyakorló Iskolában dolgozott Tünde édesanyjával, keresztyukája pedig a Maci Óvoda vezető óvodapedagógusa volt. Valamint több unokatestvére szintén évtizedekig tanított a Jázságban és azon túl is. „Úgy, mint szüleim, én is Jászberényben nőttem fel, a Gyakorló Iskolába jártam, majd a Lehel Vezér Gimnáziumba.”

Tekintve, hogy szinte mindenki pedagógus a családjában, ezért meghatározó volt gyermekkorában, hogy folyamatosan jelen lehetett a különböző intézményekben, iskolai programokban, megismerhette a pedagóguspálya szépségeit. *„Nagyon szép gyermekkorom volt, hiszen nagyon jó óvodába jártam. Keresztanyám, aki óvónő volt, mindig bevitt a csoportjába, anyáékkal pedig már 3 éves koromtól mehettem táborokba. Ezért nagyon sok jó emlékem van azzal kapcsolatban, hogy mit jelent gyerekekkel és közösségekben lenni, együtt csinálni dolgokat, és azt hiszem ez befolyásolta azt is, hogy utána milyen pályát választottam”.*

Tünde jelenleg Floridában, Fort Myers-ben lakik férjével, Viktor fia Budapesten él, és egy nemzetközi politikai tanácsadó cégnél dolgozik. Veronika lánya szintén Amerikában tartózkodik, mivel munkahelye jelenleg Wisconsinban van, egy egyetemi agykutató laboratóriumban. A család fontos tagja még Tünde jászberényi nagynénje is, de kiterjedt rokonságával, távolabbi családtagjaival is gyakran találkozik magyarországi tartózkodása idején. *„Tegnap volt éppen (2022. július 20. – szerk.) egy Szécsi találkozó az unokatestvérekkel, tehát a család nagy része vagy Jászberényben él vagy ilyenkor visszajön, hogy tudjunk találkozni.”*

Tanulmányok

„Azt gondolom, hogy annyira szerencsés voltam, mert a Gyakorló Iskolába jártam a hetvenes években, ahol nagyon jó szellemű tantestület tanított.”

Szécsi Tünde az általános iskolai éveire nagyon szívesen emlékszik vissza. *„A mi osztályunk egy nagyon jó csoport volt, olyan gyerekekkel, akik tanulni akartak, tudni akartak, közösséget akartak építeni, ötleteik voltak. Nagyon szerettünk együtt lenni, imádtuk a napközit, mert az udvarban mindig volt arra mód, hogy felfedezzünk dolgokat.”*

Érdekes és egyedi szituációt jelentett Tünde számára, hogy osztályfőnöke felső tagozatban az édesanyja volt. *„Sose felejttem el, hogy azt mondta nekem otthon: »Én sokkal szigorúbb vagyok veled az iskolában, nehogy azt mondja bárki, hogy kivételezek veled.« Ezért volt az, hogy mindenkit a keresztnévén szólított, kivéve engem hívott mindig Szécsinek.”* Az általános iskolában tanulta meg azt, hogy vannak elvárások, amiknek meg kell felelni, de a tanárok segíthetnek abban, hogy el lehessen érni a kitűzött célokat. Tanáregyéniségként Rigó Lehelné tanárnőt (aki orosz tanított), magyar szakos tanárnőjét, Boricsné Ilonka Juditot, valamint Csirke tanár urat említi a mai napig jó szívvel.

Tünde az általános iskola után a Lehel Vezér Gimnáziumban folytatta tanulmányait orosz tagozatos osztályban, ahol osztályfőnöke Nagy Józsefné volt. *„Azt gondolom, hogy egy kicsit azért lettem én is magyar szakos tanár, mert ő (Nagy Józsefné – szerk.) szakmailag és emberileg példát mutatott finomságával, meleg és kedves lelkével, megértő személyiségével”. Szeretettel gondol az orosz szakos tanárnőjére, Andrassy Margitra, aki „bár szigorú tanárnő volt, de szakmai felkészültségével és azzal, hogy mindent megtett értünk és mindenben segített, sokunkat motivált arra, hogy az orosz nyelvet válasszuk továbbtanuláskor. Nála tapasztaltam meg azt is, hogy a jó tanárnál igenis magas az elvárás a diákok felé, ugyanakkor nagyon erős szakmai segítséget kell nyújtani, hogy el is éri azokat.”* A középiskolás évek a tanulás mellett a barátságról, a közösségről is szóltak, a nyári élmények és ifjúsági táborok mind-mind erős motivációt jelentettek a továbbtanuláshoz is.

A Szegedi Egyetemen magyar–orosz szakra járt, melynek sajátosságát és egyediségét jelentette, hogy hallgatótársaival az első és az utolsó előtti félévet a Szovjetunióban töltötte rész képzésen. A külföldi tanulmányok lehetősége újfajta tanulási folyamatot is nyújtott számára, mindamelllett, hogy összekovácsolta a későbbi barátokkal, akikkel kapcsolata a mai napig megmaradt. *„Szeretném kiemelni azt is, hogy nagyon sok, nagyon jó professzorom volt, és azt éreztem, hogy van húzóerő, valamint azt, hogy művelt és tájékozott szeretnék lenni. Azóta is fontos az életemben, hogy egy új úton elinduljak és újat tanuljak.”*

Ez motiválta később abban is, hogy a Pécsi Egyetemen az angol szak mesterképzését elvégezze, majd később a Buffalo Egyetem Kisgyermekkorai Neveléstudományi Programjában doktori végzettséget szerezzen.

Pályaválasztás és pedagógiai hitvallás

„Azt hiszem, az nagyon fontos az életemben, hogy olyan családból származom, ahol mindenki tanár, illetve pedagógus volt.”

Szécsi Tünde pályaválasztását alapvetően meghatározta a – már korábban említett – generációkon átívelő pedagógusmodell, továbbá az a tapasztalat, amit szülei és rokonai példája mutatott számára már gyermekkorától kezdve. Úgy véli, hogy a pedagógus szakma az egyik legértékesebb, hiszen *„... ez a hivatás megengedi azt, hogy hatással legyél mások életére és pozitívan tudd befolyásolni a gyerekeket. Ugyanakkor az a sok szeretet, amit kapsz – nemcsak abban az évben, amikor tanítasz, hanem évtizedekig – hatalmas ajándék.”*

Édesanyja munkája, amivel a gyerekekre gyakorolt kiemelkedő pedagógiai hatást, az egyik legnagyobb tanulság és példa számára: *„Az egyik legmegdöbbentőbb élményem az volt, mikor anyukám meghalt nyolcvanöt éves korában, és a temetésen több tanítványával találkoztam. Mivel ő 18 éves korától dolgozott, voltak olyan személyek, akiket már 60 évvel korábban tanított, és akik elmondták, hogy azért lettek olyan emberek, mert az én anyukám segített rajtuk. Például egy férfi felhívott egyszer telefonon, akit nem ismertem korábban, és elmondta, hogy ő rossz gyerek volt, a legtöbb tanár lemondott róla, de az anyukám mindig segítette. Ennek köszönhetően el tudott menni ipari iskolába szakmát tanulni, és jobb életet élni.”*

Tünde szerint a pedagógus által hozzáadott értékrend, amit az egyes diákok számára nyújthat, társadalmi szempontból is nagy jelentőséggel bír, de alapvetően az egyéni életben játszik kiemelkedő szerepet. *„A tanítás számomra egy kétirányú kapcsolat”* – vallja, hiszen *„a sok szeretetet, amit mi adunk a gyerekeknek, vissza is kapjuk”*.

Pályakezdés

„Ha belegondolok, akkor nem volt könnyű visszakerülni oda, ahová diákként jártam, de olyan kollégáim voltak, akik egyben a mentoraim is lettek, szeretettel fogadtak és segítettek (Nagy Józsefné, Balog Jánosné, Szántai Katalin).”

A magyar–orosz szakos diploma megszerzése után Tünde visszaköltözött Jászberénybe, férjhez ment, és a Lehel Vezér Gimnáziumban kezdett orosz nyelvet tanítani. Többek között részt vett a magyar–orosz két tannyelvű képzésben, ami változatos és gazdag lehető-

ségeket nyújtott munkájában, hozzájárult szakmai fejlődéséhez, mivel az akkor működő kétannyelvű iskolák tanárai számára számos továbbképzést, szakmai megbeszélést szerveztek.

1989-ben, a rendszerváltás után újra kellett gondolni a további lehetőségeket, ezért elvégezte a Debreceni Egyetem angol nyelv és irodalom szakát, miközben megszülettek gyermekei (Viktor és Veronika). Édesanyja és az orosz származású fizika szakos kolléganője sokat segített abban, hogy mind a tanulmányait, mind az anyai teendőket el tudja látni ebben az időszakban. *„Mivel a fiamra sokat vigyázott a kolléganőm, aki csak oroszul tudott, amikor Viktor 1 éves lett, ugyanannyit értett oroszul, mint magyarul. Ezek a barátságok is nagyon fontosak a számomra, így például amikor 2008-ban lehetőségem volt Moszkvában részt venni egy konferencián, a gyermekeimet is elvittem, és találkoztunk a kolléganőmmel, aki piciként vigyázott rájuk.”*

A pályája során meghatározó volt az is, hogy 1991-ben az Amerikai Békeszolgálat önkénteseit taníthatta magyar nyelvre Bartókiné Koczka Éva kolléganőjével, aki országismeretet oktatott. *„Ez olyan alkalom volt számomra, amikor modern módszertani felkészítésben vettem részt, és rengeteg olyan nyelvtanítási technikát tanultam, amit a mai napig használni tudok.”*

Időközben Tünde egyre inkább az angol nyelv tanításával szeretett volna foglalkozni, így amikor a Jászberényi Tanítóképző Főiskolán angol szakos tanársegédi állást hirdettek, ő is megpályázta és elnyerte. *„A munkahelyváltásban az is motivált, hogy egy főiskolán tanítva a következő generáció tanítóira lehetek hatással.”* Az idegen nyelvi tanszéken Szilágyiné Hodossy Zsuzsannával, Deme Máriával, Stefán Ildikóval és egy kanadai házaspárral dolgozott együtt. *„... olyan szerencsés voltam, hogy mindig olyan helyeken és olyan kollégákkal dolgoztam, akik azt keresték, hogy mit lehetne jobbra tenni, újítani. Itt kezdtem először kutatni, előadást tartani, tehát a főiskola sokban hozzájárult a későbbi kutatói munkámhoz.”*

Ebben az időszakban a Maci Alapítványi Óvoda és a Jászberényi Tanítóképző Főiskola már szakmai kapcsolatban állt a New York állambeli Buffalo Egyetemmel, melynek köszönhetően lehetőség nyílt a nemzetközi kapcsolatok építésére is. Amerikai oktatók és hallgatók látogattak Jászberénybe, dolgoztak az óvodában és részt vettek a főiskola életében, valamint jászberényi hallgatók és oktatók is kijuthattak Amerikába. Tünde számára azért volt jelentős ez a kapcsolat, mert ekkor ismerkedett meg James Hoot-tal, későbbi professzorával, aki 2000-ben tanárcsere keretében felajánlott számára egy ösztöndíj lehetőséget, miután felvételt nyert a Buffalo Egyetem doktori képzésére. *„A képzőben töltött három év új ajtókat is nyitott, amiért nagyon hálás vagyok. Taníthattam angolul, és számomra új tantárgyakat is (pl. drámapedagógiát). Természetesen nagy lehetőség volt, hogy a Buffalo Egyetem Kisgyermeknevelési Tanszékének gyakorló óvodájában kaptam egy ösztöndíjat az időre, míg a doktori tanulmányaimat folytattam.”*

Első évek az amerikai Buffalóban

„Minden nehézség ellenére a buffalo-i éveket az életem egyik legszebb időszakának tekintem.”

Tünde 2000-ben költözött ki férjével és két kisgyermekével (akik 6 és 8 évesek voltak ekkor) Buffalo-ba, ahol heti 20 órában dolgozott az egyetemi gyakorló óvodában, illetve végezte tanulmányait a doktori képzésen. A családban ekkor még ő tudott egyedül angó-

lul kommunikálni, de az amerikai életforma számára is ismeretlen volt. Ez az élethelyzet még inkább megerősítette abban, hogy „... amikor egy családért vagy felelős, akkor nem teheted meg azt, hogy nem veszed komolyan a feladataidat. Számomra az sosem volt opció, hogy amit elkezdtem, azt ne fejezzem be”. Nagyon sokat köszönhet professzorának, aki segített a letelepedésben éppúgy, mint a szakmai fejlődésben. „Megint elmondhatom, hogy egyedül mindez nem sikerült volna. Mindig kellene olyan emberek és közösség, akik segítenek abban, hogy majd el tudd érni a célod.” Azt is fontosnak tartja, hogy most egyetemi professzorként ő segíthet a diákjainak, ugyanúgy, miként annak idején Hoot professzor neki.

Az új környezetben történő tanulás és beilleszkedés folyamatát nagyban támogatta az akkor Buffalóban tanuló fiatal magyar közösség, akik hozzájuk hasonló situációban éltek, és közel azonos nehézségekkel küzdöttek. „Ezekben a családokban mi szülők egyetemen tanultunk, és szinte mindenkinek volt kisgyereke, így nagyon sok hasonló dologban kellett helyt állnunk, és bármikor fordulhattunk egymáshoz. Ez biztonságot adott.” A buffalói kapcsolatok szintén megmaradtak Tünde számára, és húsz év után is bármikor számíthatnak egymásra. „Ami még nagyon szép, hogy – bár legtöbbször 2003-ban elköltözött Buffalóból – a mai napig mi és a gyerekeink is kapcsolatban vagyunk a többi családdal.

Tünde családtagjainak sem volt egyszerű ez az időszak. „Ekkor végeztem a PhD-képzést, tanultam, dolgoztam az óvodában, a férjem viszont még nem tudott munkát vállalni, és a gyerekek is kicsik voltak. Buffalóban viszont nagyon kedvesen befogadtak bennünket. A tanárok például olyan jó érzékkel bántak a gyerekekkel, hogy mindig azt hangsúlyozták, amit a kisgyerekek magával hozott, és nem azt, amit még nem tudott. Ugyanakkor fontos elmondani, hogy volt egy nagyobb, erős magyar közösség is körülöttünk, magyar templommal és cserkészettel, ahová szintén eljártunk, mert fontos volt a magyar kultúra és nyelv megőrzése.

Tünde számára elsődleges volt, hogy a gyermekei a magyar nyelvet ne felejtsek el, így állandóan részt vettek a magyar foglalkozásokon, ünnepelték a magyar nemzeti ünnepeket, őrizték a hagyományokat. Mivel azt is szem előtt tartották, hogy a gyerekek a magyar iskolarendszerbe is bármikor visszakerülhessenek, így több éven keresztül év végén különbözeti vizsgát tettek a Gyakorló Iskolában. „Év közben én tanítottam írás-olvasást nekik, a férjem matematikát, anyukám a természetismeretet, de ezt egyre nehezebb volt tartani, ahogy 4., majd 5. osztályba léptek. Egy idő után rájöttünk, hogy ami számunkra természetes, az egy Amerikában élő gyermeknek teljesen más. Ha csak arra gondolunk, hogy az otthoni nyelvhasználatunktól mennyire eltér a tananyagban előforduló kontextus vagy éppen egy szépirodalmi mű nyelveze. Éppen ezért nagyon tudatosan figyeltem és építettem a baráti kapcsolatainkat itthon is, így nyaranta együtt mentünk nyaralni a barátokkal, vagy éppen Jászberényben bicikliztek, játszottak a gyerekek közösen. Mindez segítette őket a magyar nyelv megtartásában és fejlesztésében. Nem utolsósorban „... arra is gondoltunk fontos, hogy kétnyelvűek legyenek a gyerekeink.”

Jászberény és Magyarország természetesen továbbra is az életük része volt, tekintettel arra, hogy a rokonsággal történő kapcsolattartás nyelve a magyar nyelv maradt. Tünde számára kiemelt szempont volt tehát, hogy gyermekeivel Magyarországon töltsék az év egy részét, de emellett megismerjék nem csupán a magyar, hanem pl. az erdélyi, a szlovák történelmi múlttal rendelkező, magyar vonatkozású helyszíneket is. Lánya, Veronika nagyobb korában például a Csángó Fesztiválon is tolmácsolódott, így személyes élményekkel gazdagodott a népi kultúráról és hagyományokról. „Biztos vagyok benne, hogy így sokkal inkább megértette és megérezte, hogy mit jelent a magyar lélek, és mi a fontos a számunkra.”

Az élet ezt igazolta többek között azzal is, hogy gyermekei az amerikai alapképzés után mindketten hazai egyetemen végezték a mesterképzést (angol nyelven). *„Az gondolom, hogy ha ez a kötődés nincs meg, akkor nem is jöttek volna haza tanulni. Viszont 20 évesen ez már egyértelműen az ő egyéni döntésükön múltott.”*

Szakmai élete és eredményei nemzetközi és hazai viszonylatban

„Nagyon örültem, hogy ide kerülhettem tanítani (Florida Gulf Coast Egyetem – szerk.), mert a csaknem 5000 hallgatóval rendelkező egyetem akkor még csak hét éve indult, tehát még minden nagyon új és friss volt.”

Szécsi Tünde 2003-tól dolgozik a FGCU (Florida Gulf Coast University) Tanárképző Intézet Kisgyermekkorai Nevelési Tanszéken. *„Az elmúlt húsz évben rengeteget fejlődött az egyetem, ahol ma már 15 000 diák tanul. Ennek az – aránylag új – egyetemnek a legnagyobb értéke, hogy mindenre mindig nyitottak, tehát ha valakinek van egy ötlete, akkor azt kipróbálhatja.”*

Tünde elsősorban kutatómódszertannal, kisgyermekkorai neveléssel, nyelvelsajátítással és nyelvi fejlesztéssel, bevándorló gyerekek és családok integrációjával kapcsolatos kurzusokat tanít, prioritást a multikulturális neveléssel kapcsolatos órái képeznek.

Szakmai munkája tekintetében úgy véli, hogy tanításának első két félévében nagy változáson ment keresztül mind szemléleti, mind módszertani szempontból, mivel Amerikában szinte minden kurzus alapja a hallgatói aktivitás, kritikai gondolkodás és kreativitás. *„Az is nagyon új volt, hogy idegen nyelven tanítottam, nem ismertem alaposan sem az amerikai oktatási rendszert, sem a floridait, tehát sok mindent kellett megtanulnom.”* (Megjegyzés: minden amerikai államban eltérő az oktatási rendszer.) Tünde itt ismerkedett meg egy kolléganőjével, akivel a legjobb barátnők lettek, és azóta is együtt dolgoznak, kutatnak az egyetemen. *„Az élet sokszor jó lehetőséget hoz, mivel jön valaki, aki veled akar dolgozni és segíteni. Számomra az nagyon nagy dolog, amikor olyan emberekkel találkozok, akikkel azonos az érdeklődésünk és értékrendünk a munkához való viszonyban. A közösség, a többiekhez tartozás alapvető, hogy a tudományos és a szakmai fejlődésben haladni lehessen.”*

Szakmai fejlődésében meghatározó szerepet játszott több pedagógiai és nemzetközi szervezetben való munkája és vallja, hogy *„... a kooperáció, a kollaboráció nagyon sokat segít a tudományos életben, ezáltal sok kollégát megismertem például Oroszországból, Kinából, Finnországból, Ausztráliából, akikkel elkezdünk együtt gondolkodni, majd született egy kutatás, egy cikk később”*. Szintén értéknek és előnynek tekinti, hogy az egyetem nagyon támogató és nyitott, így például lehetőséget adnak alkotói szabadságra, ugyanakkor szigorúan értékeli az oktatói munkát, melyhez minden évben komoly tervezetet kell leadni, majd egy év végi értékelést a vállalt feladatok kapcsán. Ennek az értékelési rendszernek maximálisan megfelelt már pályája kezdetétől fogva, és tíz éven belül egyetemi tanári rangot kapott. *„Számomra pozitív az értékelési rendszer struktúrája és a szakmai feladatokkal szembeni elvárás is, nem kifejezetten azért, mert esetleg anyagilag honorálják, hanem mert azt érzi az ember, hogy a kemény és szorgalmas munka által eredményt ér el. Ugyanakkor mindig tartogat valamilyen érdekességet a korábbi vagy az új kutatási terület, amivel foglalkozhatok.”*

Kutatási témája, mely a külföldről Amerikába érkező családok, a bevándorló gyermekek tanulási folyamatát vizsgálja, saját élethelyzetéből is fakad. Egyik barátnőjével, a szintén jázsberényi származású Szilágyi Jankával, aki jelenleg az SUNY Brockporti Egyetem tanára, először szülőként, majd kutatóként kezdtek foglalkozni például azzal, hogy mennyire fontos a technológia alkalmazása a bevándorló családok nyelv- és kultúrafenntartó törekvéseiben. Az elmúlt tíz évben nagy volumenű kutatássá nőtte ki magát ez a téma, és számos publikációban, konferencia előadásban osztották meg kutatási eredményeiket, amely az amerikai–magyar közösségek nyelvmegőrzéséhez nagyban hozzájárul. Szintén Tünde érdeklődési és kutatási területét jelenti a gyermekek és az állatok kapcsolati tényezőinek – például az állatokkal szembeni biztonságos magatartás – vizsgálata, amelyet egy állatvédő szervezet által kidolgozott program kapcsán kezdett el kutatni.

Jelenleg azonban legdominánsabban a kutatásalapú kurzusok kidolgozásával foglalkozik, melyből egy programot is szeretnének indítani az egyetemen. Ennek lényege, hogy a hallgatók a tananyagot empirikus kutatások kidolgozásával és megvalósításával dolgozzák fel. (A kulturális sokszínűséggel kapcsolatos témát egy menekültekkel foglalkozó szervezettel való együttműködés és kutatás segítségével tárták fel a hallgatók. Ezáltal ismerték meg, hogy a menekült gyerekeknek – pl. Kubából, Haitiből érkezve – milyen nagy problémát jelent az angol nyelvi fejlődésükben a covid alatti időszak, amikor iskolába sem járhattak, és nem volt kapcsolatuk igazán a befogadó országgal.) Ezt a típusú módszertant az elmúlt időszakban a hallgatói kompetenciafejlődés kapcsán is fontosnak tartotta követni, és az aktuális publikációiban arról is olvashatunk, hogy a hallgatói attitűd és kompetencia terén (pl. kommunikációs készség, kritikai gondolkodás) milyen változás tapasztalható a kutatásalapú kurzusok elvégzése után.

„Természetesen nagyon büszke vagyok a magyar kapcsolataimra is” – vallja. Már 2002-ben szerepe volt abban, hogy a jázsberényi és amerikai hallgatók egymás levelezőtársai lehettek, és főként multikulturális témákban együtt dolgozhattak. Tünde részt vett annak a programnak a kidolgozásában is, melynek köszönhetően kétfévente érkeznek amerikai oktatók és hallgatók a Jázsberényi Campusra a mai napig. Az itt töltött két hét alatt megismerkednek a magyar oktatási rendszerrel, többek között angol nyelvi órákat tartanak a Szent István Sport Általános Iskolában és Gimnáziumban.

„A floridai egyetem számára elsődleges a nemzetköziesítés, ezért az egyetemünk támogatja a magyar egyetemekkel fenntartott kapcsolatokat. A Jázsberényi Campus mellett jól működő kapcsolatunk van a Soproni Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Karával és jelenleg a Pécsi Egyetem Pedagógiai tanszékeivel szeretnénk kialakítani újabb együttműködést a mester- és doktori képzésen részt vevő hallgatóink között.”

A magyar kapcsolatokon kívül Tünde együtt dolgozik kutatókkal finn, francia, olasz és spanyol egyetemekről. Számára kiemelten lényeges, hogy – mint professzor és kutató – aktív tagja legyen szakmai szervezeteknek. Jó néhány évig dolgozott az Association for Childhood Education szervezetben, ahol két évig elnöke volt Florida Állam tagszervezetének. Jelenleg is a legnagyobb kétnyelvű oktatást szolgáló szervezet – National Association of Bilingual Education – folyóiratának szerkesztőségi tagja. Továbbá fontosnak tartja az amerikai magyar szakmai szervezetekkel végzett munkáját is. „Tagja vagyok az American Hungarian Educators Association (AHEA) szervezetének, és vallom, hogy attól függetlenül, hogy nem ugyanabban az országban élünk, a magyar és amerikai pedagógusoknak és egyetemi oktatóknak sok és fontos mondanivalójuk van egymás számára, amiből mindannyian profitálunk.”

A hallgatókkal való kapcsolat során „arra vagyok a legbüszkébb, hogy már az első tanítási évemben létrehoztam egy diákcsoportot *Eagles Educate* néven, ahova a legmotiváltabb és leglelkesebb hallgatók jöttek és szerveztek programokat gyerekeknek. Ebben a csoportban elsősorban olyan gyerekek oktatásával és támogatásával foglalkoztunk, akik a családjukkal rendszeresen vándoroltak mezőgazdasági munkát végezve, ezért nagy segítséget igényeltek a folyamatos iskolaváltások miatt”. A hallgatók ezeket a tapasztalatokat tudományos konferencián is előadták, sőt az egyik alapító tag ma már ledoktorált és New York Államban tanít. Tünde küldetésének vallja, hogy a nehéz sorsú, bevándorló (pl. mexikói, guatemalai, haiti) hallgatókat segítse, mentorálja, tutorálja. „Számomra nagyon fontos az, hogy nekik sikerüljön elvégezni az egyetemet és tanárok legyenek, mert akkor mintát jelentenek a következő generációnak.” Két tanítványa is példázza a hallgatói sikereket, akiknek a szülei Mexikóból immigráltak az USA-ba, hiszen egy kétnyelvű konferencián tartott előadásukkal olyan érdeklődést keltettek a közönség soraiban, hogy egy gyermekkönyv írása kapcsán keresték meg őket. Ma ezek a hallgatók visszatértek tanítani abba a városba, ahol felnőttek, és saját példájukkal segítik a bevándorló gyerekeket, hogy elérhessék céljaikat.

Jövőbeli tervek Amerikában és Magyarországon

„Amerikában bármедdig taníthatasz, nincs felső korhatár, és (őszintén szólva) egyáltalán nem is érzem azt, hogy szeretnék nyugdíjba menni a közeljövőben.”

Szécsi Tünde oktatói munkássága mellett számos pályázat és ösztöndíj nyertese, szakmai eredményei nemzetközi és magyar tekintetben is széles körben elismertek. Tudományos előadásait az Amerikai Egyesült Államokon és Magyarországon kívül – többek között – Spanyolországban, Görögországban, Olaszországban, Dániában, Oroszországban is megismerehették a szakemberek.

Tervei között még számos új gondolat szerepel, ami a jövőbeli munkára vonatkozik. Egyik célja, hogy a kutatásalapú szemináriumokra – több kollégát bevonva – jóval több órában adnak lehetőséget, és a hallgatók egy kiegészítő képzés keretében erről tanúsítványt kaphatnak az egyetem elvégzésével. Ezt a javaslatot az egyetem dékánja is támogatja, és valószínűleg az idei tanév tavaszi félévben sikerül megvalósítani. „Ezenkívül még több nemzetközi kapcsolatot szeretnék kiépíteni, emiatt nemsokára Valenciába utazok. Mindemellett szeretném folytatni Szilágyi Jankával a magyar nyelv fenntartásával kapcsolatos kutatásunkat. Szóval az elkövetkezendő 5-8 évben még biztosan egyetemi tanárként dolgoznék.”

Tünde magánéletét két gyermeke tervei is befolyásolják, „mint egy jó tyúkanyó” szeretne közel lenni hozzájuk. Számára az, hogy családjával Floridába költözött, nem változtatta meg az életét teljes mértékben, hiszen „... ennél tökéletesebb életet nem tudnék elképzelni, hogy megtehetem azt, hogy 9-10 hónapot kint vagyok, majd 2-3 hónapig hazajövök, ahol találkozok a barátaimmal és élem a magyar életet, pl. biciklizünk a Zagya partján. Természetesen kint is vannak barátaim, de amikor az én koromban megy ki valaki külföldre, akkor a gyökerei itthon vannak. A mai napig magyar fejjel és aggyal gondolkodok, persze picit biztos másképp, mintha az elmúlt 20 évben itthon laktam volna.”

Buschman Éva

CSOKOLÁDÉMANUFAKTÚRA, OSZÉTEK, JÁSZOK

Interjú Turóczi Gábor cégvezetővel

Eljuttatta az Északi-sarkra egykori alma matere zászlaját, kutatott a Kaukázusban a jászok-ról, járt kereskedőként Oszétiában. Többször töltött kis időt Oroszországban, ahová 2013-ban letelepedett, csokoládé-manufaktúrával foglalkozik, amely a chocoMe nevet viseli, és 100%-ban magyar tulajdonban van. Egyebek mellett erről és jászági gyökereiről is mesélt Turóczi Gábor, aki Moszkva hangulatát is élénk varázsolja a vele készült interjúbán.

– Szeretném, ha mesélne a jász gyökerekről. Jánoshidai nagyszüleire hogyan emlékszik, illetve az a vidék hogyan él szívében, sokat járt ott?

– Jánoshidai (apai ági) nagyszüleimről viszonylag kevés emlékem van, lényegében „csak egy-egy bevillanó képkocka” van róluk, a házukról a Bercsényi úton, szomszédjaikról, háziállataikról. Olyan jellegű emlékek, amikor például nagypapám eteti a csirkéket, aztán megemeli a kalapját, és „borostás-szúrós pusztit ad nekem”, nagymamám meg olyat mond, hogy „rossz vagy, te gyerek, rossz”. Meglehetősen kevés időt töltöttem velük. Nagyon szerény életvitelre emlékszem velük kapcsolatban. Például nagypapám csakis azt a 4-5 ételt fogyasztotta, amit nagymamám elkészített neki, amit tudott. Elég nagy szegénységben élték.

– *A jánoshidai óvodás, általános iskolai évekből tudna felidézni egy-egy jelentős mozzanatot, amire máig szívesen gondol?*

– Jánoshidán nem jártam semmilyen oktatási intézménybe, de gyerekként „a búcsúban” többször megfordultam, amire az anyai nagypapám testvérénél, Marika néninél töltött időkből emlékszem. Lakhelyüket akkor úgy hívták, hogy a „Vörös hadsereg útja”. Itt gyűlt össze általában a család „a túlton” (így hívták azt hiszem a Zagyvának a falun túlra eső területét). Ez a ház ma is megvan, Marika néni gyermeke a tulajdonos. Marika nénit egyszer meginterjúvolták az 1980-es években az életéről, a századelőről, a II. világháborúról, a „vacokról”, a kisbírókról, a stelázsikról és számos egyéb érdekességről is. Az eredmény egy húszoldalas leirat lett, ami tudomásom szerint végül sehol nem jelent meg. Szeretném majd kicsit átdolgozni, a mai korral párhuzamba állítani, és valahol közreadni. Na, ott aztán lesz majd bőven érdekesség, elfeledett szó, és betekintés egy már nem létező világba!

– *Úgy tudom, utána Jászberényben folytatta általános iskolai tanulmányait.*

– Igen, a Gyakorló Általános Iskolába jártam négy évig, de akkor már egyszer megjártam a családdal Moszkvát.

– *A Lehel Vezér Gimnázium tanulója is volt, egy esztendőjt járt oda. Mit adott Önnek ez az egy év, és utána hol folytatta tanulmányait, hogyan került el a Jászszágból?*

– Igen, ez így van, egy évet jártam oda, és vélhetően hagyhattam is némi nyomot magamról (reményeim szerint pozitívat) a társakban, oktatókban – mivel még 30 év után is visszahívnak találkozókra. Remek kis közösség volt, máig tartjuk a kapcsolatot. Innen, 1992-ben ismét csak Moszkvába vezetett az út.

– *Hogyan került ki Moszkvába?*

– 1983–1988 között először, 1992–2000 között másodszor, illetve 2013-tól napjainkig itt élek életvitel-szerűen. Tehát az életem felét Moszkvában töltöttem.

– *Oszétiában is járt, kereskedőként, úgy tudom. Miket árult ott? Mit szeretett volna nekik eladni?*

– 2013 óta a magyar chocoMe csokoládémanufaktúra oroszországi cégvezetőjeként tevékenykedek, és igen, jártam Észak-Oszétiában, oda is vittünk csokoládét. Azonban a Kaukázus engem főleg nem az üzlet miatt érdekelt, hanem mert imádom ezt a régiót. Minden évben lejövök ide egyszer Moszkvából.

– *Úgy tudom, hogy Oszétia az ukrán–orosz konfliktus egyfajta előzménye. Oda az oroszok azért vonultak be és vannak máig ott, mert Grúzia nem adta meg a Dél-Oszétiában élő oszéteknek járó jogosultságokat. Van erről konkrét tapasztalata?*

Járt gyönyörű tájakon

– Én a Kaukázus orosz oldalán, illetve Grúziában is az itt és ott élő remek emberekre, gyönyörű tájakra, kiváló ételekre koncentrálok, és mindig kihagyom a politikát az útjaimból.

– *Hogyan képzeljük el a csokoládé-manufaktúrát? Kiknek gyártanak, hová szállítanak?*

– A chocoMe egy 2010-ben alakult, 100%-ban magyar tulajdonban lévő csokoládémanufaktúra, ahol francia csokoládé-alapanyagból készülnek a prémium minőségű termékek a világ legjobb hozzávalóival, és mindez gyönyörű csomagolásban. Vásárlóink főleg borboltok, virágüzletek, csokoládé- és kávéüzletek, repterek Duty free boltjai, amelyek nem élelmiszerként tekintenek a termékeinkre, hanem inkább mint drága ajándéokra.

– *Igazi jásznak vallja magát. Erről tett tanúbizonyságot, miszerint a Kaukázusban keresi az ide vonatkozó hagyományokat, értékeket. Milyen kutatásokat végez, végzett?*

Mi a fő terület, ami érdekli?

– Főleg „empirikusokat”, az összes tudomány összes elvét kihagyva! A viccet félretéve: imádom ezt a régiót, keresztbe-kasul körbeutaztam. A táj szépsége, az itt élő emberek kultúrája, a helyi gasztronómia vonz általában a legjobban.

– *Milyen tapasztalatokat szerzett kaukázusi kutatásai során a jászokról, a jász értékekről?*

– Úgy mondanám, hogy bárhol jártam a Kaukázusban, mindenhol „otthon éreztem magam”. Ami nagyon megragadt bennem, az a helyi nagymértékű vendégszeretet, segítségnyújtás, remek közösségi élet. El nem tudnám képzelni ugyanezt, mondjuk Nyugat-Európában.

– *Mesélne Borisz Alekszandrovics Kalojev jeles oszét néprajzkutatóval való barátságáról? Hol és hogyan ismerkedtek meg?*

– Moszkvában találkoztunk először a 90-es években, aztán többször is, remek barátságban volt a két család. Főleg a felesége, Galina Petrovna sok-sok észak-oszét kapros-túrós pirogjára emlékszem.

– *Ő inspirálta Önt a kutatásokra. Több könyvet írt a jászok és az oszétok–alánok rokonságáról. Miért érdekelte őt a jász kultúra ennyire, mit mesélt erről Önnek?*

– Hát ezt csakis ő tudná megválaszolni, de sajnos 2006-ban, 90 éves korában eltávozott közülünk. Azt nem titkolom, hogy inspirált abban, hogy Észak-Oszétiába eljussak. Nála gyönyörűbben senki nem tudta volna leírni eme táj szépségét.

– *Kalojev ismerte a Jász Múzeum egykori igazgatóját, Tóth Jánost is, hogyan került vele kapcsolatba?*

– Erre a kérdésre nem tudok sajnos válaszolni. Én még gyermek éveimből emlékszem „János bácsira”, akinek a lánya, Tóth Marianna (aki mellesleg történelmet tanított nekem a Lehel Vezér Gimnáziumban) ma is remek barátságot ápol Jászberényben élő édesanyámmal. Erről szerintem ő tudna többet mesélni.

– *Szeretném, ha mesélne az igazi „kuriózumnak” számító északi-sarki expedíciójáról, ahová egykori iskolájának, a gyakorlóiskolának a zászlaját is eljuttatta!*

– Ez 2006-ban történt. Volt egy őrült ötletem, eljutni egyszer a „Föld csúcsára, az Északi-sarkra”, mint régen az „igazi felfedezők”. Ez sikerült is – bár nem volt egy egyszerű kaland. Harmadik magyarként vagyok „elkönyvelve”, aki járt az Északi-sarkon, de ennél sokkal fontosabb, hogy az expedícióba valóban sikerült bevonni egykori alma materemet, ahová műholdas telefonon jelentkeztem be a „sarkról”. Az expedíció után tartottunk egy nagyszabású élménybeszámolót a diákoknak, és igen, az iskola zászlaja is járt az Északi-sarkon! Nagyon nem mindennapi dolog!

– *Szaktervezésének témája Városimázs-fejlesztés Jászberény példáján volt, miről szólt a dolgozat?*

– A Moszkvai Nemzetközi Kapcsolatok Állami Egyetemén védtem meg diplomamunkámat. Utólag kijelenthetem, hogy egy kis pénzt szerettem volna keresni vele, ami sikerült is: a helyi önkormányzat megvásárolta a dolgozatot. Ebből következtek arra, hogy jól sikerülhetett! A célom az volt egyébként, hogy bemutassam szülővárosomat, tágabb értelemben pedig az, hogyan lehet még vonzóbbá tenni a helyieknek, az idejövőknek és a befektetni vágyóknak.

Az utazás, más kultúrák, tapasztalatok szerzése fontos szerepet töltenek be az életében

– *Szeretném, ha beszélne Moszkváról, ahol ma is él! Keveset hallunk itthon róla.*

– Három teljesen eltérő korszakban éltem-élek Moszkvában, és mindig más arcát mutatta a város. Régen a kommunizmus alatt szinte semmi nem volt a boltokban, a 90-es években betört ide a piacgazdaság, ma pedig már egy tizenötmilliós világváros, egy kozmopolita-felhőkarcolós-különvilág. Nem tudnám összehasonlítani ma egy magyar várossal sem, de igazából szinte semmivel sem. Itt ma a pénz az úr, az üzlet, a város sosem áll le, mindenki hajtja a pénzt. Persze nyilvánvalóan rengeteg szépség és kulturális látnivaló is rejtezik itt: tudomásom szerint a médiában a világ látnivalói közt a Vörös-tér például előkelőbb helyen szerepel, mint a Louvre.

– *Miként él és dolgozik ott mostanában egy magyar kereskedő?*

– Kilenc éve vagyok kint a chocoMe-vel, mintegy 300 boltban elérhetőek a vállalat termékei. Nem volt egyszerű a termékbevezetés, mint ahogy semmi sem az Oroszországban, de ha egyszer ráérez az ember a helyi kulturális és gazdasági szokásokra, akkor érhet el sikereket. Éves szinten mintegy 80 000-100 000 darab terméket adunk el itt.

– *Beszélne a családjáról, ők hogyan élnek, mit csinálnak?*

– Mint már említettem, édesanyám ma is Jászberényben él, két gyermekem pedig a Balatonnál. Sajnos lassan ők is megszokják, hogy a Viber lett a legfőbb kommunikációs csatorna közöttünk, de azért igyekszem olyan gyakran hazautazni hozzájuk, amilyen gyakran csak lehet.

Kárpáti Márta

KÉTSZER IS VISSZA AKARTUNK JÖNNI

Interjú Bagi Zsolt kutató orvossal

Bagi Zsolt kutatóorvos professzor ma már Amerikában, jelenleg Augustában él, de gyökerei Jászberényhez kötik. Induljon is innen a beszélgetés, Jászberényből, az alma matertől.

– Nem titok, hogy mi nem egy évfolyamon ugyan, de egy időben voltunk a Lehel Vezér Gimnázium diákjai, ahol azt hiszem mindannyian kiváló alapokat kaptunk. Ki volt az a pedagógus, aki a természettudományok felé terelt annak idején, akitől megkaptad azt a tudásbázist, amire később ezt a fényes karriert sikerült ráépíteni?

– Csörgő Terézia kémia–biológia szakos tanárnő volt az a meghatározó személyiség, aki tulajdonképpen elindított a pályán. Zárójelben jegyzem meg, hogy eredetileg inkább a kémia, a gyógyszerkutatás érdekelt. Végül is valamilyen formában gyógyszerkutató lettem, de nem abban a formában, ahogy az emberek fejében él ez a szakma, hanem orvosi megközelítésből. A tanulmányaim, majd a munkám során számomra gyorsan kiderült, hogy az orvostudományi kutatás visz legközelebb a gyógyszerfejlesztési sikerekhez.

– Végül is a Lehelből melyik egyetemre vitt az utad?

– A SOTE-n végeztem, orvosként. Itt a hatodik év határozta meg a pályám fő irányvonalát. Valahogy én mindig a kutató laborban éreztem otthon magam, leginkább ott töltöttem a délutánjaimat a szigorló éves kórházi munkát követően. Emellett nagyon érdekelt az

orvoslás, mint gyógyítás is, leginkább a szív problémáiban szerettem elmerülni. Végül is az orvosi diploma után jelentkeztem és sikeresen elvégeztem a PhD iskolát.

– *Úgy tudom hamarosan New Yorkban találtad meg azt a bázist, amely lehetőséget adott a fejlődésre.*

– Amikor Magyarországon megszereztem a PhD fokozatomat, már elég sok tudományos publikációt prezentáltam, és így valamilyen szinten ismertek, elismertek. A mentorem segítségével meghívást kaptam egy Amerikában élő magyar származású élettani kutatóközpont vezetőjétől, Kély Gábortól, aki éppen olyan körökben mozgott, ahol az engem érdeklő kutatásokat neves, akár Nobel-díjas professzorok végezték.

– *Akkoriban mi volt a kutatási témád?*

– Tulajdonképpen ma is ez a témám – a kis érrendszeri kutatások. Kaley Gábor mellett a szív érrendszerével, kiemelten a szív hajszálereinek problémáival, illetve azzal a betegséggel foglalkozom, ahol nagyon károsodnak a kis erek – a cukorbetegséggel. Itt egyébként egy tanársegédi állást is több éven keresztül megkaptam.

– *Hogyan kapcsolódik ez a tevékenység a gyógyszerkutatáshoz?*

– Amikor a szív hajszálereinek a cukorbetegség okozta károsodását próbáljuk megérteni, akkor lényegében olyan sejt és molekuláris mechanizmusokat vizsgálunk és tárunk fel, ami segít új típusú gyógyszerek kidolgozásában. Ezt kutatási nyelven target keresésnek nevezzük. Amennyiben sikeres a targetkutatás, akkor erre a gyógyszercég ki tud fejleszteni molekulákat. Összefoglalva, megkeresem azt, hogy mi romlik el a szív hajszálereiben, és erre építve lehet majd gyógyszereket kifejleszteni.

– *Végül is sikerült rátalálni a kis erekben kialakuló problémák okaira?*

– Kutatásaink során találtunk számos fontos eltérést a szív-kiserek működésében. A legnagyobb eredménynek személy szerint azt tartom, hogy sikerült kimutatni egy olyan sejtes útvonalat, amely a cukorbetegség korai stádiumában a kis hajszálerek tágulékonyosságát biztosítja. Abban az esetben, ha valaki gyulladás- és fájdalomcsökkentő szereket túlzott mértékben szed, akkor ezt a bizonyos korai kompenzációs mechanizmust megszünteti. Ennek a gyógyszernek a mellékhatását írtuk le az elsők között. Tehát felismertük, hogy azoknál a cukorbetegknél, akik gyulladáscsökkentővel is élnek, nagyon hamar kialakulhat szívkárosodás, szívinfarktus akár a nagy erekben is.

– *Ez egy jelentős felfedezés?*

– Igen. A gyógyszercég, amely gyártotta ezeket a szereket, ki is vonta a forgalomból.

– *Valószínűsítem, ebből adódott a következő feladat, amely megoldást jelenthet a kivont gyógyszer helyettesítésére.*

– Próbáltunk olyan útvonalakat találni, amelyek aktiválásával ezeket a kis ereket meg lehet gyógyítani. Itt merült fel először a szabadgyökök károsító szerepe az érműködésben. Ennek a kóros elváltozásnak, és az ezt semlegesítő, úgynevezett antioxidáns használatnak irányába folytattuk kutatómunkánk nagy részét, amely tulajdonképpen azóta is tart.

– *Mi a konklúziója az ezen irányú kutatásoknak?*

– A fent említett szabadgyökök a vérereket bélelő sejtréteget, az endotelt károsítják. – Az endotel gyulladásos, szabadgyökök okozta kóros elváltozására egyébként meg is született egy új kifejezés; endotelitis. – Régóta ismert volt, hogy a véráramlás fokozásával, ami például a testmozgás és a fizikai aktivitás során következik be, pozitív érrendszeri hatásokat lehet elérni, amit többek között a szabadgyökök semlegesítésének tulajdonítottak. Kutatásaink eredményei azt mutatják, hogy az antioxidánsok használata, de még inkább a fizikai aktivitás jelentősen csökkenti a kísér-betegségek okozta szívkárosodást.

– *Miután megtörténik egy ilyen szintű felfedezés, mi a további lépcső a munkafolyamatban?*

– Összefoglalva és leegyszerűsítve: leírjuk a felfedezést, majd kitalálunk rá bizonyos gátlószereket, és a tudományos publikációkban leközöljük az eredményeket. Végül is a mi teljesítményünket így mérjük.

– *Hogy jutnak el ezek a tudományos eredmények a betegekhez?*

– A betegek valahogy meglepő módon mindig nagyon gyorsan tudomást szereznek az újdonságokról, sokszor hamarabb, mint az orvosok. Olvassák a szaklapokat, illetve a szaklapok cikkeit gyakran átveszik más médiumok, és érthetőbb formában elviszik az emberek felé. Egyszer csak csörög a telefonod, felhív a beteg, és elmondja, hogy neki is ez a betegsége, szeretné megkapni a gyógyszert.

– *Mit tud a kutatóorvos erre felelni?*

– Először is nagy büszkeséggel tölt el, hiszen ez egy kézzelfogható pozitív visszacsatolás. Másrészt azt kell mondanom, sajnos éveket kell várnia arra, hogy a klinikai kutatások lefuttatását követően a gyógyszercélg forgalomba helyezze a tablettát.

– *A betegség leírása már meg van, de a gyógyszerre még várni kell. Mit tehet ebben az időszakban a beteg? Mivel lehet megnyugtatni, biztatni?*

– Mindenképpen javasolom neki a testmozgást. Tudjuk, hogy az időskor, a cukorbetegség, az elhízás és a szívbetegség felerősítik egymást, növekszik a kockázat. Egy felügyelet alatt végzett testmozgással azonban mindezt ellensúlyozni lehet.

– *Minderre mit válaszol a beteg? Hajlandóak felkelni a fotelból?*

– Legtöbbjük azt válaszolja, hogy igen, tudják, érzik, hogy jól tenne a mozgás. Amikor viszont az utcán sétálok, különösen Amerikában, látom, hogy rengeteg az elhízott ember. Sajnos ez a tendencia nálunk is egyre szembetűnőbb. Meg is született rá az orvosi szakki-fejezés – az elhízás epidémiája.

– *A kifejezés kísértetiesen hasonlít a pandémiára. Járványszerűen elhízik az emberiség?*

– Úgy tűnik, igen. Egyébként pont a koronavírus-járvány mutatta meg, hogy az elhízott betegekben sokkal súlyosabb károsodásokat okozott a vírus. Egyik kutatásunk konkrétan leírta, hogy a koronavírus receptora fokozottan termelődik az elhízott betegekben.

– *A tevékenységed az Államokban rendkívül elismert. Mi az a plusz, ami ennyire ismertté, elismertté tesz a szakmai körökben?*

– Mindenekelőtt az, hogy mi a kutatásokat elsősorban embereken végezzük. Ennek során műtéti anyagokon, – a betegekből nyert kis véresek és szövetek – mikroszkópos eljárással végezzük. Ilyen módszerekkel és formában csupán két-három laborban dolgoznak az Egyesült Államokban. Amennyiben mások is szeretnék beállítani ezeket a kutatásos módszereket, gyakran előfordul, hogy engem hívnak a klinikákra megtanítani az eljárás lényegét.

– *A külhonban végzett kutatásaid sikerekről árulkodnak. Amikor annak idején elfogadtad a megbízatást, úgy tervezted, hogy Amerikában maradsz?*

– Kétszer is vissza akartunk jönni Magyarországra. Első alkalommal kaptam egy lehetőséget a Debreceni Szívgyógyászati Klinikán. Hazajöttem, felépítettem egy laboratóriumot. Nagyon jól éreztük magunkat, ekkor születtek a gyermekeink is. Mi voltunk azok a furcsa magyarok, akik hazajöttek, hogy családot alapítsanak. Mégis a teljes boldogságnak ellentmondott, hogy nem láttam azt a karrierútvonalat, ami teljessé tehetné volna a pályámat. Úgy éreztem, tízszer annyit dolgozom mint más, tízszer annyit publikálok, de az elismerés valahogy nem volt mindezzel egyensúlyban. Tulajdonképpen a fiatalságomra hivatkozva utasított el az Akadémia annak idején. Hiába van meg az összes feltétel, itthon illik negyven felett lenni ahhoz, hogy elismerjenek. Ebben a kicsit csalódással terhes időszakban Amerikában elnyertem egy pályázatot. Úgy döntöttünk, visszaköltözünk New Yorkba.

– *Közben ismét jött egy költözés...*

– Igen. Oxfordból hívtak, hogy szeretnék, ha a fent említett különleges, emberi szöveteken végzett kutatási módszert beállítanám az egyetemen. Visszautasíthatatlan lehetőség volt. Visszajöttünk Európába, amit imádunk minden szempontból. Oxford egyébként a legszébb város, ahol valaha laktam. Páratlan kulturális élmény olyan évszázados falak között dolgozni, ahol előttem diákként Indira Ghandi vagy Margaret Tacher tanult.

Egy-egy vacsora úgy zajlott, ahogy a Harry Potter filmekből lehet ismerős, egészen varázslatos a közeg, a magasan képezett kollégák, a szertartásosság...

– *Három év után visszaköltöztetek a tengeren túlra. Mi motiválta ezt az újabb váltást?*

– Azt tudni kell, hogy az ilyen nagy hírű, elismert egyetemeken, mint Oxford, óriási harc van a helyekért. Én voltam az egyetlen, aki fiatal, aktív családi életet éltem. Nagyon nehéz döntés volt elhagyni Oxfordot, de éreztük, hogy szinte lehetetlen összeegyeztetni az ott folyó munkát a családi léttel. Így – amikor egy nyertes pályázat révén meghívást kaptam Amerikába – újra a költözés mellett döntöttünk.

– *Pontosan hová, melyik állam melyik intézményébe kaptál megbízatást?*

– Georgia-ba, ahol az állami orvosi egyetem kutatólaboratóriumát vezetem immár tíz éve. Egyelőre nagyon jól érezzük magunkat itt, de ki tudja, mit hoz a jövő. Mindig megtalálnak a lehetőségek... Mindig szerettem utazni, új dolgokat megismerni, teljesíteni a kihívásokat, átélni a kalandokat.

– *Ezek szerint könnyen sikerült beilleszkedned bárhová. Jellemzően hogyan fogadtak, mennyire fogadtak el, mint távolról érkezett kollégát?*

– Szerencsére nagyon hamar be tudok illeszkedni a munkahelyi csapatba, könnyen elfogadtak bárhol. Senki nem gondolná, de elsősorban a sport, ezen belül is a foci, ami segít kiépíteni a kapcsolatokat. Én már Jászberényben is fociztam, mai napig is játszom, illetve rendszeresen futok. A testmozgás kikapcsol, ugyanakkor feltölt energiával. Amikor elme-
gyek futni, előfordul, hogy fejben megszületik egy-egy új projekt. A foci pedig összehoz emberekkel. A déliek egyébként is sokkal befogadóbbak, nyitottabbak, mint az északiak. Itt gyakran megszólítanak az utcán, megkérdezik honnan jöttem, és máris kialakul egy beszélgetés.

– *Mi a struktúrája az egészségügyi képzésnek, kutatásnak Georgia államban?*

– Ez egy közel tízmilliós állam, nem túl gazdag, kevesebb a munkalehetőség is, mint északon. Az orvoslásban van potenciál, hiszen beteg mindig lesz, az egészségügyre, gyógyszeriparra szükség van. Mi vagyunk az egyetlen állami egyetem Georgiában. Fontos célunk, hogy kiképezzük Georgia orvosait, illetve kutatóorvosait. A hazai viszonyokkal összehasonlíthatatlan, hogy mennyi pénzt adnak kutatásra, ami itt egy üzleti modell. Beadsz egy pályázatot, amelyre nagyságrendekkel nagyobb összeget kapsz, mint Európában bárhol. (Csak a tisztánlátás kedvéért: 45 milliárd dollár éves költségvetéssel működik a nemzeti egészségügyi intézet.) Tehát, megkapod a pályázati összeget négy-öt évre, ami millió dolláros nagyságrendű, majd ebből a pénzből te magad finanszírozod a fizetésed egy részét és fenntartod a labort. Ahhoz, hogy mindez működhessen, az kell, hogy két-három évente beadj egy pályázatot. Ebből mondjuk a hetedik, nyolcadik változatot fogadják el egy olyan versenyben, ahol Nobel-díjasok is ringbe szállnak. Akkor jó egy pályázat, ha

a három „P” – person, project, place, (vagyis a kutató, a projekt és a kutatási helyszín) – megfelel a bírálóbizottságnak. Nem véletlen, hogy csak a legkitartóbbak, legkreatívabbak tudnak fennmaradni. Tízből mondjuk egy.

– *Nagyon hamar, nagyon magasra jutottál a szakmai ranglétrán. Mi a következő lépcsőfok? Melyek a közeli s távolabbi célok?*

– Elsődleges célom, hogy olyan embereket neveljek ki, akik ezen a pályán maradnak. Benne vagyok a posztgraduális és orvos PhD képzésben, igazgató vagyok az egyik kurzusban, a felvételi bizottságoknak is tagja vagyok. Szeretnék egy iskolát teremteni, ahol én nevelek ki kutatással foglalkozó orvosokat. Úgy néz ki, hogy jó irányban haladok. Mindezt bizonyítja, hogy volt egy magyar fiú, Fehér Attila, akinek a PhD-ját és postgraduális képzését irányítottam, és most a világ egyik legjobb egyetemén, a Yale-n kardiológus. A másik tanítványom pedig egy kínai lány, aki a PhD után a New York-i Columbia Egyetemre nyert felvételt, és ott az akadémiai pályára került.

– *Kutatási téren melyek a személyes terveid a jövő tekintetében?*

– Obama idején egy nagy programot indított el az Egyesült Államok a demencia és azon belül az Alzheimer kutatására. Amerikában egyébként külön intézet létezik az öregedéskutatásra, hiszen egyre nagyobb kihívást jelent az idősödő társadalom. Tehát, visszatérve a kutatási témához: felfedeztük, hogy a szív kis hajszálereiben kialakuló kóros sejtműködések és útvonalak hasonlóan működnek az agy fehérállományának hajszálereiben mutatkozó problémákhoz, amelyek összefüggést mutatnak az Alzheimer betegség kialakulásához. Erre a felfedezésre dolgoztunk ki egy projektet, amely megtetszett a bírálóbizottságnak. Most ebben dolgozunk. A kutatás érdekessége, hogy hálózati formában három különböző állam laborja működik közre, dolgozik össze a projektben. A mi laborunk kuriózuma, hogy „nagyon friss”, valódi emberi szöveteken tudjuk tanulmányozni az agy érhálózatát. Végso célunk, hogy már nagyon korai stádiumban kimutathassuk az Alzheimer jeleit, és ezek a betegek minél hamarabb kezelést kaphassanak.

– *Ezek szerint a kardiológia mellett az agyi funkciók kutatásában is otthonosan mozogsz. Kutatóként is érvényes az az állítás, hogy érdemes több lábon állni?*

– Igen, mindenképp. Számomra azonban az a legfontosabb, hogy új dolgokat ismerjek meg. Egy-egy új téma kutatásával rengeteget tanulok. Persze ehhez nagyon sokat kell olvasni.

– *Jut idő olvasásra?*

– Kell, hogy jusson. Egyébként azt senki nem mondta nekem, amikor erre a pályára léptem, hogy írnom kell. Ahhoz, hogy írni jól tudjál, elengedhetetlen az olvasás. Én most tulajdonképpen újságíró vagyok. Eredményeket publikálok, ami egy folyamatos küzdelem, hasonlóan a pályázatíráshoz. A kutatók munkáját az alapján mérik, hogy mennyit és milyen rangú újságokban publikálnak.

– *Lehetséges, hogy ennek a heroikus munkának egyszer egy Nobel-díj lesz a jutalma?*

– Ez egy jó kérdés. Én most azt mondom, hogy nem, de aki erre válaszolni tud, az nem mond igazat. Rengeteg mindennek kell összeállni egy Nobel-díjhoz. Lehet, hogy majd húsz év múlva azt mondják, hogy a mi kutatásaink vezettek az Alzheimer gyógyszer kifejlesztéséhez. Ezt nem lehet előre látni. Ahogyan Karikó Katalin is rendkívül közel állt hozzá egy húszéves kutatás végén, de a bizottság azt mondta, hogy nem, ez még korai. Persze mindig reménykedem, nem kifejezetten a Nobel-díjban, de egyéb elismerések mindig nagyon nagy büszkeséggel töltenek el. Azokat a díjakat, amelyeket már megkaptam, és amelyekre még számíthatok, olyanok adják, akik ismernek, akik valóban elismerik a tevékenységemet, a felfedezéseimet, az eredményeket. A szakma mindenképpen elismer, levelező partnerségben vagyok a legnevesebb kollégákkal szerte a világban, sokukkal baráti a viszony. Ez is egyfajta elismerés, ami számomra nagyon fontos. Majd meglátjuk, hogy mit hoz a jövő, még fiatal vagyok.

Részletek Bagi Zsolt szakmai életrajzából

Az Amerikai Egyesült Államok Georgiai Állami Orvostudományi Egyetem professzora, Augusta, GA. Zsolt 2000-ben doktorált, 2004-ben PhD fokozatot a Semmelweis Orvostudományi Egyetem Orvostudományi Karán szerzett. 2002-ben csatlakozott Gabor Kaley professzorhoz a New York Medical College Élettani Tanszékén posztdoktori tanulmányaihoz New York államban. 2004 és 2007 között a Debreceni egyetem Kardiológiai Intézetének egyetemi tanársegéde, majd adjunktusa volt és elnyerte a Magyar Tudományos Akadémia Bolyai János Kutatási ösztöndíját. 2007-ben meghívást kapott és visszatért New York-ba, ahol adjunktusi pozíciót töltött be és létrehozta amerikai kutatólaboratóriumát. Zsolt 2010-ben Oxfordban folytatta tudományos munkásságát, miután az angliai Szívgyógyászati Alapítvány Kiválóságai Kutatási Centrum ösztöndíjasaként csatlakozott az Oxfordi Egyetem Gyógyszertani tanszékéhez, majd később az Oxfordi Egyetem Somerville Kollégiumának tudományos főmunkatársa lett. Jelenleg, mint egyetemi professzor egy kutatólaboratóriumot vezet az amerikai Georgiai Állami Orvostudományi Egyetem Élettani Tanszékén.

Elismerések, díjak és kitüntetések:

2008 : Bristol-Myers Squibb Young Investigator Award az Amerikai Fiziológiai Társaságtól

2007: Az American Heart Association ATVB érdemdíja

2004: Van Leeuwenhoek Utazási Díj az Európai Mikrokeringési Társaságtól

2004: Az Amerikai Mikrokeringési Társaság Zweifach Diák-díja

2003: Caroline tim Sugden/Frances A. Hellenbrandt-díj, Amerikai Fiziológiai Társaság

Kárpáti Márta

ÉRTEM EGY RENDŐRTISZT JÖTT

Szegedi Szilveszter Kubában

„A legjobb zöldség a disznóhús, a legszebb falu Havanna.” A furcsa közmondás Kubából származik, melynek értelmezését az olvasókra bízom. A megoldókulcsot Szegedi Szilveszter, a szigetországban bő egy évet eltöltő kertészmérnök adja a kezünkbe, bízva abban, hogy az interjú során ez az ellentmondásokban bővelkedő távoli ország legalább gondolatban kicsit közelebb kerül hozzánk.

A hatvanas években a szocialista életformát magukénak valló baráti országok igyekeztek egymást támogatni a társadalmi és gazdasági fejlődés útján. Mindezek érdekében előfordult, hogy tudást exportáltak a szocialista blokk közeli és távoli régióiba, hogy az elvtársak az országaikban már bevált tapasztalatokat, jó gyakorlatokat továbbadhassák külföldi kollégáiknak. Egy ilyen

tudásmegosztó utazás keretében töltött a karibi ország „vendégszeretetében” több mint egy évet Szegedi Szilveszter jászberényi kertészmérnök.

– Pontosan mikor, milyen csapattal került sor a nagy utazásra?

– 1967. április elején közel száz, egészen pontosan 96 mezőgazdasági szakember – állatorvos, agrármérnök, kertészmérnök, mezőgazdasági gépészmérnök – kelt útra, hogy eleget tegyen a rendszer ezen irányú elvárásainak. Már maga a repülőút is nagyon kalandos volt. A Földművelésügyi Minisztériumból érkezett tájékoztató levél kézhezvételét követően a parancs szerint találkoztunk egy budai hotelben, majd onnan közösen távozva először vonattal Prágába mentünk. A cseheknél repülőre ültünk, és Írországon keresztül belügyminisztériumi és pártközponti kísérettel egy hóvihár közepén Kanadában landoltunk. Az amerikai beutazáshoz oltási könyv felmutatása kellett, amit én és néhány társam sikeresen a repülőgépben felejtettünk. Szigorú belügyi kísérről a disszidálástól rettegve szó szerint a nyakunknál fogva vezetett minket vissza a gépre az oltási könyveinkért. Az már csak hab a tortán, hogy Kanadából Havannáig egy csörgő-csattogó „kávédarálón” repültünk.

– Mi alapján történt a szakemberek kiválasztása? Tisztában voltak vele, mire vállalkoznak?

– Tulajdonképpen nem tudtuk, mi a tervük velünk. Megmondom őszintén, én nagyon meglepődtem, hogy bekerültem a kiválasztott kollégák közé, hiszen én magam sosem voltam

párttag, KISZ-tag, de még úttörő sem, ráadásul az apám kuláklistán volt. Feltétel volt az agráriumhoz közel álló diploma, a harminc év alatti életkor, és nem lehettünk házasságban. Mint később fény derült rá, mindennek megvolt a jelentősége.

Tehát, összehívtak bennünket egy gyorsforgalmi spanyol nyelvtanfolyamra a gödöllői agráregyetemre, ahol kiderült, hogy szaktanácsadói minőségben teszünk eleget Castro meghívásának. A földművelésügyi minisztériumi dolgozó elárulta: 650 ezer ember áll sorba, hogy felkerülhessen a heti egyszer forduló kubai repülőgépre, majd onnan az Egyesült Államokba.

– Az előzmények után térjünk vissza magához az utazáshoz. Mi történt, miután szerencsésen földet ért az a bizonyos „kávédaráló”?

– Havanna egyetlen külföldieknek – köztük egykori amerikai maffiózók, szovjet katonai tanácsadók – fenntartott szállására, a Hotel Nacionalba vittek bennünket, ahonnan ötfős csoportokban hívtak jelenésre a követség épületébe. Itt követségi fogadáson, filmvetítésen vehettünk részt, majd néhány nap elteltével megkaptuk a kiküldetés helyszínéről szolgáló település nevét. Nekem, mivel a beosztás időpontját sikeresen átaludtam, egy isten háta mögötti 1200 lelkes falu, Manacas rabgazdasága jutott. Abban az időben még a térképre sem volt felrajzolva, bár állítólag ez volt Castro szüleinek egykori birtoka.

– Mi volt a magyar mérnök feladata ezen a történelmi helyszínen?

– Megpróbáltam mezőgazdasági tanácsokat adni, de mint utóbb kiderült, ez nem is volt olyan egyszerű feladat. Mint ahogy a diktatúrákban lenni szokott, a vezér mindent jobban tud bárki másnál, mindent a kezében akar tartani. Castro is érteni vélte a mezőgazdasághoz, így árnyékolót tervezett a birtok egy hektárnyi területére. Én hiába mondtam, hogy ilyen klímán minden növény pillanatok alatt felnyúlik, semmi értelme, leintettek, hiszen a vezér jobban tudja, mit kell tenni! Tudva igazamat mérgemben földhöz csaptam a hónom alól a spanyol–magyar szótárt. Persze meg is kaptam érte a fejmosást.

– Megúsztá ennyivel?

– Igen, azt az esetet meg, de egy másik miatt majdnem hazazavartak. A nagykövet figyelmeztetett bennünket már az elején, hogy megfigyelőket állítanak ránk. Én hittem is, meg nem is, de inkább nem. Gondoltam, két szocialista, baráti ország polgárai ugyan minek jelentenének egymásról?! Munkatársam, Elia Róza – nekem Rozi – valóban megfigyelőként volt mellettem. Provokatív kérdéseket tett fel Magyarországról, én pedig rajzzal illusztrálva elmagyaráztam, hogy a szovjetek miként csipegették meg hazám területét. Na, nem kellett sokáig várni. Rövidesen kiforgatták a szemetes kukát a bizonyító erejű rajzért, értem pedig egy magas rangú rendőrtiszt jött. Felszólított, hogy szedjem a cuccomat és üljek be mellé a terepjáróba. Én csak az utat figyeltem, és azon morfondíroztam, ha jobbra fordulunk, az aszfalt a nemzetközi reptérre visz, ha balra, akkor ki tudja hová. Végül is balra mentünk, és egy másik telephelyet kaptam Santa Clara megyében egy megbízható kommunista párttag felügyelete alatt.

– *Milyen termények voltak ezen a birtokon, és egyáltalán hogy zajlik Közép-Amerikában a mezőgazdasági termelés?*

– Abban az időben karácsony előtt jártunk. Újévre kellett betakarítani a paprikát, paradicsomot, a salátát már éppen szedték. Érdekeség, hogy mindent palántáztak, így sokkal kevesebb növényvédő vegyszert kellett felhasználni. Ebben az évszakban, szeptember vége felé Kubában nappal 40 fok körül jár a hőmérő higanyszála, és estére sem megy nagyon 30-35 fok alá. Májusban kezdődik a csapadékos időszak, addigra learatják a cukornádat, betakarítanak mindent, amit öntözéses viszonyok között termesztettek, majd rögtön vetnek, ültetnek. Rizst például kétszer is arathatnak, május után már öntözni sem kell a földeket. Csapadékos évszakban, amikor feltűnik a tenger felett egy gomolyfelhő, garantált, hogy fél órán belül 20-30 milliméter eső leesik. Szerintem május és november között biztos, hogy lehullik legalább kétezer milliméternyi csapadék. Ez a nedves, párás, ugyanakkor meleg klíma rendkívül kedvez a növényeknek. A kukorica négyszer-ötször is megterem egy év alatt.

– *Ha mezőgazdasági ismereteknek híján is van az átlagolvasó, irodalmi emlékekből tudjuk, hogy a terület fő növénye a cukornád. Hogy boldogult a magyar szakember a cukornáddal, – illetve visszautalva a történelmi-irodalmi ismeretekre – a rabszolgák utódai és az őslakosok mennyire lelkes munkások ezeken az ültetvényeken?*

– Mi Magyarországon nem tanultunk ilyesmit, de Kubában van egy mondás, miszerint a cukornádhoz mindenki ért. Nem is kell hozzá különösebben nagy tudomány, csupán logika. Ekékkel másfél-két méteres távolságokra barázdát húznak, majd ezekbe a mélyedésekbe mintegy méteres cukornád szárazakat kell belefektetni, majd betakarni földdel. A májusi eső hatására minden levéltőnél kihajt a nád, aztán már csak kapálni kell. A negyedik évben ad teljes termést a cukornád, akkor lehet aratni, egy évben egyszer, a száraz időszakban. Összehasonlítva: a jó termő magyar cukorrépa egy hektáron ad négy tonna termést, a cukornád húsz-huszonöt tonnát ad egy hektáron. Egy doboz gyufa annyiba került, mint egy libra (közel fél kiló) cukor.

Ilyen magas termésátlag mellett a munkamorál viszont fordítottan arányos volt. A munkások keze folyton mozgott, de valahogy az istennek sem haladtak. Kétszer-háromszor lassúbbak egy átlag európai munkásnál. A volt rabszolgák mentalitása munka szempontjából ma is fellelhető. Amihez nem fűlt a foguk, egyszerűen azt mondták, lehetetlen. Sokszor én magam ütem be a traktorba és mutattam meg nekik, hogyan, mit kellene csinálni. A munkaidőt teljesen szabadon értelmezték, volt, hogy meg sem jelentek. Az iskola ugyanilyen intenzitással működött. A nyolcórás kezdés ellenére kilenckor még senki sem volt az intézményekben, a délután postamesteri feladatokat ellátó tanító sem.

Hozzá kell tenni, ősrégi mezőgazdasági gépekkel próbáltak boldogulni. A nyugati gépeket, a méregdrága JohnDeer-okat, amelyek a kapitalizmus jelképei voltak, szó szerint elföldelték, és várták a szocialista gépcsodákat, amelyek rövid időn belül szétrohadtak abban a klímában. A parasztok saját földjeiken volt, hogy faekével szántottak.

– *Hogyan fogadták a magyarokat Kubában? Egyáltalán el tudtak helyezni bennünket a térképen?*

– Ismertem olyan öregembert, akinek az apja még rabszolga volt. Ő kérdezte tőlem: „Te, Silverio, meg van még nektek az a jó sörötök Magyarországon, a Prága nevezetű?” Nem győzött csodálkozni, hogy már felbomlott az Osztrák–Magyar Monarchia, és a prágai sör immár nem hazánk terméke. Másik alkalommal egy távoli helységben, 2000 méteres hegyek között megrendezett kertészeti konferencia utáni fogadáson szólalt meg egy fekete hölgy, aki egy híres magyar operettet kívánt hallani a delegációtól. Az ötvenhatos forradalom nyomán egyébként a magyarokat hősöknek tartották.

– *A kötelező, protokolláris fogadások és megjelenések mellett jutott alkalom a valódi szórakozásra, a helyiekkel való kötetlen ismerkedésre, esetleg barátkozásra?*

– A karibi emberek rendkívül barátságosak. Szegények, de imádnak mulatozni, énekelni, táncolni. Sosem felejttem el, hogy első szálláshelyünkön, a Hotel National parkjában táborozott egy légvédelmi katonai egység éles fegyverzettel. Szabadidejükben kiültek a hotel előtti pálmák árnyékába és zenéltek, aki pedig arra tévedt, táncra perdült. Egy kubai házastársával ott élő győri asszony meghívott a karneválra is, ami napokig tartó táncmulatságot, vigadozást jelent a száraz évszak végén.

Másik történet, amikor elvittek minket hajókirándulásra. Szerencsét hoztunk a kapitányra, mert hatalmas kardhalat fogott. Magyarok lévén, mi sokan még azelőtt sohasem láthattuk a tengert, első alkalommal megmártózni óriási élmény volt. Az más kérdés, hogy a partról eltűnt néhány ruhadarabunk, mire kijöttünk a vízből... Megnéztük Hemingway villáját is, ahol figyelmeztettek, hogy lehetőleg ne kövessük az előttünk ott járt szovjet elvtársak példáját, akik elemeltek néhány evőeszközt legutóbbi látogatásukkor. A küldöttség tagjai egy Varadero-ban tett kirándulás alkalmával még Koncz Zsuzsával is találkoztak, aki a táncdalfesztivál miatt utazott oda. Havannában a szocialista jólétet prezentálni próbáló hatalmas fagylaltozó palotában is jártunk, ahol igen finom fagyit kóstolhattunk. Természetesen a szivarozás sem maradhatott ki a szórakozások sorából.

Ezenkívül számos szép lány, elvált asszony is megkönyékezett. Lehet, nem csupán a barátság motiválta őket, inkább a házasság révén könnyen megszerezhető magyar állampolgárság.

– *Maradt fenn tartós kapcsolat ezekből az időkből? Levélváltás, látogatás?*

– A Neptali nevű szép ismerősöm később járt Magyarországon. Sajnos a találkozóra invitáló levelét akkor kaptam meg, amikor már visszaérkezett Kubába.

– *Feltételezem, hogy a mindennapi kommunikáció megkívánta a nyelv elsajátítását. Milyen szinten sikerült megtanulni spanyolul és mennyire volt nehéz boldogulni a nyelvvél?*

– Mondanom sem kell, hogy a kéthetes felkészítő nyelvtanfolyam szinte semmit sem ért. Az anyanyelvi környezetben azonban hamar rám ragadt a nyelv, hiszen tolmácsunk nem volt. Mondhatni könnyű dolgom volt, mert az egyetemen latinul tanultunk minden szakmai kifejezést, illetve ministráltam is éveken keresztül, így sok szó már ismerősen csengett. Mára már jórészt megkopott a tudásom, de akkor elég jól elboldogultam.

– *Nem ejtettünk még szót a gasztronómiáról? Hogy ízlett a karibi konyha?*

– Nagyon szegényes és ízetlen volt az étkezés vidéken. Kuba akkoriban – és sajnos még mindig – szegény ország. Azt mondták, ha van bab és rizs, nem éhezünk. Hús nagyon ritkán került az asztalra, általában csirkemáj formájában. Mi hét és fél dollárt/pesot költhettünk étkezésre naponta, ami az ottani viszonyok között nem volt rossz. Megkóstoltam a tintahalat, de volt az étlapon békacomb is. Követségi ellátmányból vehettünk hazai élelmiszert, akár szalámit is, de hűtőszekrény híján nagyon hamar megpenészedett, a konzerv pedig felpukkadt.

– *Trópusi országokban a klíma, a szokatlan ételek, baktériumok miatt szinte kihagyhatatlan a gyomorfertőzés. Sikerült beszerezni valami hasonlót?*

– Természetesen én sem maradhattam ki a gyengélkedők sorából. Néhány kötelező oltást ugyan kaptunk, de mégis megbetegedtem, amin végül csak gyógyszerek segítettek. Amikor elvittek a patikába, elkezdem olvasgatni a dobozokon feltüntetett latin feliratokat. Mondtam is fennhangon, kamilla, gyűszűvirág stb hatóanyagait. A gyógyszerész nem győzött csodálkozni, honnan ilyen nagy gyógynövényszakértők a magyarok? Akkor elárultam, hogy kertészmérnökként ismerem ezeket a növényeket, melyeket itthon is használunk. Végül szerencsésen kikúráltak a betegségből, amelyet nem a kubai ételek, hanem valószínűleg a Szovjetunióból importált konzerv okozott.

– *Letelt a szerződés szerinti egy év. A hazautazás körül minden gördülékenyen lezajlott?*

– Korántsem. Pont zűrzavaros időszakban tartózkodtunk Kubában. Ekkoriban próbálta meg Raul Castro puccsal átvenni a hatalmat bátyjától, amiről velünk már csak itthon, a minisztériumban közöltek információt. Később vált világossá számomra, ha ez sikerül neki, mi, egyedülálló fiatal párton kívüli, egyedülálló fiatal magyarok könnyen beáldozhatók lettünk volna, nem kellett volna kimenekíteni bennünket az országból.

A hazautazásunkat pedig éppen a *prágai tavasz* nehezítette meg. Hetek óta vártam, hogy bekerülhessek abba a kis csoportba, melyet végre hazahoznak. Mi ott nem tudtuk, hogy közben mi történik Európában, hiszen Kubába csak az a hír juthat el, amelyet a vezetők akarnak. Váratlanul jött az értesítés, hogy pakoljak, irány Havanna. Több napig várakoztam, mire felszállhattam a kanadai, ír és végül ismét a prágai járatra. Csehszlovákiában tudtuk meg aztán, hogy mi történt. A vámosság könyörtelen szigora, a határ menti vegzálások világossá tették, hogy nagy a feszültség.

– *Azóta eltelt több mint ötven év. Az elmúlt fél évszázad folyamán visszatért valaha Kubába?*

– Sok évvel ezelőtt volt egy találkozó azok részére, akik abban az időben kiküldetésben voltak Kubában. Az egyik társunk felajánlotta, hogy leszervez egy nagyon kedvezményes áru turistautat, aki akar, írjon neki. Senki sem jelentkezett. Mi pontosan tudjuk, mi van a turistáknak kirakatba tett látnivalók mögött. Valószínű Kubában ötven év alatt sem változott sok minden.

László Kinga

HÁROM HÓNAPIG ÚGY ÉLTEM, MINT EGY KIRÁLY

Beszélgetés Jámbor János villanyszerelővel

– Bár Ön nem a Jászságban született, mégis szoros szálak fűzik kicsi falunkhoz, Jászfelsőszentgyörgyhez. Mesélne erről, hogyan is került kapcsolatba a Jászsággal?

– A húgommal Budán születtünk, ott is laktunk egészen 1974-ig, majd ekkor házasságot kötött, és férjével lekötözött ide. Nagyon sokszor látogattam meg őket, sok időt töltöttem itt, szerettem a faluba járni, mindig volt egy különleges hangulata a nagyvároshoz képest. Akkor még nem tudtam elképzelni, hogy itt lakjak, de voltak olyan dolgok, amik nekem tetszettek. Például ilyen volt, amikor a faluban hajtották az utcákon az állatokat. Mindig csodálkozva néztem, hogy mennyivel másabb életet élnek az itteni emberek.

Sidney, ahol mindig boldognak éreztem magam.

– Több végzettséget is szerzett élete során, és több munkahelyen is dolgozott Magyarországon. Meg volt elégedve ezekkel a lehetőségekkel, vagy mindig is többre vágyott?

– Először villanyszerelő szakmát tanultam Újpesten, a Kilián György Iskolában, az érettségit esti tagozaton végeztem Csepelen. Azután megszereztem az autóvillamossági szerelő szakmai képesítést is. Adódott ugyanis egy olyan esély számomra, hogy ha autóműhelyben fogok dolgozni, akkor megkapom ezt a végzettséget. Éltem a lehetőséggel, szerettem kipróbálni magam többféle területen.

Dolgoztam villanyszerelőként is cégeknél, ez a szakma édesapám vonala volt, ő a kézi szerszámgyárban dolgozott. A két nagybátyám nagyon híres szerszámkészítő volt, díjakat

is nyertek, így volt példa előttem. Ez nekem is megtetszett, így először kézi szerszámkészítőnek tanultam. A műhelyben töltött első napon rögtön egy darab vasat adtak a kezembe, és azt kérték, hogy csináljak ebből kalapácsot: itt van a reszelő, meg itt van a vas. Elkezdtem, de akkor már tudtam, hogy az órákon keresztül történő vasak reszelgetése nem nekem való. Majd apukámnak mondtam, hogy inkább átmennék villanyszerelőnek. Igaz, ott is ugyanez volt a gyakorlaton, de aztán megbarátkoztam a szakmával.

Többnyire sofőrként dolgoztam, jobban szerettem már akkor is a szabad életet. Valamennyi kategóriára megszereztem a vezetői engedélyt, kamionon és a BKV-nál is voltam alkalmazásban.

Makacs természetű ember lévén nem igazán szerettem, ha nekem parancsolgatnak. A katonaságnál pl. egyszer engedtek el tévedésből a két év alatt, egyébként mindig büntetve voltam valamiért.

– Ez közrejátszott abban, hogy inkább külföldön próbál meg új életet kezdeni?

– Amikor 1974-ben másodszor nősültem, a szakszervezet intézte, hogy a fiatal házaspár elmelessenek a vállalati üdülőbe nászútra. Ezt fél évvel előtte kellett jelezni, ezért időben bementem a titkárságra és megtettem. Azt mondták rendben van minden, menjek vissza, ha aktuális lesz. Az esküvőt követően mentem be újra, ahol közölték velem, hogy tévesen írtak valamit az időponttal kapcsolatban, így nem vehetünk részt az üdülésen. Nagyon mérges lettem, szétéptem a szakszervezeti könyvet és a KISZ-igazolványt. Jól meg is tapostam mindkettőt, majd mondtam nekik, hogy hozzám innentől kezdve ne szóljanak. Ezzel kezdődött az egész disszidálási dolog.

Ezt követően nem találtam a helyem Magyarországon. Beiratkoztam német nyelvtanfolyamra, 1978-ban el is végeztem két szemesztert. Időközben a feleségemmel sem voltunk túl jó kapcsolatban, és 1979-ben úgy döntöttünk, hogy befejezzük. Ezután felültem a repülőre, és Frankfurtban szálltam le 1979. július 13-án, pénteken. Azóta a 13-as a szerencseszámom.

– Mi történt, hogy viszonylag hamar elhagyta Németországot?

– A két szemeszter nagyon jó alapot biztosított a nyelvtudáshoz, nem tudtak „eladni”, minimális szinten tárgyalóképes voltam a munkahelyeken. Nem akartam elmenni Németországból, de a maradáshoz kétféle lehetőség adódott. Azokban az években még menekültnek számítottunk. A németeknél a „Duldung” okirat egy ideiglenes engedélyt volt, amivel dolgozhattam, de nem maradhattam végleg. A másik verzió a politikai menekült kategória volt, amely állandó tartózkodásra jogosított. Ez utóbbi ügyében Frankfurtba kellett menni az amerikai követségre, ahol kihallgattak bennünket. Voltam katona 2 évig Tatán, ezért tankokkal kapcsolatos információkat kérdeztek tőlem. Nekem ez egyáltalán nem tetszett, mert soha nem akartam sem a hadseregről, sem pedig Magyarországról rosszat mondani. Nem válaszoltam, így természetesen nem kaptam meg az igényelt okiratot. Ezután a Caritas szervezet segítette országot keresni. Amerika befogadott volna, de soha nem szerettem őket, oda nem mentem. Kanadában viszont szívesen letelepedtem volna, de ott nem fogadtak be. A következő esélyem Dél-Afrikában kínálkozott, ahol akkor még erős fajgyűlölet érvé-

nyesült, én abból nem kértem, nem voltam rasszista. Ausztrália is hajlandóságot mutatott befogadásomra, végül azt választottam. Kicsit féltem, mert az angol szókincsem csupán 5-10 szóra korlátozódott. 1981. október 28-án érkeztem meg a távoli földrészre, és ezzel számomra Európa le is zárult.

– *Milyen érzéssel töltötte el, hogy megérkezett egy teljesen ismeretlen országba?*

– Furcsa, hosszú út volt. A megérkezésünk után több magyarral is megismerkedtünk. A kezdeti időszak nem volt könnyű, mindenki meglepődött és ijedt volt. 3 hónapig egy hostelben kaptunk szállást és ételt. A társaság 85%-a ázsiai illetőségű volt, főleg vietnámiak, ezért mindennap rizst ettünk rizzsel, amit hamar meguntunk. Így hárman összefogtunk, és a kapott segélyből – két hétre 84 dollár – bérelni tudtunk egy 3 szobás házat 90 dollárért. Szűkösen, de megéltünk, főztünk, pecázni jártunk. Valójában ott sem voltunk sokáig, mert az épület Sydney külterületén volt, munkát viszont inkább a bentebbi területeken lehetett találni. Emlékszem, először egy Karcsi nevű srác költözött be, utána mi, Bélával közösen béreltünk egy lakást. Ekkor voltam 30 éves.

– *Akkor, gondolom, itt talált munkát is.*

– Igen, mert volt ott sok magyar, aki hozzánk hasonló egyénekre várt. Tudták, hogy nem beszélünk angolul, alaposan kihasználták, szinte a semmiért foglalkoztattak bennünket. Persze nem mindenki, de a döntő többség igen.

Időközben a nyelvi nehézségek kiküszöbölésére adódott egy sansz, be lehetett iratkozni a Kaltex House-ba. Ez egy iskola volt, ahol a menekültek 10 hétig ingyen vehettek részt a nyelvi tanfolyamon. Egyedül én mentem el, mert mindenképpen meg akartam tanulni angolul.

– *Ez hatalmas lehetőség volt, nem is gondolná az ember, hogy már abban az időben is ennyire fontos volt az ausztráloknak a külföldi emberek megsegítése.*

– Persze. Ezért el is végeztem a 10 hetes kurzust, nagyon komolyan vettem. Nem mentem a haverokkal sehova. Ez egy „full time” képzés volt, vagyis egész napos. 8 órát az iskolában töltöttünk, hazamenetel után pedig átírtam az ottani füzeteket (mert ugye sietően csúnyán ír az ember). A tanulásnak köszönhetően végre megértettem, hogy mi áll egy hivatalos levélben, mit írtak az újságok, illetve mit mondott a tévé. Érdekességgéppen megjegyezném, hogy voltak, akik még 20 év után is hozzám fordultak, és kérték leveleik lefordítását.

Megismerkedtem egy jugoszláv–magyar festővel, Vilivel, aki nagyon jó srác volt. Alkalmazott engem, bár mondtam neki, hogy én nem tudok festeni, nem vagyok festő. Azt mondta: „Nem baj, majd megtanulod”. Másfél évig dolgozgattam nála, jól is fizetett. Persze ott a *dolgozást* komolyan vették, nem úgy, mint Magyarországon, ahol egy dolgozik, a többi pedig nézi.

– *Tehát ott mindenki komolyan veszi a munkát és tisztelettel áll hozzá.*

– Ott sem kellett kimerülésig dolgozni, reggel 7-től 15 óráig tartott a munkaidő. Reggel kaptunk egy kis időt, mikor szendvicset ettünk, délből 30 percet ebédelni, és ennyi. Mindenhol vannak zsiványok és rendes emberek is, de ott ez ritkább. Vilinél hamar beletanultam a festészetbe, mert fogékony voltam rá, érdekelt a dolog. Egész jól ment. Többet is kerestem, bonyolultabb munkákat is rám lehetett bízni. Aztán arra gondolkodtam, hogy saját vállalkozásban, maszekként kétszer, akár háromszor is nagyobb jövedelmem lehetne. Tanácsot kértem Vilitől, hogyan fogjak hozzá, hogyan tudom ezt megcsinálni. Ő egy szervehez, valamilyen „Home office”-hoz irányított (már pontosan nem emlékszem, mi volt a neve). Ott egy igazolást kellett felmutatni arról, hogy 3 éve ebben a szakmában dolgozom, és szeretnék szakmunkásvizsgát tenni. Első lépésként ledolgoztam a 3 évet, aztán sikeresen levizsgáztam, és a továbbiakban maszekként tevékenykedtem.

Az önállósodással teljesült a vágyam: nem volt főnököm, nem parancsolt senki, én intéztem a saját dolgaimat úgy, ahogy jónak láttam. Így dolgoztam egészen 2007-ig, amíg haza nem jöttem.

Egy, a 80-as években történt eseményt még mindenképpen el kell mesélnem. Az Ausztráliában töltött évek alatt rengeteg emberrel találkoztam, kötöttem ismeretséget. Közülük az egyik Lightning Rich-ben dolgozott, ahol fekete opált bányásztak. Gondoltam, én is megpróbálom, miért ne. Felmentem a hegyre, szövetkeztem egy román–magyar sráccal, Danival, és elkezdtünk bányászni. Valami kicsit mindig találtunk, de egyszer 30 000 dollár értékű opálra bukkantunk. Akkor – igen fiatal lévén – azt gondoltam, hogy itt az ideje egy kicsit ÉLNI! Elutaztam Brisbane-be, ami kb. 800 km-re volt tőlünk, és kaszinóztam. Nem akarom különösebben részletezni, de 3 hónapig úgy éltem, mint egy király, a pénzem is addig tartott.

– *És milyen jól döntött akkor, hogy ezt az összeget magára fordítja, és megtapasztalja, milyen úgy élni, hogy van pénze az embernek!*

– Megtapasztaltam, és egyáltalán nem bánom. Soha nem is bántam meg, mert ez óriási élmény volt. Feledhetetlen, tetszett nagyon. Abban az időben mi még merészebbek voltunk. Nézzük akár a disszidálást, vagy akár a kaszinót is!

– *Ezek után mégis jött egy gondolat, és úgy döntött, hogy hazaköltözik Magyarországra.*

– Igen, de közben még rengeteg minden történt. Volt egy feleségem, egy angol nő, aki 14 évvel volt idősebb nálam, Pam-nek hívták. 4 szobás házat béreltünk Gosfordban, ami Sydneytől északra található, nagyjából 70 km-re. Ez egy közepes nagyságú városka. Én már akkor nagyon szerettem horgászni, vettem egy hajót, azzal jártam a vizeket, néha a feleségem is elkísért. Majdnem minden hétvégén pecázás volt. Sajnos Pam nagyon beteg lett, 14 év házasság után 2004-ben meghalt, éppen Valentin napon. Azóta nem ünneplem ezt a napot.

A húgom házassága révén már a hetvenes évektől Jászfelsőszentgyörgyön lakott. A férjével két gyermeket neveltek, de nem volt jó a kapcsolatuk. Én a feleségem halála után még három évig Ausztráliában maradtam. Ott ért Jutka testvérem ajánlata. Elmondta, hogy van

egy lehetősége kilépni a házasságából, de ehhez az én segítségem is kell. Ez a ház – ahol most éppen beszélgetünk – eladó volt, és szeretné, ha közösen megvennénk. Elgondolkoztam az ajánlatán: igazából én Ausztráliában már mindent láttam, mindent csináltam. Vadásztam krokodilra, bivalyra, vaddisznóra. Érdekes életet éltem ott, mégis úgy döntöttem, hogy változtatok. Hazajöttem és felújítottam a házat. Nem hívtunk mestert, minden munkát magam végeztem.

– Gratulálok! Nagyon szép, barátságos ház lett!

– Ezt az asztalt – ami itt van előttünk – készítettem először Ausztráliában. Onnan hoztam. Ez olyan kemény fából van, hogy nem lehet szöget verni bele. Az sem mellékes, hogy ez az asztal nagyon sok mindent látott! A ház megvételkor igen rossz állapotban volt. Hozzá is kellett építeni, mert önmagában szűkös lett volna kettőnknek. Fürdőszobája egyáltalán nem volt, így azt is teljesen a nulláról kellett felhúzni. Kicseréltem a nyílászárókat, a tetőt felújítottam, tulajdonképpen minden a két kezem munkája, amit itt láthatunk. Hátul a kertet is rendbe tettük, ott most jelenleg zöldségeket és gyümölcsöket termesztünk, és vannak csirkéink is. Ez a pihenőhely – ahol most ülünk – készült el legutoljára, de itt szeretek lenni a legjobban. Mindent beletettem, ami számomra fontos volt.

– Akkor tulajdonképpen 2007 óta itt lakik a faluban?

– Két évre még visszamentem, 2014-től 2016-ig, hogy a nyugdíjamat elintézzem. Az itthoni helyzetem akkorra meglehetősen rosszra fordult. Nem volt munkám, bevételem, a pénzem elfogyott, mert a felújításra rengeteget költöttem. Viszont volt egy nagyon jó barátom, István, (ő 2022-ben, ebben az évben jött haza), akit felhívtam, és kértem, hogy küldjön egy repülőjegyet, szeretnék visszamenni dolgozni. Két héten belül megkaptam a jegyet, amit aztán persze vissza is fizettem neki. Vele kezdtem el újra dolgozni, ő is festő volt. 2016-ban, 65 évesen lettem nyugdíjas, azután végleg hazajöttem.

Itt a faluban is dolgoztam festőként, több intézmény megbízott ezzel a munkával. Ez a folyamat a Toásó családnak köszönhetően alakult ki. Szemben lakunk egymással, szomszédok vagyunk. Amikor készen lettem a házunk festésével, akkor Marika azt kérdezte, hogy megnézhetik-e. Én persze igent mondtam. Az eredményt látva „el voltak ájulva”, mert természetesen szépen megcsináltam, nagyon tetszett nekik. Az önkormányzatnál a Marika férje, Jani megemlítette, hogy ismer egy festőt, aki Ausztráliából jött haza, őt meg lehetne bízni az intézmények kifestésével. Ez 2014 előtt volt, azóta festettem az óvodában, az iskolában, az önkormányzatnál is. Meg voltak elégedve a munkámmal, nagyon figyeltem a precíz kivitelezésre, és mindig összetakarítottam magam után. Ezen sokan csodálkoztak is. Példaként említem, hogy először az intézmény konyháját festettem. Marika, az akkori főnök megkérdezte, hogy kb. mikor leszek készen. Mondtam neki, hogy majd felhívom, ha végeztem. Hívásomat követően megjelent az egész brigád takarítani, de nem volt a földön egy csöpp festék sem. Ezen teljesen megdöbbenek, nem voltak ilyenekhez hozzászokva. Örülök, hogy itt is megmutathattam, milyen munkát végezek.

– *Azóta itthon lakik Jászfelsőszentgyörgyön. Ez egy nagyon szép élettörténet. Hogyan vélekedik immár rengeteg élménnyel és tapasztalattal a háta mögött a jelenlegi nyugodt, falusi életéről és az itt lakó emberekről?*

– A falusi életet mindig jobban szerettem a városi életnél, de bizonyos körülmények miatt soha nem kerültem olyan szituációba, hogy falun lakjak. Nekem már akkor nagyon tetszett a hely, amikor a húgomhoz jártam látogatóba. Főleg az öreg bácsik és nénik, akikkel elbeszélgettem, a tehenek a legelőn – ez számomra örök emlék. Most van jó néhány barátom, például Csontos Zoli. A Tóásó családdal, a hátsó szomszéddal, valamint Turjányi Sándorral is jó viszonyban vagyunk. Nagyon kedvelem az itteni embereket.

– *Pár mondatban mesélne arról, hogy alakult ki Önök közt a baráti kapcsolat Turjányi Sándorral?*

– A munkával kezdődött, dolgoztam nála, festettem, villanyt szereltem. Aztán összeültünk egy kicsit beszélgetni, majd egyre sűrűbbek lettek ezek a társalgások. Én egészen jól rátapintottam arra a szemléletre, ahogyan ő látja a világot. Mindent a matematikára vezet vissza, és ez érdekes és egyben elgondolkodtató is. Más perspektívából közelíti meg a dolgokat, ami nekem igazán tetszik.

– *Örülünk, hogy megszerette Jászfelsőszentgyörgyöt, hogy számos baráti kapcsolatot sikerült kialakítania az itt élőkkel.*

– Szeretek itt lakni, meg vagyok elégedve mindennel, jól érzem magam a faluban. Örülök, hogy elmesélhettem életem eddigi történéseit. Tartottam már iskolákban is előadásokat Ausztráliáról. Mindig szívesen fogok visszagondolni ezekre az évekre. Egy hobbi van, a horgászat. Kiskörére, a Tisza-tóra járok halat fogni, számomra ez jelenti a legjobb kapcsolódást.

Pethő László

KIRÁLYOK, HERCEGEK, EMÍREK

Interjú Sárközy János fül-orr-gégész szakorvossal

– Kérem, beszélj a családról, a felmenőidről!

– Dédnagyapám, Sárközy János 800 hold föld felett rendelkezett. Neki négy gyereke volt, akikre 200-200 hold földet hagyott. Közülük mégis a legidősebb, László járt a legjobban, mert az ő örökségében 30 hold szőlő is volt. Az ott termett bort két helyen tárolták. A Szent Imre herceg út 7. alatti ház pincéjében 7 db 50 hektoliteres hordónak volt helye. Ezek mindegyikén akkora nyílás volt, hogy azon egy felnőtt ember bejuthatott a hordó belsejébe, és így meg tudta tisztítani a hordót a borkőtől.

Nagyapám, Sárközy Imre kor szerint a második a négy testvér közül. Ő az örökségében szőlőbirtokot nem kapott. A Jászberény, Ady Endre út 18. alatti házát édesapám, Sárközy Imre örökölte, ahol én és hét testvérem születünk.

Nagyapám másik örököse Sárközy Margit volt, aki Dósa Pál felesége lett.

Nagyapám öccse volt Sárközy Béla, aki a kissé távolabb levő polgárházat birtokolta, ugyancsak a Szent Imre herceg úton. Húguk, Bartalné Sárközy Mária volt, aki 16 gyereket szült, közülük csupán 8 élte meg a felnőttkort.

Édesapám, Sárközy Imre 100 hold földet örökölt és az Ady Endre út 18. alatti házát. Édesapám Mosonmagyaróváron mezőgazdasági akadémiát végzett, és gazdálkodóként az ötvenes évek elején „kuláknak” minősült. Ebben az időben még szovjet katonatiszteteket is beszállásoltak a házukba, természetesen minden fizetség nélkül!

Családunk elszegényedése miatt a tehetősebb rokonok segítettek, és így kerültem gimnáziumi éveimre Sárközy Ferenc szülész-nőgyógyász főorvoshoz a Szent Imre herceg út 7. alatti házba, ahol az érettségi vizsgáimig éltem.

Húgom, Sárközy Éva külföldre távozása után az akkori városvezetés a Sárközy Ferenc házat elkobozta, és Váleni Béla gyermekorvosnak adta el! A legnagyobb szegény, hogy Sárközy Ferenc szülész-nőgyógyász főorvosnak – akinek a keze alatt a város legtöbb gyermeke született – ma sincs emléktáblája Jászberényben.

Jóval később, 1969-ben vette meg tőlünk az Ady Endre úti házunkat meglehetősen romos állapotban a Kossuth Tsz.

– *Mikor születted, hogyan telt a gyermekkorod? Hol jártál iskolába, hogyan kerültél az egyetemre?*

– 1940. október 26-án születtem. Az általános iskola 8 osztályát 1947-től 1955-ig a Központi Általános Iskolában végeztem. Utána a Lehel Vezér Gimnáziumba jártam 1959-ig, és abban az évben érettségiztem.

Büszke vagyok arra, hogy a gimnáziumot jeles felmenőnk, Dósa Pál jászkerületi kapitány alapította még 1767-ben Jászapátin. Apám nővérét, Dósáné Sárközy Margitnak hívták, aki a Költő utca 5. alatti – ma is lakott – polgárházban élt.

Az 1959-ben letett érettségi után nem vettek fel egyetemre, így ipari tanuló lettem, és 1961-ben finommechanikai szakmunkás képesítést szereztem. Utána kerültem a Semmelweis Orvostudományi Egyetemre, ahol 1967-ben diplomáztam. A legtöbb időmet a tanulás foglalta le, de mellette rendszeresen sportoltam. A buda-

A borkeni kórházban sebészeti műtét közben

pesti Vasas második leggyorsabb atlétája voltam 100 és 200 méteren, és az utolsó három egyetemi évemben „Jó tanuló, jó sportoló ösztöndíjat” is kaptam. Diplomám megszerzése után az Egyetem II. sz. Sebészeti Klinikájára kerültem tanársegédnek, ahol 1970-ig dolgoztam. Mivel származásom miatt nem sok lehetőséget láttam a további előrehaladásra a klinikán, így 1970 októberében elhagytam Magyarországot, Nyugat-Németországba emigráltam.

– *Miért mentél el Magyarországról?*

– Azt hiszem, hogy aki hazánk akkori politikai helyzetét ismeri, annak nem kell magyarázkodnom.

– *Könnyen beilleszkedtél, vagy azért akadt néhány gondod?*

– Nem voltak kezdeti nehézségeim, mert 3 héttel megérkezésem után egy olyan 280 ágyas kis kórházba kerültem, ahol azonnal szükség volt egy jól képzett, németül is tudó asszisztens orvosra. A sebészeti osztály főorvosa maga is a háború előtti Németország keleti területéről menekült, és így szinte második apámmá vált. Ő hívta fel a figyelmem arra, hogy ha be szeretném fejezni szakorvosi továbbképzésemet, akkor el kell hagynom az osztályát. Olyan kórházat kellett választanom, ahol a sebészeti ágyak száma meghaladja 120-at, és csak egy ilyen osztály főorvosa jogosult a szakorvosi elismeréshez szükséges

igazolás kiállítására. Tanácsát követve 1971 közepén Düsseldorfban helyezkedtem el, ahol a sebész szakorvosi pályafutásomat akartam folytatni. Ez azonban sajnos hiú reménynek bizonyult. Az ottani főnököm már nem az az elismerő és a beosztottjaival törődő ember volt, mint az előző Borkenben. Ő az 1936-os berlini olimpián ökölvívóként versenyzett és nyolcadik helyezést ért el. Később ugyan orvos lett, de sportkarrierje sajnos rányomta bélyegét az orvosi pályafutására.

Idővel be kellett látnom, hogy az általa vezetett sebészeti osztályon nem leszek szakorvos, elbúcsúztam Düsseldorftól, és fül-orr-gégészeti továbbképzésre váltottam. Az új munkahelyem Hannoverben a Medizinische Hochschule Fül-Orr-Gégészeti Osztálya lett, ahol 1972–1974 között dolgoztam. Ezt követően 1974-ben elszerződtem Stuttgartba, ahol az Olga-Hospitalban 1 évig asszisztens orvos és 3 évig alorvos voltam. Itt szerztem meg a fül-orr-gégészeti szakorvosi címet, és a főnököm segítségével a német állampolgárságot is.

1978 közepétől egy volt egyetemi évfolyamtársam hívására elkezdtem Augsburgban egy fül-orr-gégészeti magánklinika felépítését, amit 1979. január 3-án nyitottam meg. Németországban az elsők között műtő-részleget is berendeztem itt, ahol helyi érzéstelenítésben műtéteket is végeztem. Sajnos mégis tönkrementem, pedig öt éven keresztül havi 15-16 műtétet tudtam elvégezni, és mellette 950-1450 beteget láttam el negyedévenként. Hat küzdelmes év után viszont 300 000 márkáért kénytelen voltam eladni tulajdonomat. Furcsa, de ez a magánklinika ma is létezik – műtői részleg nélkül! Nekem viszont más megoldást kellett keresnem. Fellapoztam a Német Orvosi Hetilapot, és ott egy vonzó közel-keleti állásajánlatot találtam.

– Mikor és hogyan hoztad meg az életed és a karriered további évtizedeit meghatározó döntésed?

– 1984 végén rátaláltam egy kuwaiti magánkórház hirdetésére, amit azonnal megpályáztam. A kórház 2 hét múlva már válaszolt is, és 1984 decemberében Mannheimben találkozhattam a kórházigazgató megbízottjával, egy palesztin származású aneszteziológussal. A pályaudvar éttermében találkoztunk, és ott egyeztünk meg az állás elfogadásának részleteiben. A szerződés 1985 februárjában kezdődött volna, de sajnos a kezdést kénytelenek voltunk elhalasztani. Az történt ugyanis, hogy nem sokkal a találkozás után merényletet követek el Sheik Jaber Al Sabah ellen, ezért hónapokra lezárták az országot, így csak ennek feloldása után mehettem. Végül 1985 szeptemberében tudtam elutazni Kuvaitba, ahol 1989. november végéig dolgoztam.

– Kuvait akkor egy békés, konszolidált országnak számított.

– Többet kerestem ott, mint az állami kórházban dolgozó professzorok. A kuvaiti dinár ma is az egyik legkeményebb valutának számít. Az állami kórházakban dolgozó professzorok 1200 dínárt kerestek, velük szemben én 2000-ret, ráadásul nem 12, hanem 15 hónapra. Ez nyugatnémet márkára átszámítva 18 000 volt, mellette lakást, a kórházban pedig napi háromszori térítésmentes étkezést biztosítottak. A fizetésem egy része bónusznak számított, amit minden kétévi munka után kaptam. Egyértelműen ott voltam

az addigi működésem során a legjobban megfizetve. Előtte Augsburgban, a mellettem asszisztensként dolgozó feleségemmel együtt 3500-4000 márkából kellett megélnünk!

– *Milyenek voltak, hogyan alakultak a munkafeltételek?*

– Jól sikerült alkalmazkodnom. A privát kórháznak 60 ágya volt, és a palesztin aneszteziológus kolléga közreműködésével minden fül-orr-gégészeti műtétet el tudtunk végezni, amely nem daganatos megbetegedés volt. Ebből a kórháznak jelentős bevétele származott, ami a fizetésemben is tükröződött. A műszereimet az eladott praxisomból magammal vittem, és ezeket a kórház később megvásárolta tőlem.

Különösen megnőtt a hírnevem azután, amikor sikeresen operáltam meg Kuvait uralodójának, Emir Sheik Jaber Al Sabahnak két kisfiát. A Kuwaitban eltöltött 4 év második felében az Arab-félsziget nagyobb városaiból repültek betegek a kórházunkba, hogy én operáljam meg őket.

A társadalmi élet is kellemes volt, mert nagyon sok magyar ember is dolgozott Kuwaitban. Akkoriban számos Ikarusz csuklós buszt vásároltak Magyarországtól, amelyeknek üzemképességét komoly technikai gárda biztosította. Jó néhány magyar tréner is tartózkodott Kuwaitban, akik egyéni sportolókat és csapatokat edzettek. Jó ismerősöm lett Kulcsár Gergely többszörös magyar gerelyvető bajnok, aki az arab gerelyvető bajnok edzője volt.

A Herendi Porcelánmanufaktúra Zrt.-t Gyebnár György és felesége képviselte, akiknek gyönyörű nagy lakásuk volt, ahol gyakran találkozhattunk. Ráadásul a muzulmán országokban tiltott alkoholfogyasztásra is megoldásokat kerestünk és találtunk. Végeredményben mindegyik kuvaiti magyar család saját bort készített! Szinte mindenki vett magának 35-40 literes műanyag tartályokat, Ausztriából pedig finom, tartósítószer nélküli Pfanner vagy Rauch mustot szereztünk be, Magyarországról borélesztőt hoztunk vagy hozattunk. 3-4 hét erjesztés után elkészültek a finom vagy néha nem is annyira finom fehér- és vörösborok. Én például meggyászörpöt is adtam az osztrák musthoz, és így gyönyörű, rubinszínű vörösborom lett. Kulcsár Gergely vezérletével a magyar kolónia borversenyt is rendezett, amit Gyebnár György herendi porcelán kiállítótermeiben bonyolítottunk le.

– *Eltelt négy év relatív jólétben, helyreállt a pénzügyi egyensúlyod. Nem gondoltál arra, hogy mégiscsak vissza kellene jönni Európába?*

– Dehogynem. Amikor 1989 elején Kuvait Cityben egyre gyakrabban hallottuk a Basrai-öböl felől hallatszó ágyúdörgéseket, akkor be kellett látnom, hogy ennek a fele sem tréfa. Eljöttem Kuwaitból, és a Baselben élő Bartal-Vacek rokonaimat látogattam meg. Némi keresgélés után Rüsselsheimben kaptam állást, ahol egy 25 ágyas fül-orr-gégészeti osztály alorvosa lettem. Nagyon rosszul kerestem, kevesebb volt a bérem, mint amikor elhagytam a stuttgarti állásomat és megnyitottam az augsburgi praxisomat 1979-ben.

Ezt a problémát jeleztem a főnökömnek, aki széttárta a karját és annyit mondott, hogy nem tud rajtam segíteni. Újra végiggondoltam a helyzetemet, és ismét célba vettem az anyagilag mindenképpen ígéretesebbnek számító arab világot. 1992-ben a Német Orvosi Hetilapban olvastam a szaúd-arábiai Rijádba szóló ajánlatot, amit azonnal megpályáztam.

– Tehát korábbi szándékaid ellenére újra az arab világban találtad magad. Egy merőben más karakterű ország, Szaúd-Arábia következett.

– Mivel volt mögöttem négy év arab világban eltöltött szakmai múlt, néhány hónap múlva már a Security Forces Hospital – a belügyminisztérium kórháza – főorvosa lettem. A kórházban dolgozó orvosoknak két egymástól távol eső telepen biztosítottak lakásokat. A kisebb telep 44 villájában laktunk mi a főorvosok, a további 66 villában a pedig az összes többi beosztott orvos és családja. Ezek a helyek remekül elrendezett lakótelepek voltak közösségi épületekkel, tenispályákkal és uszodákkal. Mindenből külön-külön részleget alakítottak ki a férfiaknak és a nőknek. Ott a nemek szétválasztása a nyilvánosságban szigorúan előírt!

Rádásul ugyancsak el voltunk zárva a világtól. Kuvaitban szinte korlátlan számú tévécsatornát nézhettünk, ott viszont mindössze kettő volt: egy arab és egy angol nyelvű. Mindkettőt jócskán megtűzdelték imára szólító felhívásokkal.

– Ott is akadt magas rangú páciensed?

– Működésem első időszaka 1992 és 1995 között volt. A királyi család igen nagyszámú volt, hiszen csak a hercegek száma 7000 körül volt. Első ottlétem idején operáltam meg a mostani király akkor 6 éves fiát. Ő harmincvalahány évesen az Egyesült Államokban lett nagykövet. Waleed bin Salman Al Saudnak hívták, nagyon aranyos kisgyerek volt, a papája bent várakozott a műtő előkészítőben a kórház igazgatójának társaságában. A papa, Salman al Saud herceg akkor még Rijád főpolgármestere volt. Emlékszem rá, hogy milyen rémült volt az egyébként ortopéd sebész főnököm. Nyugtattgattam: ne féljen, mert több mint 3 ezer ilyen műtétet végeztem már. Erre azután megnyugodott, és a gyerek a műtét után 1 nappal már haza is mehetett.

A kórház fül-orr-gégészeti osztályának ketten voltunk a főorvosai, és az én feladatom volt a belügyminiszter családjának ellátása. Előfordult, hogy éjjel kellett a miniszter első feleségét meglátogatni a palotájában. Ilyenkor 600-as Mercedessel jöttem értem. Megvizsgáltam, és hatalmas polip volt az orrában, pedig korábban Amerikában operálták. Azonnal feltűnt nekem, hogy ha valakinél háromnegyed év elteltével kiújul a probléma, akkor ott valamit rosszul műtöttek. Az igazgató rögtön konzíliumot hívott össze, amin a két jelenlevő kolléga szembehelyezkedett az általam javasolt terápiával. Ezt követően az igazgató még külön beszélgetett velem, és végül abban maradtunk, hogy itt nem áll fenn semmiféle gombafertőzés. A hercegnőt egyszerűen vissza kell vinni az Egyesült Államokba, és új műtétet kell végrehajtani. Úgy is történt. A hercegnőt elkíserte a műtét elvégzésére egy szaúdi tüdőgyógyász kolléga, mert a polipok kiújulása miatt a hercegnő igen súlyosan asztmás lett. A műtétet sikeresen elvégezték és az orr-melléküregekből majdnem két tenyérnyi mennyiségű polipot távolítottak el. Az elvégzett vizsgálatok pedig egyértelműen bizonyították, hogy gombás fertőzés nem létezett!

Szaúd-Arábiában nem kerestem annyit, mint Kuvaitban. Egyszerűen azért, mert az egészségügy privát szektora akkor még gyerekcipőben járt!

– *Szaúd-Arábiai működésed első szakasza ezzel lezárult és visszatértél Európába.*

– 1995-ben Svájcba kerültem, ott kaptam egy svájci kolléga praxisában kétéves szerződést. Samedan városában volt a munkahelyem, és az ottani 180 ágyas kórházában végeztük a szükséges műtéteket.

Az első évem szépen alakult, olyannyira, hogy olaszul is elkezdtem tanulni, mert a betegek kb. 1/3-a a közeli Olaszországból jött. Ezeket a betegeket csak úgy tudtam ellátni, ha tudtam velük olaszul beszélni. Sajnos a második évem már nem volt zökkenőmentes. A főnököm lassan észrevette, hogy én nem vagyok hajlandó az ő pénzéhes magatartását követni, ezért aláíratott velem egy olyan megegyezést, amely végül is munkanélkülivé tett Svájcban! Később ugyan kiderült, hogy ez nem is okozott nekem nagyobb anyagi veszteséget. Amikor heti 40 órát dolgoztam az adófizetés utáni nettó keresetem 5300 svájci frank volt. Amikor hetenként egyszer meg kellett jelennem a lakóhelyi munkanélküli hivatalban, akkor pedig 4800 svájci frankot utaltak át.

– *Feltételezem, hogy a „relatív jóléted” ellenére sem akartál munkanélküli maradni. Hogyan oldottad meg kritikussá váló helyzetedet?*

– Ismét az arab világ hozta meg az újrakezdés lehetőségét. Találtam egy megfelelő munkahelyet Ománban, ahol lehetőségem nyílt az ország első privát kórházában a fül-orr-gégészeti osztályt létrehozni. A kórház tulajdonosa Sultán Quabus uralkodónak a jövőbeli trónörökösei közé tartozott. A gyönyörű kis 30 ágyas kórház az Indiai-óceán partján, Maszkatban épült, és nemzetközi orvosi csapata volt. A pácienseink legtöbbször a környező követségek alkalmazottaiból, tehetős ománi üzletemberekből, turistákból és a szultán családjának tagjaiból állt. Az osztrák nagykövetségtől 5 és fél éves tevékenységemért külön köszönőlevelet kaptam, amit a mai napig megőriztem.

– *Hogy érezted magad Ománban?*

– Ott éreztem magam a legjobban! A három arab ország közül ez volt a legtoleránsabb és legszabadabb ország. Az uralkodó, Szultán Quabus egy felvilágosult uralkodó volt. Nagy zenebarátként ő alapította a Gulf régió egyetlen szimfonikus zenekarát, ahol férfiak és nők együtt ülve muzsikálhattak.

Nem kellett félniük, hogy jön majd az „erköcsi rendőrség”, és megveri a nőket, mint Szaúd-Arábiában!

Maszkatban – egy 60 km hosszan elterülő fővárosban – nem volt kötelező a nők arcának elfedése. Vidéken persze igen, mert ott konzervatívabb felfogás érvényesült. Egy akkori barátnőm meglátogatott Ománban, és nyugodtan fürödhetett bikiniben az Indiai-óceánban, ez senkit sem zavart. Kellemesebb volt a klíma is az óceán hatása miatt, mint Szaúd-Arábiában.

– *Ománban is csináltak bort?*

A maszkati privát kórház és alapítói

– Erre ott nem volt szükség. A külföldiek számára hivatalosan lehetett egy – a hatóságok által kiállított – igazolvány segítségével az úgynevezett Retail-shopokban alkoholos italt vásárolni. Ezekben az üzletekben disznóhúst is lehetett kapni. A tolerancia legjobb példája volt, hogy bármilyen vallás gyakorlására lehetősége volt az embereknek.

– Meddig dolgoztál Ománban?

– Öt és fél évig. Az első anyagilag nyereséges év után sajnos szívrohamban elhunyt a kórház igen szeretett ománi igazgatója. Ezután csak hozzá nem értő és főként pénzsóvár kollégákat alkalmaztak, sajnos ebbe nekünk nem volt beleszólásunk. Ilyenek voltak a későbbi igazgató (általános orvos), egy szülész-nőgyógyász orvosnő és egy fiatal sebész kolléga.

Mindhárman kanadaiak voltak, ők viszont nem Kanadából érkeztek – ahol egészen biztosan többet is kereshettek volna, mint Ománban –, hanem érdekes módon a távoli csendes-óceáni Saipan-szigetről. Ők aztán nagyban hozzájárultak a kórház tönkretételéhez. Mint később kiderült – amikor „őfensége” végül is kirúgatta őket –, hogy mindhármuk háromszor annyit keresett, mint az alapító orvosok. Így sajnos 5 és fél év után a kórház csődbe jutott, és újra kénytelen voltam állás után nézni.

– *Újra Európába készültél vagy maradtál az arab világnál?*

– A hosszú éveken át tartó sikeres praktizálásomnak köszönhetően már eléggé ismert voltam az Arab-félszigeten, így maradtam. Szerencsém volt, mert Szaúd-Arábiában is megerősödött az egészségügyben a privát szektor. A Security Forces Hospital Gyermekosztályának főorvosa, Suleiman Habib jól ismert, és – amikor pályázatot küldtem neki Ománból – heteken belül elintézte, hogy korom ellenére dolgozhattam a kórházában és a rendelőintézetében.

Rijád városon kívül fekvő diplomata negyedében béreltek nekem egy 120 négyzetméteres villát. Ez volt a város legbiztonságosabb része, mert akkor már gyakran történtek Rijádban robbantásos merényletek. A diplomata negyedet a szaúdi hadsereg védte. Így hazaérkezéskor minden gépkocsit alaposan és tüzetesen átvizsgáltak.

– *Végül mégiscsak visszatértél Európába. Meddig maradsz Németországban, és hogyan alakulnak a további terveid?*

– Végül 2006-ban tértem vissza Németországba. Először Remscheidben, Kölnőtől keletre helyezkedtem el, mint orvos. Innen 10 hónap elteltével – édesanyám akkori egészségi állapota miatt – egy jó ajánlatra 6 évre Ausztriában, Mistelbachban, egy gyönyörű 550 ágyas kórház fül-orr-gégészeti osztályán vállaltam orvososi állást. Itt már csak 300 km-re voltam Jászberénytől!

Ezen a helyemen is igen kellemes éveket töltöttem el, de hat esztendő után, 2013-ban mégis vissza kellett térnem Németországba. Ausztriában ugyanis minden osztrák orvosnak nyugdíjba kell mennie 65 évesen! Igaz, hogy a szükség törvényt bont, ezért lehetett, hogy engem 67 évesen vettek fel orvosnak, és még 6 évig dolgozhattam ott.

A mostani munkahelyemen, Arnstadtban 2021. november 1-je óta dolgozom 2 éves szerződéssel orvosként. Németországban akkora orvoshiány van, hogy a fül-orr-gégészeti osztály előző főorvosa 85 éves koráig végzett ügyeleket 2021 decemberéig!

A szerződésem lejárta után végre hazatérek Magyarországra, de még nem tervezem, hogy a hivatásomat feladjam. Egy volt évfolyamtársam 9 hónapja tért haza, és azóta már szorgalmasan dolgozik egy pesti rendelőintézetben. Magam is ezt szeretném csinálni, ha nem is olyan intenzíven, mint eddig!

Víg Dávid

MISSZIÓ A FÖLD KÖRÜL

Beszélgetés Novák István plébános, rektorhelyetttessel

Világméretű felmérést indított az ENSZ. A felmérésben egy kérdés szerepelt: „Kérem, mondja meg őszinte véleményét arra nézve, hogyan lehetne megoldani az élelmiszerhiányt a világ többi részén?”

A felmérés nagy kudarccal végződött:

- *Afrikában nem tudták, mit jelent az „élelmiszer”.*
- *Kelet-Európában nem tudták, mit jelent az „őszintén”.*
- *Nyugat-Európában nem tudták, mit jelent a „hiány”.*
- *Kínában nem tudták, mit jelent a „vélemény”.*
- *A Közel-Keleten nem tudták, mit jelent a „megoldás”.*
- *Dél-Amerikában nem tudták, mit jelent a „kérem”.*
- *Az USA-ban pedig nem tudták, mit jelent a „világ többi része”.*

Ezt a tanulsággal szolgáló vicces történetet Novák István, az idén 550 éves Barátok temploma plébánosa mondta el egyfajta példázatképpen egyik prédikációja elején a 2022-es jubileumi évben, aki a tavalyi évtől az egri Eszterházy Károly Katolikus Egyetem általános rektorhelyettese is. Novák atya több éve viszi külföldi nyári kirándulásokra a plébánia ministránsait. Ez az interjú is egy ilyen úton készült el az 1114 m magasan fekvő szlovén szállásunkon.

– Számodra mit jelent az utazás?

– Amikor valaki a papi hivatást választja, akkor gondolnia kell arra is, hogy senki sem lehet próféta a saját hazájában, hogy valószínűleg nem a szülőföldjén, szülővárosában lesz pap (bár erre is van sokszor jó példa). Akit pappá szentelnek az adott egyházmegyében valamelyik településre fog kerülni, és hogy hova, mennyi ideig – főleg az első időszakban, amikor káplán – akkor azt még nem lehet tudni. Az, hogy én Mezőkövesdre kerültem, az nagyon sok részben az isteni gondviselésnek volt köszönhető, ami utána magával hozta azt is, hogy azon kevés pap közé tartozom, aki ott nyolc éven keresztül káplán lehetett. Sárospatakon születtem, Egerben tanultam hat éven keresztül, ezt követően 1999-től 2007-ig Mezőkövesden töltöttem nyolc esztendőt. Nyilván volt benne egy kis szomorúság, amikor el kellett jönnöm Mezőkövesdről, mint ahogy minden utazás egyébként részben szomorúság, mert az utazásban két dolog jó: elmenni, majd utána hazajönni. Ezért nehéz sokszor megérteni azokat, akik disszidálnak, vagy huzamosabb ideig külföldre mennek. Biztos, hogy hiányzik nekik a haza. Amikor Mezőkövesdről áthelyeztek Jászberénybe, akkor az igazából nem volt nagyon fájdalmas dolog. Ugyanis a Mezőkövesden töltött nyolc évet eleve Isten ajándékának tekintettem, ahogyan azt is, hogy mind a mai napig viszont Jászberényben vagyok. Még annak ellenére is így érzem, hogy második éve Egerhez köt egy másik munkám.

Ruandai iskolások között 2017-ben

Tudok viszont olyan papokról beszélni, akik a káplán éveik alatt szinte minden esztendőben máshol voltak. Egyik évben itt, másik évben ott, ezért sokszor mondták, hogy fölösleges kicsomagolniuk, mert jövőre úgyis mennek tovább.

– Melyik volt az első külföldi ország, ahol jártál?

– Amikor az 1980-as években elkezdtem 9-10 évesként útleírásokat olvasni, akkor még eszembe sem jutott, hogy külföldre menjek. Eleve kommunizmus volt, nem lehetett útlevélet kapni, vagy csak bonyolultan. Végül is ‘87 körül kaptam útlevélet, akkor még volt piros és kék színű okmány. Ha jól emlékszem, akkor a piros útlevél volt az, amelyik a világ szocialista országaiba szólt, oda korlátlanul lehetett utazni. Így mi más lehetett az első úti célom, mint Csehszlovákia 1987-ben. Tehát 16 évesen utaztam először külföldre. Most pedig, amikor akár benneteket is hozlak, akkor az ember arra gondol – és abszolút nem irigykedve –, hogy milyen jó a mai fiataloknak. Tizennégy éves korára nagyon sok fiatal már bejárja a tengerpartokat és sok országba eljut. Az első szlovákiai, illetve csehszlovákiai utazásom rövid története: Sárospatakról akkoriban indult egy vonat, ami Sátoraljaújhelyt is érintette, ahol fel lehetett szállni a Slovenské Nové Mesto-ra, a Kassára tartó vonatra. Ez volt az első utazásom. Utána viszont nagyon gyorsan beindult a „verkli”. Megfordultam Lengyelországban, Görögországban, majd véget ért a kommunizmus. Az első távolabbi utam, ahová már repülővel mentem – ez egy IBUSZ-utazás volt – Egyiptomba vezetett. Érdemesnek tartom itt megemlíteni, hogy ez több szempontból is szokatlan, de nagy élmény volt számomra. Elsődlegesen azért, mert ott nem volt pénzem, lehetőségem egyágyas szobát fizetni, tehát egy ismeretlennel kényszerültem egy szobában lakni. Ő egy bujági háziorvos volt, aki a mai napig is nagyon jó barátom. Tehát vele egy helyiségben töltöttem azt a

8-9 éjszakát, napközben pedig Kairó, Luxor, Asszuán Abu Szimbel látványosságai kápráztattak el bennünket. Nagyon jó utazás volt. A ,91-ben kötött barátság 30 éve, gyakorlatilag mind a mai napig megmaradt. Nemrég egyébként ismét szerveztünk egy közös utazást, amikor elmentünk a Transzszibériai expresszrel Moszkvából egészen Ulánbátorig. Az első nagyon messzi utam – valójában ettől távolabbra már nagyon kevés úti cél vezet – 1999-ben, rögtön a papszentelés után Ausztrália volt. (A papnevelő intézetben töltött évek alatt inkább csak nyáron lehetett utazni.) A diákévek alatt majdnem minden nyári szünetben Németországba mentem, ott dolgoztam. Hétvégeken vagy a munka után megnéztem a német városok nagy részét, ami abban a régióban München és Stuttgart volt, de több metropoliszba is eljutottam. Ausztráliába egyik pap barátommal mentem, akit előttem egy évvel korábban szenteltek, mint engem Ez is Isten gondviselésének köszönhető. Az egyik nyári gyakorlatot Putnokon, Cseh István plébános úrnál töltöttük. Az ő unokaöccse utazgatott Ausztráliába, és visszatértekor mindig kérte a nagybátyját, hogy egyszer menjen vele, de a plébános úr nemet mondott. Meghallottuk ezt a kispap társammal, és megkérdeztük, hogy mi elmehetünk-e az atya helyett. Nagy örömünkre igenlő választ kaptunk. Összespóroltuk a pénzt a repülőjegyre, és Thaiföldön keresztül (visszafelé pedig Szingapúron át) eljutottunk Ausztráliába. Voltunk Sydneyben, Adelaide-ben. A számos élmény közül talán kettőt érdemes kiemelni. Az egyik az, hogy nagyon nagy öröm volt, amikor hosszú idő után magyarul misézhattunk, illetve misét hallgathattak az adelaide-i magyarok. Nagyon sokfelé elvittek, és nagyon sok mindenben segítettek. Volt egy rendkívül pozitív élményünk is. Egy kilencven egynéhány éves néni, aki már nagyon beteg volt, magyarul szeretett volna meggyónni, de már évek óta nem volt magyar pap a városban. Azt mondhatom, hogy az első vagy második gyóntatásom Ausztráliában történt, ez is igazán nagy hatást gyakorolt rám. Aztán volt kellemetlen dolog is. Megtapasztaltuk a magyar és magyar közötti széthúzást, a pártoskodást. Ausztrália egyik nagy városában két magyar közösség állt egymással szemben nézetbeli különbségek miatt. Közölték velünk, hogy ha hozzájuk megyünk, akkor a másikhoz nem mehetünk, mert akkor ők bennünket nem fogadnak szívesen. Így tehát az „A” közösségbe elmentünk, de a „B-be” már nem. Ez nagyon régóta és mind a mai napig tartó jelenség, pedig igen távol, 20 ezer kilométerre élnek Magyarországtól. Szomorú, hogy messze az óhazától és ilyen széthúzóak, egymással nem kommunikálnak az egy nyelvet beszélő emberek.

– *Ha jól tudom, kaptál ott egy ajánlatot, pontosan mi volt az?*

– Adelaide-ben a hívő közösség mondta, hogy ők azonnal szólnak a helyi bíborosnak, hogy ha szeretnék ott maradni, akkor annak nincs akadálya. Máris lehetséges, haza sem kell repülni, és nagyon jó plébános életem lesz. Rövid gondolkodás után több ok miatt is visszautasítottam az ajánlatot. Elmondtam, hogy én magyarul beszélek, de angolul kevésbé. Biztattak, hogy az angolt majd megtanulom, nekik magyar pap kell, mert nagy a magyar közösség. Ilyen személy akkor nem volt náluk, egy horvát nemzetiségű atya misézett angolul, de az mégsem magyar. Elgondolkodtam azon, hogy ha ezt az ajánlatot kezdő papként kaptam volna Ausztriában vagy Németországban, akkor elfogadom. Egyrészt azért, mert a német nyelv mindig is közelebb állt hozzám, mint az angol, és ez a két állam közel van Magyarországhoz, tehát gyakran haza lehet látogatni. Ha végképp nem találja meg az

Ministránsút a Felvidéken 2018-ban

ember a számítását, akkor pedig otthagyja és visszajön. Ausztrália viszont huszonegynéhány ezer kilométer, és minden, ami az embert Magyarországhoz köti maximum kétévente, jó esetben évente pár hétig lehet az enyém. Ezt nem vállalhattam, ez olyan űrt jelentett volna az életemben, ami távol áll tőlem.

– A fejlődő országokban, Fekete-Afrikában, Délkelet-Ázsiában pezseg a katolikus élet, az ottani utazásaid során hogyan tapasztaltad ezt?

– Afrikai és dél-amerikai országokról tudok beszélni. Délkelet-Ázsiában, egyáltalán ázsiai területen több helyen megfordultam, de ezek buddhista, hinduista, sintoista országok voltak (Kambodzsza, Szingapúr, Thaiföld, Japán, Kína). Az egyetlen hely, ahol a kereszténység virágzását lehetett látni, az Hongkong volt, ami most egy sajátos státusszal bír. Hongkongban történt, amikor egy hétköznapi – még arra is emlékszem, hogy szerdai nap volt – mentem a városban, és láttam egy katolikus templomot. Talán 10 óra lehetett, bementem, és bár hétköznapi volt, a templom mégis zsúfolásig megtelt. Érdekességként jegyzem meg, hogy azon kívül aznap még kb. 10 szentmisét tartottak. És ez csak egy templom volt a több mint száz közül. Készülök Dél-Koreába, ahol valóban nagyon pezsgó a katolikus élet, és az utóbbi 10-20 évben gombamódra szaporodtak a templomok. Az afrikai országok közül Ruandában tapasztaltam a kereszténység erejét. Engem mindig nagyon izgatott a hutu tuszi mészárlások oka, meg az a fajta megoldás, amit ők ott egy ilyen ügy sajátos megfontolásokként választottak. Tudniillik a főbűnösöket elítélték, de az egész országgal ezt nem tehették meg, inkább a megbocsátás, kiengesztelés keresztényi értelemben vett kegyelme alakult ki náluk. Például a Youtube-on is nagyon sok olyan videót lehet látni,

ahol egy gyilkos, aki kiirtotta az életben maradt ember egész családját, esetleg neki is levágta a kezét, de ott állnak egymás mellett és próbálnak megengesztelődni. Ebben egyrészt benne van az afrikai népi mentalitás, a törzsi megoldás, de benne van a kereszténység ereje is. Különösen az volt az érdekes, hogy Kigaliban, a fővárosban van egy hatalmas katolikus centrum templomokkal, szerzetesekkel, van szabadtéri fogadóhely. Ez a sajátos népi vallássosság, hogy vasárnaponként másfél-két óránként, reggeltől késő estig vannak szentmisék, és sokan jönnek gyerekestől, családostul is. Azt nem tudhatom, és nyilván ahhoz kellene az adott afrikai nyelvet ismerni, hogy mennyire mélyről jön ez a hit, vagy mennyire jellemző ebben a babonás hit. Ezeket ilyen távolságból nem lehet nekünk megítélni, de azt láttam és tapasztaltam, hogy az ott lévő, talán francia misszionáriusok nagyon sokat tesznek azért, hogy a helyiek a hitről alapos ismeretekkel rendelkezzenek. Dél-Amerikáról annyit, hogy 2008-ban voltam Argentínában, ahonnan korábban kispapként ismertem Varga János atyát. Ő Szihalomról származik, és verbita szerzetesként került Argentínába, Andresitoba, ami az Iguazu vízeséstől nem túl messze található. Néhányan 2008-ban eljutottunk Argentínába, voltunk Buenos Airesben, találkoztunk a magyar kolónia kint élő tagjaival. Láttuk Bíró László emlékhelyét, akit a golyóstoll feltalálójaként tisztelhetünk. A legérdekesebb esemény Andresitoban történt, ahol elmentünk törzsekhez feladni az utolsó kenetet a betegeknek. Volt ott egy rákos néni, akinek a nyakán hatalmas daganatot lehetett látni. A néni és a családja is elmondták, hogy most a pap jön, de tegnap meg a varázsló volt náluk. Tehát a hit és a régi hit valahogy úgy keveredik, mint sehol máshol a világon. Az is érdekes volt, amikor elmentünk egy másik családhoz, ahol a ház urát, a férfiembert elég ittas állapotban találtuk. A házak, vagyis inkább a sátrak berendezése nagyon szegényes volt, de láttunk ott dvd-lejátszókat és ahhoz tartozó pornófilmeket. A gyerekek mezítláb szaladgáltak. Az atya elmondása szerint ő itt annyit tud tenni, hogy megpróbál nekik elmagyarázni, tanítani néhány dolgot: a pornót nem szabad nézni, főleg nem a gyerekeknek; az italt csak mértékkel kellene fogyasztani; az ágyat, amit ő csinált nekik, rongálódás esetén meg kell szögelni, nem pedig elégetni. A katolikus keresztény hit megértésével is nagyon nehezen boldogult a helyiek körében. A jezsuitáknak elég régóta van ott missziós telepe, tehát már volt előzménye a katolikus tanoknak, de a mai világban, amikor a globalizmus miatt ők is végtelen mennyiségű információval rendelkeznek, nem teszi lehetővé ennek a hitnek a mély megélését. Nem lehet véletlen, hogy a jelenlegi pápa, Ferenc is argentinként egy harmadik világbeli fejlődő és vallásos ország szülőtte, és nem mellelleg a jezsuita rendhez tartozik.

– *Szinte mindenki emlékszik az idősebb generáció tagjai közül, hogy éppen hol volt, mit csinált, milyen ruhát viselt, amikor ledőltek az ikertornyok 2001. szeptember 11-én. Te akkor hol tartózkodtál?*

– Egy hatfős csoporttal Budapestről Tel-Avivba repültünk, hogy ott egy belföldi járattal Eilatba induljunk tovább. Amikor megérkeztünk Izraelbe az egyik repülőtéri üzlet televíziókészülékén azt láttuk, hogy toronyházak dőlnek össze, ég a tűz. Én azt hittem, hogy valamilyen katasztrófafilmet vetítenek, ám hamar kiderült, hogy nem ez történt. A repülőteret teljesen kiürítették, törölték az összes nemzetközi járatot. A hatfős csapattal felszálltunk a belföldi járatra, lementünk Eilatba. Ott fogadott bennünket a magyar idegenvezető, aki elmondta, hogy Izrael teljesen le van zárva. Se ki, se be. Eredetileg mi terveztünk egy

utat Egyiptomba, a Sínai-félszigetre, illetve Jordániába, Petrába is, de ezt másnap nem valósíthattuk meg. Más programot kellett beiktatni. Ellátogattunk a Vörös-tenger partjára, és ott miséztem a békéért. Ezt követően bevásárlóközpontba mentünk, ahol vettem egy angol nyelven írt zsidó újságot. Abban olvastam Bush elnök nyilatkozatát és más híreket az eseményről. Másnap feloldották a határázat, és így el tudtunk menni a Sínai-félszigetre, ahol a sínai Szent Katalin-kolostor mellett mi, a magyar katolikusok gyakorlatilag együtt imádkoztunk egy muzulmán tevehajcsárral és a zsidó idegenvezetővel a békéért.

– Nemrég jöttél haza az Egyesült Államok nyugati partjáról, milyen tapasztalatokkal érkezted meg Los Angelesből?

– Amikor az Egyesült Államokról beszélünk, akkor én azt szoktam mondani, hogy háromról is beszélünk, mert nem egy USA van. Van a keleti part: New York, Washington. Esetleg hozzá tartozik néha a Niagara vízesés, a Nagy-tavak környéke és Chicago is. Aztán van a nyugati rész, és van Közép-Amerika, ami egy teljesen más világ. Én már jártam a keleti parton 2010-ben egy földkörüli út apropóján, de akkor csak néhány napot tudtam ott eltölteni az utazás végén. Amerikai élményem most a kontinens nyugati partjának látnivalóival gyarapodott. Egyrészt megtapasztaltam a „műanyag világot” (ezt csak így fogalmaztam meg magamban), mert nagyon szép ugyan San Francisco, de nagyon „mű”. Azért is mentem, mert nagyon szeretem a régi filmeket, és akkor San Francisco utcáin végig sétálni hatalmas élmény volt. Ezt az utat egy iroda szervezte, tehát ide én inkább pihenni mentem. Ellenében a legtöbb utammal, beleértve a zárandokutakat is, amelyeket mindig én bonyolítottam. Magánutakat ritkán és nagyon kevés esetben teszek. A legtöbb út mindig zárandokút fiatalokkal, idősebbekkel, bárkivel. Egy-két mások által szervezett úton vettem részt, de ezek többnyire az utóbbi időben voltak, és kisebb részt tettek ki a magáncélúak. Valójában azok sem kifejezetten magánjellegűek voltak, mert mindig azt keresem, hogy a látottakból, a tapasztalatokból mit tudok felhasználni beszédeimben, írásaimban, illetve bárhol. Amerikára visszatérve elmondom az étkezést, mert szerintem abból mindent érthetővé válik. Reggelihez pl. a frissen megsütött palacsintára teszik rá a bacont, és agyon jegezett kólát isznak hozzá. Véleményem szerint ez az értékrend teljes fellazulását mutatja. A másik dolgot, amit fontosnak tartok elmondani, Las Vegasban tapasztaltam. Ott az egész szerencsejáték business, az egész szórakoztatóipar óriási nagy átverésre épül. Kevés nyérő embert, annál több a pénzt örömmel elköltő embert lehetett látni. Ugyanakkor viszont a természeti képződmények, a Grand Canyon, a Tűz völgye, a Yosemite Nemzeti Park mind lenyűgözőek voltak. Az ember minden ilyen utazásra visz magával előzetes elvárásokat, és én nem csalódtam, nagyjából azokat tapasztaltam. Nagyon tetszettek Beverly Hills utcái, Hollywood, a sztárok neve a csillagokon. Valójában azonban nagyon meglepő volt számomra, hogy viszonylag kevés helyen találtam katolikus templomot, és ahol találtam, oda meg lehetetlen volt bejutni, például San Diegóban. A szálloda melletti ortodox görög templom viszont nyitva San Franciscóban. Attól lejjebb volt egy kis katolikus templom, ami szintén zárva volt. Ilyet (megmondom őszintén) Csehországban tapasztaltam, amiről tudjuk, hogy eléggé ateista, nagyon szekularizált ország. Mindez Václav Havelnek köszönhetően alakult így, 74-től, mert ő volt ennek az egyik képviselője. Bohémek, ahogy a történelmi neve is utal rá. Ott is nagyon nehéz sok helyen bejutni a templomba, vagy ha ez sikerül, akkor is csak turistaként lehet bemenni, mondjuk a Szent Vítus székesegyházba.

– *Az előbb említett föld körüli út milyen országokat érintett?*

–2010-ben több országot, óceánt, tengert szeltem át. Az útvonal az alábbi helyszíneket érintette: Budapest–Helsinki, Helsinki–Hongkong, Hongkong–Tokió, Tokió–Sydney, Sydneyből Új-Zéland, Auckland, onnan át a Csendes-óceánon, ez volt a leghosszabb repülőútam egyhuzamban, talán tizenhat órás. Érdekessége, hogy hamarabb értem oda, mint ahogy elindultam, mert ugye a dátumfelező vonalon is át kellett haladni. Onnan Santiago de Chile–Peru, és Peruból New York, New Yorkból vissza Helsinki és úgy Budapest. Ezt egy meglepően kedvező áron beszerezhető repülőjegynek a segítségével sikerült megtennem.

– *És mit jelentett ez időtartamban?*

– Ez közel négy hétig tartott. Több időre lett volna szükség, csak akkor már plébános is voltam, és nehezen lehetett helyettest találni.

– *Honnan jött az ötlet, hogy az Antarktiszra is elutazz?*

– Az Antarktiszra háromféleképpen lehet eljutni. Az egyik, a legdrágább a nagyon-nagyon gazdagoknak szól. A Dél-Afrikai Köztársaságból speciális repülőjárat viszi őket a sarkvidékre, ott töltenek pár órát, fényképezkednek, visszajönnek, a bakancslistán kipipálják. A másik egy drága és hosszú, de kényelmes út Új-Zélandról az Antarktisznak a keleti részére. Számomra ez is kivitelezhetetlen volt. A legpraktikusabb Ushuaia-ból, Argentínának a legdélebbi részéről, a Tűzföldről 11 napos utakra befizetni. Ezek meglepően jó áron kaphatóak. Egy útitársammal ketten mentünk, megosztott kabint kaptunk, ami nagyon tetszett, mert egy helyen, de mégis külön voltunk.

Teljes ellátásban részesültünk, valamennyi programon részt vehettünk, tehát gyakorlatilag „all inclusive” volt, hacsak nem akartunk valamit külön inni. Hogy hogyan jött az ötlet? A hajón is megkérdezte a személyzet, hogy azért jöttünk-e el az Antarktiszra, hogy úgymond a hetedik kontinenst meglátogassuk, mert az amerikai felfogás szerint Észak- és Dél-Amerika külön kontinens. Szóval a személyzet kíváncsiskodott, hogy milyen céllal jöttünk, a dicsekvés vagy az érdeklődés vezérelt bennünket. Egyesek biztosan olyan helyre kíváncsiak, ahová kevesen mennek. Engem ez kevésbé vonzott, én valóban az Antarktiszra voltam kíváncsi. Sokkal érdekesebb lett volna az Arktiszra menni, de annak az ára számomra megfizethetetlen, oda atomjégtörővel lehet eljutni. Így maradt az Antarktisz, ami költségben töredéke az északi útnak. Nagyon fontos, hogy másfél, két nap az út, ugyanennyi vissza, és a közben lévő hat nap teljes programokkal telik. Kíváncsian vártam, hogy lesz-e valami, ami a kereszténységhez kötődik. Szinte hihetetlen, de az első sziget, ahol kiszálltunk az Antarktiszon, egy kis kápolna volt és egy temető keresztekkel. Valamennyi az ott eltemetett kutatók sírja volt, és ezt látva konstatáltam, hogy csakugyan misszióba jöttem, mert van kápolna, van temető stb. Az Antarktiszon elsősorban maga az élővilág vonzott, és az a hihetetlen nyugalom, tisztaság, békesség, ami belőle áradt.

Betlehemben olasz püspök atyával 2019-ben.

– *Neked missziós céljaid is vannak az utazásokkal?*

– A missziós célt úgy tudnám megfogalmazni, hogy az 50 éves koromra elért tudáshoz nagyon sok ismeretet nem a könyvekből gyűjtöttem össze, hanem pont ezen utazások során. Tehát ugyanezeket részben el lehetett volna sajátítani könyvekből is, de azok az élmények, amelyeket ezeken a helyeken, ezeken az utakon átéltem, többet adtak és formáltak a világlátásomon. Nagyon sokat segítettek, hogy megértem a másként gondolkodó, másként élő, más kultúrájú emberek életét. Ez szerintem egy nagyon fontos dolog.

– *Utazni drága mulatság?*

– Sokan azt mondják, hogy utazni drága dolog, és nem értik, hogy miért költ egy pap vagy bárki más utazásokra. A bujádi háziorvos barátom mondta, hogy ő abból a pénzből utazik, amit egyébként a neje bundájára költene – ha volna felesége. Ez is egy jó megoldás. Én pedig azt szoktam válaszolni, hogy a papi feladatok ellátásán túl mindig volt valami más feladatom. Tanítottam gimnáziumban latint, hittant, filozófiát. Voltam igazgató, főigazgató, most rektorhelyettes vagyok. Ezen munkáim díjazásából megspórolt pénz segítségével tudok utazni. Nagyon fontos a tudatos tervezés és útválasztás, az embernek mindent át kell gondolnia, mert ugyanazt az utat meg lehet csinálni „X” ezerért és annak a tízszereséért is.

– *Hogyan lett Bécs a kedvenc városod?*

– Rengetegszer megyek, valahogy beleszerelmesedtem. Először kispapként egy kispap

barátommal voltam ott, és a Pázmáneumban laktunk, ami az ott élő magyarok egyik központi gyülekezőhelye. Akkor tetszett meg nagyon a város, de egy filmélmény is meghatározta kötődésemet. A Rex felügyelő sorozatot sugározta a televízió, és a Stephansdom képe megragadt bennem. Azóta legalább százszor voltam Bécsben. Nagyon sokszor kalauzoltam csoportokat a főbb templomokba: a Stephansdomba, a ferencesek templomába, a Mariahilfer Kirchébe. A kapucinus templomban rengetegszer megnéztem a császárok síremlékeit. A bécsi szerzetesek nagyon kedvesek, hiszen papokat díjtalanul beengednek, sőt a ministránsokat is igen kedvezményes áron. Mindezek együtt, illetve Bécs sajátos miliője eredményezték azt, hogy nagyon megszerettem az osztrák fővárost. Napjainkra egy kicsit már változott az összkép a migráció és a bűnözés növekvő tendenciája miatt. A közel három éve tartó Covid-19-járvány is sok mindent tönkretett. Ennek ellenére még mindig szívesen megyek oda, ez a kedvenc helyem.

– *A római katolikus vallás központjában, Rómában is jártál már?*

– Rómába is nagyon sokszor ellátogattam, ugyanis ez a második kedvenc városom. Éppen most gondoltam át, vagy meséltem is nektek a buszban, hogy a jeruzsálemi Szent Kereszt templomot fedeztem fel legutóbb, valahogy ez eddig mindig kimaradt. Nincs messze a Lateráni Bazilikától, és olyan ereklyék láthatók ott, mint Szent Tamás mutatóujja, egy darab a szent keresztből, és még sok egyéb érdekes dolog. Azt kell mondanom, hogy legalább fél-fél napot eltöltöttem a rengeteg kincs között, amelyek a látogatók felfedezésére várnak. Az utóbbi években Róma is sokat változott, most az kelt visszatetsző hatást, hogy az utcákat végig ellepték az illegális bevándorlók. Megnehezítik a közlekedést a járdákon, az úttesten, néhol veszélyes helyzetek is adódnak. Ez a jelenség összességében egész Európára rányomja a bélyegét.

– *Milyen területekre mennél még el szívesen?*

– Szívesen utaznék Szaúd-Arábiába, mert ott még nem voltam, és az iszlám kultúra mindig is érdekelt, ez volt doktori értekezésem témája. Nem is Rijád, a főváros érdekel elsősorban és a többi történelmi látnivaló, hanem Mekka, a szent város és Medina, ahova nyilván keresztényként nem lehet bejutni. Nem tehetem meg azt, mint Germanus Gyula, aki a zsidó hitről tért át az iszlám hitre és úgy utazott oda. Mégis nagyon érdekelne a világnak ez a szeglete, de vélhetően ez nem fog változni a következő időkben sem. Az elérhető úti célok között van két európai ország, ahol nem jártam. Két skandináv állam: Dánia és Svédország. Ezek kapcsán arra lennék kíváncsi, hogy milyen út vezetett protestáns hitük megtagadásához, a káros ideológiák térhódításához, amelyeket követve élnek. Megváltozott, sajátos gondolkodásuk teljes összhangban van jóléti, elkényelmesedett életükkel. Amerikában is azt tapasztaltam, hogy egyes vallási, társadalmi kérdésekben nem a hagyományoknak megfelelően gondolkodnak. Ez önmagában még nem volna baj, de amikor torz irányba torkollik egy eszme – transzvesztitát festenek Ádám és Éva teremtésére –, akkor illendő lenne megkeresni az okokat. Erre még nagyon kíváncsi vagyok.

– *Most is épp egy ministráns úton beszélgetünk, hogyan kezdődtek el ezek az utak?*

– 1999-ben kerültem Mezőkövesdre, ahol Jéger atya, a plébánosom tájékoztatót a reám váró feladatokról. Ezek a következő területek voltak pályafutásom kezdetekor: ministrán-sok, gimnáziumi korról bezárólag ifjúsági hittan és bibliaóra. Ez utóbbi kéthetente volt szerdánként, ifjúsági hittan pénteken vagy szombaton, a ministránsokkal pedig szombat délelőttönként foglalkoztam. Mindez két évig tartott, majd a következő atya átvette tőlem ezeket a teendőket. Ezt követően a táborok helyett az utak szervezését kaptam feladatul, mert a táborokat mindig a másik káplán atya bonyolította. Az utazások tervezésénél különböző okok miatt külföldi kirándulásokra gondoltam. Ehhez minden létező kapcsolatot – akár Jéger atyán keresztül – aktiváltam. Akkoriban már voltak pályázatok is. Az sem titok, hogy a felnőtteknek szervezett zárandokutak során a busz vezetője teljes árat kalkulált, később viszont a gyerekeket kedvezményes áron szállította. Másik esetben, ha egy szállodába vittem ötven felnőttet, legközelebb húsz fiatalot fogadtak. Mindig igyekeztünk olcsóbbá vagy ingyenessé tenni a fiatalok számára az utazásokat és a szállásokat. Valamennyi út nagy összekovácsoló erőt jelentett köreikben is. Amikor Jászberénybe kerültem „megörököltém” egy ministráns csoportot. Az idősebbek eltűntek, jött egy újabb generáció, és elkezdtünk utazgatni belföldön és külföldön egyaránt. Az első kirándulásunk Kőszegre vezetett, ahol számos élménnyel gazdagodtunk.

– *A világ talán legelérhetetlenebb országai közé tartoznak a csendes-óceáni kis szigetek, oda is eljutottál már?*

– Szamoán voltunk, ami egyszerre volt nagy élmény és nagy csalódás. A kedvenc világ-utazóm Balázs Dénes, róla nevezték el az Érdi Földrajztudományi Tanárképző Múzeumot. Most Kubassek János a vezetője, aki szintén híres utazó. Balázs Dénes egyik könyvében, *A majomkenyérfa árnyékában* leírja a szamoai kirándulását. Az olvasottak alapján ez a sziget nekem nagyon megtetszett, különösen az volt szimpatikus, hogy az ott élő hívek már reggel nyolckor mennek a templomba, imádkoznak, énekelnek. Azt gondoltam, ezt látni kell, mert hatalmas élmény lehet. Ezért 2014-ben néhány barátommal Ausztráliából elmentünk többek között Szamoára is. Mindenütt kínai áruk, műanyag dolgok tömkelege volt, és a katolikus templomok mellett sok kis egyház vagy szekta. Szerencsére találtunk olyan templomot, ahol éppen miséztek. A hagyományaiknak megfelelően virágkoszorú volt mindenki nyakában, és nem maradhatott el a törzsi tánc sem, amelyben „kötelező jelleggel” mi is részt vettünk. Ráadásul előzetes megbeszélés nélkül szóltak, hogy angolul köszöntsem a híveket, mondjam el, hogy ki vagyok, honnan jöttem. Eleget tettem a felkérésnek, szerintem jól sikerült. A másik hasonló hely a Húsvét-szigetek voltak, ahova 2008-ban az argentinai út végén Chiléből repültünk el. Ott hárman voltunk, szintén bekapcsolódtunk egy táncos mulatságba. Hatalmas élményt jelentett, ahogyan a vasárnapi szentmisén én is beálltam koncelebrálni. Szokás szerint azzal kezdődött a ceremónia, hogy a pap ment, tapsolt és ujjongott. Én is megpróbáltam, de tőlem akkoriban ez egy kicsit még távol állt. Mindenesetre ezek nagyon nagy élmények voltak. A csendes-óceáni szigetvilágban utazgatva jártam a Fidzsi-szigeteken, de nagyon szeretnék eljutni a Karácsony-szigetre is. Erről viszonylag kevesebb információ van, nem is nagyon látogatják turisták, ennek ellenére

ez még érdekelne, valamint a Cook-szigetek is. Ez utóbbi a *Kétévi vakáció* világa, Verne regényéből lehet ismerős a hely. Ott kötnek ki a hajók, a térség jellegzetességeit a lakatlan szigetek, a trópusi éghajlat és a rendkívül érdekes állatvilág adja. Tehát van még sok felfedezésre váró hely, de azt gondolom, hogy mindenhova azért nem kell elmenni. Van egy történetem erre: egy szerzetes hosszú időn keresztül spórolja a pénzt, hogy eljusson a Szentföldre. 20 év elteltével azzal az elhatározással lép ki a cellájából, hogy van elég pénze, el tud utazni. Az ajtóban egy koldusba botlik, aki azt kérdezi tőle, hogy hova megy, mit csinál. Elmondja a szerzetes, hogy sok éven keresztül gyűjtötte a pénzt, és most elmegy a Szentföldre.

– És mit akarsz te ott látni? – kérdezte tőle a koldus.

– Találkozni szeretnék jó Istennel, és megnézném Jézus születésének a helyét – válaszolta a pap.

– Nézz a szemembe, add nekem a pénzt, és ugyanúgy találkozol az Istennel! – mondta a koldus. A szerzetes gondolkodott, odaadta a pénzt és visszament a cellájába.

Természetesen ez a történet nem azt példázza, hogy maradjunk a cellánkban (otthonunkban), és ne utazzunk. Sőt, nekem van egy olyan észrevételem, hogy a Covid-19-járvány és az utóbbi időszak gazdasági válsága mindenkit az átgondolt, ésszerű utazásra figyelmeztetett. Abszolút egyet tudok érteni azzal a felfogással, hogy elsősorban hazánk tájait kellene felkeresni, nagyon jól megismerni, és másodlagossá tenni a külföldi utazásokat. Ha valaki pl. csak azért megy Kubába, hogy a tengerparton fekszen 10 napig (mert ő ezt megteheti), véleményem szerint ez nem képvisel érték kategóriát. Közelebb, Európában is van napfényes tengerpart, Magyarországon is sok jó, tökéletes vízpart, és itthon még a magyar nyelvet is érti. Valójában jelen társadalmunk is tehet arról, hogy státuszszimbólum lett az utazás. A Facebook oldalain sokan posztolják fotóikat az utazásukról, de nem valószínű, hogy ezzel magukon vagy bárkin segítenek, legfőképpen nem a Föld nevű bolygón. A szabadsághoz való jogot nyilvánvalóan nem lehet megvonni, de sok esetben azt tapasztaljuk, hogy a turista egy nagy utazásról hazatérve azt sem tudja hol járt, miket látott. (Bocsánat, nincs hozzá elég intelligenciája!) Az utazások megítélése – kell-e, szükséges-e – abszolút paradox képet mutat. Az emberek bizonyos hányada szeret útra kelni, másoknak viszont az jelenti a szabadságot, ha otthon bezárkóznak, olvasnak, vagy egyszerűen élvezik a csendet. Ez is jó és elfogadható. Szerintem a világlátás nagyon fontos, főleg akkor, ha céllal, értelemmel tesszük.

Hajdú László

TÉNYEK ÉS ADATOK A JÁSZSÁG ÉS DÉL-HEVES HULLADÉKGAZDÁLKODÁSÁRÓL

Ma, a XXI. század első negyedében egyre többen beszélnek a környezetvédelemről, a hulladékgazdálkodásról. Mindenki tudja, hogy egyre nagyobb problémát okoz az emberiség saját magának nemcsak az önzőségével, nagyravágásával, de a mértéktelen kényelemszeretetével, fogyasztói igényeivel egyaránt. Beszélünk róla, de kérdés, mit teszünk a környezetünk megvédéséért? Kérdés, mit tartunk fontosabbnak: a pillanatnyi kényelmünk kielégítését, vagy a gyermekeink, a jövőnk élhetőségét?

Az ezredforduló hozott igazán változást a Jászság és a dél-hevesi települések hulladékkezelésében, hiszen 2000 előtt minden település maga igyekezett megoldani a lakosság hulladékának elhelyezését. Ez általában azt jelentette, hogy a települések melletti gödröket töltötték meg hulladékkal, illetve egy részét elégették, vagy jó esetben az arra alkalmas hulladékot komposztálták. Az így keletkezett hulladéklerakók rekultivációját a regionális hulladéklerakó megépülése után 2012–13-ban végezte el a 33 település önkormányzatának társulása. Volt, ahol helyileg rekultiválták (megfelelő rétegrend kialakításával leföldelték), és volt, ahonnan az újólag épített lerakóba behordták a hulladékot. Az ott maradt gödröt pedig rendbe hozták, füvesítették, fásították, esetleg belvíz tározóvá alakították. Így az önkormányzatoknak maradt a regionális szintű hulladékgazdálkodás megszervezése.

A jászsági és dél-hevesi 33 település hulladékgazdálkodásának jelenlegi helyzetéről adott tájékoztatóm talán egy kicsit közelebb visz bennünket ahhoz, mit lehet és mit kellene tennünk a jövőnkért. Egy biztos, hulladékunk mindig lesz, csak kérdés, mit kezdünk vele? Nem szabad elfelejteni, hogy az emberek önmaguk tehetnek legtöbbit a környezetükért. Mi csak szolgáltatunk egy olyan világban, ahol a fogyasztás a főszerep!

A közhiedelemtől eltérően a Jászságban keletkezett hulladékok ma is kezelésre kerülnek. Természetesen még rengeteg tennivaló van e téren is.

A hulladékkezelésben és gazdálkodásban érdekelt szervezetek

A Regio-Kom Térségi Kommunális Szolgáltató Nonprofit Kft-t (5141 Jásztelek, Hrsz. 090/2.) a Regio-Kom Társulást tömörítő 33 jászsági (17 település) és dél-hevesi (16 település) önkormányzata alapította 2000. június 7-én. Feladata a 2001. április 27-e óta működő Jászsági és dél-hevesi Regionális Hulladéklerakó üzemeltetése, valamint a 33 településen történő hulladékgyűjtés, -szállítás szervezése, a bekerülő hulladék kezelése, ártalmatlanítása.

Jelenleg a Regio-Kom Nonprofit Kft. a Szelektív Nonprofit Kft. (3000 Hatvan, Hrsz. 054/14.), mint közszolgáltató alvállalkozójaként a Jászsági- és Dél-hevesi Regionális Hulladéklerakó üzemeltetését végzi. Fő tevékenysége 2015. december 31-ig a kommunális hulladékok begyűjtése és lerakással történő ártalmatlanítása volt. A technológiai fejlesztések során megvalósult mechanikai-biológiai előkezelő létesítmény üzemeltetésének megkezdését követően, a 2016-os évtől kezdődően a begyűjtött hulladékok nagyobb része már

nem kerül közvetlenül lerakásra, a 2015-ben elkészült MBH (Mechanikai Biológiai Hulladékválogató) létesítményben kerül előkezelésre.

A létesítmény egyéb tevékenységei közé tartozik a társult települések szelektív gyűjtőszigeteiről, hulladékdudvarairól és a házhoz menő szelektív hulladékgyűjtésből származó csomagolási hulladékok fizikai előkezelése és további hasznosításra történő értékesítése. Feladata még a biológiailag lebomló hulladékok begyűjtése, fizikai előkezelése, komposztálással történő hasznosítása és a veszélyes hulladékok begyűjtése is.

A lerakó a lakossági igények kielégítése mellett a térségben működő vállalkozásoktól is fogad nem veszélyes és veszélyes hulladékokat egyaránt az egységes környezethasználati engedélyben szereplő hulladékfajták és mennyiségek figyelembevételével.

Adatok a Kft. működésének fontosabb jellemzőiről

A létesítményben az elsődleges kezelésen átesett hulladékok mennyisége 2021-ben mindösszesen 54 981 829 kg volt. A telephelyen a 2000–2021. időszak alatt kezelt hulladékok mennyisége viszont már elérte a közel 1 millió tonnát. A 2021-es **évben** a korábbi évekhez hasonlóan a lerakott hulladékmennyiségek legnagyobb hányada a 33 672 702 kg lakossági eredetű kevert települési (30 712 312 kg) és lom (2 960 390 kg) hulladékból származott. A 2021-es évben beérkező kevert települési és lom hulladék mennyiségéből 66,4% a lerakást megelőzően előkezelési műveleten ment keresztül. A többi hulladék közvetlenül került ártalmatlanításra a hulladéklerakón.

A lerakással ártalmatlanításra került az MBH technológiából kikerülő hulladékok közül a kevert települési, lom és egyéb hulladékok előkezeléséből származó ún. „nehéz anyag” frakció, továbbá a térségben működő ipari üzemek és vállalkozások más módon nem hasznosítható hulladéakai. Sajnos az ipari hulladékok egy része viszont nem alkalmas a Regio-Kom Np. Kft-nél üzemelő technológián mechanikai-biológiai előkezelésre, mert a berendezések meghibásodását idézheti elő. Sokat tehetnének a vállalkozók, ha fajtánként hoznák be a hulladékot, nem pedig keverten! (A *lerakással ártalmatlanított* hulladékok mennyiségét az 1. táblázatban részletezzük.)

Az úgynevezett technológiai célú felhasználású hulladékok is lerakásra kerülnek, mely azt jelenti, hogy bizonyos hulladékok megfelelő kezelés után kerülnek a depóniára, vagy inert (beton, téglá, cserép stb.) hulladékként pl. depónia út kialakítására használjuk fel. Az MBH 80 mm átmérőjű dobrostáján áthulló magas szerves anyagtartalmú frakcióból a biostabilizálást követően stabilizált frakciónak ugyancsak a *technológiai célú* hasznosítása történt meg a hulladéklerakó felületén.

A beérkező *biológiailag lebomló* és hulladékká vált növényi szövetek hulladékból (5. táblázat) a komposztálást, majd az azt követő szitálást követően az előírástól eltérő minőségű komposzt is technológiai célú hasznosításra került.

Így a mindösszesen technológiai célból hasznosított hulladékok mennyisége a 2021-es évben 17 989 140 kg volt. (2. táblázat)

1. táblázat: *Lerakással ártalmatlanított hulladékok köre és mennyisége (kezelési kód: D5)*

Hulladék kód	Megnevezés	kg
04 02 09	Társított anyagokból származó hull.	944
07 02 13	Hulladék műanyagok	257 680
15 02 03	Abszorbensek, szűrőanyagok	210
17 06 04	Szigetelő anyagok	543 180
19 08 01	Rács szemét	373 050
19 12 12	Előkezelő létesítményekből beszállított hulladékok	2 038 590
19 12 12	Előkezelésből származó (nehéz anyag)	11 337 696
20 02 01	Temetői hulladék	22 870
20 03 01	Kevert települési hulladék	8 545 530
20 03 07	Lom hulladék	2 769 340
	összesen	25 889 090

2. táblázat: *Technológiai célból a hulladéklerakón hasznosított hulladékok köre és mennyisége (kezelési kód R11)*

Hulladék kód	Megnevezés	kg
10 09 08	Öntödei homok	89 810
17 01 01	Beton	232 800
17 01 07	Beton, téglá, cserép és kerámia	3 365 720
17 05 04	Föld és kövek	1 748 970
17 09 04	Kevert építési és bontási hull.	1 410 440
19 03 05	Stabilizált hulladék	10 266 270
19 05 03	Előírástól eltérő minőségű komposzt	875 130
	összesen	17 989 140

Mechanikai-biológiai előkezelő létesítményben végzett tevékenységek

A mechanikai-biológiai hulladékkezelő mű feladata és működésének célja a beérkező hulladékok előkezelése, energetikai hasznosításra alkalmas frakciók kinyerése és a fennmaradó frakciók szerves anyagtartalmának csökkentése annak érdekében, hogy minél kevesebb legyen a lerakással ártalmatlanításra kerülő hulladék.

A csarnokba leürített hulladékot egy gumikerekes homlokrakodó emeli az előaprító garatjába, melynek feladata a hulladék felaprítása, fellazítása és homogenizálása. A hulladék ezt követően szállítószalagra kerül és egy 80 mm-es dobostán halad keresztül. A rostán áthullott magas szerves anyagtartalmú frakció előbb biostabilizálásra kerül, majd a stabilizált hulladék takaróanyagként kerül felhasználásra a hulladéklerakón. A rostán

fennmaradt könnyűfrakcióból pedig légszeparátorok segítségével kerülnek leválasztásra a magas fűtőértékű RDF anyagok, (Refuse Derived Fuel, azaz másodlagos tüzelőanyag), amit a kevert települési hulladék, illetve a szelektív hulladékgyűjtés maradék hulladékának kiválogatása után nyernek, melyek utóaprítást követően tömörítő konténerbe, majd égetőművekbe kerülnek elszállításra. (Erőművekben vagy cementgyárakban hasznosítják.) A légszeparátor által leválasztott „nehéz anyag” a hulladéklerakón kerül ártalmatlanításra.

A 2021-es évben az MBH technológia (mechanikai-biológiai hulladékkezelés, rövidítve: MBH) az osztályozatlan települési hulladék és az egyéb eljárások után keletkező ún. maradék hulladék kezelésére szolgál. Az MBH-ba kerülő 22 166 782 kg kevert települési és 191 050 kg lom hulladék mellett a technológia utóaprítójába került másodlagos tüzelőanyag előállítás céljából a szelektív válogató csarnokból kikerülő, anyagában nem hasznosítható maradék hulladék is 403 600 kg mennyiségben. Ezt a temetői hulladék és a különböző vállalkozásoktól beérkező szennyezett, ezért anyagában nem hasznosítható kevert csomagolási és a hulladékkezelési engedéllyel rendelkező vállalkozások előkezelt hulladékai egészítették ki mintegy 5 443 050 kg mennyiségben. (3. táblázat)

3. táblázat: Az MBH létesítményben kezelt és az abból keletkezett hulladékok köre és mennyisége (Kezelési kód: R12)

Hulladék kód	Megnevezés	kg
20 02 01	Temetői hulladékok	19 480
20 03 01	Kevert települési hulladékok	22 166 782
19 12 12	Szelektív hulladékok előkezeléséből származó maradék	403 600
19 12 12	Előkezelésből származó hulladék	4 967 480
15 01 06	Anyagában nem hasznosítható kevert csomagolási hull.	456 090
20 03 07	Lom hulladékok	191 050
	Összesen	28 204 482

Az MBH technológiából kikerülő hulladékok köre és mennyisége

Hulladék kód	Megnevezés	kg	Kezelési kód
19 12 10	Éghető frakció (RDF)	2 228 260	R13
19 12 12	Biostabilizálásra kerülő frakció	14 638 526	R3
19 12 12	Előkezelésből származó (nehéz anyag)	11 337 696	D5
	Összesen	28 204 482	

A 2021-ben keletkező 2 228 260 kg magas fűtőértékű frakció teljes mennyiségben energetikai hasznosítás céljából elszállításra került a Visontai Erőműbe és a Duna-Dráva Cement Kft. által üzemeltetett cementgyárba.

Szelektív hulladékválogató csarnokban végzett tevékenységek

A szelektív válogatómű feladata a gyűjtőszigetekről, a hulladékudvarokról, valamint a házhoz menő szelektív hulladékgyűjtésből származó hulladékok válogatása és bálázása. A csarnokba vegyesen gyűjtött lakossági és biológiailag lebomló hulladék nem kerül.

Az összegyűjtött hulladék a válogató csarnokba érkezést követően szállítószalagon keresztül egy 80 mm nyílásátmérőjű dobrostába kerül, ahol leválogatásra kerülnek a kis-méretű szennyeződések. Ezek később az MBH csarnokban jutnak további kezelésre a technológia végén fennmaradó, anyagában nem hasznosítható frakciókkal együtt. A rostán fennmaradt hulladékok válogatószalagra kerülnek, amit a klimatizált válogató kabinban dolgozók frakciókra bontanak, majd egy félautomata bálázó gép segítségével tömörítenek és báláznak. Az értékesíthető, tovább hasznosításra alkalmas anyagokat az NHKV Zrt-n keresztül az állam értékesíti. (4. táblázat)

4. táblázat: *Előkezelésre begyűjtött és elszállított szelektív csomagolási hulladékok köre és mennyisége 2021. év. (kezelési kód: R12)*

<i>Hulladék kód</i>	<i>Megnevezés</i>	<i>Begyűjtött (kg)</i>	<i>Elszállított (kg)</i>
15 01 01	Papír csomagolási hull.	240 940	356 320
15 01 02	Műanyag csomagolási hull.	176 160	215 980
15 01 04	Fém csomagolási hull.	38 390	37 470
15 01 05	Társított karton	0	2 450
15 01 06	Kevert csomagolási hull.	584 160	0
15 01 07	Üveg csomagolási hull.	389 780	381 550
	összesen	1 429 430	993 770

Az elmúlt években a begyűjtött szelektív hulladék mennyiségekben folyamatos növekedés figyelhető meg (2018-ban 1026 tonna, 2019-ben 1184 tonna, 2020-ban 1422 tonna, 2021-ben 1429 tonna).

Biológiailag lebomló hulladékok előkezelése és hasznosítása

A biológiailag lebomló hulladékok a 2009-es évben üzembe helyezett komposztáló területén kerülnek elhelyezésre. A komposztáló kapacitása a JN-07/61/01154-27/2019. számú egységes környezethasználati engedély 11. számú táblázatában meghatározottak szerint 4700 tonna/év. A 2017-es évben a házhoz menő zöldhulladék gyűjtés bevezetése óta évről évre emelkedik a zöldhulladék mennyisége, melyet a 2021-es évben begyűjtött 4 315 700 kg biológiailag lebomló hulladék és hulladékká vált növényi szövetek mennyisége is jól

szemléltet. (5. táblázat) Ez a 2017-es évhez képest 60%-os növekedést mutat, és az elmúlt években folyamatosan emelkedett. (2017-ben 2706 tonna, 2018-ban 2821 tonna, 2019-ben 3413 tonna, 2020-ban 3983 tonna)

A NÉBIH 2017. november 9-én kiadott határozatával a Regio-Kom Nonprofit Kft. által előállított komposzt *Jászkomposzt* néven megkapta a termék minősítést, amely alapján értékesíthető szántóföldi és kertészeti kultúrákban, felhasználható parkgondozási és rekultivációs célokra. Ilyen jellegű hasznosításra a 2021-es évben 1 707 230 kg került az NHKV Zrt-n keresztül.

5. táblázat: *Biostabilizálásra és komposztálásra kerülő hulladékok köre és mennyisége (kezelési kód: R3)*

<i>Hulladék kód</i>	<i>Megnevezés</i>	<i>kg</i>
02 01 03	Hulladékká vált növényi szövetek	590
19 12 12	Biostabilizálásra kerülő frakció	14 638 526
20 02 01	Biológiailag lebomló hulladékok	4 315 700
	összesen	18 954 816

Veszélyes és nem veszélyes hulladékok begyűjtése

A telephelyen 2007. óta engedélyezett a veszélyes hulladékok begyűjtése, amely elsősorban lakossági eredetű hulladékok térítésmentes átvételére terjed ki. Ehhez adódik a kisvállalkozásoknál keletkező, kis mennyiségű veszélyes hulladékok térítés ellenében történő átvétele, ami hozzávetőleg fedezi a hulladékok elszállításának és kezelésének költségét, amit szerződés alapján minden évben veszélyes hulladék szállítására jogosult vállalkozások (Gégol Kft., Design Kft.) végeznek el.

A veszélyes hulladékok mellett kis mennyiségben érkezett be elektronikai hulladék, illetve gumiabroncs, gépjármű szélvédő hulladék, melyek nem kerülnek a telephelyen sem előkezelésre, sem hasznosításra vagy lerakásra. Tárolásukat követően a lehetőségek függvényében kerülnek elszállításra a további hasznosítást, feldolgozást végző üzemekbe (pl. karcagi elektronikai hulladékhasznosító kft.), vagy megsemmisítésre (pl. Aszód-Galgamácsi veszélyes hulladéklerakó).

Néhány következtetés és tanulság

A fentiekből látható, hogy a hasznosítható anyagok teszik ki a „szemét” 55-60%-át, tehát a szemét igen koncentrált nyersanyagnak tekinthető! Tudjuk, az emberek nagy része még mindig úgy tekint a hulladéokra és az azzal foglalkozókra, hogy az „csak szemét, illetve a szemetesek”. Igaz, ebben a szolgáltatási ágban dolgozók nagy része alap iskolázottságú (rakodók, hulladékválogatók). De az ő munkájuk nélkül mit kezdenének az emberek a hulladékkal? (Amit sokan még mindig az út szélére kiraknak?)

MBH Légszeparátor, utóaprító

Én bízom abban, hogy ennél sokkal okosabb az emberiség. Mit is tehetünk:

Alapvetően a hulladék mennyiségét és környezetszennyező hatását kell csökkenteni. A keletkezett hulladékot szét kell válogatni, hogy az visszajuthasson az anyagáramba, hogy újra hasznosításra kerüljön. Tudjuk, a háztartási hulladékok szétválogatására hajlandó fogyasztók csak akkor képesek az újrafeldolgozásban részt venni, ha rendelkezésre áll a szétválogatott hulladékok összegyűjtésére szolgáló infrastruktúra. Ennek ellenkezője is igaz: a települések csak akkor képesek növekvő arányú újrafeldolgozásra, ha a háztartások szétválogatják hulladékaikat.

A települési hulladékok összetétele és mennyisége jelentős mértékben függ az életszínvontól, az életmódtól és ezen belül a fogyasztási szokásoktól. Ezt befolyásolja: az igények túlzott növekedése, a fejlődés és az életszínvonal. Azt gondoljuk, ez jelenti a jólétet. Pedig napjaink egyik legnagyobb tévedése, miszerint az anyagi javak halmozása egyenes arányban van a jóléttel. Ezen gondolkodásunk egyenes következménye, hogy túl sok hulladék keletkezik. Ennek alapvető oka a mértéktelen fogyasztás, az anyagi javak hajszolása. A gyártók abban érdekeltek, hogy minél több terméket adjanak el, mi pedig igyekszünk mindent megvenni... majd kidobjuk. A környezettudatos gondolkodás az, ha csak azt vásároljuk meg, amire valóban szükségünk van!

Ezért a keletkezett hulladék kezelésén túl még fontosabb a megelőzés. Mivel a hulladék jelentős része a háztartásban keletkezik, mindannyian tehetünk valamit a megelőzés érdekében:

- Kerüljük a pazarlást! A fölöslegesen megvásárolt termékekből hulladék lesz, így minél kevesebbet vásárolunk, annál kevesebb hulladék keletkezik. Különösen az élelmiszerekből dobnak ki a fejlett országokban sokat (akár 40%-ot is!).

Szelektív válogatás*Szelektív válogató csarnok**Kézi válogatás frakciónként*

*Szelektív válogatás tároló rekeszei
hulladék fajtánként*

Kész papír bálák

Általában az ételmaradék is felhasználható további ételek elkészítéséhez.

- Rengeteg szórólap kerül a szemétkbe, ami szintén pazarlás. Ha lehet, írjuk ki a postaládára, hogy nem kérünk szórólapot.

- Ha lehet, külön gyűjtjük a zöld hulladékot. Komposztáljunk, ha lehet. 30%-kal kevesebb lesz a hulladék.

- Vásárlás helyett kölcsönözzünk. Főlegesen ne ruházzunk be olyan gépekbe, amelyeket évente csak egyszer-kétszer használunk. Ezeknek az akkumulátorát gyakrabban kell cserélni (ez holt tőke).

- Vásároljunk tudatosan! Tartós iparcikkek, többször használható termékek (pl. bevásárlótáska), egyszerűen és kevés csomagolóanyagba burkolt termékek mind csökkentik a keletkező hulladék mennyiségét. Ha piacról vagy termelőtől vásárolunk az előre csomagolt élelmiszerek helyett a csomagolás ára és a keletkező hulladék megspórolható, sőt lehet, hogy az élelmiszer minősége is jobb.

- Gondolkodjunk a Föld szívével! Úgy tervezzük meg a dolgainkat (gyártandó termékeinket, mindennapi tevékenységeinket), hogy minél kevesebb hulladékkal terheljük a környezetet. Már tervezéskor gondolni kell arra, hogy milyen hulladékok keletkezésével járnak a tevékenységeink.

- Használjuk újra! Javíttassuk meg az elromlott gépeket, illetve adjuk kölcsön, adjuk el vagy ajándékozzuk el, ha már nincs rá szükségünk.

- A mindennapi munkánkban is figyeljünk rá, hogy minél kevesebb „szemét” keletkezzen. Kerüljük a fölösleges nyomtatást, fénymásolást, nyomtassunk kétoldalasan, palackozott ásványvíz helyett vizesballonból, magunkkal vitt kulacsból vagy csapból igyunk vizet.

Alapvetően sok ehhez hasonló tanácsot nyújthatunk, de tudnunk kell, hogy minden ötlet, annyit ér amennyit megvalósítunk belőle.

Tudjuk, hogy jelenleg a fent leírt feladatok elvégzésére a Regio-Kom Np. Kft. 2021-ben közel 1 milliárd forintot fordított. Ezt az önkéntes befizetett díjból és az állam által hozzáított összegből finanszírozta. Az, hogy a hulladék csak költséget, problémát vagy erőforrást jelent-e majd a jövőben tulajdonképpen azon múlik, hogy hogyan gazdálkodunk vele. Felelősséggel kell lennünk környezetünk, jelenünk és jövőnk iránt!

Nagy István

TÜZOLTÓK A TESTVÉRVÁROSOKBAN

A testvérváros – vagy ahogy a németek mondják: Partnerstadt – szavakat az 1990-es évek elején kezdtük egyre többször emlegetni. Korábban is voltak erről emlékeim a hetvenes évekből. Szolnok és Tallin testvérvárosi kapcsolata volt ilyen, de ezek számomra nem sokat jelentettek.

Jászberény tűzoltóparancsnokaként 1991-ben vált közelivé és engem is közvetlenül érintő kérdéssé ez a fogalom. Ezen a nyáron érkezett egy addig számomra ismeretlen északnémet településről egy népes önkormányzati küldöttség Jászberénybe. A település neve Vechta volt, amit sokan nálunk még egy-két év múlva is v-vel, és nem f-fel ejtettek ki. A küldöttség tagjai között volt tizenegy egyenruhás vechtai önkéntes tűzoltó is. Ez számunkra meglepetés volt, mert nem gondoltuk, hogy Vechtában ilyen elismertsége van a helyi tűzoltóknak. Később persze megszoktuk ezt, és természetessé vált. A Tiszti klub udvarán volt az első találkozás a vechtai német és a jászberényi magyar tűzoltók között. Így már 31 éves múltra tekinthetünk vissza, ami szinte történelmi távlat. Ennyi év alatt a két tűzoltóság közötti kapcsolatból családi és baráti kapcsolatok is kialakultak. Ez a több mint három évtized nagyon sok élményt nyújtott a kiutazó és az ide érkező küldöttségek tagjainak egyaránt. Szeretnék néhány pillanatot, élményt és eseményt feleleveníteni erről az időszakról.

A kapcsolattartók

Sokan segítettek a kapcsolatok kialakulását és fejlődését mindkét városban. Sajnos többen már nincsenek is közöttünk. Munkánkat önzetlenül (szinte városunk nagykövetekeként) támogatta *Szívós Anita*, aki Vechta városában él. Ő kapcsolattartó és tolmács is volt egyben. Néha még a félreértéseket is elsimította. Másik rendszeres tolmácsunk és kapcsolattartónk korábbi tűzoltó kollégánk (bár ő Szolnokon dolgozott), *Csóke Péter* volt. Ő korábban több évet dolgozott a volt NDK-ban, és kitűnően beszéli a nyelvet. Meg kell még említeni városunk németül beszélő tanárait, akik szinte kivétel nélkül segítettek.

Az első találkozások maradandó emléket hagytak a kezdeti időszak küldöttségeinek tagjaiban. Mindkét oldalon voltak olyan személyek, akik nem a két tűzoltóság vezetői voltak, mégis nagyon sokat segítettek a kapcsolat építésében.

Külön ki kell emelnem Vechta város akkori polgármesterét, *Bernath Kühling* urat, aki városvezetővé választása előtt huszonhárom évig tűzoltóparancsnok volt, így mindig szívügyének tekintette a két szervezet kapcsolatát. Polgármesterként is mindig részt vett Vechtában a tűzoltók rendezvényein, de jászberényi programjai során is gyakran meglátogatta az egységünket. Halála előtt nem sokkal (bár már csak széken ülve, a nyitott szertárajtón keresztül) megtekintette a berényi tűzoltók technikai bemutatóját. Személyéhez sok vidám esemény is kötődik.

A vechtai tűzoltók közül elsősorban *Andreas Michalovszki* urat említem, aki kezdettől segítette a két tűzoltóság kapcsolatainak fejlődését. Ő a tűzoltóság hírközpont vezetője-

Készül id. Fózer Tibor pörköltje, ami nagyon ízlett a vendégeknek.

ként többünkkel baráti viszonyt alakított ki. A tűzoltók kontaktusának ápolásán túl kiemelkedő karitatív munkát végzett Jászberény egészségügyi és szociális létesítményeinek támogatása terén is. Az ő közreműködésével nagyon sok értékes felszereléshez jutottak ezek az intézmények. Mi, jászberényi tűzoltók, többek között egy használt, de jó állapotú mikrobuszt kaptunk a vechtai tűzoltóktól. Andreas ebben is sokat segített. 2022. április 3-án a város napján megkapta Jászberény – külföldi állampolgárok részére adományozható – legmagasabb kitüntetését, a Tiszteletbeli Polgár címet. Igazán megérdemelte.

Kapcsolattartó és kapcsolatépítő barátaink közül sajnos már többen nem lehetnek közöttünk. Nagyon hiányzik a Barth házaspár, *Erich és Gizella, valamint Franc Thomann (Ópa Thomann)*. Ők sok alkalommal meglátogattak és fogadtak is bennünket. Gyermkeik és unokaik ma is tűzoltók. E két család szervezője, egyben szinte állandó résztvevője volt programjainknak. Az ő szeretetüket vechtai látogatásaink során már csak jelképesen, egy-egy virágcsokorral tudjuk megköszönni a temetőben. Azt mondják, akkor alakul ki igazi barátság közöttünk, ha már közös halottaink is vannak, akikre együtt emlékezünk.

Az események

A fenti cím a teljességre utal, de bocsássa meg a kedves olvasó, ha csak néhány eseményt említek, hiszen harmincegy év sokkal több említésre méltót eredményezett, mint amennyi egy ilyen szerény terjedelmű írásba illeszthető.

Erick Barth barátunk, aki gépészmérnök, a hadsereg hivatásos tisztje volt, és egy katonai légi bázis tűzoltóparancsnok helyetteseként teljesített szolgálatot.

Vendégségben Wolfgang barátunknál.

Mellette tagja volt a vechtai önkéntes tűzoltóságnak. Programjaink jelentős részét ő szervezte. Így tehettünk látogatást két légi bázison, haditengerészeti kikötőben, egy haditengerészeti felújító bázison és több más ponton, ahová nélküle el sem juthattunk volna. Ezeken a helyeken nagyon sok élménnyel gazdagodtunk.

Az első légi bázis, ahol jártunk, valaha zeppelin kikötő volt, és akkor helikopterek repülőtereként üzemelt. Itt láttunk egy közúti balesettől visszatérő katonai mentőhelikoptert, amelynek a pilótája néhány másodperc alatt gépével hátrafele repülve „betolatott” egy szűk területre, ami személygépkocsival is elismerésre méltó manőver lett volna. Megkérdeztük az ötvenkét éves, ősz hajú pilótát, hogy visszatérés után hány percen belül tud újra bevetésre indulni. Ő kettő percet mondott. Hitetlenkedve hallgattuk, amit ő is észrevett, és kissé pironkodva bevallotta, hogy ha tankolni is kell a gépet, akkor bizony ez öt perc is lehet. Még így is csodálatra méltó. Ugyanezen a bázison – mivel a gépek többségével távoli területen gyakorlatoztak – a repülőtéren hatalmas tűzoltókocsikkal ismerkedtünk. Azt mondták, hogy nyugodtan kerüljünk velük pár kört, hiszen mi is tűzoltók vagyunk, és nekünk ezeket tudni kell vezetni. Legnagyobb meglepetésünkre ezt nem viccnek szánták. Mi nem akartunk szégyenben maradni, így hát többen vállalkoztunk is rá. Nagy élmény volt a hatalmas járművekkel körbe száguldani a széles betonutakon.

Egy másik repülőtéren, egy NATO légi bázison még több meglepetés várt ránk. Egy kétszáz éves tábornok – a bázis parancsnoka – fogadott bennünket két évvel a NATO csatlakozásunk előtt. Ott nekünk szinte mindent bemutattak. Aznap, amíg ott voltunk, a bázison állomásozó 32 db vadászgépből 29 db háromszor szállt fel, és szerencsére le is. Láttuk az egyik gép hajtóműpróbáját, de megnézhattuk Európa akkor még egyetlen F-16-os vadász-

gép szimulátorát is. A bázisparancsnok bemutatta a közeli irányító központot, ahol egy magyar származású alezredes – bár ő már nem beszélt magyarul – vezényelte a repülést. Ezt követően egy oktatóteremben kivetítőn megmutatta a bázis térképét koordinátákkal és a védelmére rendszeresített hat rakétaüteg helyével együtt. Amikor autóbusszal körbejártuk a repülőteret, akkor egy magas földszáncal körülvett építménynél elmondta, hogy itt van az atomfegyverek raktára, de jelenleg nincsenek atomfegyvereik. Kíváncsian megkérdeztem, hogy miért beszél nekünk ilyen nyíltan ezekről a titkos dolgokról. Azt válaszolta, hogy a NATO und Ungarn egál. Két év múlva persze ez igaz lett. Arra a kérdésre, hogy tíz éve még talán le is lőttetek volna minket, ha itt engedély nélkül tartózkodtunk, nevetve azt válaszolta: „natürlich”, természetesen. A pilóták pedig valóságos légi bemutatót tartottak nekünk, miután megtudták, hogy vendégek vagyunk.

Jártunk haditengerészeti kikötőben is egyik látogatásunk alkalmával, és már meg sem lepődtünk, hogy végig fényképezhattunk, videózhattunk szinte mindent, kivéve azt, ahol a hajóágyúk felújítását végezték. Egy hajón körbe is vittek bennünket a hatalmas kikötőben.

Persze nem csak katonai bázisokon jártunk. Voltunk kerékpártúrán, és egy helyi játékon is részt vettünk, ami egy golyószerű labda gurításából és kiadós sétából állt.

Kellemes estét töltöttünk el egy kis helyi közösség söröző-vendéglősnél. A területen hatvan család él, és ez az ember úgy gondolta, hogy épít egy ilyen közösségi helyet, amihez a többiek is hozzájárultak. A helyi vendégek alkalmanként egy márkát hagytak hozzájárulásként a vendéglő fenntartására, persze a fizetségen felül. Természetesen mi is összedobtuk a magunk egy márkáját. A gazda több év múltán megismert egy rendezvényen, szívélyesen üdvözölt, mert emlékezett rá, hogy mi magyarok is beléptünk a helyi közösségbe. Szégyenkezve vallom be, hogy én viszont nem ismertem meg őt.

Voltunk egy szomszédos kisváros, Lohne önkéntes tűzoltó egyesülete megalakulása századik évfordulójának ünnepségén. Ez a ceremónia hatalmas tömegeket mozgató meg. Legalább tíz tűzoltó zenekar volt a felvonuláson, persze gyönyörű egyenruhákban és szebbnél szebb hangszerekkel. Az útvonal mellett szinte a város teljes lakossága nézte az impozáns parádét. Mindenki vidám volt. Azt sem bánta senki, hogy a menet elején vonuló gyermektűzoltók kicsi, kézzel húzott és kézi pumpás tűzoltókocsiról locsolták az ünneplőket.

Jártunk Papenburgban egy óriási hajógyárban, ahol építés közben figyelhettünk meg egy hatalmas luxus óceánjárót, de muzeális tengerészeti emlékeket is láthattunk. Megnéztünk egy több száz éves vitorlás hajót és második világháborús tengeralattjárót is. Látogatást tettünk a nagy sebességű mágneses vasút, a MAG-LEB kísérleti pályáján.

Természetesen Vechta város sok nevezetes helyén is jártunk. Voltunk a városházán, a várban, a múzeumban, és a tőzeglápot is megtekintettük.

Az események közül nem hagyhatom ki a rengeteg évessel és ivással járó rendezvényeket. Ezek az események asztal mellett ülve tették próbára „állóképességünket”.

Egyik ilyen alkalom volt a vechtai tűzoltók kétnapos ünnepsége. Mondhatom, itt is nagyon sokan voltak a város lakói közül. Számtalan érdekesség tette látványossá a gálát: emelődarura rögzített emelőkosár, különböző bemutatók, utánfutóra szerelt szétritható, hatszögletű sörös pult, melynél három helyen csapolták a jó sört. Kühling polgármester úr többször is szólított, hogy „Stefan, komm!” Vechtában ugyanis így szólítottak, és hivatalos rendezvényeken megküzdöttek a vezetéknévem (Nagy) kimondásával is. A polgármesteri invitálás célja persze a sörpultnál való jelentkezés volt.

A nap gyorsan elszállt, és este a vacsoránál néhány öreg tűzoltó csipkelődve megjegyezte volt parancsnokuknak, hogy nem vagy már a régi. Ez a visszafogottabb sörözésnek szólt. Ekkor őket is meglepve (már akkor bőven a hetedik ikszben járó) polgármesterük két nagy számot mondott snapszra és sörre, aminek elfogyasztása után este felült a kerékpárjára, és az ittasság bármi jele nélkül hazakerékpározott. Másnap ugyan a sörös pultnál csak sört kért, és amikor rákérdeztem a snapszra, csak annyit mondott, hogy „varm”, ami azt jelenti, hogy meleg, majd a napfényes égre mutatott. Természetesen őt nem a sörözései miatt választották meg többször is polgármesternek. Nagy tiszteletnek örvendett a városban.

Amikor Jászberényben jártak a vechtai tűzoltók mi is igyekeztünk sok szép hazai tájat megmutatni. Jártunk a Mátrában, Budapesten, Pakson, de voltunk a Hortobágyon is. Egy mátrai borpincében megkóstoltuk a hegy levét. Budapesten többször is jártunk. Megtekintettük a Parlamentet, a Tűzoltó Múzeumot, a Feriegyi Repülőtéri Tűzoltóságot. Látogatást tettünk a Paksi Atomerőmű Rt.-nél.

Szinte felsorolhatatlan, hogy hány helyen fordultunk meg vendégként vagy vendéglátóként, és mennyi élménnyel lettünk gazdagabbak. Nagyon sok újat tudtunk meg egymásról, ami a testvérvárosi rendszer nélkül nem valósult sikerült volna meg. Úgy gondolom, sok tévhitet sikerült kölcsönösen eloszlatni. Láttunk egymás felszerelése között újdonságokat, de a meglepőbb a sok azonosság volt. Nagyon kellemes meglepetés volt az a melegség, ahogy a sztereotípiák szerinti „hideg északi németek” fogadtak bennünket a saját családjuknál. Talán ők bennünket elmaradottabbnak gondoltak. Náluk a tűzoltóságon az étkezéseknél eldobható eszközöket használtak, és meglepte őket, hogy nálunk rendes teríték volt az asztalon, még a reggelinél is. Egyik vendéglátónk idős hozzátartozója azt kérdezte, hogy nálunk van-e elég cukor. Ezen jól mosolyogtunk, így ismerkedtünk egymással.

Szakmai kérdések és a technikai eszközök

A két tűzoltóság között szakmai szempontból megállapítható volt, hogy sokkal több közünk a hasonlóság, mint a különbség. Természetesen az anyagiak tekintetében már nem volt ilyen pozitív a kép. Vechtában az önkéntes tűzoltók laktanyájában tizenhét szerállás (garázs) volt, míg nálunk hat. A technikai eszközeik nagyobb száma szintén szembeötlő volt. A gépjárműveink viszont szinte ugyanolyan eszközökkel voltak felszerelve. Felvetődött itthon egy-két önkormányzati képviselőben, hogy kaphatnánk használt, de jó állapotú tűzoltókocsikat, ha ott leselejtezik. A rendszerváltást követő néhány évben még talán jók lettek volna, de később már ezeket nem tudtuk volna rendszerbe állítani, mert nem feleltek volna meg az itthoni követelményeknek sem.

Kezdetben, amikor nálunk alig indult be a vezetékes telefonhálózat fejlesztése, rácsodálkoztunk, hogy minden német tűzoltónak volt személyi hívója. Őket ezen keresztül riasztották, ha vonulniuk kellett valamilyen eseményhez. Pár év múlva nálunk futott fel a mobiltelefon-hálózat kiépítése, és ekkor ők lepődtek meg, látva, hogy egyre több magyar tűzoltónak van mobil készüléke. Ez így felváltva történt. Ma már mindenkinek okostelefonja van, nincs különbség.

A híradó ügyetek terén is nagy elmaradásunk volt velük szemben. Bár nem sikerült őket utolérni, de az eltérés jelentősen csökkent.

*Erik barátunk öröme az ajándék
parancsnoki sisak átvételekor.*

csolatok voltak, amelyek érzelmileg is közelebb hoztak minket, és a határok egyre inkább jelképpé váltak.

Emberi és családi kapcsolatok

A családi kapcsolatok kialakulása lépésről lépésre történt. Először kölcsönösen ismeretlen embereket fogadtunk otthonainkba, de később megismerhettük egymás családtagjait is. A küldöttségek először csak tűzoltókból álltak, majd később többen családtagjaik közül is hoztak, illetve vittek egy-két főt magukkal. A következő alkalommal már küldtünk apró ajándékokat is egymásnak. Eljutottunk odáig, hogy Facebook-csoportot hoztunk létre, így bővülnek a kapcsolataink, és észre sem vesszük, de egyre inkább részévé válunk egymás életének.

Adódtak a találkozások során kedves dolgok, melyek elmélyítették az emberi, baráti kapcsolatokat. Néhányat megemlítek közülük a teljesség igénye nélkül.

Egyik látogatásunk során Erich Barth családja látott vendégül a tolmácsunkkal, Csöke Péterrel együtt. Ezen a héten sok olyan rendezvény volt, ahol egyenruhában kellett megjelenni. Persze az egyenruhás megjelenéssel a fehér ing is együtt járt. Fel is készültünk ezekre, így 3-3 ilyen vittünk magunkkal, de volt negyedik ilyen program is. Péterrel azon meditáltunk, hogy reggel azt az inget vesszük fel, amelyikbe kevésbé izzadtunk bele. Reggel óriási meglepetésünkre mindkettőnknek egy-egy tiszta inge lógott vállfán a szekré-

Meglepődtünk, amikor megtudtuk, hogy Vechtában új tűzoltó bázis épül, mivel a régi is megfelelőnek és korszerűnek tűnt számunkra. Felvilágosítottak bennünket, hogy a régi bázis a város legértékesebb területén fekszik, és annak a területnek az árán szinte megépíthető az új és korszerű tűzoltósági épület. Ez már több éve meg is valósult.

A látogatások során több műszaki mentési bemutatót láttunk náluk, és mi is rendeztünk hasonlókat. Azt állapítottuk meg, hogy a technikai eszközeink és az alkalmazott módszereink szinte megegyeznek. Néhány apró dolgot azonban ellestünk egymástól. Mi is mutattunk néhány eszközt, ami nekik nem volt, és ők viszont. Ha nem lennének nyelvi nehézségek, meggyőződésem, hogy nyugodtan beülhetnénk egymás mellé, ha egy tűzhöz vagy más eseményhez kellene vonulnunk, és a beavatkozásoknál is hasonlóan hajtánánk végre a feladatot.

A szakmai kérdéseket nem részletezem tovább, mert ez inkább csak a tűzoltóknak érdekes. A legfontosabbak az emberi kap-

nyünk ajtaján, keményítve, vasalva. Drága Gizella – ma sem tudjuk hogyan – észrevette a dilemmánkat, és az éjszaka során jó tündér módjára megoldotta a dolgot.

Szintén az egyik látogatás programjához kapcsolódik Thómann papa (Ópa) esete, akit pár hónappal előtte műtöttek – csípőprotézis beültetése volt –, és jó asztalosként készített magának egy szép botot. A tűzoltóság udvarán este nagyon jó hangulatba kerülve még táncra is perdültünk. Ebből Ópa sem maradhatott ki, és az este folyamán letette a botját. Fennhangon dicsérte a kis magyar csapatot, hogy vidámságukkal mi gyógyítottuk meg őt, és neki már nincs szüksége erre a botra. Végül egyik kollégánknak, Bózsó Sanyinak ajándékozta, mondván, neki még szüksége lehet rá. Sajnos néhány év múlva eltávozott közülünk. Kedves öreg Ópa Franci, a botodat örizzük, hiszen odafönn neked már tényleg nem kell. Szerencsére Sanyi barátunknak sincs még szüksége rá.

A szomszéd város, Lohne tűzoltósága centenáriumi ünnepségén vacsorára voltunk hivatalosak. Mi a vechtai tűzoltókkal együtt voltunk részesei ennek a hozzávetőleg 300 fős rendezvénynek. Ismét ülve kellett bizonyítani, hogy jó az állóképességünk, ami jól sikerült. Másnap az akkori tűzoltóparancsnok, Gerd Schumacher büszkén jelentette a polgármester úrnak, hogy hajnalban csak a vechtai és a jászberényi tűzoltók tudtak emelt fővel, egyenes járással távozni a rendezvényről.

A familiáris kapcsolatok a jászberényi tűzoltókon keresztül más családoknál is kialakultak. Ilyen kötelék jött létre Kiss András aljegyző családja és a Thómann család, vagy a Csőke és a Michalovszki család között is. Több jászberényi tűzoltó családja is vendégül látta egy-egy alkalommal a vechtai tűzoltókat magyarországi látogatásaik során. Ilyenek voltak többek között Urbán Imre, Bózsó Sándor, Szappanos Róbert, Fózer Tibor és családjaik. Rajtuk kívül többen is bekapcsolódtak a programok szervezésébe, finanszírozásába.

Az utazások és a látogatások során is előfordultak érdekességek. Egyik alkalommal a polgármesteri hivatal adta kölcsön az új mikrobuszt és vele Dobi Sanyit (Csárlit) – tűzoltó öccse mondta, hogy a családban így hívták – mint sofírt. Így indultunk Vechtába. Örültünk az új kényelmes busznak. Nem is volt különösebb baj sokáig, de Németországban a hegyek között hajnalban arra ébredtünk, hogy a motor rángatni kezdett, majd leállt. Szegény Csárlit az előző benzinkútnál még úgy látta a szintmérőn, hogy elég lesz a benzin a következő kútig, és nem is akarta felébreszteni a társaságot. Még nem tapasztalta ki az új kocsinál, hogy mennyi km-t lehet megtenni vele, ha jelzi a műszer az alacsony benzinszintet. A lényeg, hogy elfogyott az üzemanyag. A segélykérő telefon segítségével akartunk egy kanna benzint hozatni, de azt a benzinkúti ár ötszöröséért kaptuk volna. Egy lehetőségünk maradt, hogy eltoljuk a két kilométerre lévő töltőállomásig. Ez rendben is volt, de egy hosszabb szakaszon hegynek fel kellett tolni a buszt. Csípős volt a reggel, ennek ellenére gyorsan bemelegedtünk. A hegytetőtől a busz már magától is gurult. Csárlit örömeiben elfelejtette az előbbi autótólókat, és több mint egy kilométeres gyalogtúrára kárhoztatott minket. A benzinkútnál azért bevárt bennünket. Nem vertük meg. Ő is azok csoportját erősíti, akik már nem hibáznak.

Az emberi kapcsolatok persze tagadhatatlanul a fehér asztalok mellett szövődtek és váltak szorosabbá. Fontos volt a konyhaművészet körébe tartozó ismeretek cseréje is. A vechtai tűzoltóknál többször sütöttek nagy rostélyokon tekintélyes méretű hússzeleteket, mi pedig tárcsán süttünk húsokat gombával és egyéb zöldségekkel. Vechtában spárgát

tálaltak fel, amit náluk természetnek, és erre büszkék is voltak. Persze a nálunk készült bográcsos ételek is igen nagy tetszést arattak.

Megismertettük német barátainkkal, hogy mi a gulyás és a pörkölt közötti különbség. Mi is megtapasztaltuk néhány szokásukat. Ma már tudjuk, hogy nem szeretik a belsőségekből készített ételeket. Azt is tapasztaltuk, hogy a sört 2-3 decis talpas pohárból isszák, és egy sörhöz általában egy snapsz is dukál. Ők a borokat kevésbé fogyasztják, de a jó magyar pálinkát kedvelik.

Összegzés

Felvillantottam néhány emlékmorzsát a harmincegy év sok-sok eseményéből, az élményekből és a tapasztalatokból. Felvetődik a kérdés, hogy szükség van-e az ilyen kapcsolatokra. Talán a kedves olvasónak is egyértelmű a válasz: igen.

- Igen, hiszen sok új dolgot ismertünk meg.
- Igen, mert találkozhattunk egy másik ország polgáraival, és meállapíthattuk, hogy sokkal több közöttünk az azonosság, mint a különbség.
- Igen, mert új barátokra leltünk.
- Igen, mert minket is megismertek egy másik nemzet fiai, lányai, és voltak, akik közülünk is barátjukká fogadtak magyar embereket, tűzoltókat és nem szakmabelieket egyaránt.
- Igen, mert a megismerés negatív előítéleteket tud eltörölni, és segíti az egymás mellettélést.

Nem valószínű, hogy ez a kapcsolat ugyanúgy folytatódik, ahogy eddig, de valamilyen formában biztosan továbbvisszük.

Köszönet illeti a két város vezetőit, akik létrehozták és ápolták ezt a kapcsolatot. Köszönet a két tűzoltóság tagjainak és a segítőknek, akik tartalommal töltötték meg ezt a lehetőséget. Igen, ez a kapcsolat egy lehetőség volt, amit tartalommal töltöttünk meg, és remélem, még nagyon sok elemmel fog tovább bővülni az utánunk jövők által.

Feuerwehrmänner in den Partnerstädten (Kurzer Auszug aus dem Artikel)

In der Einleitung habe ich die Umstände von der Kontaktaufnahme und deren Entwicklung wachgerufen. Hierbei habe ich das erste Treffen und den 31 Jahre langen Weg beschrieben.

In dem nächsten Teil habe ich über die Kontaktpersonen, die Importanz ihrer Mithilfe betont, geschrieben.

Detaillierter habe ich einige Personen bzw. Familien aus Vechta hervorgehoben, wie den Bürgermeister Herrn Bernard Kühling, Andreas Michalowski, den Leiter der Nachrichtenzentrale, sowie die Familie Barth und Thomann.

Wegen Platzmangel habe ich nur einiges aus der Programmviefalt erwähnt. Betreffend unserer Programme in Deutschland habe ich die Mitarbeit vom Herrn Erich Barth, meines ehemaligen Freundes hervorgehoben.

Weitergehend habe ich über die unvergesslichsten Ereignisse berichtet, betonend diejenige, die am meisten Spaß gemacht haben und dadurch vielleicht am längsten in unseren Erinnerungen bleiben.

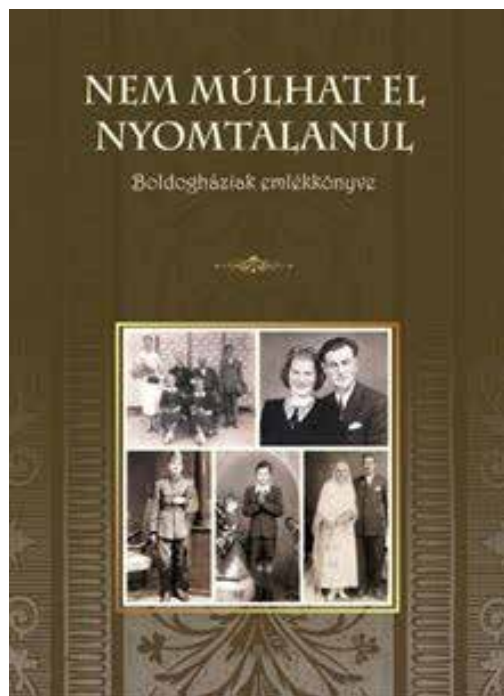
In Bezug auf unseren Fachprogrammen konnten wir feststellen, dass es mehr Gemeinsamkeit als Unterschied zu entdecken ist, sowohl unsere Arbeit als auch die technischen Geräte betreffend.

In einem separaten Teil habe ich mich mit familiären-und freundschaftlichen Beziehungen befasst.

Zusammenfassend bedankte ich mich bei allen, die den partnerstädtischen Kontakt zustande gebracht, mit Inhalt bereichert und über mehr als 30 Jahren weiter gepflegt haben.

Szakácsné Nagy Éva

GONDOLATOK „A NEM MÚLHAT EL NYOMTALANUL –
BOLDOGHÁZIAK EMLÉKKÖNYVE” CÍMŰ KIADVÁNYHOZ

Barna borítójú, impozáns, keménykötésű könyvet tartok a kezemben, melynek borítójáról – műtermi felvételekről – ünneplőbe öltözött komoly vagy mosolygó arcok néznek vissza a múltból. Idegenek, és mégis ismerősök. Egy jászági falu szülöttei, lakói, akik Jászboldogházán éltek le az életüket vagy életük egy részét, és sorsuk egy szelete a közösség életének, ami a régmúltban gyökerezik, a mában folytatódik, és a jövőbe ível. A könyv maga a település, amely meghatározta önmagát, büszke az identitására, és meg akarja őrizni a tudást a következő nemzedékek számára is.

Jómagam 2021-ben kaptam felkérést, hogy szerzőként legyek részese a műnek, írjak a saját családomról. Eleinte vonakodtam. Nem az írás miatt – tudok írni, szeretek is, és nem is esik nehezemre –, hanem egyrészt amiatt, hogy akarom-e közszemlére tenni a családomat, megjelentetni egy könyvben, ami azután önálló

életet él, és mint minden könyvnek, meglesz a saját sorsa. (Ahogy az ókori Terentianus Maurus kifejezte: „Pro captu lectoris habent sua fata libelli,” azaz a könyveknek is megvan a maguk sorsa, ami az olvasó felfogóképességétől függ.) Másrészt elgondolkodtatott, hogy vajon érdek-e bárkit is egy idegen, nem irodalmi mű keretében bemutatott család sorsa. A mérleg „nem írok” serpenyőjében tehát az előbbiek álltak. A másik, az „írok” serpenyőjében pedig annak a felismerése, hogy én is egy vagyok azok közül, akinek olyan emlékeik vannak, amik Jászboldogházához kapcsolódnak, és az ember az összes emléket úgysem tudja a gyerekeire hagyományozni. Viszont az emlékeket kár veszni hagyni. Nos, itt kapcsolódtam hozzá gondolatban a *Nem múltat el nyomtalanul* című könyv alapgondolatához, szellemiségéhez, és innentől kezdve nem az volt a kérdés, hogy írjak-e, hanem hogy mit írjak, és mit hagyjak ki. És most, egy év elteltével a már megjelent könyvet lapozgatva a saját indítatásomat látom viszont az egyes családokat bemutató szerzők tollából is, mint kollektív szellemiséget, ami egyöntetűen átjárja a könyv valamennyi alkotóját, valamennyi lapját, hogy a saját családkról való megemlékezés a közösséghez való tartozás része,

amiből kirajzolódik a közös örökség. Hadd idézzem Veliczkyne Koncsik Ilonának, a kötet felelős kiadójának, egyben egyik szerkesztőjének a könyv bevezetőjéül választott mottóját *Kosztolányi Dezsőtől*:

„Volt emberek.
Ha nincsenek is, vannak még. Csodák,
Nem téve semmit, nem akarva semmit,
Hatnak tovább.”

A könyv műfaját nehéz meghatározni. Antológiának nem mondható, mert nem irodalmi alkotások kerültek összefűzésre. Tudományos munkának sem lehet nevezni, mert nincsenek egységes szempontok, hiányoznak a következtetések. A lényegét tekintve legtalálabb a kötet alcímeként választott meghatározás: *Boldogháziak emlékkönyve*. Emlékkönyv, ami emlékek tárháza, amit jó lesz később lapozgatni, amibe olyan emberek írtak, akik őriznek egyfajta tudást, amit meg akarnak osztani másokkal.

Az emlékkönyv kiadója a BOLDOGBT, azaz a Jászboldogháziak Baráti Társasága Egyesület, amely a település közös múltjával kapcsolatosan már több kiadványt megjelentetett, úgymint az *Emlékek a boldogházi tanyavilágról* címűt,¹ a Boldogházára kitelepítettek életét bemutató *Törvényen kívül-t*,² valamint *Eltűnt iskoláinkra emlékezünk* címmel a régi tanyasi iskolák világának felidézését.³ Ezt tudva ki hinné, hogy Jászboldogháza község 2021-ben ünnepelte fennállásának 75. évfordulóját? Mire tud egy ennyire fiatal település emlékezni, ami több önálló kiadvány megjelentetését indokolja? Nos, az emlékkönyv első része választ ad az előbbi kérdésekre, hiszen megismerhetjük belőle Jászboldogháza település múltját s mindazon fontos tényezőket, amelyek együttesen alkotják azt a közeget, amelyben az emlékkönyv második részében megjelentített családok éltek, munkájukkal, egész lényükkel formáltak, alakítottak.

A Jászság, s benne a mai Jászboldogháza lakóinak ősei, a jászok a XIII–XIV. században telepedtek le Magyarországon. A Jászság mai területén azonban előttük is éltek emberek – szkíták, kelták, szarmaták, rómaiak, avarok –, amint arról az itt fellelt régészeti leletek tanúskodnak. Az első írásos emlék, amelyben a Boldogháza név szerepel Mátyás király idejéből, 1458-ból származik. Az évszázadok folyamán, a történelem viharos és békés korszakai alatt azután hol elnéptelenedett, hol virágzó országrészként fejlődött. Dúlta tatár, török, uralta a Német Lovagrend, de a jászok nem szóródtak szét, nem hagyták el földjeiket, és a kedvezőbb időszakokban szorgalmukkal, tehetségükkel tovább gazdagították szűkebb hazájukat. A betelepülésükkor beszélt jász nyelv helyett fokozatosan áttértek a magyar nyelvre. A XV. század elejéről fennmaradt ugyan egy jász–latin szójegyzék, egyéb írásos emlék nem ismeretes.

Szellemiségüket, szabadságszeretetüket, identitásukat azonban a jászok az évszázadok folyamán végig megőrizték. Ki ne ismerné a Jászkunság eladásának és visszaváltásának, a *redemptio*-nak a történetét? 1702-ben a Habsburg udvar a Jászság és Kunság területét a Német Lovagrend tulajdonába adta – anyagi helyzetének javítása céljából eladta –, a két

1 Veliczky Józsefné (szerk.): *Emlékek a boldogházi tanyavilágból*. Jászboldogháza, 2006.

2 Papp Izabella: *Törvényen kívül*. Budapesti kitelepítettek Jászboldogházán. Jászboldogháza, 2013.

3 Papp Izabella – Veliczkyne Koncsik Ilona: *Eltűnt iskoláinkra emlékezünk*. Boldogháza tanyai iskolái 1894–1970. Jászboldogháza, 2015.

népcsoport tagjai az addigi szabad, kiváltságos helyzetükből jobbágyi sorba süllyedtek. A nádor, az országgyűlés, a jáász és a kun lakosság heves tiltakozásának hatására az eladás tényét 1715-ben elzálogosításra sikerült módosítani, amit a bécsi udvarnak kellett volna megváltania. Tekintettel azonban arra, hogy az udvar nem tudta és nem is igen akarta előteremteni a megváltás összegét, az érintett kerületek maguk fogtak össze a pénz összegyűjtésére. Ki-ki anyagi tehetségének megfelelően járult hozzá a szabadság visszaszerzéséhez, míg végül összejött a váltságdíj, és 1745-ben a Jáaszkun kerület földjének tulajdonjoga újra a magyar Szent Koronáé lett, amelyet a jáaszok és a kunok használhattak. Az emlékkönyvben foglaltak szerint „*A kerületek népe elnyerte személyes szabadságát, a Háarmas Kerület (Jáaszág, Kiskunság, Nagyikunság) egyeteme pedig a kollektív nemesi jogait. A földváltók, a redemptusok a politikai jogok gyakorlói is lettek.*”

Édesanyám időnként mondogatta, hogy az összes jáasz nemes. Aha, gondoltam magamban, ismét feltolult belőle a jáasz öntudat. Én, aki már Budapesten születtem, de apám, anyám jáaszberényi, érettségiig minden nyaramat és a legtöbb szünidőt is Jáaszboldogházán, a nagyszüleimnél töltöttem. Láttam az ottani tanyasi-falusi életet, ahogy sem tudtam azt összekapcsolni a nemességgel. Csak nagy sokára, amikor kellő alaposággal elolvastam Fodor Ferenc *A Jáaszág életrajza* című, 1942-ben kiadott fantasztikus részletességű és tényszerű munkáját, vált világossá bennem, hogy az évszázadokon keresztül személyi szabadság, a földvásárlás, a birtok kialakításának lehetősége csakugyan nemesi kiváltsággént értelmezendő.

A történelmileg kialakult helyzet nyomán a mai Jáaszboldogháza területe Jáaszberény tanyavilága volt, közigazgatásilag is oda tartozott egészen 1946-ig, az önálló község kialakulásáig. Visszakanyarodva a redemptiohoz, a redemptusok jogosultak voltak az általuk befizetett megváltási összeg arányában magánbirtoklású földtulajdonra. A megváltott földek egy része tehát magántulajdonba került, a nagyobb rész azonban osztatlan tulajdon maradt, amelyből az egyéni birtok arányában kaszálót, konyhakertet és egyéb járulékföldeket kaptak a tulajdonosok – évenkénti újraosztással – egyéni használatra. Ahogy Berény fejlődött, lakossága növekedett, a város területei egyre inkább szűknek bizonyultak az állatok tartására, így az állattenyésztés kijebb szorult a városon kívüli területekre. A berényi gazdák a távolabbi földjeiken először nyári szállásokat, majd az állandó ottlétre alkalmas tanyákat létesítettek. A XIX. században felgyorsult a tanyásodás folyamata, amihez az 1873-ban átadott Hatvan–Szolnok közötti vasútvonal megépítése is hozzájárult. Így alakult ki a két világháború között jellemző jáaszági tanyavilág. Tanyaközpontok létesültek, templomokat, iskolákat építettek, önálló településekké váltak.

Boldogháza 1946-ban vált le Jáaszberényről közigazgatásilag is Jáaszboldogháza néven, évtizedes önállósodási törekvést követően. A mezőgazdaság átalakulásával, az egyéni gazdaságok megszűnésével egyre inkább elnéptelenedtek a tanyák. Lakói jobbára beköltöztek a faluba, a tanyák java részét lebontották. S bár a jáaszboldogházi házak szinte mindegyike – a kor építészeti stílusának megfelelően – kockaház alakú, és nem követi a régi jáasz falvakban megtalálható, úgynevezett jáasz házak hosszúkás, tornácos felépítését, a tanyákról érkezettek azonban a melléképületek kialakításával, az állattartással, a házakhoz tartozó veteményessel a tanyasi életformát képezték le. Legalábbis eleinte. Később az állatok száma megcsappant, először a szarvasmarha-, majd a sertés- és a baromfitartást hagyták abba. Ezzel párhuzamosan a veteményeskertek mérete egyre kisebbedett, s a helyét virá-

gok, dísznövények, fű és pihenőkert váltotta fel. A lakosság vagy a termelősövetkezetben dolgozott, vagy a helyi radiátorgyárban, illetve a közeli városokban, Jászberényben és Szolnokon. A falu pedig egyre fejlődött, járdák létesültek, 1962-ben kultúrházat építettek, ahová aztán átköltöztek az addig az Üveges kocsmá nagytermében tartott mozielőadások. A „kultúr”-ban tartották a falusi ünnepségeket, bálakat, színházi előadások voltak vendégtársulatokkal. Voltak ott egyéb kiállítások is, emlékszem például, hogy az én nagymamám egy ottani bútorkiállításon és vásáron vette a konyhaszekrényét.

1968-ban azután saját strandja is lett a falunak, ahová a környékről sokan érkeztek a meleg vizes gyógyvízzel kúrálni magukat. Micsoda falusi ünnep volt a fürdő megnyitása! Az egész falu apraja-nagyja ott tolongott, és nagyon büszke volt a létrehozott medencére. Ma már átépített, modern, hárommedencés strand várja az oda látogatókat, és a strand területén táborozni és kempingezni is lehet. A falu önállósodásától a mai napig eltelt hetvenöt év szinte hipp-hopp elszállt, a nehéz évek lassabban, a könnyebbek gyorsabban teltek, ahogy az minden ember életében lenni szokott. Aki 1946-ban született, már az is idős ember, és mindenki hordoz olyan emlékeket, amire raja kívül már senki sem emlékszik.

Az előző történelmi visszatekintés, amit a *Nem múlhat el nyomtalanul* emlékkönyv tartalmaz, mindenképpen szükséges az egyes családok történetének megértéséhez. A tanyára való emlékezés, a tanyasi élet mindennapjainak és ünnepeinek a felidézése a legtöbb családnál említésre kerül. Ezért szenteltek a szerkesztők is külön fejezetet magának a tanyasi létnek a bemutatására. De a tanyák mellett a falu életében fontos szerepet játszó embercsoportokat is külön kiemeli az emlékkönyv, így a vasutasokat, az iparosokat, a mesterembereket, a boldogházi tanítókat, tanárokat és a falu első képviselő-testületét.

Homokóra-szemenként peregnek a lapok, és megelevenedik előttünk a XIX–XX. század fordulóján létrehozott vasútállomás és a falu első utcája, az állomásépület köré épített, tűpstervek alapján készült utca, a vasutasok utcája. A vasútnál elhelyezkedni nagy megtiszteltetésnek és szerencsének számított, hiszen állami állás révén a vasutasok nyugdíjra jogosultak voltak. Ez a büszkeség látszik az 1946-ban készült képen is, amelyről az állomás személyzete mosolyog ránk egyenruhában az idők távlatából.

Bár a tanyasi ember a növénytermesztésen és az állattenyésztésen kívül igen sok mindenhez értett, szerszámokat készített, javított, voltak azonban olyan tevékenységek, amikhez speciális szakértelem kellett, mint a patkolókovács munkájához, az épület asztalosághoz, a cipész és a férfi szabó munkájához. Voltak a faluban varrónők, sütikérező asszonyok, és kiemelkedően fontos tevékenységnek számított a bábáság is. Működött a faluban szikvízüzem is, valamint volt hentes, műszerész, fuvaros, mozigépész. Az iparosok munkáját az egész falu igénybe vette, és becsülték is a jó szakembereket. Az 1930-ban épült boldogházi templom összes famunkája is boldogházi asztalos kezét dicséri.

A boldogházi tanítóknak, tanároknak külön kiadványt szentelt a falu, lévén ők a falusi szellemi élet vezéralakjai, gyermekeik tanítói, tanárai és a közösség kiemelkedő formálói is. *„Az eltűnt iskoláinkra emlékezünk”* című kiadvány a mai Jászboldogháza tanyavilágának iskoláit, tanítóit, hétköznapijait és ünnepeit mutatja be. A régi tanyasi iskolák helyén a BOLDOGBT Egyesület emléket állított. Jelen emlékkönyvből sem maradhatott ki a rájuk való utalás, hiszen az ottani tanítók-szülők-gyermekek együttese alakította, formálta a későbbi falusi iskola és a falu közösségét is.

Boldogháza legújabb kori történelmi sorsfordulói egybeesnek Magyarország más helyeinek sorsfordulóival is. Gondolok itt az első és a második világháború eseményeire, a kuláküldözésre, a termelőszövetkezetek szervezésére, vagy akár a rendszerváltásra és az azt követő privatizációra, a tulajdonviszonyok és a falu életének újraszervezésére. Utóbbiak ugyan még feldolgozásra várnak, de a rendszerváltást megelőző főbb események helyet kaptak az Emlékkönyvben.

Jászboldogházára – más alföldi falvakkal egyetemben – 1951-ben az akkori kommunista hatalom ellenségeinek minősített budapesti családokat telepítettek ki. A kitelepítettek visszaemlékezéseiből született a *Törvényen kívül* című könyv, melyet szintén a BOLDOGBT Egyesület jelentetett meg. Érdekessége a kiadványnak, hogy bár a kitelepítést megelőző nagypolgári, nemesi családok a vagyonuk elkobzásával járó kitelepítést igazságtalansággként, tragédiaként élték meg, az ő befogadásukra kötelezően kijelölt boldogházi – főként kuláknak minősített – családokra, valamint a velük kapcsolatba került emberekre tisztelettel, jó szívvel emlékeztek. A kitelepítettek és a boldogháziai élete egy ponton tehát összekapcsolódott, s ezekre a boldogházi családok életének bemutatása során is történnék visszautalások.

Ugyanakkor kifejezetten Jászboldogházára jellemző az 1963-as árvíz és annak következményei, amikor is a falu egyes részein, a csíkosi és tápiói tanyavilágban hatalmas pusztítást végzett az árvíz és a belvíz. Több mint száz tanyát öntött el a víz, legtöbbjük lakhatatlanná vált. A község területének kétharmada víz alá került. Az érintett tanyasi lakosok állami és tanácsi segítséggel inkább a faluban építettek új lakóhelyet maguknak. A falu, ahogy tudott, segített a bajbajutottakon. Az én nagyszüleim házának egyik szobájába például árvízkárosult családot telepítettek be ideiglenes ott tartózkodásra.

Ennyit a közös múltról, amit ismerni szükséges ahhoz, hogy az egyes családok történetét összességében is megértsük. Mert bár minden család története egyedi, mégis valamenynyí család története belesimul a közösséggel történt eseményekbe, és az adott kor jellemzői a családi történetek hátteréül szolgálnak.

Az egyes családok emlékeinek folyama az 55. oldalon kezdődik és hömpölyög a 690. oldalig. Névsorba rendezve, ábécésorrendben ismerkedhetünk meg a boldogházi családok tagjaival, az ősökkel és a ma élőkkel egyaránt. Rengeteg-rengeteg adat, sok-sok történet. Az olvasó újra és újra, folyamatosan megtapasztalja, hogy a *Nem múlhat el nyomtalanul* című könyv címválasztása helyes, sőt telitalálat.

Hogy ki miképp olvassa el a könyvet, arra nincs – és nem is lehet – egységes módszert ajánlani. Én – mint aki alapjában véve nagyszüleim révén kapcsolodom a faluhoz – először a saját családkunról szóló, általam írt fejezetet olvastam el természetesen. És nagyon jó volt látni nyomtatásban! Gondolom, a könyvben szereplők legtöbbje ugyanígy cselekedett. Azután keresni kezdtem az ismerősöket a tartalomjegyzékben, majd a kevésbé ismerősök következtek. Hallomásból tudom, hogy volt olyan is, aki nekiült, és elejétől fogva olvasta végig a kötetet. Nem egyvégtében persze, hiszen a terjedelem miatt az emlékkönyv hosszadalmasabb olvasmány. Valamint nem is elalvás előtti, ágyban történő olvasásra javaslom, hiszen a könyv súlya csaknem másfél kiló. És bizonyára lehetett volna terjedelmesebb is, ha az emlékkönyv szerkesztői, Papp Izabella és Veliczkyne Koncsik Ilona nem végeztek volna ennyire jó munkát. Köszönettel kell megemlíteni az emlékkönyv technikai szerkesztőjének, Gerhát Károlynak a munkáját is, aki az impozáns borítótérvet is készítette,

valamint Konkoly Béláné anyanyelvi lektori tevékenységét. Az egyes visszaemlékezések terjedelme változó – attól függően ki, mennyit tudott, szeretett volna elmondani, illetve kinek mennyire kiterjedt a családja, vagy mennyire álltak a rendelkezésére régebbi családi történetek. A szerkesztők érdeme, hogy lehetőséget teremtettek azok számára is az emlékek megosztására, akiknek nem kényerük az írás, de akiknek a visszaemlékezései fontosak a közösség számára. Helyettük a szerkesztők vagy lejegyezték az illetők elbeszéléseit, vagy riport formában közölték a velük való beszélgetéseket. Hosszú oldalakon át sorjáznak a történetek, egyaránt olvashatunk a falu előljáróiról és a hétköznapi emberek sorsáról. A történetek mind-mind ott teljeseznek ki előttünk, és csak sajnálhatnánk, ha bármelyik írás is kimaradt volna. Nagyszerű dolog volt elmerülni az emlékekben, megmártózni a múltban és nézegetni a sok-sok családi képet, mert – hogy el ne felejtsem említeni! – az emlékkönyv igen sok fotót tartalmaz. Régi képeket nézegetni önmagában is érdekes elfoglaltság, de ha a képek az egyes családi történetek kiegészítői, akkor még inkább. A szerkesztőktől tudom, hogy a családi események megírásával párhuzamosan előkerültek a családi albumok, fényképeket tartalmazó dobozok, okmányok, egyéb iratok. Az egyes családok különböző településeken élő tagjai megkeresték egymást, távolabbi családtagok is előkerültek, régebbi kapcsolatok elevenedtek fel, ami a még mindig tartó pandémiás időszak elszigeteltségét is segített oldani. Az emberek jó elfoglaltságként élték meg az emlékkönyvben való „szereplés” előkészületeit. Ily módon a múltbeli emlékek megőrzése mellett a könyv jelenben való közösségteremtő, - megszilárdító ereje is példaértékű. Mint ahogy az is, hogy a kiadvány megjelentetése egyrészt a Jászok Egyesületének támogatásával és valós közösségi finanszírozással jött létre, az előfizetők a kötet végén nevesítésre kerültek.

Valami azonban mégis kimaradt a könyvből, legalábbis számomra. Tudom, hogy nem kerülhetett bele, mert a már köztünk nem élők akkor sem szólalhattak volna meg, ha az emlékkönyv hangoskönyv lenne. Akinek azonban van kötődése Jászboldogházához, vagy egyáltalán a Jászsághoz, az érzékeli, szinte hallja az elbeszélők irodalmi szavai mögött a tájszavakat, a jászsági nyelvjárást, ami a legdélibb a palócos nyelvjárások közül, annak valamennyi jellegzetességével, az í-zéssel, a zárt *e*-hangokkal, a felső-tiszai nyelvjárás szerinti *é* hangokkal, vagy éppen a palatalizáció eseteivel.⁴ Részemről melegen ajánlom a könyvet mindazoknak, akiket foglalkoztat a múlt, egy közösség, egy viszonylag új falu múltja, amely azonban a távoli régmúltban gyökerezik – függetlenül attól, hogy van-e közelebbi kötődése a Jász-földhöz vagy magához Boldogházához.

Bevezetőmben azzal kezdtem, hogy a könyveknek is megvan a maguk sorsa. És lám, alig egy év telt el a *Nem múlhat el nyomtalanul* című mű megjelenése óta, s a szerkesztők és a közösség már az emlékkönyv második részének kiadását tervezi. A könyv tehát hatott. Akik az elején hezitáltak, hogy írjanak-e bele, most már magukénak érzik az eddigieket, és a saját családjuk emlékeinek megjelentetésével részesei szeretnének lenni a közös múltnak, jelennek, és – ezáltal – a jövőnek is.

Köszönöm, hogy olvashattam az emlékkönyvet, és bízom benne, hogy lesz folytatása.

Papp Izabella, Veliczky Józsefné szerk.: Nem múlhat el nyomtalanul. Boldogházaiak emlékkönyve I. Jászboldogháza, 2021. 724 oldal, fekete-fehér és színes fotókkal

⁴ Palatalizáció: az a jelenség, hogy az *n*, *t*, *d*, *l* hangok kiejtésakor a nyelv a szájpadráshoz (latinul palatum) közelít, és lényegében *ny*, *ty*, *gy* és *lj* hang jön létre.

Wirth Gábor

JÁSZÁROKSZÁLLÁS TURIZMUSÁNAK HELYZETE ÉS FEJLESZTÉSI LEHETŐSÉGEI

Egy számos gazdasági és társadalmi problémával küzdő, csökkenő népességszámú város és térsége turizmusfejlesztési lehetőségeinek feltárása a kutatókat és a turizmus helyi szereplőit egyaránt nehéz feladat elé állítja. Tekintettel a turizmus interdiszciplináris és interszektoralis jellegére a tanulmány Jászárokszállás és térsége turizmusát a lokális gazdaság egyéb ágazataival szoros összefüggésben vizsgálja. Napjainkban már teljesen egyértelművé vált, hogy a helyi turizmusfejlesztésnek desztinációs logikára kell épülni, emellett elengedhetetlen a helyi-, térségi- és országos ágazati és területfejlesztési stratégiákhoz való illeszkedés. Ezért a tanulmányban Jászárokszállás turizmusfejlesztési lehetőségeinek a vizsgálata a helyi gazdaság, a társadalom, az épített és a mesterséges környezet összefüggéseinek elemzésével, a hosszú távú fenntarthatóságot a középpontba állítva történt.

Kulcsszavak: *turizmusfejlesztés, településfejlesztés, Jászárokszállás, turisztikai termékfejlesztés, desztinációs szemlélet*

Bevezetés

A kutatás Jászárokszállás történetének vizsgálatán alapult, amelynek segítségével a legfontosabb társadalmi, gazdasági és térszerkezeti változások, fejlődési tendenciák megállapításán kívül azon örökségi értékek feltárása is lehetővé vált, amelyeket turisztikai erőforrásként tarthatunk számon.

A turizmusfejlesztés egyik legfontosabb pillérét a turisztikai attrakciók feltérképezése és tudatos fejlesztése alkotja. A turisztikai vonzerők a „*létrehozandó turisztikai termék fajtáját, színvonalát és összetételét*” egyaránt befolyásolják.¹ A turisztikai vonzerő definiálása a szakirodalomban sem egységes, de a településfejlesztési szempontokat figyelembe véve jelen tanulmány azt a meghatározást veszi alapul, miszerint „*turisztikai vonzerő alatt azokat a dolgokat és viszonyokat értjük, amely a helyi gazdaságra és társadalomra számottevő mértékben befolyásoló hatással levő turistaérkezést vált ki.*”²

Jászárokszállásról születtek helytörténeti és művészettörténeti munkák, a rendszerváltást követően pedig a Jászság turizmusáról is napvilágot látott egy útikönyv, de a település vendégforgalmának fejlődése és jelenlegi helyzete eddig még nem került feldolgozásra, ami erősíti jelen tanulmány hiánypótló jellegét.

A turizmus fejlesztési lehetőségeinek vizsgálata természetesen nem korlátozódhat le erre a kétségkívül óriási fejlődést felmutató ágazatra, hanem szorosan kapcsolódnia kell azon lokális és térségi fejlesztések elemzéséhez is, amelyekhez a turizmus bármilyen formában kapcsolódik, illetve kapcsolódhat, így a helyi gazdaság és a térszerkezeti összefüggések vizsgálata is a kutatás szerves részét képezi.

¹ Lengyel 2004: 133.

² Michalkó 2004: 67.

Célok és módszerek

A kutatás kulcskérdése, hogy Jászárokszállás helyi gazdaságának élénkítéséhez hogyan járulhatna hozzá a turizmus fejlesztése. Ezzel összefüggésben a tanulmányban az is elemzésre kerül, hogy milyen szerepet játszhatna a település minőségi turizmusának kialakítása egy nagyobb térség, adott esetben a Jászság vendégforgalmának versenyképességétételéhez. A turizmus- és területfejlesztéssel kapcsolatos kutatások feladataihoz tartozik azoknak a prioritásoknak a meghatározása, amelyek mentén megvalósulhat Jászárokszállás és a Jászság fenntartható fejlesztése.

A szakirodalom feldolgozása mellett a KSH és a TeIR statisztikai adatainak elemzése a kutatás fontos kiindulópontját jelentette. A tanulmány célját a helyi gazdaság folyamatainak, problémáinak és a turizmussal való összefüggéseinek vizsgálata, ezen belül Jászárokszállás turizmusa esetleges kitörési lehetőségeinek feltárása képezte, ezért a statisztikai eredmények összehasonlításra kerültek a helyi fejlesztési elképzelésekkel.

Rendszeres, negyedévenkénti terepbejárása során a szerző személyesen is képet alkothatott Jászárokszállás turisztikai vonzerőinek, valamint a város térségében található települések adottságairól is.

A kutatás során nyert adatokból levonható következtetések összegzése a tanulmányban két helyzetfeltáró módszer kombinációjaként jelenik meg, a klasszikus SWOT-elemzés és a területi elemzések során is népszerű makro környezeti vizsgálat, a PEST-elemzés közös mátrixban történő alkalmazásával. A PESTSWOT-mátrix olyan társadalmi, térbeli és gazdasági folyamatok, összefüggések feltárására is alkalmas, amire a SWOT-elemzés önmagában nem feltétlenül világít rá.³

Jászárokszállás mai turisztikai vonzerői történeti megközelítésben

A település a turizmusban is kiaknázható vonzerőiből egy rövid történeti áttekintés segítségével készíthetjük el a város vonzerőleltárát, ami a turisztikai fejlesztésekre irányuló kutatások legelső lépése.⁴

Jászárokszállás a Csörsz-árokról kapta nevét, amit több lexikon és történeti, néprajzi munka is megemlíti a település kapcsán.⁵ A történettudomány jelenlegi állása szerint a Csörsz- árok egy nagyobb katonai védelmi vonal részét képezte,⁶ a néphagyomány azonban a mai napig őrzi Csörsz vezér legendáját. Több történetíró szerint a település területén állhatott az a vár, amit Kund kapott apjától, Árpád fejedelemtől.⁷ A török időkben a Dobó Istvánnal diadalt arató egri hősök között harcoltak jászárokszállási katonák is.⁸ A török hódoltság idején a település olyannyira elnéptelenedett, hogy szükségessé váltak a betelepítések.⁹

3 Goda 2014

4 Lengyel 2004

5 Szabó 1982, Kóczyán 1896, Herbert 1992, Révai 1911

6 Herbert 1992, Kóczyán 1896

7 Révai 1911

8 Kóczyán 1896

9 Herbert 1992

Az „önmegváltás”, a Redemptio közismert mozzanata a térség történetének. A Jászság településeinek történetében mérföldkövet jelentett a terület 1702-es elzálogosítása a Német Lovagrendnek, amivel a Jászkun kerület elvesztette kiváltságait, amelyeket 1745-ben vásároltak vissza.¹⁰ További jelentős esemény a Kassára szállított Szent Korona 1805. december 3-án a település levéltárában történt megőrzése,¹¹ az 1848-as szabadságharc idején pedig Kossuth és vezérkara Jászárokszálláson szállt meg.¹²

A település művészettörténeti emlékeinek feldolgozásával már több szerző is foglalkozott, melyek közül kiemelkedik a barokk stílusban épült Szentháromság Templom,¹³ amit többek között Johann Lucas Kracker „*Csodálatos halfogás*” című festménye díszít. Ugyancsak ő festette az egri Líceum könyvtárának mennyezetképét is,¹⁴ de például a templomtorony minden harangjának is külön története van.¹⁵ A Bécsben született mester ebben ekkor volt pályafutása csúcán, művészi értelemben legérettebb korszakában.¹⁶ Az egyházi építészeti emlékek közül jelentős még a Havi Boldogasszony kápolna, amit a XIX. század elején teljes egészében restauráltak.¹⁷ A település másik legismertebb épülete a Vámosgyörki úton található Külső Fogadó, ami egykoron postafogadóként működött, pontos mása pedig a Szentendrei Skanzenben is megtalálható.¹⁸ A fogadó több híres vendéggel is büszkélkedhet, akik közül kiemelkedik XII. Károly svéd király, aki 1712-ben szállt meg a vendéglátóhelyen. A népi hagyományok szerint több híres betyár is időzött a csárdaépületben, földalatti pincéiben emberi csontmaradványok is kerültek elő, amit a helyiek régi gyilkosságokkal magyaráztak.¹⁹

A város központjának képét meghatározó épület az 1863-ban épített városháza,²⁰ melynek dísztermében Jász Faragó Sándor freskói tekinthetők meg.²¹ 1877-ben megalakult a Jászárokszállási Gőz- és Kádfürdő RT, ami egy modern felszereltségű, többek között márványkádakkal, többféle helyiséggel és zuhanyzókkal rendelkező fürdőt működtetett.²² Ez a nagy jelentőségű fejlesztés teljesen egybeesik a Magyar Királyság többi részén is beazonosítható vendégforgalmi trendnek, a fürdőkultúra egyre népszerűbbé válásának, 1905-ben pedig megépült az impozáns Csörsz Vezér Szálloda, ami hat vendégszobával rendelkezett.²³

1924-ben a községházával szemben állították fel Pongrácz Szigfrid szobrászművész alkotását, a Hősök szobrát.²⁴ Már az 1920-as években is őrizték a település híres szülöttének, a Magyar Nemzeti Színház színművészenek, Pethes Imrének az emlékét, emléktábláját 1926-ban egy nagyszabású ünnepség keretén belül avatták fel. Emellett már az 1920-as

10 Kóczián 1896

11 Herbert 1992

12 Kóczián 1896

13 Kiss 1998

14 Wirth 1991.

15 Tóth 2021.

16 Wirth 1991.

17 Herbert 1992.

18 Fodor –Pethő 1995.

19 Herbert 1992.

20 Kóczián 1896.

21 Fodor –Pethő 1995.

22 Földi 2020.

23 Herbert 1992.

24 u.o.

években felmerült a társadalmi igény a sportélet és az életminőség javítására, ami sportpálya, tenispálya, uszoda és korszolyapálya megépítésével valósulhatott volna meg.²⁵

A közlekedés fejlődése Jászárokszállás lakosainak mindennapi életére is nagy hatást gyakorolt. A Budapest–Miskolc vasútvonal kiépülése előtt a Budapest–Eger–Miskolc–Kassa–Eperjes postakocsi-útvonal Hatvan utáni állomása Jászárokszállás volt.²⁶ 1908-ra már kiépült az Újszász–Jászapáti–Vámosgyörk vasútvonal, a Budapest–Miskolc fővonalat pedig a Jászárokszállástól 6,6 kilométerre fekvő vámosgyörki vasútállomásról lehetett elérni, amit 1926-tól a budapesti Star vállalat által kínált rendszeres autóbuszjáratokkal lehetett kényelmesen elérni.²⁷ Földi kutatásaiból kiderült, hogy a Budapest–Miskolc vasúti fővonal Jászárokszállást is érinthette volna, azonban több korabeli közszereplő ellenállása miatt nem a jász településen, hanem a szomszédos Vámosgyörkön épült meg a mai napig fontos szerepet betöltő vasútállomás.²⁸ A két világháború között több szolgáltatással is bővült a település kínálata, 1924-ben megkezdte működését a Royal mozi, emellett több olyan kulturális rendezvény is megrendezésre került a településen, mint a Jász Bál. 1936-ban Gyöngyös-patakon Levente nyilvános fürdőt létesítettek, amit jutányos áron bárki igénybe vehetett.²⁹

1968-ban Jászárokszálláson is megkezdtek a meleg vizes kút fúrását, ettől kezdve a fürdő medencéit a 702 méter mély termálkút 52 °C-os hőmérsékletű vize táplálja. Földi megállapításai szerint a fürdő telephelyválasztása a lakott terület közvetlen közelsége miatt nem megfelelő, a fürdő körüli szabad területek üdülővezeti célú felparcellázásával ellehetlenítették a fürdő expanzív bővítését, fejlesztését.³⁰

A múlt örökségének megőrzésében óriási szerepet játszott és játszik az 1986-ban alapított Árokszállásiak Baráti Köre nevű civil szervezet, ami a helyi önkormányzat, az OTP és a Jászok Egyesülete segítségével ingatlanvásárlás és felújítás révén létrehozta a ma Jász Házként ismert kiállítást, ami a helytörténet mellett az Észak-Jászság jellegzetes háztípusát és egy polgárosuló parasztszalád életvitelét is bemutatja.³¹

Jászárokszállás a halmazos települések csoportjába tartozik, a település központjának alaprajza és utcahálózata szabálytalan. A városközponti, hosszan elnyúló parkja jelentős, a település arculatát alapjaiban meghatározó városképi elem.³² A termálvizes strand melletti nyaralók, valamint a Fogadó épülete a központtól távolabb, különböző irányokban helyezkednek el. Jászárokszállás területe napjainkban 9 eltérő jellemzővel rendelkező és funkciójú városrészből áll, ezek a városközpont, a történelmi lakóterület, az általános lakóterület, az iparterület, az üdülőterület, különböző beépítetlen területek /zártkertek, vizek, utak/, állattartó telepek és mezőgazdasági üzemek, tanyák, valamint a település külterülete. A település határában fél évszázada még közel 1000 tanyát tartottak számon, amiből ma már csak 20–25 működik.³³ A tanyarendszer a török pusztítás eredményeképp jött létre, csak hazánkra jellemző településforma.³⁴

25 u.o.

26 u.o.

27 u.o.

28 Földi 2020.

29 u.o.

30 Földi 2020.

31 Kókai 2002.

32 Farkas é.n.

33 u.o.

34 Herbert 1992.

A Jászság is rendelkezik tipikus ételekkel. A tarhonya- és lebbencslevest, a lecsót, a nagybőjt idején készített „kisizij levest” előszeretettel fogyasztották Jászárokszálláson is.³⁵

A városban minden évben megrendezésre kerül az Árokszállási Nyár, benne olyan rendezvényekkel, mint az Árokszállási birkafőző verseny, kézműves és iparművészeti kiállítás, kézműves- és kirakodó vásár, bábszínház, játszóház, valamint különböző komoly- és könnyűzenei koncertek. A Dolgozók Horgász Egyesülete minden évben megrendezi a Farkas János Emlékversenyt a Peres-tavon, ami több generáció számára nyújt kikapcsolódást. A fiatalok körében a nemrég megnyitott Bringapark jelenti az egyik legnépszerűbb programlehetőséget.

A településen működő egyesületek közül több szervezet is közvetetten érintett, illetve érintetté válhatna a település vendégforgalmában, mint a Piros Pipacsok Kulturális Egyesület, a Parázs Hagyományőrző Egyesület, a Görbe János Színjátzó Egyesület, a Dolgozók Horgász Egyesülete, illetve nem utolsósorban a Jászárokszállási Népfőiskolai Társaság. Ez utóbbi egyesület már az 1990-es évektől számos kulturális rendezvényt, előadást, külföldi és belföldi tanulmányi utat szervezett, melynek révén a résztvevők költséghatékony módon gyarapíthatták ismereteiket és kapcsolódhattak ki különböző tematikus utakon.

Természetes vonzerők	a Mátra lát képe, Kiserdő
Mesterséges vonzerők	Termálfürdő, Szentháromság templom, Külső Fogadó, Városháza épülete, Havas Boldogasszony kápolna, Jász-ház, Mária-oszlop, Csörsz-árok, Szentháromság szobor, Szent Vencel szobra, Nepomuki Szt. János szobor, Csörsz vezér szobra, városközpont parkosított jellege, artézi kút, Peres-laposi tó és a hozzá kapcsolódó horgász hagyományok – Farkas János Emlékverseny, Bringapark, Időkapu, Trianon-kereszt, I. világháborús emlékmű, II. világháborús emlékmű, 56-os emlékmű, Dr. Czettler Jenő-emlékoszlop, Pethes Imre-emlékoszlop, Kubikus szobra, tanyák (tanya mint hungarikum), Könyvtár épülete (régi Ipartestületi Székház), Petőfi Művelődési Ház épülete, Surányi-villa (ma rendőrség), Polgári Fiúiskola (ma: gimnázium) épülete, Szent Imre fiúiskola épülete, Jászárokszállási Széchenyi István Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskola épülete, jász népi hagyományok (népszokások, népművészet, építészet stb.), Csörsz-monda és Redemptio, valamint egyéb érdekes mozzanatok a Jászság történelméből, helyi rendezvények, köztük az Árokszállási Nyár a Birkafőző Versennyel és egyéb rendezvényekkel

*1. táblázat: Jászárokszállás vonzerőleltára
Forrás: saját szerkesztés saját kutatás alapján*

A település vonzerő leltárát áttekintve (1. táblázat) szembevetendő, hogy az épített vonzerők dominálnak. A katolikus egyházhoz és a helyi életmódhoz, hagyományokhoz kapcsolódó látnivalók a turisztikai termékeket tekintve a vallás- és örökségturizmust, a termálfürdő pedig a gyógyturizmust alapozhatják meg. A Peres-laposi tó, aminek a természetes csapadék mellett a strandfürdő termálvize biztosítja vízutánpótlását, horgászok és családok számára vonzó, illetve tehető még vonzóbbá. A mesterséges vonzerők többsége az összeállított vonzerőleltárban tárgyasult formában jelenik meg, de vannak olyan megfoghatatlan örökségi elemek, mint a különböző jáász népi hagyományok.

A város helyi gazdaságának és turizmusának jelenlegi helyzete

A legészakibb jáász település, Jáászárokszállás a Jáászberényi járásban, Jáász-Nagykun-Szolnok megye északnyugati határán található. A településről Budapest közúton körülbelül 75 perc alatt érhető el, a legközelebbi autópálya csomópont 14 percre található.³⁶ Jáászárokszállás az utóbbi évtizedekben jelentősen megnövekedett budapesti agglomerációhoz közel, jó mezőgazdasági adottságú területen fekszik.³⁷ A város térségi kapcsolatai Jáászberénnyel különösen erősek, amit az is jelez, hogy Jáászárokszállás Jáászberény munkaerőpiaci körzetének részét képezi.³⁸

A település lakónépessége és állandó népessége a 2011-es népszámlálástól vizsgálva csökkenő tendenciát mutat, az állandó népesség 2011-től 2021-ig 8025 lakosról 7632 főre változott, ami a lakásállomány folyamatos csökkenésével is járt. A naponta ingázó (eljáró) foglalkoztatottak aránya a kutatás időpontjában rendelkezésre álló 2011-es népszámlálási adatok szerint 36,8%.³⁹ A 2011-es népszámlálás évében a lakosság mintegy 36 százaléka ingázott más településekre dolgozni,⁴⁰ ami a munkahelyteremtés szükségességét támasztja alá.

A városban 2011-óta csupán egy 500-nál több fős vállalkozás működik, két 250-499 fős vállalkozás, 2015 óta öt 50-249 fős vállalkozás, 2016-tól két 20-49 fős és hét 10-19 fős vállalkozás tevékenykedik a településen, az 1-9 fős vállalkozások száma 2016-ban 337.⁴¹ Ezek alapján egyértelmű, hogy a város helyi gazdaságában a kisvállalkozások vannak jelen a legnagyobb arányban, ugyanakkor a legnagyobb helyi munkáltatók az Ipari Parkban található vállalatok, akik az előbbieik alapján az egyéb településekről ingázó munkavállalókkal együtt több ezer főt foglalkoztathatnak.⁴²

A szálláshelyszolgáltatás-vendéglátás gazdasági ágban 2016-ban 19 vállalkozás tevékenykedett, közülük 6 társas vállalkozás, számuk 2011-től évről évre „hullámzó”, kis mértékben növekszik vagy csökken.⁴³

Az alacsony komfortfokozatú lakások és lakott üdülők aránya a 2011-es népszámlálás idején 21,2%.⁴⁴

36 TEIR

37 VÁTI 2021b OFTK alapján

38 KSH a

39 TEIR

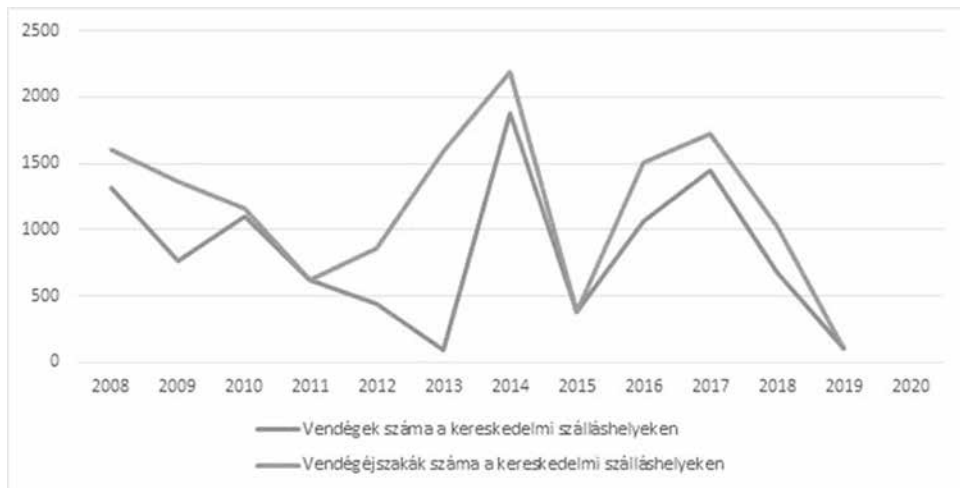
40 KSH b

41 u.o.

42 u.o.

43 KSH b

44 TEIR

1. ábra: Vendégek és vendégéjszakák számának változása Jászárokszállás kereskedelmi szálláshelyein, 2008–2020-ig

Forrás: saját szerkesztés a KSH adatai alapján

Az ingatlanokat vizsgálva a város jelenleg 578 üdülővel rendelkezik, 61 fő állandóan bejelentett és 28 ideiglenes lakossal. Jászárokszálláson 2016-ban 1506 kereskedelmi szálláshelyeken eltöltött vendégéjszakát regisztráltak, ami a Jászberényben regisztrált 2851 vendégéjszakával összehasonlítva jóval kisebb turisztikai szerepre utal.⁴⁵

Az önkormányzati kerékpárút, közös gyalog- és kerékpárút hossza 2021-ben 3,3 km, ami a korábbi évekhez képest egyértelmű növekedés.⁴⁶

A városban 36 civil szervezet működik,⁴⁷ melyek közül több szabadidei és kulturális egyesület kapcsolódik, illetve kapcsolódhatna a város turizmusához. Szintén a turizmus jövőbeli fejlődését segíthetik elő a településre jellemző kedvező ingatlanárak, valamint a Budapest térségétől való viszonylagos jó megközelíthetőség.

A termálvizes strand területétől délre található egy 408 üdülőépületből álló övezet, ami a 3636 lakóépülethez viszonyítva jelentősnek mondható.⁴⁸ A nyaralók nagyarányú jelensége arra utal, hogy a településen megfordul egy nem „klasszikus” turista tömeg az üdülőtulajdonosok és rokonaik, barátaik, vendégeik személyében, akik ugyan nem fizetnek a szállásért, de diszkrecionális jövedelmük egy részét mégis a településen költik el. Mindezekből következik, hogy Jászárokszállás turisztikai szerepköre nem jellemezhető egyértelműen csupán a vendégéjszakákra vonatkozó adatok elemzésével. A nyaralókról ugyanakkor terepbejárásom során bebizonyosodott, hogy egy részüket téliesítették, tehát lakófunkciót töltenek be.

⁴⁵ KSH b

⁴⁶ TEIR

⁴⁷ VÁTI 2021b

⁴⁸ u.o.

2008-tól 2019-ig a vendégek és a vendégéjszakák száma nagyon hullámzó, sokat ingadozik. A legmagasabb vendégszám 2014-ben figyelhető meg, amikor a vizsgált időszoron belül először éjszakáztak a településen külföldi vendégek is, igaz, hogy az 1885 vendégből csupán 18 fő érkezett külföldről.⁴⁹ A 2186 vendégéjszaka az elmúlt évtized tükrében szintén rekordértéknek tekinthető. Az adatsor alapján megállapíthatjuk, hogy külföldi vendégek, akik többet költenek a hazai vendégeknél, valamint általában a tartózkodási idejük is hosszabb, csupán 2014-ben és 2020-ban éjszakáztak a településen, de 2020-ban csupán 1 fő.⁵⁰ A külföldi vendégszámok egyértelműen jelzik, hogy a város egyáltalán nem aknázza ki a meglévő testvérvárosi kapcsolatában rejlő lehetőségeket. A lengyelországi Tarlowból érkező egyéni vendégek és csoportok számára Jászárokszálláson feltehetően a valláshoz kapcsolódó látnivalók, valamint a termálfürdő és a horgásztó lennének vonzó attrakciók.

A kereskedelmi szálláshelyek vendégforgalmáról a KSH adataira 2019-ig találunk Jászárokszállásra vonatkozó adatokat, ami feltehetően a Palóc Kemping megszűnésével magyarázható. A 2020–2021-es években a COVID 19 utáni lezárásokat követően Jászárokszálláson csak magánszálláshelyek fogadtak vendégeket, ami 2020-ban 14, 2021-ben pedig csak 18 főt jelentett.⁵¹ Jelenleg a Mézes Vendégház, a Bem apartman és a Relax apartman áll a Jászárokszálláson megszállni szándékozó vendégek rendelkezésére, a booked.hu weboldalon pedig a Patricia vendégházat találhatjuk meg szálláslehetőségként. A településen tehát csak nagyon kevés hely áll rendelkezésre, a minőségi szálláshelyek, illetve azok a szálláshelyek, amelyek többféle turisztikai szolgáltatást, programlehetőségeket kínálnak, illetve rendezvényeket szerveznek, vagy rendezvényhelyszínnek is alkalmasak lennének, egyelőre még hiányoznak a kínálati oldalon. A felújított Külső Fogadónak köszönhetően a következő évtől várhatóan magasabbak lesznek a vendég- és vendégéjszaka számok.

A termálfürdő a jövőben is meghatározó turisztikai vonzereje lehet Jászárokszállásnak, viszont csak többféle egyéb turisztikai attrakcióval kombinálva nyújthat komplex programlehetőséget. Annál is inkább, mivel a város fürdőjének már a szomszédos településen, Jászberényben is van egy jelentős konkurenciája, ahol a termalfurdo.hu oldal adatai szerint 7 medence és többféle szolgáltatás áll a látogatók rendelkezésére, a jászárokszállási termálfürdő viszont 3 medencéjével kedvezőbb belépőjegyeket kínál.⁵²

A jászberényi Lehel Termálfürdő rendelkezik fedett medencékkel, ezzel szemben a jászárokszállási termálfürdő csak szezonálisan látogatható, ennek köszönhetően a szezonális jelentősen meghatározza a legészakibb jász település vendégforgalmát. A vendégéjszakák száma Jászárokszálláson alacsonyabb az országos és megyei átlagnál.⁵³

A város turizmusának élénkítési kísérletei az eddigi fejlesztési dokumentumok tükrében

Annak ellenére, hogy a várost érintő fejlesztési dokumentumokban hangsúlyos szerepet kap a turizmus, a turizmusban rejlő lehetőségeket csak vázlatosan, címszavakban említik, a város turizmusfejlesztési stratégiája pedig mindmáig kidolgozatlan. A településfejlesztési koncepció – nagyon helyesen – a legfőbb turisztikai attrakciónak a termálfürdőt definiálja,

⁴⁹ KSH b

⁵⁰ u.o.

⁵¹ u.o.

⁵² termalfurdo.hu

⁵³ VÁTI 2021b

ugyanakkor a horgászturizmusban is nagy potenciált lát,⁵⁴ a kulturális látnivalókat azonban nem szervezi turisztikai terméké. A vonzerőleltárra utalva világosan látjuk, hogy a település kulturális attrakciói, azon belül a vallással kapcsolatos vonzerők túlsúlyban vannak, ebből következően pedig az NTS 2030 Turizmus 2.0 stratégiai tervben is fejlesztésre szánt vallásturizmus a gyógyturizmus mellett további kitörési pontot jelenthetne Jászárokszálláson.

A település szociális struktúráját vizsgálva nyilvánvalóvá válik, hogy a civil szervezetek közreműködése nélkül aligha fejleszthető hatékonyan Jászárokszállás turizmusa, amelyek közreműködése révén a szakmát sújtó munkaerőhiány részint enyhíthető lenne.

A VÁTI által készített gazdaságfejlesztési stratégia szerint Jászárokszállás *„egy kedvező gazdasági adottságú kistérségben fekszik kedvező ingatlanárakkal, ami magában hordozza a fejlődés lehetőségét. Ez részben gazdasági társaságok további betelepülését, részben a turisztikai ág fejlődését eredményezheti.”*⁵⁵

A tipikusan magyar településforma, a hungarikummá nyilvánított tanyák megmaradását elősegítő területfelhasználás a város honlapján közzétett Környezeti értékelésben is szerepel.⁵⁶

A település stratégiájában a sport és a civil szervezeti szféra is említésre kerül, azonban ezek lehetséges összefüggései a helyi turizmusfejlesztéssel nem kerülnek bemutatásra. A stratégiai terv több turisztikai terméket is említ, azonban az ökoturizmus és lovas turizmus lehetőségeiről bővebb leírást nem nyújt. Mindezek alapján meg kell jegyeznünk, hogy az ökoturizmus fogalma hazánkban nagyon gyakran összemosódik a túrázással és a természetjárással, de ennek a nemzetközi szakirodalomban nagyon szigorú feltételrendszere van, így a természeti attrakciók jelenléte még nem jelent feltétlenül ökoturisztikai potenciált.

Jászárokszállás honlapján megtalálható a 2020–2024-es időszakra vonatkozó „Gazdasági program és fejlesztési terv”,⁵⁷ ami pár oldalt szentel a település turizmusának fejlesztésére, viszont nagy potenciált lát az említett ágazatban. A fejezet azonban nem veszi figyelembe, hogy a turizmust a nemzetgazdaság interszektorális ágaként csak rendszerben, a többi gazdasági ágazattal szinkronban lehet fejleszteni. Önmagában a turizmus fejlesztése nem old meg helyi gazdasági, társadalmi és környezeti problémákat, amit a nemzetközi szakirodalom is hangsúlyoz. Tehát téves a Gazdasági program és fejlesztési terv azon megállapítása, miszerint a saját arculat és a vonzerőfejlesztés jelentősen javíthatná a város népességmegtartó erejét.

A fejlesztési dokumentum ugyan felsorol fejlesztendő szakmai területeket, mint például az ifjúsági szálláshelyek fejlesztését, vagy a turisztikai arculat fejlesztését.⁵⁸ Hiányoznak viszont a fejezetből egyrészt a konkrét megvalósítási lehetőségek, másrészt nem rendszerként tekint a turizmus szektorra, aminek hatékony működéséhez a megfelelő attrakciófejlesztés mellett komoly infra- és szuprastrukturális feltételeknek is rendelkezésre kell állniuk.

Emellett a 21. századra már egy korszerű és minőségi térségi kerékpárút hálózat is alapvető elvárassá vált, függetlenül attól, hogy a fenntartható turizmus fejlesztéséről, vagy a helyi társadalom életszínvonalának a növeléséről van szó. A rurális turizmus ma már vonzó és elérhető helyi termékek nélkül elképzelhetetlen, de ehhez elengedhetetlen az alapanyagok helyi feldolgozása, valamint az értékesítéshez szükséges termelői piacok létesítése és ösztönzése.

⁵⁴ u.o.

⁵⁵ VÁTI 2021b: 51

⁵⁶ VÁTI 2021a

⁵⁷ Jászárokszállás Önkormányzata 2020.

⁵⁸ Jászárokszállás Önkormányzata 2020.

Az Alföld szíve turisztikai egyesület Jász-Nagykun-Szolnok megye turizmusát kísérelte meg közös desztinációként márkázni,⁵⁹ de a tisztán közigazgatási lehatárolás többféle kétséget is felvet. Egyrészt a megyén belül többféle eltérő arculatú térség is található – mint például Szolnok térsége vagy a Jászság –, másrészt pedig a Tisza-tó három megyéhez is köthető, a 429/2020-as kormányrendelet hatályba lépése óta pedig Debrecen és térségéhez tartozik. Turisztikai egyesület Jászárokszálláson nem működik, de a jászberényi székhelyű Jászok Földjén Egyesület saját honlappal nem rendelkezik, tevékenységéről az interneten nem találhatunk információt.

A város és térsége turizmusának fejlesztési lehetőségei

A vizsgált település és a térség turizmusfejlesztési lehetőségeinek elemzésénél azokat a politikai, gazdasági, társadalmi, technológiai és környezeti tényezőket is figyelembe kell venni, amelyek hatással lehetnek Jászárokszállás és térsége turizmusára. Jászárokszállás és térsége turizmusának helyzetét a kutatási eredmények alapján összeállított PESTSWOT-mátrix foglalja rendszerbe. (2. táblázat)

Jászárokszállás turizmusának egyértelmű erősségeihez tartozik a termálfürdő a hozzá kapcsolódó hétvégi házakkal és a Peres-tóval, valamint a vallásturizmus alapját jelentő hitélethez kapcsolódó épített vonzerők. (2. táblázat)

A város több olyan kulturális vonzerővel is rendelkezik, amelyek a mai napig kiaknázatlanok, közülük kiemelném a művészettörténeti szempontból is nagy értéket képviselő Szentháromság Templomot, valamint a Külső Fogadó épületét. Földi József tanulmánya alátámasztja, hogy egy olyan történelmi épületet, ahol uralkodók éjszakáztak vagy tartózkodtak, több település is komoly vonzerővé alakított, mint ahogyan XII. Károly esetében Toporcon vagy Segesváron tették.⁶⁰

A fontosabb stratégiai fejlesztési dokumentumok azt tükrözik, hogy ugyan települési szinten már felismerték az egyedi értékeket, illetve érezhető a törekvés a természeti, egészségturisztikai és egyéb vonzerők, köztük a rendezvények komplex turisztikai kínálatá történő alakítására, azonban a város turizmusának menedzsmentjére még nincs részletes stratégia. A helyi társadalom aktivitását hűen tükrözi, hogy Jászárokszálláson 40 civil szervezet működik, akik tevékenységi körüknek megfelelően elősegítik a város fejlődését, valamint partnerek a szakirodalom által is hangsúlyozott közösségi tervezés⁶¹ gyakorlati megvalósításában is. A testvérvárosi kapcsolatok szintén hozzájárulhatnak a helyi bevételek növeléséhez, valamint a város imázsának javításához. Az NTS2030 Turizmus 2.0 több olyan turisztikai terméket is kiemel, amelyek a világjárvány hatására a turisztikai piac nyertesei is lehetnek. Jászárokszállás esetében a falusi turizmus, a „szoft turizmus”, a gyógyturizmus és a vallásturizmus is kitörési pontot jelenthetnek, amit a komplex termékpaletta mellett a helyi termékek bevonásával lehet piacképessé tenni.⁶²

A világjárvány következtében bevezetett korlátozások mellett az elvándorlás jelenti a legnagyobb veszélyt a térség helyi gazdaságára, erősen lecsökkentve a megfelelő humán erőforrás-menedzsment lehetőségeit.

⁵⁹ alfoldszive.hu

⁶⁰ Földi 2011.

⁶¹ Tóth-Káposzta 2010.

⁶² MTÜ, 2021.

		Politikai	Gazdasági	Társadalmi	Technológiai/ környezeti
Belső adottságok	Erősségek	- a városfejlesztési stratégiában fontos szerepet játszik a turizmus - meglévő testvérvárosi kapcsolat	- többféle jellegű, bővülő turisztikai attrakciók: vallási, kulturális és egészségturisztikai vonzerők, termálfürdő és strand, valamint a Peres-tó kiemelt szerepe - részben élő jász hagyományok - erős mezőgazdaság	- erős civil aktivitás, 32 civil szervezet - az új szálláshelyek létrejötte és a különböző turizmushoz is köthető rendezvények arra utalnak, hogy a helyi társadalom is érdekelt a turizmus fejlesztésében	- parkok és egyéb zöldfelületek magas aránya - épített és vallási örökség - természeti erőforrások
	Gyengeségek	- a település hiányos városi funkcióval rendelkezik - a régi hűtőgépgyárhoz hasonló volumenű munkátatót eddig nem sikerült bevonni a településre - a város és térsége nem szerepel a 429/2020 Kormányrendeletben lehatárolt turisztikai térségek között	- szerény szálláshelykínálat - szűkös humán erőforrás - nagyobb hatósugarú, országosan ismert vonzerők hiánya - a világiárvány előtt is erősen ingadozó vendégjétszaka szám	- elöregedő társadalom - fiatalok elvándorlása - diplomások csekély aránya - közösségfejlesztési stratégia hiánya - helyi turisztikai szervezet hiánya - hatékonyan működő, erős márkát építő térségi turisztikai szervezet hiánya	- félperifériális elhelyezkedés - az alsóbbrendű úthálózat gyenge minősége - gyenge digitális megjelenés (a település és a legtöbb vállalkozás esetében is) - tömegközlekedés gyengeségei, megszüntették a közvetlenül Budapestre közlekedő buszjáratokat - a településen már nem folyik keresztül a Gyöngyös-patak
Külső adottságok	Lehetőségek	- NTS2030 Turizmus 2.0 új turizmusfejlesztési irányvonalakkal egészült ki (pl. vallási turizmus) - testvérvárosi kapcsolatok erősítése és bővítése - új testvérvárosokkal, ezen kapcsolatok aktívabb kiaknázása a turizmusban - vállalkozások bevonása a településre - az együttműködések bővítése a térségi önkormányzatokkal	- a világiárvány után kibontakozó turizmustrendeknek való megfelelés (erősödő falusi és gyógyturizmus) - pályázatok vállalkozásfejlesztésre - a soron következő uniós ciklusban: GINOP Plusz; - helyi termékek fejlesztése, ismertebbé tétele és összekapcsolása a turizmussal, különös tekintettel a mezőgazdasági termékekre - egy jászági turisztikai desztináció kialakítása a többi jász településsel	- továbbképzések szervezése a vendéglátásban, turizmusban dolgozóknak - pályázatok felnőttképzésekre - egy ténylegesen működő turizmussal és helyi gazdaságfejlesztéssel foglalkozó szervezet létrehozása - a civil szervezetek aktív bevonása a turizmus fejlesztésébe	- úthálózat fejlesztése - pályázatok a soron következő uniós ciklusban az infrastruktúra fejlesztésére (TOP Plusz) - a város térségében a Magyar Falu Program folytatása
	Veszélyek	- kedvező politikai környezet változása, adóemelések, diszkrecionális jövedelem csökkenése	- újabb világiárvány miatti korlátozások - A gazdasági környezet kedvezőtlen változása: rezsiárak további emelkedése	- növekvő elvándorlás a településről – súlyosbodó humán erőforrás-problémák	- pályázati és saját anyagi erőforrások csökkenése digitális fejlesztésekre

2. táblázat: Jászárokszallás turizmusfejlesztési lehetőségeinek PESTSWOT-mátrixa

Forrás: saját szerkesztés saját kutatások alapján

Jászárokszálláson és a Jászságban több kiaknázzható természeti erőforrásokat tartunk számon, amelyek a természetjárás és az aktív turizmus alapjait is jelenthetik. A legtöbb turizmusfejlesztési tervben előforduló ökoturizmus fogalmát a fejlesztések egyértelmű meghatározása céljából szükséges pontosabban definiálni. A magyar szakirodalomban a természeti és környezeti értékeinkre irányuló turizmust gyakran már ökoturizmusnak nevezik, ezzel szemben a német szakirodalom markáns különbséget tesz a „természeti turizmus” és az ökoturizmus között,⁶³ ami a jövőre nézve a különböző minősítési rendszereknek is megfelelő nemzetközi szintű ökoturisztikai szolgáltatások fejlesztését teszi szükségessé. A nemzetközi szakirodalomban és turizmusfejlesztési gyakorlatban a mezőgazdaság, a gasztronómia és a turizmus az ökoturizmus rendszerén belül kiegészítik egymást,⁶⁴ az ökoszállodák helyi mezőgazdaságból származó gasztronómiai termékeket kínáló éttermeiken át az adott desztináció látogatóinak számának optimalizálásáig.⁶⁵

Mindezek alapján kiderül, hogy Jászárokszállás és térsége elsődlegesen a falusi és természetközeli aktív turizmus erőforrásaival rendelkezik, ami egyben az ökoturizmus alapjait is jelenthetné. Ennek a turisztikai terméknek a fejlesztéséhez azonban nagyon összetett és minőségi, valamint minősített, nemzetközi standardoknak is megfelelő szolgáltatásokra és infrastruktúrára lenne szükség. A kevesebb számú környezettudatos látogatóra pedig magasabb költségi hajlandóság lenne jellemző, így a közeli jövő reális fejlesztési célja az aktív és természetközeli turizmus élénkítése lehet. A gyógyturizmus és vallásturizmus kitörési pontot jelentene a településnek, de ehhez a szállás- és további attrakciófejlesztések mellett egy turizmusfejlesztéssel és marketinggel foglalkozó szervezet létrehozása és hatékony működtetése is szükséges.

Következtetések

A kutatások alapján kiderült, hogy Jászárokszállásnak és a Jászságnak több problémát is le kell küzdeni, amennyiben a turizmust a 21. század elvárásainak és igényeinek megfelelően szeretné fejleszteni. Megállapíthattuk, hogy a Jászárokszálláson található turisztikai attrakciók alacsonyabb ismertsége és kisebb hatósugara miatt a település turizmusát csak más jász településekkel, köztük kiemelten Jászberénnyel együttesen lehetséges hatékonyan fejleszteni.

A desztinációs szemlélet szükségességét a helyi vonzerők jellemzői mellett a térségi kapcsolatok és a közös történelmi hagyományok is alátámasztják. A legsürgősebben orvosolandó nehézségek közül a működő, illetve az aktívan működő hely és térségi turisztikai szervezetek hiányát kell kiemelnünk, ami az erős térségi márka kialakítása és az ehhez nélkülözhetetlen internetes megjelenés szempontjából elengedhetetlennek tűnik. A vonzó és erős márka kiépítése az ehhez tartozó egységes arculattal a jövő egyik legfontosabb kihívása lesz a térség számára, amit a városban és környékén tevékenykedő turisztikai vállalkozások online megjelenésének áttekintése is alátámaszt.

Az online marketingtevékenység erősítése mellett – amit a település honlapjának tanulmányozása során megállapíthatunk – a megfelelően képzett humán erőforrás is hiányzik a turisztikai szektorból, amit a terepbejárás is igazolt. A város gazdaságfejlesztési stratégiá-

63 Gyuricza 2008.

64 Swarbrooke 1999.

65 Gardner 2001.

jában találhatunk utalást arra, hogy jelentős fogyasztói igény van a kerékpárutak bővítésére és a fürdő modernizálására, ami szintén a helyi turizmus jövőbeli sikerét alapozhatja meg. A szálláshelykínálatot vizsgálva megállapíthatjuk, hogy szálláshelyfejlesztéssel, igényes szálláshelyek piacra lépésével – ezáltal a minőséget előnyben részesítő szegmensek megszólításával – várhatóan lehetséges lenne a vendégéjszakák számának és ebből adódóan a turizmusból származó bevételek növelése.

Jászárokszállás és térségének egy a jövőben piacképesebb turisztikai desztinációként történő lehatárolása azt a kérdést is felveti, hogy milyen módon erősíthetné és bővíthetné a település térbeli kapcsolatrendszerét és kínálati palettáját. A város és térsége turizmusának jövőjét hosszabb távon megalapozhatja, ha képessé válik a rendelkezésre álló történelmi-környezeti és társadalmi erőforrásainak optimális kiaknázására, de ez csak akkor valósulhat meg, ha a Jászság valamennyi turisztikai vonzerővel rendelkező településén megtörténik a közlekedési infrastruktúra megfelelő minőségű helyreállítása, illetve fejlesztése.

A kutatás eredményei arra is rámutatnak, hogy a kijelölt turisztikai térségeken kívüli turisztikai funkcióval rendelkező desztinációk fejlesztése is szükséges hazánk turizmusának sikere érdekében. A félperifériális és perifériális helyzetű, de turisztikai vonzerőkkel rendelkező települések kizárólag a turizmussal nem, hanem átfogó és rendszerszemléletű gazdaságfejlesztési stratégiákkal zárköztathatók fel. A meglévő természeti és kulturális erőforrások a falusi turizmuson túl a vidéki perifériális terek gazdaságfejlesztésének alapját képezhetik.

Irodalom:

Szakirodalom

Császár László (1992): Jászárokszállás – Jászszentandrás műemlékek. Tájak, korok, múzeumok kiskönyvtára 427. Kartográfiai Vállalat, Budapest 16 p.

Fodor István Ferenc – Pethő László (1995): Jászsági útikönyv. SZIRT-M Bt, Jászberény, 56 p.

Földi József (2011): A jászárokszállási Külső Fogadó Árokszálláson és Szentendrén. In: Jászsági Évkönyv, 2011, pp. 56–63.

Földi József (2020): Jászárokszállás története. Krónika a kezdetektől 2020. I. félévéig. Új Berea Kft. – Fodor Ágnes e.v., Jászárokszállás 646 p.

Goda Pál (2014): Mutatórendszerek kialakítása a tervezésben. In: Tóth T. – Goda P.: *Tervezési módszerek a térségi programozásban*. Gödöllő: Szent István Egyetemi Kiadó Nonprofit Kft. 185 p.

Gyuricza László (2008): *A turizmus nemzetközi földrajza*. Budapest–Pécs: Dialóg Campus. 319 p.

Herbert János (1992): Jászárokszállás nagyközség monográfiája. „A Jászságért” Alapítvány, Budapest (Hasonmás kiadás) 222 p.

Kiss József (1996): Jászárokszállás és barokk temploma a 18. században. Római Katolikus Egyházközség Jászárokszállás – Jászárokszállás Város Önkormányzata, Jászárokszállás

Kóczián Gyula. (1896): Jász-Árokszállás múltja és jelene. Brünauer Adolf Könyvnyomdája, Jászberény. (reprint) II. kiadás, Jászárokszállás Város Polgármesteri Hivatala-Jászárokszállási Népfőiskolai Társaság, Könyvnyomda Lajosmizse, Lajosmizse, 1996.

Kókai Magdolna. (2002): Tájház – Jászárokszállás. In.: Kiss E. (Szerk.): *Helytörténeti gyűj-*

- temények és tájházak a Jászságban. Jász Múzeumért Alapítvány, Jászberény. pp. 28–31.
- Lengyel Márton (2004): *A turizmus általános elmélete*. Budapest: Kereskedelmi és Idegenforgalmi Továbbképző Kft. 525 p.
- Michalkó Gábor (2004): *A turizmuselmélet alapjai*. Székesfehérvár: Kodolányi János Főiskola. 218 p.
- Révai (1911): *Révai Nagy Lexikona. Az ismeretek enciklopédiája*. X. kötet. [reprint] Budapest: 1991
- Swarbrooke, John (1999): *Sustainable tourism management*. CABI Publishing, Wallingford–New York, 367 p.
- Szabó László (1982): Jászság. Gondolat, Budapest, 328 p.
- Tóth Pál Péter (Szerk.) (2021): Római Katolikus Szentháromság templom - Jászárokszállás. Gondolat Kiadó, Budapest 173 p.
- Tóth Tamás – Káposzta József (2010): *Térségi tervezés és programozás*. Gödöllő: SZIE Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar. 181 p.
- Wirth István (1979): A Jászság társadalma a késői feudalizmus korában. Doktori disszertáció, ELTE-BTK, Budapest
- Wirth István (1991): Kracker művei Jászárokszálláson. In.: Jászvidék. 1991. április

Online források:

- Alföld szíve turisztikai egyesület honlapja. Forrás: <http://alfoldszive.hu/a-terseg-bemutatasa> (Letöltés ideje: 2022.08.04.)
- Farkas Renáta: Jászárokszállás. Településképi Arculati Kézikönyv. Forrás: <https://docplayer.hu/107890905-Jaszarokszallas-telepuleskepi-arculati-kezikonyv.html> Letöltés ideje: 2022.08.03.
- Jászárokszállás Önkormányzata (2020): Jászárokszállás Város Önkormányzata és Képviselő-testületének gazdasági programja és fejlesztési terve 2020–2024. évekre. Jászárokszállás, 2020. 04. 20.
- KSH a: Központi Statisztikai Hivatal: Munkaerőpiaci körzetek Magyarországon. Forrás: <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/munkkor17.pdf>
- KSH b: Központi Statisztikai Hivatal. www.ksh.hu (Letöltés ideje: 2021.06.29.)
- MTÜ (2021): Magyar Turisztikai Ügynökség: Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2030 – Turizmus 2.0 Magyar Turisztikai Ügynökség, Budapest, 452 p. Forrás: https://mtu.gov.hu/documents/prod/NTS2030_Turizmus2.0-Strategia.pdf (Letöltés ideje: 2021.07.01.)
- TeIR: Települési Statisztikai Adatok Rendszere, Településfejlesztési Információs Rendszer: www.oeny.hu (Letöltés ideje: 2022.08.01.)
- Termalfurdo.hu – a Virtual Tour Kft. honlapja. Letöltés ideje: 2022.08.02.
- VÁTI (2021a): VÁTI Városépítési Kft. (2021): Jászárokszállás város településrendezési eszközeinek teljes körű felülvizsgálatához készített környezeti értékelés. Forrás: <https://www.jaszarokszallas.hu/?module=news&action=getfile&fid=140810>. Letöltés ideje: 2022.08.02.
- VÁTI (2021b): VÁTI Városépítési Kft. (2021): Jászárokszállás Város Településfejlesztési Koncepciójához és településrendezési eszközeinek felülvizsgálatához készült megalapozó vizsgálat. Véleményezési anyag. Letöltés ideje: 2022.08.02.

Budapest

Csányi Alapítvány

Vidovich Anikó

Csömör

Fábián Rigó Tamás

Debrecen

Láncziné Taczman Gizella

Gyöngyössolymos

Márkus Mária

Jánoshida

Mészáros Márta

Jászapáti

Kökény Györgyi

Jászdózsa

Kozma Istvánné

Jászárokszállás

Vigh Jánosné

Wirth Ágnes

Jászberény

Ácsné Mizsei Erika

Bende Andrea

Bajor Jánosné

Bodnárné Bathó Mária

Bótáné Remete Andrea

Bús Béláné

Czikora Istvánné

Cserepes Veronika

Demeter Sándor

Erős Sándor

Fábián Rigó Attila

Fábián Rigó Gyula

Fábiánné Szabó Erika

Fábiánné Völgyi Erzsébet

Farkasné Szőke Tünde

Gazsi Istvánné

Gergi Bodor Attiláné

Háfra Gergelyné
Heringei Mária
Horváth Zsuzsanna
Ilonkáné Baranyi Zsuzsanna
Jászberényi Gazdák és Polgárok Köre
Juhászné Kiss Erzsébet
Kabainé Terjéki Anna
Kaszab Árpád János
Káriné Benke Ágnes
Kármán Istvánné
Kiss Istvánné
Kocza Józsefné
Koczka Tibor
Konkoly Electro Kft.
Kovács Tiborné
Lehel vezér Gimnázium Alapítványa
Litkei Zoltán
Litkeiné Telek Katalin
Molnárné Somogyi Margit
Molnárné Telek Katalin
Nagy Natália
Nagy Vendel
Nagyboldogasszony Katolikus Iskola és Óvoda
Nagyné Bojtos Andrea
Nagyné Fehér Edit
Nedesán Marianna
Németh Zsófia
Oláhné Kövér Csilla
Papp Julianna
Patakiné Kocza Anita
Pesti Péter
Pócs Tiborné
Purda Ilona
Puskás Éva
Sági Ilona
Sándor Lászlóné
Suba Györgyné
Szabó Mihály József
Szaszko Róbert és felesége
Szöllösi Zoltán András
Taczman László
Tamás Zoltán
Terplán Zénó – Kolping Techn., Gimn., Szakképz.Isk.
Tóta József

Tóthné Oláh Szeréna
Vargáné Deme Katalin
Velkei Tamás Donát
Vidovich László

Jászfelsőlőszentgyörgy
Bagi Jánosné
Toásó Mária

Jászfényszaru
Fényszaruiak Baráti Egyesülete
Sándorné Tóth Éva

Jászkisér
Hajdú László

Jászszentandrás
Pongóné Sípos Marianna

Kistarcsa
Mizsei Zoltán

Mezőtúr
Lovas Lajos

Spanyolország
Fabriczius Imre

Szászberek
Major Ádám

Szolnok
Vargáné Kozma Edit

Az Évkönyv kiadója – a Jászsági Évkönyv Alapítvány – hálásan
megköszönve az eddigieket, továbbra is szívesen fogad felajánlásokat
és várja újabb támogatóit.

(Adószámunk: 18821725-1-16, számlaszámunk 11745035-20009362)

KÉPSOROZAT AZ ELMÚLT 30 ÉVBŐL - Válogatás
az alábbi linken keresztül érhető el:

https://drive.google.com/file/d/1jUc5vywmMeTztpdFcpnR_-aD5ufUc_7j/view

A Jászsági Térségi Televízió FÁMA című műsorában az évkönyv jubileumi bemutatójáról készült összeállítás pedig az alábbi linken tekinthető meg:

<https://jttv.hu/megjelent-30-jaszsagi-evkonyv>